

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

**Leo Allatius De
templis
Graecorum
recentioribus,
ad Joannem ...**

Leone Allacci,
Claret de La
Tourrette

Comitis
und Hage Comite
1736.

AZ 7218

①

Résumé artificiel

Don 51414

LEO ALLATIVS,
DE TEMPLIS
GRÆCORVM
RECENTIORIBVS,

Ad Ioannem Morinum;

DE NARTHECE
ECCLESIAE VETERIS,

Ad Gasparem de Simeonibus;

NEC NON
DE GRÆCORVM HODIE
QVORVNDAM OPINATIONIBVS,

Ad Paullum Zacchiam.

COLONIAE AGRIPPINÆ,
Apud IODOCVM KALCOVIYM & socios,
c13 l3c xlv.

R 003278788

LEONIS ALLATII opuscula hæc tria dignissima sunt, quæ typis describantur.
Coloniæ, exeunte Aprili **MDCCXLV.**

*Henricus Francken Sierstorpffius, SS. Theolog.
Doctor, &c. librorum Censor.*

PERILLVSTRI DOMINO,
IANO NICIO ERYTHRÆO.
ÆVI NOSTRI VARRONI
AC TVLLIO,
PATRONO MEO SINGVLARI,
DE BENEFICIIS INSIGNIBVS PLVRIMIS,

• SEORSIM VERO
DE CONCILIATA MIHI
LEONIS ALLATII
VIRI INCOMPARABILIS
FAVORE ET AMICITIA,

GRATI ANIMI INDICANDI ERGO
FOETVS HOSCE
ALLATIANOS,

OBSTETRICANTE ME IN LVCEM EGRESSOS,
DICO ET CONSECR.

BARTOLDVS NIHVSIVS.

L E C T O R I E D I T O R.

*Audet venales qui vult extrudere merces.
Non est quod sollicitem ego quemquam, ut o-
puscula Leonis Allatii, quæ publici juris fa-
cimus, inspicere dignetur. Convoluturiunt
nempe jam nunc eo, ad explendam sciendi sitim, homines
eruditi, ingente numero. Nihil itaque hic præcone me o-
pus. Quod si tamen placet, ante nosse, tum quid libro-
rum scripserit vir iste, tum quid rerum tractent ejus E-
pistola de Templis Græcorum recentum, Narthece vete-
rum, & quorundam hodie opinationibus; en, ut opitule-
mur, & indicem exhibemus operum Allatianorum, &
una Synopsis Epistolarum, quas diximus. Vale. XXVIII
Martii c1o 10c XLV.*

C A T A

CATALOGVS LIBRORVM

LEONIS ALLATII.

Editæ sunt :

- x. **C**Atena sanctorum Patrum in Ieremiam Prophetam ;
Expositio item S. Ioannis Chrysostomi , nec non
Homiliæ VII I Origenis , & Maximi Confessoris
Quæstio , in eundem Prophetam. Omnia ex Græ-
co conversa primus Græce & Latine Lugduni edi-
dit , cum Ghislerii in Ieremiam commentariis , per
Laurentium Durantium , anno CIO IDC XXIII.
- II. Eustathius Antiochenus in Hexaëmeron. Eiusdem de En-
gastrimytho Dissertatio , in Origenem. Origenis de
Engastrimytho , in primum Regum , Homilia. Primus
edidit Græce & Latine ; addiditq; in Eustathii librum
illum Notas uberiores , & Collectanea ; ac suum de En-
gastrimytho Syntagma. Ibidem , CIO IDC XXIX.
- III. Monumentum Adulitanum Ptolemæi III Ægyptiorum
Regis ; Græce & Latine. Romæ , apud Mascardum ,
CIO IDC XXXI.
- IV. Iatrolaurea Gabrielis Naudæi Parisini , Græco carmine in-
augurata , Latine reddita à Bartholomæo Tortoletto ,
& Ioanne Argolo. Ibid. CIO IDC XXXIII.
- V. Confutatio fabulæ de Ioanna Papissa. Romæ , apud ty-
pographos Camerales , cum Ciaccono . & ibidem ite-
rum , CIO IDC XXX. nec non Colon. Vbior. CIO IDC XLV.
- VI. Iulii Cæsaris Lagallæ , summi nostræ ævo Peripatetici , de
cælo animato Disputatio. Typis Vœgelianis , anno
CIO IDC XXXII.
- VII. Mantissa ad Opera S. Anselmi , Episcopi Cantuariensis.
Lugduni , apud Laurent. Durantium , cum aliis S. An-
selmi operibus.
- VIII. Ode Urbani VIII exhortatoria ad virtutem , Francisco
Barberino dicata , carmine Pindarico Græco ; im-
pressa cum libello de Viris illustribus.

CATALOGVS LIBRORVM

- ix.** Multas Libanii orationes , nondum nec Græce nec Latine editas , Morello Lutetiam miserat , ut ederentur ; quas ille, suppresso Allatii nomine, sub Codicis Romani titulo publicavit.
- x.** De viris illustribus, qui annis c10 10c xxx, c10 10c xxxi, ac toto sequente, Romæ fuerunt, & typis aliquid commiserunt. Romæ, apud Ludovicum Grignanum, c10 10c xxxiii.
- xi.** De Psellis, & eorum scriptis ; ad Iacobum Gaffarellum. Romæ, apud Mascardum, c10 10c xxxiv.
- xii.** De erroribus magnorum virorum in dicendo, Dissertatio Rhetorica ; ad Ioan. Franciscum Slingelandum. Ibid. apud heredes Mascardi, c10 10c xxxv.
- xiii.** Eridanus, Græco Elegiaco carmine ad Card. Antonium Barberinum ; Latine redditus à Bartholomæo Tortoletto. Romæ, apud eosdem, anno eodem.
- xiv.** Procli Diadochi Paraphrasis in Ptolemæi libros iv de siderum affectionibus, Latina facta ; Græce & Latine, Apud Elzevirios, Leydæ, anno eod.
- xv.** Socratis, Antisthenis, & aliorum Socraticorum Epistolas, hætenus non editas, primus Græce vulgavit, Latine vertit, Notas adjecit, Dialogum de scriptis Socratis præfixit ; ad Puteanos fratres. Parisiis apud Sebastianum Cramoisy, c10 10c xxxvi.
- xvi.** De ætate, & interstitiis in collatione Ordinum etiam apud Græcos servandis ; ad Card. Brancacium. Romæ, apud Mascardum, c10 10c xxxviii.
- xvii.** Sallustii Philosophi Opusculum de Diis & Mundo , nunc primum è tenebris erutum, & è Græco Latine versum ; cum Notis Lucæ Holstenii. Ibidem, anno eodem. & Leydæ apud Ioannem Maire, c10 10c xxxix.
- xviii.** Urbani viii Statua, Græco carmine Iambico. Romæ, apud Mascardum, c10 10c xl.
- xix.** De patria Homeri, volumen. Cui additi Natales Homericæ carmine Elegiaco Græco, interprete Andrea Bajano. Lugduni, apud Laurent. Durandum, c10 10c xl.
- xx.** Philo Byzantius de septem Orbis spectaculis, Græce & Latine, cum Notis. Romæ, apud Mascard. c10 10c xli.

xxi. In

L E O N I S A L L A T I I.

- XXI.** In Etruscarum Antiquitatum fragmenta, ab Inghiramiō edita, Animadversiones. Parisiis, apud Sebast. Cramoisy, c10 10c xl. & Romæ, apud Mascardum, cum Animadversione in Alfonsi Cicarelli libros, & Auctores ab eo confictos. c10 10c xlii.
- XXII.** Licetus, carmine Græco Iambico expressus; ac Latinis Iambicis redditus à Guidone de Souuigny Blæsenfi. Apud Mascardum, c10 10c xli.
- XXIII.** Excerpta varia Græcorum Sophistarum & Rhetorum, Heracliti, Libanii Antiocheni, Nicephori Basilacæ, Severi Alexandrini, Adriani Tyrii, Isaaci Porphyrogennetæ, Theodori Cynopolitæ, & aliorum; ex primo Tomo, nondum edito, variorum antiquorum Leonis Allatii, ab eodem nunc primum vulgata, & Latine reddita. Ibid. anno eod.
- XXIV.** Hellas, in Natales Delphini Gallici, carmine Iambico; cum interpretatione Guidonis de Souuigny Blæsenfis. Ibid. c10 10c xlii.
- XXV.** Tiberius Sophista, Herodianus, Lesbonactes, Romanus, Michael Apostolius, & alii, de figuris Rhetoricis, Græce & Latine, nunc primum editi. Ibid. c10 10c xliii.
- XXVI.** Ædificationes Romanæ, procuratæ à Lælio Biscia, S. R. E. Cardinali. Patavii, apud Sebast. Sardi, c10 10c xliiv.
- XXVII.** Iulii Cæsaris Lagallæ, Philosophi Romani, Vita. Parisiis, apud Ioannem Bessin, c10 10c xliiv.
- XXVIII & XXIX.** De libris ecclesiasticis Græcorum, Dissertationes duæ. Quarum unâ, divinorum Officiorum potiores & usitatiores libri percensentur: alterâ, Triodiam, Pentacostarium, & Paracleticæ, examinantur. Parisiis, apud Sebastianum Cramoisy, c10 10c xliiv.
- XXX.** De Templis Græcorum recentioribus; De Narthece Ecclesiæ veteris; & De Græcorum hodie quorundam opinionationibus. Coloniz Vbiorum, apud Iodocum Kalcovium, c10 10c xlv.
- XXXI.** De mensura temporum, & præsertim Græcorum. Ibid. anno eodem.
- XXXII.** Et prodibit quamprimum Dissertatio epistolica de Missa præsanctificatorum apud Græcos. Ibid.

Necdum editi sunt :

- xxxiii. S. Nili, discipuli S. Ioannis Chrysostomi, Epistolæ do-
ctissimæ mille ; Græce & Latine.
- xxxiv. Photii Patriarchæ, Nicolai Patriarchæ Constantinopo-
litani, Simeonis Logothetæ, Theodori Ancyрани,
Nicetæ Magistri, & aliorum recentiorum Græco-
rum, Epistolæ ; Græce & Latine.
- xxxv. Sanctorum Patrum Orationes, necdum editæ ; Græce
& Latine.
- xxxvi. Choritii Sophistæ, Zosimi Gazæi, Libanii Sophistæ,
Michaëlis Pselli, & aliorum Orationes, necdum e-
ditæ ; Græce & Latine.
- xxxvii. Ioannis Lydi Chrestomathiæ de Mensibus ; Græce &
Latine.
- xxxviii. Ioannis Phocæ, de locis Palæstinæ ; Græce & Latine.
Addentur alia aliorum de iisdem.
- xxxix. Georgii Acropolitæ historia, de rebus Constantinopo-
litanis, diversa ab ea, quam edidit Doufa ; Græce &
Latine, cum Notis. Et ea, quam edidit Doufa, in-
numeris locis emendata, & aucta.
- xl. Theodori Lectoris historia ecclesiastica tripartita, ex
Socrate, Sozomeno, & Theodoro, lib. ii. qua
innumera prope loca dictorum auctorum corrigun-
tur. Græce & Latine.
- xli. Sacrarum Observationum liber ; ubi varia de ritibus
Ecclesiæ Græcæ exponuntur. Inter ea erunt, De
Dominicis Græcorum ; De Officiis Monasteriorum
Græcorum ; De Musica recentiorum Græcorum ;
De Melodis Græcorum ; & multa alia.
- xlii. De Georgiis & eorum scriptis Dissertatio ; in qua de
Georgiis omnibus agitur, qui Græce aliquid scrip-
serunt ; eorum monumenta indicantur, & in qui-
bus bibliothecis lateant, aperitur.
- xliiii. Diatribe de Simeonibus, qui Græce aliquid scripse-
runt ; eorum monumenta indicantur, & in quibus bi-
bliothecis lateant, aperitur.
- xliv. Theodorus Gaza, de origine Turcarum.

xlv. Leon

L E O N I S A L L A T I I.

- XLV.** Leonardus Aretinus de Repub. Florentinorum.
- XLVI.** Io. Canabutius de Insula Samothraciæ, & Diis Troicis.
- XLVII.** Bibliotheca de Scriptoribus Græcis prophanis.
- XLVIII.** Bibliotheca de Scriptoribus Græcis ecclesiasticis.
- XLIX.** Commentarius in libellum Longini, de sublimi genere dicendi.
- L.** De fine temporum.
- LI.** De differentiis Græcorum & Latinorum in cærimoniiis Ecclesiasticis & Fide.
- LII.** Conciliorum Ferrariensis & Florentini Acta, Notis & Animadversionibus illustrata.
- LIII.** De Schismate Græcorum, historia.
- LIV.** De fine vitæ S. Ioannis Euangelistæ.
- LV.** De Prolemæis, Ægypti Regibus.
- LVI.** Anachronismus, carmine Elegiaco Græco.
- LVII.** Historia Astrologica.
- LVIII.** In Aristotelis Hymnum, Hermiæ dictū, Commentarius.
- LIX.** De Magnetelibri III.
- LX.** De Mandragora.
- LXI.** In Psellum de mirabilibus auditionibus.
- LXII.** Vetus Tacito lectio restituta.
- LXIII.** De ædificiis Pauli V.
- LXIV.** Carminum Græcorum Sylva.
- LXV.** De Academiis Orbis, & earum institutione.
- LXVI.** Historia Georgii Abbatis, qui Hamartolus vocari amat, ab exordio mundi ad Imperium Michaëlis, Theophili F. Imperatoris. Ex Græco.
- LXVII.** Ioannis Chrysostomi, & Photii Patriarchæ C. P. Explicationes in Evangelia Matthæi, Lucæ, & Ioannis, nunquam antea editæ, nec Græce nec Latine. Opus singulare.
- LXVIII.** Diatribe de Philonibus.
- LXIX.** Ecclesiæ Orientalis historia.
- LXX.** Tacemus, quæ præterea parturiri ab Allatio non pauca, percepimus, tum ex ejus libro de viris illustribus, tum ex epistolis Iani Nicii Erythræi & ipsiusmet Allatii ad Nihusium, tum aliunde.

* 5

SYNOPSIS

SYNOPSIS EPISTOLÆ I

DE TEMPLIS GRÆCORVM

RECENTIORIBVS.

Turcæ in Græcos duri : largitionibus tamen victi, permittunt eis templa imperfecta, ac nonnulla etiam perfecta. Num. 1.

Perfectorum templorum exteriora, tum alibi, tum in urbibus. II

Supra templi illic portam fornix : in quo sedilia ; nec non lamina pendula ; cuius pulsu convocantur homines. Campanæ enim, usitatæ ibi olim, sunt à Turcis, occupato Imperio Orientali, abrogatæ ; Christianis tamen illic, ubi nulli simul Turcæ habitant, relinquuntur ; ac manserunt semper in monte Atho. Lamina ea, Græce *σίμαντρον*, differt à Vareis : quæ sunt pulsus laminæ postremi gravissimique. III

Sub fornice illo vestibulum templi. IV

Protemplum, quod alias dicitur Narthex. Hic geminus quibusdam, Narthex non est porticus templi. Quænam ibi peragantur. V

Ex Narthece introitus est in Templum per tres portas ; quarum duæ utrimque exiguæ, media ingens. & hæc est Porta speciosa : in Templi medio autem stabat Imperator. Portæ hæc cognominantur etiam Basilicæ. Aliæ autem sunt portæ sanctæ, per quas è Templo in Bema pergitur. VI

Hoc Templum appellatur alias Chorus. Ibi Sedilia. VII

Medium chori est umbilicus templi : *μυστήριον*. VIII

Locus cantantium : nonnullis Diaconicum. Tabulati portæ interdum tres ; quarum princeps media. Laicorum nemini, nisi Imperatori, concessum, accedere in Sanctuarium ad altare ; exclusis aliis, maxime autem scæminis. etsi non ab initio id observatum. IX

De prærogativa Imperatoris, contra Zonaram & Balsamonem. Abusum sustulit Ambrosius. Laudatus & senior & junior Theodosius. X

Adyta : quæ & Bema & Hierateion ; Latine Sanctuarium, & Sanctum sanctorum. Hierateion perperam confundi à nonnullis cum choro. Propitiatorium. XI

Quia Bema est præcipuum, hinc Ecclesiastici dicti *οἱ ἀπὸ τῆ βήματος*. Protopapa est Sacerdotum primus. XII

In Bemate Altaria. Interdum est & Parabema. Altare minus dicitur Prothesis. Diaconicum. Præfectus morum. Quid *κατάσκευας & ἀντιπύριον*. XIII

Non est Diaconicum idem quod Sacristia & Sacrarium apud Latinos. XIV

Diaconicum dicitur alias & Mitatorium. Xylander taxatus. XV

In Prothesi præparantur omnia ad Sacrificium. Altare alterum, idque majus, ubi celebratur sacrum, dicitur & Sacra mensa. XVI

In eodem Bemate, muro adpenditur corpus Christi & asservatur pro infirmis : quod confici solet à Sacerdote, septimanæ magnæ feria quinta. Particulæ consecratæ, dictæ Margaritæ, quia non dandæ porcis. XVII

Pyxis, qua Margaritæ custodiuntur, *μυζόμηλον*, olim Ciborium ; tandem & Artophorion. XVIII

Musa ; quæ est sponsia. XIX

Ante Margaritas pendet lumen. Defertur ad infirmos Corpus Christi : etiam Turcis interdum id venerantibus. Margarita, vino mollita, cochleari datur ægroto, In eodem Bemate alibi asservatur & Confirmationis oleum. XX

Locus

Locus mulierum.

De Ambone & Scenophilaceio obiter.

Ritus Missæ pro defunctis. deque iis, quæ erogantur ibi in amicos & Sacerdotes, nonnunquam à foeminis etiã Turcicis.

Conclusio.

XXI
XXII
XXIII
XXIV

SYNOPSIS EPISTOLÆ II

DE TEMPLIS GRÆCORVM RECENTIORIBVS.

Occasio scriptionis hujus. Ecclesiam Græcorum Romæ, S. Athanasio sacram, non ita esse conditam, ut ejusdem nationis templa in Oriente. Quorum partes præcipuæ tres: Narthex, Naos, & Bema, cum spatio inter Naon & Bema, Cantoribus attributo & Lectoribus.

Templorum genera quinque. I. Τρυλλωτά, Trullata, quid Trullus. Ab his vix differunt κυλινδρωτά, κυκλοῦν. II. Καμαρατά, fornicata. III. Σταυρωτά, Crucis figuram referentia. IV. Δογματά, formæ quadratæ. V. Mixta; nempe ex hisce, quæ diximus. Hodie autem Græcorum fere omnia Dromica.

De Embolis varia. Embolus hodie est ecclesiæ porticus: ubi depictæ Sanctorum effigies & historiarum.

De Solea. Quid ea sit, inquirendum restat. Interim verisimilior opinio Meursii, quam Gretseri.

Parabema. Altare Prothesios non uno modo situm. De quantitate & formâ Templi ac Narthecis; de mulierum loco, & sedium dignitate, & id genus aliis rebus, plura.

De Paraclesis, seu parvulis ecclesiis, quæ juxta ecclesiam principem. Earum situs numerusque varius, & usus.

Sellæ, aliæ fixæ, aliæ mobiles: aliæ sublimiores, pro Episcopia; aliæ humiliores, pro Clericis inferioribus.

Episcopus, recens consecratus, in Synthrono collocatur. Idque est καθολικός. Sicuti Bema est eorum, qui sacris initiati Ordinibus, ita Thronus Episcoporum. Synthronon aliud in Bemate, aliud extra. Altare est lapidea tabula, vel columnata, vel basi undique incumbens. columna autem vel unica vel quadruplex. Theca ibi, pro Sanctorum Reliquiis.

Conclusio.

IX
X

SYNOPSIS EPISTOLÆ

D E N A R T H E C E

ECCLESIAE VETERIS.

DE Narthece apud Græcos recentiore actum alibi. De Narthece veterum qui scribunt, multum diversa tradunt. Num. I

Narthex hic erat pars ecclesiæ. Quid Dominicum; ex Balsamone. Vt Christianorum genus triplex, ita & ædium istarum sacrarum partes tres. Supremum locum habebant Adyta, seu Sacrarium; pro Perficientibus. Inferiorem, seu medium, Templum ipsum, seu Chorus; pro iis qui perficiebantur. infimum, Narthex; pro purgandis. Ergo Narthex & in ecclesia, late dicta; & extra eam, sumtam strictius. Testimonia Dionysii Areopagitæ, Balsamonis, auctoris vitæ Theodori Studitæ, & Alexii Aristeni. Dionysius *ισοπέλειον* vocat simul accepta hæc tria, Bema, Naon, ac Narthecem: & quam ob rem. Hal-lucinationes quorundam. Apud Græcos hodie solum Bema, seu Sacrarium, est Hierateion. II

Balsamonis error. Heinsius & alii, Narthecem agentes fuisse porticum, qui porticus appellatus potius *ἑμβολαῖον*, refelluntur ex Gregorio Thaumaturgo ac Dionysio. III

Narthex, seu Pronai, non fuit usus olim, qui nunc est, adeoque jam Balsamonis tempore erat. IV

Iosephus Viccomes, perperam & Monachis locum assignans & Basilium allegans, refutatur à Dionysio, Pachymere, Simeone Thessalonicensi, ac Gregorio Nazianzeno. V

Ioannis Moschi testimonium rejicitur. De loco puerorum; ex Constitutionibus Apostolicis, accipientibus Bema aliter, nempe pro Ambone, in quo legabantur Scripturæ, & conciones habebantur. VI

Narthex, locus eorum, qui se purgabant; ut loquitur Dionysius. Eorum genera tria: infimi, Catechumeni; medii, Energumeni; supremi, Pœnitentes. Ita Dionysius, qui, non recte intellectus à nonnullis, explicatur, etiam ex Pachymere. VII

Catechumeni, inquam, infimi; iterum ex Dionysio: cui suffragantur Maximus & Pachymeres. VIII

Catechumenorum classes duæ: inferior, Audientium; superior, Competentium. ex Concilio Nicæno, Alexio Aristeno, Matthæo Blastario, & Scholiaste Harmenopuli. De Audientibus, Tertullianus, & Cyprianus. De Competentibus, Augustinus, Ambrosius, Isidorus, Hieronymus, & Concilium Agathense. Hos Competentes vocat Electos Leo Magnus. IX

De Catechumenorum loco variante, opinio Vicecomitis adversa; cum suis fundamentis. X

Rejicitur hæc, adductis Harmenopulo, Gregorio Thaumaturgo, Balsamone, Dionysio, Synodo Neocæsarensi, Aristeno, Blastario, ac Cyrillo Hierosolymitano. ex quibus constat, Catechumenos Competentes, seu Genuflectentes, si peccarent, rejici solitos in inferiorem Audientium classem; qui vero hæc delinquebant, pelli extra totam ecclesiam, ubi locus erat Desistentium; si tamen respicere quærebant; alias habebantur ut Ethnici. Missæ tantum pars erat pro iis qui in Narthece, non vero primaria: auditis enim initialibus usque

que ad Evangelii, Scripturarum & Homiliæ finem, dimittebantur illi omnes, ex Dionysio, Maximo, Hincmaro Remensi, & Augustino. Noratur & emendatur, adductus à Vicecomite, Balsamon. xi

Ritus dimittendi tunc omnes è Narthece. Nempe post missam Catechumenorum, (sic enim pars ea Missæ prima appellabatur,) & antequam accederetur ad Missam Fidelium; peracta oratione, & accepta benedictione Episcopi, per Hypodiaconos jubebantur exire: primo, infimi, seu Catechumeni: tum, medii, seu Energumeni: ac demum, supremi, seu Pœnitentes. ex Blastario, Chrysostomo, Concilio Laodiceno, Zonara, & Aristeno. Instellus taxatur, orationem super Catechumenos, in Concilio Laodiceno, partem esse putans Missæ Catechumenorum: quum potius diversum quid ab ea sit. Orabant quippe pro eis fideles primum: deinde accedebat Episcopi benedictio. Atque orationes illæ vocabantur Paratheses; Alexio Aristeno teste: nec aliud erat oratio super Catechumenos: Missa Catechumenorum non item ad solos Catechumenos pertinente, sed ad omnes sine discrimine. Taxatur & Blastarius, negans, omnes exiisse è Narthece, dictis Parathesibus. xii

Vicecomes denuo castigatur. Catechumeni nulli parti Missæ defunctorum inteterant; quod licitum Energumenis, ac Pœnitentibus. ex Dionysio. xiii

Catechumenorum pœnæ variz. Punitos eos, videntur negare Basilus, Zonaras, Balsamon, & Aristenus. Zonaras non recte conciliat cum Synodo Neocæsareensi Basilium; sicut perperam quoque Aristenus & Blastarius eundem Basilium interpretati. Conciliat auctor melius. xiv

De Energumenis. Digniores hos fuisse Catechumenis, contra Vicecomitem. xv
An ad Energumenos pertineant, qui in Synodo Ancyra dicti Hyemantes. Zonara opinio, & Balsamonis. adducuntur & Liturgiæ veteres, & Aristenus, & Scholiasies in Harmenopolium, & Maximus. Sententia auctoris, Hyemantes esse, qui à Dæmone obfessi spiritualiter. Allegat Dionysium, Pachymerem, & Maximum. Et Hyemantibus hisce locus erat extra templum, late sumtum, cujus pars Narthex. xvi

De Pœnitentium classe; quæ in Narthece erat suprema. Vicecomitis opinio, Catechumenos eis digniores fuisse ac superiores. xvii

Redarguitur ex Thaumaturgo Vicecomes; ejusque ex Concilio Constantino-politano sexto objectio diluitur, ablegato lectore ad Aristenum, Zonaram & Balsamonem; erroresque alii indicantur. xviii

Pœnitentium gradus recensentur quatuor. ex Basilio, Blastario, & Aristeno. xix
Pœnitentium infimi, extra Ecclesiam in Propylæo seu porticu, vocati Descentes, ex Thaumaturgo, Basilio, Blastario, Balsamone, Scholiasie Harmenopuli, ac Tertulliano. De iisdem Eusebius, Synesius, Greg. Nyssenus, Petrus Alexandrinus. Non uno modo accipi verbum Descere. ex Balsamone. xx

Pœnitentes, secundi gradus, sunt in Narthece inferiores; & vocantur Audientes. De his Thaumaturgus, Basilus, & Nyssenus. Taxantur Zonaras, Balsamon, Aristenus, & Scholiasies Harmenopuli. Præfertur hisce Blastarius. xxi
Pœnitentes, tertii gradus, sunt in Narthece superiores; & vocantur Succumbentes. De his Basilus, Nyssenus, Zonaras, Blastarius, & Scholiasies Harmenopuli. xxii

Succumbentiam, sive Substrationem, esse Genuflexionem. De hoc ritu, Dionysius cum Maximo, & Basilus cum Balsamone. Reprehenduntur Zonaras & Balsamon, nec non Aristenus & Blastarius. Quid longa substratio. xxiii
Extra Narthecem in Nao sunt, infimo loco, Pœnitentes, quarti gradus; qui dicuntur Consistentes. De quibus Basilus cum Balsamone, Thaumaturgus, Synodus Ancyra. Scholiasies Harmenopuli, Aristenus, Blastarius. Quomodo Consistentia alias vocetur. xxiv

Consisten-

SYNOPSIS.

Consistentes hi non admittebantur ad percipienda Sacramenta ; sectis quatuor nonnullis visum. Adducuntur Basilius ac Theophilus Alexandrinus. xxv
 Hypodiaconorum erat, in foribus infimis, qua erat ingressus in Narthecem, dirigere ordinem populi. ex Synodo Laodicensi, Aristeno, Zonara, Balsamone, & Constitutionibus Apostolicis. Diaconi autem custodiebant fores Sanctuarii, in quo percipiebantur Sacramenta. ex Dionysio. xxvi

Summatim recensentur gradus Christianorum, de quibus actum habemus. xxvii

Ordinem hunc postea desisse ; ex Maximo & Zonara. immo & jam olim variasse ; ex Tertulliano. xxviii

Et magis etiam à vetusto usu abesse recentissimos. Verba Simeonis Thessalonicensis. xxix

Pœnitentes, exsolutis pœnis, ad Eucharistiam percipiendam fuisse admissos, cum Fidelibus aliis. ex Maximo, Pachymere, & Petro Alexandrino. xxx

Conclusio. xxxi

SYNOPSIS EPISTOLÆ

DE GRÆCORVM HODIÆ

QVORVNDAM OPINATIONIBVS.

NON antiquis tantum rebus, verum & recentibus indagandis, atque in literas referendis, operam dari oportere. Antiqua de Strigibus, & ineptamentium plebeiarum credulitate, reperiri apud alios : nova ejus generis, quæ in Græcorum natione occurrunt, recitatum hic iri. Num. i

De vetulis, Dæmoni addictis, quæ noxam inferunt mulieribus aliis, potissimum vero infantibus, nondum baptizatis : nec non de Baptismalium aquarum, contra maleficium istud, efficacia, quanquam neglecta. ii

Istiusmodi maleficam Græcis dici Σαρῖλαι, Γαῖε, Γίμω, Γίμω. De Gellone Suidas ; Proverbiorum sylloge Sapphonem, allegans ; Ignatius Diaconus ; Nicephorus Callistus ; & Michael Psellus. iii

Remedia contra id malum, inepta nonnulla, pietati consentanea alia. refugium ad Deum & Sanctos, atque ad oleum lampadum. Sanctis accensarum ; quod appellant Oleum sanctum. de hoc ex Typico. Oleum istud quibusdam diebus festis impertiri solitum hominibus. de usu ejus, Palladius ad Lausum, Cyrillus Scythopolitanus, Georgius Pachymeres, Nicephorus Blemmida. De oleo Crucis. Etiam herbas & virgulta, quibus exornatæ Sanctorum imagines, nuncupari Sacrum oleum. iv

Allatius, puer septennis, convaluit mirabili ratione ex morbo gravissimo. v

Alii benedicto à semet ipsis oleo utuntur ; de quo auctor vitæ S. Theodori Studitæ ; aqua alii, qua fuit abluta Sacra mensa, feria quinta septimanæ sanctæ ; ex Typico. alii aquis, è lotionem pedum, eodem die peracta ; ex eodem Typico. alii aqua, ex ablutione Calicis sacri ; quam dicunt ἀπομύρωμα. de aqua illa, qua Sacerdotis post Missam lotæ manus, Desiderius Abbas Cassinensis, & Leo Ostiensis. vi

Alii ad amuleta & periapta confugiunt. ex manuscripto tum alio tum Caroli Avanti. vii

Hujus farinæ hominum descriptio. viii

A Michæ.

S Y N O P S E S:

- A** Michaële Psello naturalibus morbis adscribi, quæ eveniunt puerulis à Scrigibus. IX
- Ex** eodem Psello, de Babutzicario ; qui apud Suidam idem quod Ephialtes. X
- Quid** Callicantzarus. XI
- De** loco, qui Tripotamata dicitur, in insula Chio. Quid nonnulli faciant infantibus , ne fiant hi Callicantzari. XII
- De** Bulcolacis, sive cadaveribus hominum impiorum incorruptis. allegatur Nestanta, ex auctore Nomocanonis. XIII
- De** Bulcolacis, à Dæmone inhabitatis, plura. Adducuntur, præter Turcograciam Crusii, Nicephorus Constantinopolitanus, Theophanes , & Cedrenus. Bulcolacam vidit Allatius Chii, cum esset puer. XIII
- De** cadaveribus istis idem Nomocanon, solere esse hominum excommunicatorum. XIV
- Quæ** & vulgata in regionibus istis opinio. Narrationes de excommunicatorum hujusmodi cadaveribus in pulverem redactis. XV
- De** iisdem, ex Christophoro Angelo , & Emmanuele Malaxo. XVI & XVII
- Quomodo** Græci dignoscant cadavera impiorum integre , ab incorruptis iisdem Sanctorum corporibus. XVIII
- Nereides**, in Græcorum vulgo dictæ Pulchræ dominæ. De iis Psellus. cui contradicitur. XIX & XX
- De** Spirituum genere, quos Elementa nuncupant : ex Testamento Salomonis, & Alcino. Elementi nomen quoque inditum rebus, magica arte confectis. Ex Cedreno, de Simeonis Bulgari statua, & Ioannis Patriarchæ præstigiis. Meleagri stipes. Apollonii Tyanei imagunculæ magicæ ; apud eundem Cedrenum, & in Chronico Alexandrino. Palladium juxta Trojam ; ex Ioanne Antiocheno. Statuæ animatæ ; ex Olympiodoro apud Photium. Marfyæ pellis, apud Ælium. Alcinoi canes ; apud Homerum. Similia ex Ioanne Picardo, & Iul. Cæs. Scaligero. XXI
- Spiritus** conspicui ad puteos & alia loca aquosa : etiam penes Chios. De illo genere Tertullianus & Psellus. Balnearius Dæmon, apud Eusebium & Greg. Nyssenum. XXII
- De** absentium statu quomodo aliqui certiores fieri quærant. Quid Allatio narratum Venetiis de imagine D. Virginis in platea S. Marci. De lampade magnæ ecclesiæ ; nec non de Simonide, Imperatoris filia ; ex Pachymere. XXIII
- Festo** Epiphaniæ, solemnis apud Græcos peragitur benedictio aquarum. quifnam earundem usus. Benedictio illa usitata etiam in monte Atho. Illic Monasterium est Iberorum ; cuius origo, relatu mira. Ibidem, festo illo die Cruce in mare demersa, dum canitur hymnus, dulcescit aqua ; absoluto cantu eo, ad naturam redit. Aquæ, tunc benedictæ, non putrescunt ; nisi cum imminet calamitas. Sic neque corrumpuntur benedicti panes ; præterquam ubi Deus minari videtur mala grandia : ex Pachymere. XXIV
- Kalendis** Ianuarii sparguntur à patribus familias esculenta , putantibus, inde sancta domui eventura eo anno. XXV
- Allatius**, Chio Messenam navigans, tempestatem à nanarcho mirifica ratione sedari observat. XXVI
- Alii** gallinam, quæ cecinerit, (quæ res iis plena ominis.) obtruncant. XXVII
- Chiorum** persuasio, Masticen olim fuisse fluidam, sed sanguine S. Isidori Martyris, illie passî , delibutam induruisse. Ea de re Nicolaus Pepagomenus. XXVIII
- Animadversio** in erucas ridicula. Adducuntur hic & Georgicorum scriptores Græci, & Michaël Psellus. Quomodo precibus & aqua benedicta fugent eas Monachi Cryptæ ferratæ Basiliani. XXIX

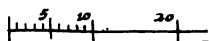
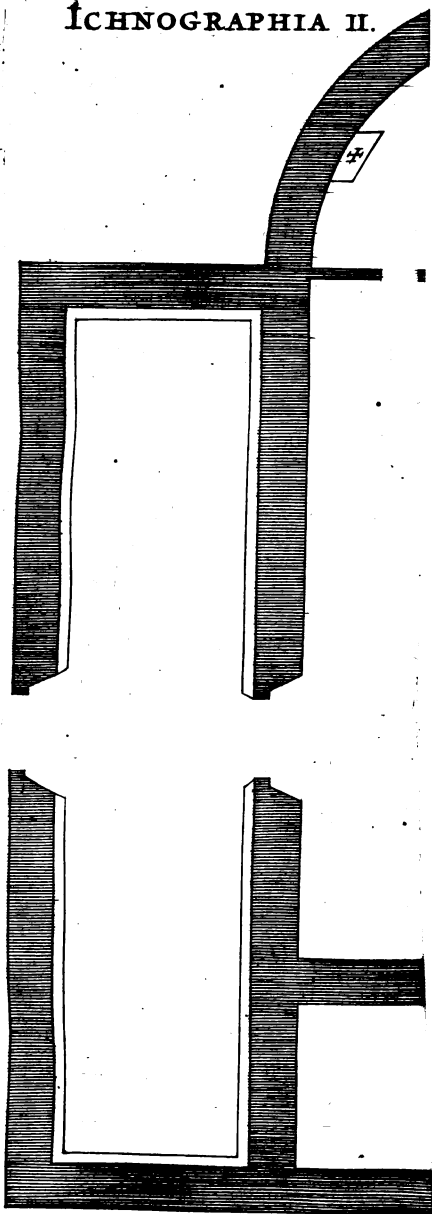
S Y N O P S I S

De lumine Hierosolymitano, post extinctas Passionis Dominicæ tempore lampadas omnes, divinitus quotannis accenso, Urbanus II, Guilielmus Malmesburiensis, Vrsbergensis, Polychronius, & incertus alius; item Gretserus, Cantacuzenus, & anonymus de locis Hierosolymitanis. Negat Arcudius, annum id miraculum etiamnum fieri. xxx

Ex eo tamen lumine, & mortuis, circa hoc tempus in Ægypto è terra emergentibus, inferunt aliqui Græci, celebrandum potius Pascha juxta morem pristinum, quam juxta calculum Gregorianum. Qua de re Christophorus Angelus.

LEONIS

TEMPLOR. RECENTIO
ICHTHOGRAPHIA II.

LEONIS ALLATII,
DE
TEMPLIS GRÆCORVM
RECENTIORIBVS,

EPISTOLA I.

Doctissimo, ac de Antiquitate bene merito,

IOANNI MORINO.

I. Arro tibi, Vir prudentissime, non quæ
structuris immanibus, cum Christiana
pietas, ductu auspicioque suo, Orientis
regebat Imperium, antiqua Græcia Ba-
silicas sibi sumptuosissime extruxerat,
aut Tempia pro facultatum civium mo-
dulo ædificarat; sed quæ nunc, in a-
cerbissima servitute, & religionis op-
pressionem, aut clanculum fideles erigunt, aut vetustas edax reli-
qua fecit, & fidelibus innata religio frequenti accessu veneratur,
ac colit. Mirum etenim est, in tanto divini cultus contemptu,
& Turcarum, in Tempia, iniquissima immanitate, qui lege scri-
pta, gravissimis etiam poenis impositis, edicunt, nullam in po-
sterum de novo divinam domum extruendam, nec, vetusta-
te collapsam, ac dirutam, absque Gubernatoris decreto resar-
ciendam, tantam adhuc superesse Templorum multitudinem,
in quibus Græci effusus precibus sibi Deum reddant propitium.
Nimirum pii illi homines, ingenti pecuniarum profusione, per-
vicaces animos sibi conciliantes, id ab iudicibus, nolentibus
etiam legibus, extorquent, ut nutantes jam & collabentes repa-
rare liceat: sæpe quoque solum, quasi illud jam alterius Ecclesiæ
dirutæ esset, ad quam ipsis libuerit mensuram, ad novam structu-
ram commercantur; sicque pietatem continuant, cultusque di-
vinus perennis suppetit. Et licet ad hæc tempora in Græcia, ut
jam dixi, ubique ingens Templorum copia conspiciendam se
præ-

præbeat, non eadem tamen omnibus facies est exterior, nec unus aspectus interior; sed varius, pro varietate loci & temporis, facultatibusque exstructoris, cultus atque ornatus objicitur. Quædam enim rûdi pusillaque mole vilescunt; alia, improbitate soli, decurtantur, deformanturque; alia, murorum exiguitate & contignationis, contemnuntur. Vtut tamen sunt, veneratione sua non carent, sed frequenti credentium concursu clarescunt, in quibus, satis fuerit, si res, non indecoro equidem modo, peragatur divina. At, quæ Templi perfecti formam referunt, & in quibus, solemnî ritu, vel singulis diebus, pietatis Christianæ munera obeuntur, hæc fuerint.

II. Lata quaquaversum, ut fert tamen loci conditio, planicies aperitur: in cujus medio Templum assurgit, ut, si libuerit, totum circumire, prospectuque frui valeas. Planicies hæc lapide vel latere strata, in Monasteriis undique adaperata est, nullis cancellis aut moenibus obsita, ædiculis tantum Monachorum, & undique procurrentibus viis, circumvallata; quæ eam, theatri modo, obsepiunt. Vna aliqua arbore, ex earum genere, quæ folia non perdunt, & ramis patulis humum opacant, ad arcendum solis calorem inumbratur. In urbibus vero, & frequentia hominum, ut tutior sit, munitur moenibus: quæ cum propinquis habitantium muris, si id commode fieri potest, uniuntur. Murum Ecclesiæ dignosces ex imagine, siue Christi, siue B. Virginis, siue alterius Sancti; ut plurimum ecclesiæ Patroni, supra portam appicti, & veluti in armario, in cavo muri, omni ex parte protuberante structura, & præcipue superiori, aliquando etiam columellis marmoreis innixa, qua contra aëris aliorumque noxas munitur.

III. Satis in externis hisce imporati sumus: nam de Embolis Ecclesiæ dicemus alibi. Procede. Antequam introëas fornicem, supra portam excurrentem, varicque depictum, & vario marmorum genere interstinctum, in aliis etiam templis, quod magnificentius est, vermiculatis tessellulis lepidè compositum, columnisque innixum, considerato. Sedilia ex eodem marmore inferne objiciuntur. Si lassus es ex itinere, & solis ardorem ardere, aut etiam honestis colloquiis, & studiosis dissertationibus animum recreare volueris, sedes aptissima erit. Nec te fugiat ex una parte ferrum appensam, extentum in laminam, (ego dixerim

rim chartam ferream,) & malleus item ferreus. eo λαοσυμνήτης, Populi convocator, congregator, coactor, (quamvis in Typico Sabae κανδηλάτης, Candelarium lampudumve accensor id agat, qui καὶ τοὺς βαρέας ἢ τὰ σιδηρῆν, καὶ σημαίνει τὰ μέγα σήμαντες; idque potuit esse, si duo ista officia, λαοσυμνήτης & κανδηλάτης, in unum coierint; sæpius namque unus duo sibi adjuncta munia exercet; Theodorus Studita, in Carminibus, Canonarcho id videtur tribuere, Σάλασζε καιρῷ τὰ ξύλον, καθὼς δέος, *Veni tu haec, percu-te tempore opportuno lignum, ut oportet;*) hic, inquam, verberat laminam, ut, quibus id onus incumbit, templum petant, munusque in divinis laudibus obeant suam. Quamnam autem ob causam ad sacra Monachi tribus signis, Ἀφ' σηματηρίων τριῶν, non item Dei turba in Civitatibus, quæ uno tantum signo, eoque magno, ad divinas laudes, advocentur, late explicat Balsamon, Meditato de hac re edito. Campanas porro, & *Campanaria*, (ita illi Campanilia vocant) etiam apud Græcos, postremis saltem temporibus, in usu fuisse, habeo ex multis, sed præcipue ex Georgii Pachymerae historia, qui earum sæpius meminit, l. vii. c. 3. & αὐτὰς μέντοι μὴ τῶν τριακονταίῳ τὰ πρὸς ἐσπέραν ἑντεῖς λίαν αἰκισίῳ μόνον σὺν ἅπλυν ὡν πολλῶν παρ' ἐκείνῃ παρεπορεύων, καὶ ἐν διφηνιῶν τὰ περὶ ἐμπλήσια ἐφ' ὕμνοις καὶ κρήταις αἰθεροῦσαν, ἐπὶ ᾧ καὶ τὸ ἐκκλησίαις σηματικῶν καὶ δῶναι εἰς τὰ πατριαρχεῖον ἀνάγει. οἱ δὲ κλήρη μόλις τῶν ἐσπερινῶν ὕμνων ἑκαστὸν καὶ ἐκτελεσάμετες, ἐπεὶ ὄρθρου, καὶ πρὸς τὸ ἐκκλησίαις ἀπλῶν, καὶ τὸ αὐτῆς, σφίσιν ἑαυτοῖς ἄβασιν τὸ καὶ κατενόον, ὡς μηδὲ σηματικῶν ἢ καὶ δῶναι ἡθροισμῶν. Hoc eodem mense post diem trigesimalum, cum advesperasceret, cum appropinquare Ioseph, tantum non dampnatum, multis hic atque illic concomitantibus, & præcuncti pompa applaudentibus, non sine laudibus & strepitibus hominum, nec non ecclesie campanis, quæ populum advocare solent, reboantibus, in Patriarchium reduciuntur. Qui autem ex Clero erant, vix vesperatinis in Deum laudibus sejunctim absolutis, cum matutinum adesset, & præ mare in Ecclesiam convenissent, incansum sibi templum esse videbant, tanquam qui neque campanis neque tintinnabulis fuissent congregati. Et ex Michaële Psello, Oratione nondum edita, ad Constantinum Monomachum: αὐτὸς δὲ πάντῃ περὶ φθόσῃ, τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἔδωκεν ἐφ' ἅλαις περὶ σφιδάδος τοῖς ὀφθαλμοῖς. ἐξεγερῆ γάρ σε μέσης νυκτός ὁ καὶ δῶναι ὁ ἱερός, & τοῖς θεοῖς ἐκκλησίᾳ. ἰδῶσιν. Sed non omni ex parte delectaberi, nec

in omnibus visibilibus gaudebis : excitabit enim te media nocte sacrum tintinnabulum, & factis incubites pavimentis. Direpto postmodum Imperii capite Byzantio, ditioneque reliqua Græcorum à Turcis occupata, Campanarum usus in urbibus, in quibus ipsi degunt, intermissus est, ne per aërem palantes animas timor incus-
sus, quiete, qua fruuntur, exspoliet : ita fanatici illi homines, ex Ethnicorum Gentiliumque nugamentis, de animabus philosophantur. Quare sacerdotes Græci ligneo instrumento, ad Græcos in ecclesiam convocandos, utuntur. Id est lignum binarum decempedarum longitudine, duorum digitorum crassitudine, latitudine quatuor, quam optime dedolatum, non fissum, aut rimosum ; quod manu sinistra medium tenens Sacerdos, vel alius, dextra malleo ex eodem ligno, cursum hinc inde transcurrens, modo in unam partem, modo in alteram, prope vel eminus ab ipsa sinistra, ita lignum diverberat, ut ictum, nunc plenum, nunc gravem, nunc acutum, nunc crebrum, nunc extentum, edens, perfectâ musices scientiâ auribus suavissime moduletur. Et hoc *σημαντήριον* nuncupatur, magisque proprio nomine *χειροσήμαν-
τρον*, quod manibus teneatur, iisque pulsetur ; ad differentiam alterius magni, quod *μέγα σήμαντρον* dicitur, ex eodem ligno, & in turribus, sive Campanariis, catenis ferreis, suis extremitati-
bus appenditur. Illud est insigni magnitudine, ut quandoque sex palmos latitudo, unum crassitudo, triginta longitudo ex-
quet, malleoq; pro magnitudine Semanterii pulsetur. Memini, me aliquando ab Athanasio, Imbri Archiepiscopo, homine fru-
gi, & mihi amicissimo, qui in monte Atho Ordinis sui tirocinia posuerat, in Dionysiani Monasterii Semanterio hæc carmina, incompta licet, & barbara, inscripta audisse :

*πῶθεν πέφυκας, ὦ ξύλον ;
ξύλον διόθα με ἐν μέσῳ τοῦ δρυμῶν θ'.
ἀρεὴ καὶ πόσις, ἢ σίφι δαπανῆμα.
νῦν ᾗ κρέμομαι ἐν τῷ ναῶ κυρίου,
χαῖρες με κατ' ἔν δόξα ἑὸν Δι' ἀκρόαν,
καὶ σφυροκωῶσι με, Φαναὶ ἐκπέμπω,
ἵνα πάντες ἔλθωσιν ἐν τῷ ναῶ κυρίου,
ἵνα λύσιν ὄρωσιν ἀμαρτημάτων.*

*Vnde es, ὦ lignum ? Lignum scito me in medio sylvæ : postea scindor,
& dolabra absumor ; nunc pendeo in domo Domini : manus tractant me*
pro-

A 3

Digitized by Google

plo inservientes, consuetudo ligni ictu, Monachos ad media noctis landes
 convocarent. Apud Theodorum Studitam in Carminibus : Σάλ-
 πιζε κρηῶν τὸ ξύλον, καθὼς δέοι. *Veluti tuba, percutite lignum tempore*
suo, ut opus est. Et : πίνω ἐπιδὼν αὐλπίση τις τὸ ξύλον. *Igitur cum*
quispiam lignum, veluti tubam, pulsaverit. Apud auctorem vitæ
 Sancti Niconis, cognomento Μετάνοιτε, *Pœnitentiam agite :* καὶ
 τῷ ᾧ ξύλῳ κρησμάλι πῶσαν συγκαλέσεις τῶν ἀδελφότητος. *Et ligni pul-*
satione omnibus Fratribus convocatis. & apud alios sæpissime. Id
 quoque innuit κρησµα, *Pulsatio*, sine alio addito. Cyrillus Scy-
 thopolitanus, in vita S. Sabæ : ἀναστὰς ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῷ ᾧ κρησµαλί
 ᾤεσθαι. *Cum Sanctus exsurrexisset ante tempus pulsationis.* Et sæpe
 etiam σύμβολον, *Symbolum.* Typicum cap. xl : ὅτε δὲ θησιῇ ὁ κρη-
 ρὸς ᾧ ἰαπερινῷ, κρησµόν ᾧ συμβόλῳ συναγόμεθα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.
Cum advenierit tempus vespere, pulsato symbolo congregamur in eccle-
siam. Et cap. xli : πάλιν ᾧ ᾧ ᾤεσθαι ἐκ τῶν κρησµόν ᾧ συμβόλῳ συναγόμεθα
 ἐν τῷ ναὶ ῥηκί. *Circa horam sextam, pulsato symbolo, congrega-*
mur in Narthecem. Ecce ligna sacra pulsanur in Processionibus :
 & aliis. Quare ex ære, vel metallo, Campanæ in Græcia rarif-
 simæ sunt, nisi oppidum illud, in quo Christiani habitant, à Tur-
 carum commercio quam longissime absit; tunc enim Campanæ
 usus non denegatur. Et Campanas plerasque esse in eodem
 monte Atho, easque vetustissimas, quemadmodum & Horolo-
 gia, ex rotis ferreis confecta, quæ sponte, ictu earundem, horas
 indicant, cum alio Horologiorum genere, quæ excitatoria non
 male dici possent, ab eodem Athanasio sæpius audiui. Et cum
 videam, à nonnullis Campanas, seu σήμαντες Græcorum, con-
 fundi, adeo ut βαρέας, quas Græci dicunt, Campanarum nobis
 genus, ab aliis diversum, supponant; paucis loca quædam dif-
 ficiliora expediam. Legunt enim, κρῆναι τὰς βαρέας καὶ τὰ σιδηρῶν.
 Typicum : καὶ κατελθὼν σηµαίνῃ τὸ μικρόν. Et, εἴτα ἀνέρεχεται καὶ
 κρῆναι τὰς βαρέας ἡροδωκίως. Et, ἐπὶ τῷ ἐξερχόμενῳ σηµαίνῃ τὸ μέγα,
 εἴτα τὸ σιδηρῶν. Et, καυδηλάτης ἐξέρχεται, καὶ σηµαίνῃ τὸ μέγα. Et,
 αἰτέρχεται ὁ καυδηλάτης, καὶ σηµαίνῃ τὸ σιδηρῶν. Et, αἰτέρχεται, καὶ
 σηµαίνῃ τὸ μέγα σήμαντρον. Et, εἴτα ᾧ μικρῷ πάλιν κρησµόν. & alibi
 sæpe. Marcus Hieromonachus de dubiis Typicis, cap. xxxiv.
 πάλιν ᾧ ᾧ ᾤεσθαι πρῶτον τὸ νυκτὸς σηµαίνῃ τὰς βαρέας, τὸ μέγα, καὶ τὸ σι-
 δηρῶν. *Circa horam primam noctis pulsas vareas, ingens, & ferreum;*
σήμαντρον nempe. Si Vareæ, ut sic dicam, & ferreum pulsanur,
 & eq-

& eodem tempore magni & ferrei tinnunt, diversum quid fuisse vareas à ferreo necesse est. Verumtamen, si res attentius consideretur, vareæ istæ, non Campanæ, sed pulsus sunt Campanarum; qui ita dicuntur, quod intento pulsu graviter ferantur. Cum enim triplex videatur esse Campanarum sonus; alter, qui laxato brachio, continua remissione ac contractione, nunquam intermittente agitatione fit; alter, qui alternis & crebrioribus ictibus, non sine modulatione, perstrepat; tertius, quo, intento malleo, singulis pulsibus æs Campanarum increpat: Vareæ istæ non aliud fuerint, quam ictus isti postremi, graves, sejunctimque abacti, & quibus jam finitis, tempus incipiendis officiis præscriptum, expectatione qualibet sumnota, adesse notatur; & hæc sive in ferreum, sive in ligneum signum, imprimebantur, **Euchologium**: *ὑπερχετιμ ὁ κανδηλάπης, καὶ κερὰ τὰς βαρέας ὅτι τὸ σιδηρὸν, ποιῶν χάριτος πέρας, καὶ ἔτω σπυράζοντι πάντες οἱ ἀδελφοί.* *Abit Candelaptes, pulsasque Vareas super ferreum, in tres partes eas dividens, & inter eas paululum immotans; & sic congregantur omnes fratres.* Aliud Euchologium habet: *ἔτα κερὰς ἅντες τὸ σιδηρὸν. Postmodum ferreo pulsato. Typicum*: *εἰς ᾗ τὸ ὄρθρον κερὰ ὁ κανδηλάπης τὰς βαρέας πῶτον χολαυότερον ἄχει τὸ ν'.* *In Matutino pulsas Vareas Candelaptes, primum quidem tardius, ad quinquaginta.* Et: *μὲν ᾗ τὸ τὸ βαρέων συμπλήρωσιν κατέρχετιμ, καὶ ἀπὸ τὰς κανδήλας, καὶ ἐτοιμάσας τὸ θυμιατὸν ἐξέρχετιμ, ἢ κερὰ τὸ σιδηρὸν.* *Absolutis vareas, descendit, & accendit lampadas; & præparato thuribulo exit, & pulsas ferreum.*

IV. Quod sub fornice est cum plateæ parte, quam impluvium dixeris, *παραύλιον*, & *πρόθυρον* & *ναῦ*, commodè nuncupabis; quod fuerit Templi vestibulum, *παραυλίων* meminit Sophronius Patriarcha in vita Sanctæ Mariæ Ægyptiacæ: ἡλθεν ὁ πῶ αὐτοῖς εἰς τὰ τῆ οἴκου παραύλια. Et: καὶ μένη πάλιν ὁρῶμεν ἐστῶς εἰς τὰ παραύλια. Et: ἔτω μέ τις αἰθρὰ διεκώλυε διώματι, καὶ πάλιν ἐστὶ με εἰς τὰ παραύλια. Codinus c. xviij: εἰς προθυρίον τὰ ποταύτα ὑπὸ νόμισμα ἐν τοῖς παραυλίοις τῶ τῷ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ναῦ. *Consuetudine receptum est, ut ejusmodi episcopalia jacerentur in vestibulis magnæ ecclesiæ.* nec male etiam *πρόπυλαιον* diceretur. Zonaras in Can. xlvj Carth. Concilii: τὰ γὰρ *πρό τῷ ὀψιδῷ*, *πρό τῷ προπυλαίῳ* εἰν. *Illud namque ante apsidem, idem ac ante Propyleum significat.* Notaque nomen Absidis in eadem significatio-

ne. Et simpliciter quoque αὐλή. Sophronius ibidem : ἐν δὲ ἑκα-
 λοιπὸν ἀνεχώρησα, καὶ ἔστω ἐν τινὶ γωνίᾳ τῆς αὐλῆς τῆς ναῦ. Et, ταῦτα
 βοήσασα ἔξῃς τῆς αὐλῆς τῆς ναῦ, ἢ σαυτόνως ἐβάδιζον. Hujusmodi
 Atrii, sive Impluvii, meditullium μεσαῦλιον, vel μεσαῦλον, nuncu-
 pabant. Cedrenus Anno χχχvι Justiniani ; καὶ ἐκαύθη τὸ με-
 σαῦλιον τῇ μεγάλῃς ἐκκλησίᾳς τὸ λεγόμενον χαρσινόστασιον. Et incendio
 conflavit medium Impluvii, quod dicitur Garsinostasium. Et an-
 no xiv Mauricii : τῇ δὲ αὐτῇ ἔτι ἐκίλεν ὁ βασιλεὺς τὸ σρογύλον ἡ-
 λιακὸν τῇ μαγναῇ, ἥτις ἐν τῷ μεσαύλῳ τῷ ἰδίῳ ἐτίλιν. Hoc
 anno Imperator Solarium Magnaυα rotundum fecit, & in medio
 Impluvio suam collocavit statuam.

V. Ingredere ; sed, ut tibi præscribit Theodorus Studita in
 Carminibus, εἰς τὴν πρώτῃν εἰσόδον τῆς ναῦ.

οἶκός θεῶν μέλλοντες εἰσεβαίνοντες πύλιν
 ἔξω γένοιθε τῇ μέσῃ τῇ Φρονίδων.
 ἵν' ὀμνύωσθε ὅροιτε τὴν κερτὴν ἔσω,
 αὐτοὺς ὑμῶν διδύνετε τῇ ὀφλημάτων.

Ingressus, in Pronao es. Nicetas Choniates de Emman. Co-
 mneno lib. ii. ἐνθα καὶ τὸ οἰκεῖον δόδοχμῶς αὐχένα πρὸς τῇ
 εἰσόδῳ τῆς πρυμνῆς πύλιν παρέχετο τῷ εἰσιόντι παντὶ μοναχῷ. Vbi in tem-
 pli vestibulo, in ipso ingressu prostratus, cuius Monacho ingredienti
 declinatum collum calcandum præbuit. Primus iste thalamus templi,
 à templo tamen procurrentibus undique muris separatus, nec
 ullam cum templo, nisi tribus portis, media grandi, quæ ab u-
 troque latere sunt, parvis, necessitudinem habens. Νάρθηξ est
 locus in Ecclesia ; quidquid alii dicant, qui extra ecclesiam po-
 nunt : cujus mentio frequens est in libris ecclesiasticis Græco-
 rum. Triodion in Sabbato sancto : ἡ δὲ πρώτη ὥρα ψάλλεται ἐν τῇ
 νάρθηκι ὁμοίως, καὶ αἱ λοιπαὶ λιτὴν ψάλλονται ὁμοίως ἐν τῇ νάρθηκι.
 Prima hora canitur in Narthece similiter ; & reliquæ supplicationes
 canuntur similiter in Narthece. Pentecostarum, in Dominica Re-
 surrectionis : καὶ ἐξερχόμεθα ὅπαντες ἐν τῇ νάρθηκι ὅτε τῇ βορείᾳ
 μέρῃ κατέλιντες καὶ τὰ κηρία ἡμέμενα. Et : ὁ δὲ ἱερεὺς μὴ τῇ θυμιάσει
 ἔξωθεν τῆς νάρθηκος τῆς ἀγίας εἰκόνας, καὶ τὰς ἀδελφὰς πάντας, ἱσα-
 ζαὶ ἐμπροσθεν τῇ βασιλικῶν πυλῶν κεκλησμένων ἑσῶν, καὶ ποιῇ σωφὸν
 μὴ τῇ θυμιάσει. Et egredimur omnes ad Narthecem, per partem borea-
 lem, tenentes accensas candelas. Et : Sacerdos vero, postquam incensa-
 verit extra Narthecem sacras imagines, & omnes Fratres, stat ante ba-
 silicas

*sflicas portas, quæ sunt clausæ, & cruce signatæ cum theuribulo. Typicum, cap. xxv : ἡ ποιῶν ἐν τῷ νάρθηκι παννυχίδα εἰς τὰς κειμηθέν-
 τας. Et vigilamus tota nocte in Narthece, mortuorum causa. Et Ge-
 ronticum : ὡς ἔλεγον ἡμῖν ὅτι τὰς νύκτας ἐκάθενθεν ἐν τῷ νάρθηκι τῇ
 ἐκκλησίᾳ; ἐν τῷ ναῷ τῇ ἀγίᾳ Μάρκῳ. Vt nobis dicebat, noctu dor-
 miebat in Narthece ecclesiæ, in templo divi Marci. Et Cedrenus, anno
 xxxvi i Iustiniani : καὶ ἐπαύθη τὸ μεσούλιον τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ
 τὸ λεγόμενον γερσονοσίσιον, καὶ τὰ δύο αἰσκητήρια τὰ πλησίον τῇ ἀγίᾳ
 εἰρῴῃς, καὶ τὸ μέγεθος τῷ νάρθηκι αὐτῆς. Et incendio conflagravit
 medium impluvii magnæ ecclesiæ, quæ Gersonostasium dicitur : item
 duo Asceteria proxima ad sanctæ Irenes, & pars Nartheccis ejusdem.
 Illud etiam advertas, plerasque ecclesias non uno tantum Nar-
 thece contentas fuisse, sed secundum etiam adjunxisse. Locus
 iste, in urbibus, mulieribus destinatur, in monasteriis, Mona-
 chis, qui nondum ad sacros Ordines promoti sunt, quibus non
 licet, dum res divina peragitur, in interiorē ecclesiæ partē
 ingredi, ibique diutius immorari. Observa ex Typico. δὲ ἡ
 τῇ ἐκκλησίᾳ ἐρχώμενη πρὸς τὰς φρονίμους πάντοτε, καὶ παροτρύνει τοὺς ἐν
 τῷ νάρθηκι ἱσταμένους ἀδελφοὺς, ἵνα μὴ ἔωσι τὰς ἐρχομένας διὰ χῆς χάριν
 ποιῶσαι μοναχὰς, εἴτε κρημικὰς εἰσερχομένης ἐν τῷ ναῷ ψαλμῶν τῆς
 ἐκκλησίας, ὅπερ ἐστὶν ἀπατίας σημεῖον, ἀλλ' ὁφείλουσιν ἐν τῷ νάρθηκι
 περισσεύειν ἀπὸ τῆς δόξης. Oportet ecclesiarcham de hoc quo-
 que curam gerere continuo, & iis, qui in Narthece commorantur, fra-
 tribus inculcare, ne Monachi, sive etiam Laici, qui orandi gratia
 adveniunt, dum in choro canitur, in ecclesiam ingradientur; quod est
 signum indecentiæ; sed debent in Narthece persistere quousque officium
 absolvantur. Defunctorum quoque cadavera, ante quam sepultu-
 ræ mandentur, dum illis iusta persolvuntur, in eodem loco re-
 tinentur. Euchologium : καὶ μὴ τῶν ἀρχόντων οἱ ἀδελφοὶ τὸ λεί-
 ψανον δόκον μίξουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, & εἰ μὲν ἱερός ἐστιν ὁ ἐκδημήσας
 ἀδελφός, τίθειται τὸ τέτε λείψανον ἐν τῷ μέσω τῶ ναῷ, εἰ δὲ ἰδιώτης, ἐν
 τῷ νάρθηκι. Et postea sustollentes Fratres cadaver, in ecclesiam defe-
 runt : &, si, qui fato cessit, Sacerdos est, cadaver illius in medio tem-
 pli ponitur; si idiota, in Narthece. Simon Theffalonicensis, opu-
 sculo contra Hæreses : ὁ δὲ ἡ ἐν τῇ μοναῇ ἀκροβύσσον ὑποτιθεῖται,
 ἡ τὰς μὲν καθηγμένους, ἡ ἱερωμένους ψαλμῶν ἐνδον τῷ ναῷ, τὰς ἰδιώ-
 τας δὲ μοναχὰς, ἡ καὶ λαϊκὰς ἐν τῷ νάρθηκι. ὁ καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐπιγυ-
 ρῶν εἰδομένη ἐκ πᾶσι ἱεραῖς μοναῖς. νῦν πάντῃ τῇ αἰμασίᾳ παροτρύνει
 τὴν δόξα-*

τα δὲ λαβῇ, καὶ τὰ τ' ἐξέως κατέλειπται, καὶ πάντα γίνεται φύρεται.
καὶ γὰρ ἡ αἰτιαία τῇ ὑπερφανείᾳ συζέγνυται ἀπ' ἀρχῆς, καὶ σὺν αὐτῇ
τῇ φιλοκερδείᾳ καὶ τῇ κοσμικῇ φρονήματι πλεονέχει τὰ ἐκείνη πάθη
καὶ τ' αἰώνιος κερδαίνει. καὶ πολλοὶ ἐν τέτοις ἀφιλοσόφως φιλοσοφῶσιν, ἡ
μᾶλλον εἰπεῖν ἀλόγως. *Quod etiam in Monasteriis accuratius obser-*
uatur, & præpositos quidem, & sacris ordinibus condecoratos intra
templum canunt, idiotas vero Monachos, sive Laicos, in Narthece. id
etiam nostro hoc ævo in aliquibus sacris Monasteriis usurpari vidimus.
verumtamen nunc omnia, quæ pietatem redolent, neglecta, & quæ or-
dinem præ se ferunt, dissoluta sunt, omniaque non sine confusione per-
aguntur. Perversitas namque cum jactantia conjungitur, & una cum
ipso pecuniarum amore seculares cogitationes, ob cuiuscumque affectus
inordinatos, adversus sanctorum statuta potiores sunt: multique in his
temere, indolenteque, sive ut acrius dicam, sine ulla ratione philosophan-
tur. In eo etiam Supplicationes omnes & Rogationes fiebant.
Typicum passim. Causam tradit Simeon Thessalonicensis ibi-
dem: καὶ οὕτως ἐκτελείται τὰ τ' λιτῆς. αὕτη ᾗ ἐξώθεν ἐν τῷ νάρθηκι,
κατὰ πρὸς τὸ βάθρον γίνεται, καὶ ἐν ἑορταῖς, καὶ ἐν καιρῷ ᾗ πληγῆς πινθη. ἐπελ-
θῆσης, ἡ περὶ αἰσώσεως, πλεόνων ἀθροισθέντων διὰ μέγεθος πόλεως, ἡ καὶ
ἐξώθεν αὐτῆς, ἡ περὶ τὰ πείχη. λιτανεία δὲ ἐστὶν ὁδοπολοῦσα πρὸς θεόν,
καὶ ἱκεσία κρινή, καὶ δι' ἐργῶν ὁμιλοποιοῦσα, καὶ χάριν δι' ἡμετέρας
ὑπὲρ ἀγαθῶν δωρηθέντων. τὸ ἐν ἐξώθεν ἡμᾶς ἔναυ γίνεται τῇ ἐκ-
πύσιν ὅτι ὁδοπολοῦσα δημοῖ, καὶ τὸ κληροῦμαι αὐτὸν ἡμῖν, καὶ τ' ἐργονόν.
Et: τότε μὲν ἐν τῷ νάρθηκι ποιούμεθα τὰς λιτὰς, ὅτι κάτω καὶ εἰς τὴν
ἡμῶν ἐκκλησίαν ἐλήλυθεν ὁ σωτὴρ, ἵνα καὶ ἐν τέτῳ αὐτὸν ἱερώμεθα, καὶ
ὥς πρὸς τ' ἐργονίων πυλῶν τ' ἡ ἱερὴ ναὺ ἐξώτες καθιερωμένη. καὶ
ἀξιολογοῦμεν εἰς τὸ ὑψοῦν τ' ἐργον, εἰ μὴ ἐπανεληθέντες βοήσωμεν,
ἡμᾶς ποιοῦμεν. ὅτε καὶ αὐτὸς ἐξεληθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ παραπανήσιος
ὁπωλύγχνως ἐπαυκαλίσει. *Statimque supplicationes peraguntur,*
quæ foras in Narthece, Sabbato, aliisque diebus festiuis. & cum plaga
quædam advenerit, aut aliud adversum, multis simul congregatis, per
mediam urbem, sive extra eam, vel circum muros, absolvitur. Lita-
nia autem est deprecatio ad Deum, & communis supplicatio, propter
iram imminentem, aut gratias agendas de collatis beneficiis. Egredi
itaque extra templum, casum à Paradiso significat, eumque nobis esse
clausum, quemadmodum & cælum. Et: Tunc itaque in Narthece
supplicationes peragimus, quod infra, & ad nostram extremitatem, de-
scendit Salvator, ut in eo quoque cunctis propitiatus reddatur. & veluti
ante

ante portas caelestes, in portis sacri templi stantes, exoremur : neque enim digni sumus ad sublimitatem caeli oculos dirigere, nisi reuerſi clamemus, Peccavimus. tunc cum & ipse cociens, ad nosque perveniens, maxima cum commiseratione amplectatur. Ibi etiam stabant Poenitentes. Theorianus in Legatione Armeniorum : ὁρῶς ὅτι τῆς τηλικύτου καθ' ἡμετέρας πάλαι τρία μόνον ἔτη ἀκροῦσθαι διέσκελόντο οἱ καὶν, ἦγον ἔξω τῆ ἐκκλησίας ἰσαῶς ἐν τῷ νάρθηκι, ἢ τῷ δριῦν ἀκροῦν χαρῶν. *Vides eos, qui in tale delictum prolapsi sunt, ut tres tantum annos Auscultantium munus obire Canon praecipiat, extra nempe ecclesiam stare in Narthece, & sacras auscultare scripturas.* Theorianus extra ecclesiam ponit Narthecem ; non, quod extra ecclesiam sit locus separatus, ita dictus, sed quod ab ecclesia, proprie dicta, in qua sacerdotes locum habent, separetur. Ακροῦμφοι erant, qui stantes, divinas scripturas audiebant, usque ad lectionem sancti Evangelii. Scholiastes Græcus in Harmenopuli Epit. Can. sect. v, tit. iiii : οἱ ἀκροῦμφοι ἐντὸς ἱσαντο τῇ ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆ ἀναλυσέως τῆς αἰγῆς διαγγελίᾳ. Item : ἀκροῦμφοι, ἦγον ἔξω ἰσαῶς ἐν τῷ νάρθηκι, *Auditores extra ecclesiam stabant usque ad lectionem sancti Evangelii.* Et, *Audiens, hoc est, stans foras in Narthece.* Auctor Turco-Græciæ, ex Theodosio : Νάρθηξ, τὸ ἔξω τῆ ναὶ δρομικὸν δίπλω νάρθηκ. ἔτω νάρθηκφορὸς ὁ ράβδον φέρων ἐκ νάρθηκ. πᾶν δρομικὸν νάρθηξ λέγεται. Et ridiculum est, quod Sambucus dicebat, Narthecibus columnas significari. Narthex vero extra ecclesiam forte antiquis temporibus an fuerit, non disputo. Vel potuit etiam extra ecclesiam dici, quia à loco, qui vere ecclesia est, & ecclesia nuncupatur, diversus. Quare de nostri temporis Narthece, Gabriel Corinthius apposite dixit : νάρθηξ λέγεται, ὅπου αἱ γυναῖκες ἐν τῷ ἱερῷ ἱσαν. *Narthex dicitur, ubi mulieres in ecclesia stant.* ἐν τῷ ἱερῷ, quod sub ecclesiæ etiam nomine intelligitur ; quamvis vere ecclesia non sit, contiguus tamen ecclesiæ, nec ab eo sejunctus. alias, quomodo, qui extra ecclesiam erant, scripturas, quæ intra ecclesiam prope Bema legebantur, auscultare potuissent ? Hic προνάος etiam nomine, Protempli, nempe ante templum locus, à nonnullis insignitur, cum proprie templum non sit. Codinus cap. xv : κατέχθη τὸ ἱερόν μέχρι τῆ δόξαστος ἐντὸς τῆς αἰγῆς λεγομένης πύλων, ἥτοι ἐν τῷ προναῷ. *Etenimque tenere extra speciosas, quas dicunt, portas, hoc est, in Pro-*

non

non dicebatur, sed Protemplum, & extra circuitum vel ambitum templi, ante tamen templum : hinc & πρὸναός vocabatur. Nicephorus Blemmydes, in vita sancti Pauli Latrensis, elegantissima metaphora χεῶν Templi appellavit. ἐθάπτετο μὲν ἐν τῷ πολυάθλον ἐκείνῳ σώματι ἡ νικηφόρον ἐν χεῶν ἔναϊ. νάεθηκα τὸ τόπον καλεῖν εἰώθαμεν. Sepeliebatur itaque multis certaminibus ac victoriis spectabile corpus in cute templi. Narthecem locum nominare sœviti-
mus. Quemadmodum enim cutis carni vivæ inhæret, caro tamen non est, sic & Narthex Templo adhæret, attamen Templum non est. Propinquitatem etiam innuit Thucydides, cum dixit, ἐν χεῶν πρὸς τὰς ἐσθῆτας. Nec aliam ob causam οὗτο πολῶνας ἔναεθηκος πύλας ναῖς vocavit Theodorus Studita in Carminibus eis, οὗτο πολῶνας ἔναεθηκος.

Πύλας Διόρειας ἔναϊ τὸ ἐνθάδε
ἰδοὶ προσπίλων πνεύμα σαυτελεμμεθόν,
καὶ τῷτο θῦμα δεκτὸν ἐστὶ κυρίῳ.

Ergo Narthex, qui idem erat, ut diximus, extra ecclesiam, vel ante ecclesiam, modo tamen, quo diximus, situs erat. Hinc manifestum fit, quantum ii fallantur, qui Narthecem ecclesiæ porticum fuisse contendunt, in qua consistebant, quibus audire tantum permittebatur, qui Poenitentes ordinis secundi erant; quales fuisse χήμαζομῆνες, ex Balsamone videntur colligere.

V I. Is, ut jam dictum est, tribus portis cum templo communicebat, media ingenti, & magna, & pulcherrime adornata, aliis ex utraque parte, sed pusillis, & nullius, si mediam respicias, considerationis. Media vocabatur ὡρεῖα πύλη, Porta speciosa. Nugas Iunii de harum Portarum etymo prudenter satis excussit Gretserus non uno loco. Codinus cap. xvi i i : οὐκ ἐν ἑτέρῃς μὲν τοῖς, ἔπερ ἀνῆλθε, ἥως τοῦ πρὸς τὰς ὡρεῖας πύλας ὁρῶντι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐτέρῃς τοῦ πρὸς τὸ σωλεῖον, καὶ τὸ ἄγιον βῆμα. Non ea parte qua ascendit, eā scilicet quæ ad speciosas portas respicit, sed ex altera, quæ ad soleam, ἔστι sanctum tabernaculum. Ergo ναὸς, Templum, in quo tunc stabat Imperator, medius est inter speciosas Portas & Portas Tabernaculi. Speciosæ portæ vocantur etiam βασιλικαὶ πύλαι. Typicum : καὶ προσπροδομῶν δύο λαμπάδων φέρει αὐτὸν [τὸ σωρὸν] μέχρι τῆς βασιλικῶν πυλῶν τῆς ναῖς. Et præcipientibus duobus cereis accensis, portat ipsam, crucem scilicet, ad portas usque Templi basilicas. Euchologium : καὶ δεξιόμοι τῆς θεῖας λειτουργίας ἵσταται
ἔθνη

ἐπὶ τῇ βασιλικῶν πυλῶν ἄζωστος, ἀνυπόδητος, καὶ ἀσκηπτής. *Et cum caperint sacram Missam, stat in portis Basilicis discinctus, discalceatus, et nudato capite.* Euchologium M. S. φέρουσιν τὸ καρὲν τοῦ ἀδελφοῦ μέσον τῇ βασιλικῆς πυλῆς, καὶ ἰσῶσιν αὐτὴν ἐκεί. *Convehunt de consuetudine in medio Portæ Basilicæ, ibique cum sistunt.* Et alibi sæpius. *Nec alias à speciosis esse, diversasque ab iis quæ Bematis sunt, habetur ex eodem Typico.* ἐξελθὼν δὲ εἰς τὴν ναὸν, καὶ θυμιάσας καὶ ᾄδοντες τὴν ἀδελφὴν καὶ τὰς τὰς, ὑποστέφει, καὶ εἰσελθὼν ἔσω τῆς βασιλικῆς πυλῆς χαράττει μὲν τὸ θυμιατὸν σαρρόν, καὶ ἐκφανεῖ μεγαλοφώνως τὸ κύριον διλόγησεν. καὶ θυμιατῶν αὐτὸς τὸ πρῶτον, καὶ εἰς τὸ τόπον αὐτῶν, εἶτα τὸ ἄγιον, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἄγιον βῆμα ἵσταται ἐμπροσθεν τῆς ἀγίας τραπέζης. *Egressus in Narthecem, ibique secundum ordinem Fratribus incensatis, regressus, et introiens intra portam Basilicam, cum theuribulo crucem exprimit, et elata voce dicit, Benedic Domine; tuusque Presidentem incensat, vel locum illius, postea à Sanctum, et ingressus in sacrum Tabernaculum, stat ante sacra mensam.* Et clarius Marcus Hieromonachus, de Dubiis Typicis, cap. XLVI : καὶ θυμιατῶν τὸ ἕτερον, ἀρχομένη τὸ ἀπὸ τῆς ἀγίων θυρῶν, καὶ κατέρχεται μέχρι τῆς βασιλικῶν πυλῶν, ποιῶν καὶ ἐν αὐτῷ ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ ἕτερον. εἰδὲν ὅτι ἐξέρχεται διὰ τοῦ βορείου πυλῶν, θυμιατῶν καὶ εἰσεπὶ πάντας, καθὼς καὶ ἐν τῷ ναῷ, πληρώσας δὲ τὸ θυμιατὸν, καὶ μέλλων εἰσέλθαι ἐν τῷ ναῷ χαράττει σαρρόν ἐμπροσθεν τῆς βασιλικῶν πυλῶν. ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ ὀμφαλόν, ἦγεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ. καὶ εἰς τὰ ἄλλα θυρία ὁμοίως. πρὸ θυμιατῶν πάλιν τὸ ἡγούμενον ἐν τῷ εἰσέλθαι, καὶ ὅπως εἰσέρχεται διὰ τῆς πρῆτης, ποιῶν πάλιν σαρρόν ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ. *Et incensat alium, sumpto initio à sanctis portis, et perveniens usque ad basilicas portas, id ipsum, quod et in alio, efficiens. Tum postea exit per borealem januam, incensans ibidem omnes; quemadmodum et in templo. cum incensandi finem fecerit, ingressurus in Templum, ante portas basilicas crucem designat: similiter et in umbilico, hoc est medio Templi; et ad alias portulas similiter: tuusque Presidentem incensans, dum ingressurus est, et sic per Prothesin introit, faciens de novo crucem in sacra mensa.* Vides hinc, diversas esse portas sanctas à basilicis, (per basilicas introit in templum, per sanctas in Bema,) alios esse qui ultra basilicas, & alios qui citra: quæ, aliæ omnino non fuerint, quam speciosæ. Portam hanc etiam Angelicam vocatam, non incongrue dici poterit ex Theodoro, Petreorum Episcopo, in vita S. Theodosii Archimandritæ: διὰ τῆς ἀγγελικῆς ὅτι λεγομένης πυλῆς εἰσελθεῖν, καὶ

πλησίον

πλησίον ἔστι τῶν πατέρων γενόμενῃ χοροῦ. *Per Angelicam, quam dicunt, portam ingressa, & prope sanctum Patrum coetum facta.* Quæ sane Bematis esse non potuit, cum per eam mulieribus ingressus in Bema denegetur. Porta speciosa velo obseratur, quod semper, ex una parte revolutum, aditum introeuntibus exhibet; extensum tamen fores occupat, cum in Vesperis Troparia in Lite, vel Litanis, intra Narthecem concinuntur: ea liquidem, quemadmodum & mediæ noctis officium, quod μεσονύκτιον appellant, & Horas, tertiam, sextam, & nonam, nam primam post Matutinum in choro recitant, nec non ἀποδείπνιον, quod post cœnam, & Completorium est, expanso velo, clausaque janua recitant, adstantibus tantum Monasterii Rectore, siue vices illius obtinente, cum reliquo dictorum Monachorum coetu, sacerdotibus in templo ad propria subsellia residentibus: absolutoque Completorio, egrediuntur omnes. At Lite & Mesonyctio perfectis, cum reliqua ex officiis adnectenda sunt, revoluta velo Rector & Sacerdos per speciosam portam, reliqui, si qui sunt, per minores portas templum ipsum introeunt. Horis porro absolutis, & retracto velo hujusce portæ, & alio Bematis, Sacerdos, in ipso aditu Bematis stans, finem officii facit.

VII. Et hoc proprie Templum est; & Chorus etiam nonnullis appellatur. Vt plurimum forma rotunda in fornicem sustollitur: subsellia circumcirca, ex nuceis, vel pineis, vel aliis vilioribus tabulis, muro adfiguntur, in quibus sacerdotes, vel sedentes quiescunt, vel stantes, accumbendo, laborem levius ferunt, eo ordine, ut digniores spectabilioreque dignius occupent sedile: idque est, quod portæ speciosæ proximius est à dextra introeuntibus. Sedilia ista, seu accubitoria, vocantur, communiori quidem vocabulo, τόποι. Typicum: καθέζονται εἰς τοὺς αὐτῶν τόπους. *Sedent in propriis locis, & magis apto vocabulo πασίδ/α.* Idem Typicum: ἀπερχόμεθα εἰς τὰ πασίδιον αὐτῶν. ἀπερχε-
ται ἐν τῷ πασίδῳ αὐτῶν. καὶ ἀπερχόμενοι εἰς τὰ αὐτῶν πασίδια.

VIII. Medium templi, ὀμφαλός, Umbilicus, dicitur. Marcus de Dubiis Typicis, ca. xvi: χαρὸν τῇ σωτὴν ἐμπροσθεν τῆ βασιλικῶν πυλῶν, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ ὀμφαλόν, ἦγεν ἐν τῷ μέσῳ ἔστι ναὸς, καὶ εἰς τὰ ἄλλα θυεῖα ὁμοίως. *Facit crucem ante portas basilicas; similiter & in umbilico, hoc est, medio templi, & in aliis portulis similiter.* Sic ὀμφαλός γῆς, apud Euripidem, Delphi, quod in medio orbis existi-

existimarentur siti : & apud Homerum , ὀμφαλὸς θαλάσσης , τὸ μεσσίτωλον : & apud Pindarum etiam, si rectè memini, τὰ μεσσίμφαλα γᾶς. Alii magis proprio vocabulo μεσόναιον dixerunt. Balsamon in LXXIV. Can. Trullan. πνὲς ἔν, ὡς εἰπεν ὑποσημόμοι κλινίδια ἐν τῷ μεσοναῶ εἰσάγην, ἢ ἢ δὲ θρύψαν παλαιοῖα ἐποίη. Nonnulli ergo lectulos in medium templi submittentēs, huiusmodi toros, seu strata, vel ad majores delicias faciebant.

IX. Finito choro, qui concameratione sua, veluti area, circumcluditur, fornix alius longior, quam latior, extenditur, quem tabulatum interfecat. à choro ad tabulatum ipsum, utraque ex parte, Cantores alique, qui recitandis aut concinendis officiis inserviunt, locum habent; & à nonnullis Diaconicum, nescio an rectè, dicitur. Tabulatum duabus portis, aliquando tribus, aditum præbet. Media est pulchrior, amplior, & structuræ decore speciosior; aliæ, ex utraque parte minus conspicuæ, velo obserantur, nec, nisi manibus sublato velo, introeuntibus patent. Media ita divisa est, ut pars inferior duobus cancellis, seu portulis, quæ sese in medium complectuntur, nec hominis mensuram excedunt, constipetur. Superior velo obtegitur, & ut plurimum, dum officia recitantur, & res divina peragitur, revoluta velo adaperita conspicitur, cancellis semper obliteratis, qui tantummodo exeunti vel introeunti Sacerdoti, vel Diacono, cum id res ecclesiastica postulat, referantur. Quando autem id fiat, ex Græcorum libris manifestum erit; & ex Canone xiv Laodicensi, non nisi Sacerdotibus ad communionem in illud ingressus conceditur. καὶ μόνοις ἐξὸν εἶναι, alii legunt, ἐξείναι, τοῖς ἱερατικοῖς εἰσέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἢ κοινωνεῖν. Et solis Sacerdotibus licere ad altare ingredi, & communicare. Alexius Aristenus : καὶ ἔτω ἡ ἀγία προσφορὰν ὑπελείδωμι ἢ μετὰ λαμβάνην ἐνὸς ἑβήμου μόνους ἀπὸ ἱερατικῆς. Et sic sacram oblationem perfici, & intra sanctuarium solos in sacris consistentes communicare. Zonaras : κοινωνεῖν ἢ ταύτης ἐντὸς ἑβήματος μόνοις τοῖς ἱερατικοῖς ἔχει λεγέσθαι. Cujus quidem percipiendæ causæ, altaris septa ingredi, sacro tantum ordine initiatis hominibus concessum esse affirmat Canon. Balsamon : σημειῶσαι ἢ, ὅτι ἢ ἀπὸ ἑβήμου κανὼν μόνοις τοῖς ἱερωμένοις ἐφέτω ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου κοινωνεῖν. Nota autem, quod, ex præsentī Canone, solis sacratis permittitur ad altare communicare. Prohibetur itē in Synodo Trullana, Can. LXIV, ne Laici, uno

uno excepto Imperatore, quando voluerit Creatori dona offerre, in altare ingrediantur. In quem Canonem Aristenus: εἰ μὴ βασιλεύς, ἔπι τῶ λαϊκῶν εἰς ἱλαστήριον εἰσίσιν. Ἐρμωεία. τοῖς κρομμυαῖς τὸ ἱλαστήριον ἄβαλον, βασιλεύς ἢ κεκώλυται εἰσέρχεσθαι ἐν αὐτῷ λῳκα ἀν βαλθεῖν, καὶ προσάγει δῶρε θεῷ. *Excepto Imperatore, nullus ex Laicis in sanctuarium ingreditur. Expositio. Laicis sanctuarium impenetrabile est; Imperatori verò concessum est in illud ingredi, cum placuerit, & dona Deo offerre.* Balsamon: ἀπαγορεύει ὁ κανὼν εἰσέναι ἐν λαϊκῶν ἔνδον τῷ θεῷ θυσιαστήρις, ὡς ὅτι τὰς ἀφωρισμῶν μόνοις τοῖς ἱερωμῆοις. τῷ βασιλεῖ ἢ καὶ λαϊκῷ ὅντι ἐνεδόθη, φησὶ, τῷ τοῦ λῳκα προσάγει δῶρε τῷ θεῷ αἰρεθήσεται, κατὰ τὴν παλαιὰν περὶ προσδοσιν. *Prohibet præsens Canon, ne Laici ad altare ingrediantur, ut quod sit præfinitum eis solis, qui sunt sacris initiati. Id autem, inquit, Imperatori soli, licet sit Laicus, concessum est, quando munera Deo offerre voluerit, ex antiqua quadam consuetudine.* Zonaras: τὸ θυσιαστήριον τοῖς ἱερωμῆοις ἀφωρίσται. διὸ καὶ ὁ κανὼν τοῖς λαϊκοῖς ἀπαγορεύει τὸ πρὸς αὐτὸ εἰσόδον. τῷ ἢ βασιλεῖ μόνῳ περὶ χωρεῖ τὸ εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσόδον, ὅτε προσάγει δῶρε τῷ θεῷ. *Sacrificandi locus initiatis hominibus sorsim destinatus est. Proinde Laicos ab illius ingressu arceri Canon jubet; sed ita ut Imperatori tamen, cum sacra munera Deo oblaturus accesserit, sacra adyta intrandi soli sit facultas.* Multoq; magis mulieres, ex Synodi Laodicensæ Can. xlii, ab eo arcentur. ὅτι καὶ δὲ γυναῖκας τῷ θυσιαστήριῳ εἰσέρχεσθαι. *Quod non oportet mulieres ad altare ingredi.* In quem Canonem Aristenus: καὶ μόνοις γυναῖξιν, ἀλλ' ἔδὲ κρομμυαῖς ἀνδράσιν εἰς τὸ θυσιαστήριον ἔξεσιν εἰσελθεῖν. *Non mulieribus tantum, sed & Laicis hominibus, non licet in Sanctuarium ingredi.* Zonaras: εἰ λαϊκοῖς ἀνδράσιν ἀπηγορεύεται ἔνδον εἰσέναι θυσιαστήρις, καὶ τὸ ὅτι κανὼν τῆ ἐκκλησίας συνόδος, πολλῶ μᾶλλον ἀν εἰν γυναῖξιν ἀπηγορεύμην, αἷς καὶ ἢ τῶ ἐμμελῶν διμμάτων ῥύσις ἀπροαιρέτως συμβαίνει. *Si Laici viri quoque altaris septa ingredi, sexta Synodi nono & septuagesimo Canone, vetantur; feminas multo magis, quæ menstrui sanguinis fluxu vel inuita pollui solent, sacri loci aditu prohiberi putandum est.* Balsamon: ὁ μὲν παρὼν κανὼν κωλύει τὰς γυναῖκας ἐν τῷ θυσιαστήριῳ εἰσέρχεσθαι. ὁ ἢ ἔξθ' κανὼν τὸ ἐν τῷ Τρύλλῳ συνόδος ἀπαγορεύει τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἔνδον τῷ θυσιαστήριῳ εἰσελθεῖν. εἰς μὲν τοὶ τὰ μέρη τῶ λαϊκῶν ἀνευθελάτως αἱ γυναῖκες ἐν τοῖς θυσιαστήριοις, ὅτε βέλονται, εἰσέρχονται. *Præsens quidem Canon prohibet mulieres ad altare ingredi; sexagesimus autem nonus Canon Synodi*

odi

modi in Trullo prohibet Laicis, ne ad altare ingrediantur. In Latino-
rum autem regionibus mulieres sine pudore ad altaria, quando volunt,
ingrediuntur. Quod autem postremo Balsamon in Latinos ob-
latrat, id ex rerum ignorantia Latinarum, & in Latinos perva-
so odio fit. Esto enim, apud Latinos mulieres Bemata ingre-
diantur; quid inde mali est? An non, eodem ipso Balsamone as-
ferente, mulieres antiquitus in Bemata ingrediebantur? in Can.
II Dionysii Alexandrini: *ὡς εἶπε ὁ τὸ παλαιὸν εἰσέρχοντο γυναικες*
εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὅπου τῆς ἁγίας τραπέζης μετέλαμβανον. Olim,
ut videtur, mulieres ad altare accedebant, & ē sancta mensa participa-
bant. Verumtamen, quomodo, apud Latinos, mulieres in Be-
mata ingrediuntur, apud quos nulla Bemata sunt? Scribit ta-
men, se nescire, quomodo in divinum Adytum inclyti Templi
D. N. Iesu Christi, quod est in Chalce, quicumque vult, citra ul-
lum impedimentum ingrediatur.

X. Et de hac Imperatoris prærogativa, multa sibi ex ingenio
Zonaras Balsamoque comminiscuntur. Zonaras asserit, qua
Laicus est, ad sacrum altare ingredi non licere Imperatori, sed
propter eam, qua præditus est, supremæ potestatis amplitudi-
nem, id ei, per vetusto antiquorum Patrum exemplo, conces-
sum fuisse; ideoque Canonem Imperatoriæ potestatis supre-
mæque auctoritatis mentionem iniecisse. Balsamon dicit, quia
Imperatores per sanctæ Trinitatis invocationem Patriarchas
promoveant, unctique Domini sint, non tantum quando sunt
Deo munera oblaturi, sed quandocunque voluerint, sine ullo
impedimento in sacra templi adyta ingredi, & suffire, & cum tri-
plici cereo signare, quemadmodum & Pontificibus, eis licere.
Non nemo id ad adulationem Græcam retulit: res tamen ita se
habuit. Cum, ita crebrescente aulicorū assentatione, omnia sibi,
ob dignitatis excellentiam, licere Imperatores opinarentur, in-
verso rerum ecclesiasticarum ordine, in adyta quoque pro libi-
dine ingrediebantur, &, cum sacra peragebantur, sedebant.
Ambrosius insolentiam moderatus est, & locum Imperatoribus
ante cancellos Bematis assignavit: ut sic propter imperii maje-
statem Imperator, cum primus ordine sederet, populum; Sa-
cerdotes, qui in sacris penetralibus locum habebant, Imperato-
rem, antecederent: idque approbatum à Theodosio, & corro-
boratum à successoribus, ad sua, Theodosii nempe junioris,

B

tem-

tempora, conservatum tradit Sozomenus histor. eccles. l. vii, cap. xiv. ἔδοξε γὰρ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἱερῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐξοχῶν τῶν ὁρίων τοῦ λαοῦ κεχωρισμένους. κολακείας δὲ, ἢ ἀντιθέας εἶναι τοῦτο σπουδαίων τόπων εἶναι βασιλέως ἐν ἐκκλησίᾳ τίτλος τὸ πρὸς τὸ δρυφαίῳ τοῦ ἱερῆς. ὥστε τοῦ μὲν λαοῦ τὸ κρατὺν τῆς πρεσβείας ἔχον, αὐτὰς δὲ τοῦ ἱερέως προκαθήμεν. ταύτην δὲ ἀρίστῳ ᾧ ἐδόξεν ἐπὶ ἡγήσετο Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς, καὶ οἱ μὲν ἄλλα ἐκράτιστα, καὶ ἐξ ἐκείνων νυνὶ φυλαττομένων ὁρώμεν. *Motis erat, ut Imperatores, dum sacris interserent, in sacratio sederent, majestatis ergo à populi consortio separati. Ambrosius autem, considerans, eam consuetudinem, vel ex assentatione, vel ex ordinis inscitia esse natam, Imperatori in ecclesia locum assignavit ante Sacratii cancellos, ita ut populum Imperator, Imperatorem sacerdotes ordine sedis antecederent. Hanc autem optimam constitutionem Theodosius Imperator approbavit, & successores ejus corroboraverunt, ac nos eam ex eo usque tempore conservatam cernimus.* Nícephorus quoque Callistus, histor. eccles. lib. xii, cap. xli, sententiam Sozomeni, clarioribus etiam verbis, retulit. ὡς δὲ καὶ καὶρὸς ἐνέσθῃ, καθ' ὃν ἐχρῆν, ὡς περὶ τῆς ἐδοξε τῇ ἱερῇ τεσσάρων τὰ δώδεκα προσενεῖναι, σπώδακτος ἐκείθεν ἀνεγερθεὶς τῶν θείων ἀνακτόρων ἐπέβη. καὶ τὰ εἰσὶν ἑξ ὧν προσενεμένων ἐνδον τῶν ἱερῶν κισκλίδων ἐβήετο, τῷ ἱερῇ, ὅπως δὲ ἐκ παλαιῶν ἔδοξε γὰρ τοῦ βασιλέως ἐκδομὴ καὶ ἐξοχῶν τοῦ λαοῦ κεχωρισμένους. ὁ κολακείας μάλλον ἢ ἀντιθέας εἶναι ὑποφωτῶς ὁ Ἀμβρόσιος, καὶ τὸ βασιλικόν, ὡς χρῆναι πτωχικοῦ τόπον ἐρρύθμισε τὸ πρὸς τὸ δρυφαίῳ, ἥτοι τὸ τοῦ ἱερῆς κισκλίδων. ὥστε τοῦ μὲν λαοῦ τὸ πρεσβείαν τὸ κρατὺν τῆς πρεσβείας ἔχον, αὐτὰς δὲ προκαθήμεν τοῦ ἱερέως. ἡ δὲ καὶ τότε μὲν ὡς ἀρίστῳ ἐπὶ ἡγήσετο Θεοδόσιος, ἐκράτιστα δὲ οἱ καθ' ἑξῆς. ἡ καὶ εἰς δώδεκα ἐξ ἐκείνων φυλάσσεται. ἐγὼ δὲ καὶ ἀπ᾽ τοῦ ἔτους εἰδὼν τοῦ κατ' ἡμᾶς Θεοφιλοῦς κρητοῦ καὶ τὸ τοῦ μεγάλου Σαββάτου καὶρὸν τῶν μεγίστων δέμων τῶν θεῶν λόγῳ σοφίας ἐνδον τῶν αὐτῶν εἰσόντας, καὶ σπουδαίως τῶν θείων τεσσάρων ἀρώμασι θυμίωντας καινοῖς, καὶ δώδεκα ταύτῃ προσάγοντας. *Postquam vero tempus advenit, quum eum, more recepto, munus ad sacram mensam asferre oporteret, lacrimans surrexit, & divinum Sacratium ingressus est, & dono ex consuetudine oblato, intra sacros cancellos permansit, in sanctiore sacerdotum loco, ubi antiquitus Imperatores consistere mos erat, propter dignitatis sublimitatem à plebe segregatos. Quam rem, quod Ambrosius adulationis magis quam ordinis recti esse putabat, Imperialis quoque stationis locum, ita ut pat erat, in ordinem suum redegit, pro tabulatis, seu cancellis*

cellis sacrariis, sede illi designata; ut Imperator honoratorem quidem præ populo stationem haberet, præ illo autem Sacerdotes locum sublimiorem obtinerent. Enim ordinem, ut optimum, Theodosius tum laudavit, posteri quoque confirmarunt; qui inde ad hæc usque tempora servatur. Ego vero, semel annuo tempore nostræ ætatis, Dei amantissimos Principes, magni sabbati die, facta adyta maximi Dei sapientiæ templi ingredi vidi; cum sub cræcis forma, in sacra mensa, novæ adolerent aromata, & dona ei inferrent. Subditque infra, eundem Theodosium præscripta sibi ab Ambrosio diligenter servasse. Cum enim Byzantii, die festo, divinam ingressus ædem, dona mensæ mysticæ intulisset, statim retrocedens exiit; Nestario factum ægre ferente, & causam inquirente, respondit, se, quod inter Imperatorem & sacrorum Antistitem discrimen sit, agnoscere, & vix tandem veritatis doctorem, & dignum episcopali dignitate Ambrosium invenisse. Nec tacuit Theodosius Iunior, in Actis Concilii Ephesini. Nos, inquit, qui legitimè Imperiū armis semper circumdamur, quosque sine armatis & stipatoribus esse non convenit, Dei templum ingressuri, foris arma relinquimus, & ipsum etiam diademata, regie majestatis insigne, deponimus, & sacra altaria, manerunt tantum offerendorum causa, accedimus: quibus quoque oblatis, ad exitum communeque atrium mox nos recipimus. An ergo adulatio Græca sædo abortu Canonem Trullanum peperit, qui tot antè annos, ita probantibus Patribus, in ea Ecclesia pedem fixerat? Ab ipsis Imperatorum Christianorum incunabulis, ut Deo sua munera offerrent Imperatores, intra adyta pedem movebant, exsolutisque muneribus, in atria extima se recipiebant, sacra riora illa penetralia sacerdotibus sacratisque hominibus relinquentes. Episcopus tamen, vel sublimioris muneris Sacerdos, per hanc ingreditur; vocaturque ἀγία θύραι, sanctæ Portæ. quæ licet plurali numero efferatur, una tamen est, quemadmodum & portæ speciosæ ut diximus; idque vel ad magnificentiam, vel etiam ad venerationem augendam, vel ad innuendos cancellos illos, qui plures sunt, more etiam non insueto Latinis: ideoque sæpius, in Euchologio, & alibi, ἀγία θύραι, quasi diceret, sancta portula, nuncupantur, ὅ ἡ ἱερὸς κλεισὺς τὰ ἀγία θύραι. Et εἴτε θύραι πύλων ὁ ἱερὸς, εἴτε τὰ ἀγία θύραι ἀνοίγον. Et Codinus cap. xviii. μόνον ἡ ὁ βασιλεὺς διερχόμενος τὴν σωλὴν διέρχεται καὶ ἀρχὴν ἱερῶν εἰς τὰ ἀγία θύραι. Solus Imperator, transitio so-

leâ, reperit Patriarcham, in portulis sanctis stantem. Nicephorus Callistus κικλίδας vocavit : & *Cantacuzenus* : αὐτὸς ἡ μόνῃ εἰσερχόμενῃ τῷ σωλῆα, τῷ παλαιάρχῳ ἐπὶ τῇ ἱερῇ κικλίδει ἐσηκῶ δέσσει. *Sozomenus, histor. Eccles. lib. vii., cap. xxiv.* δρυφάνῳ, non ineleganti vocabulo. *Cyrillus Scythopolitanus, in vita sancti Euthymii, κἀγγέλων.* τῷ τοίνυν ἀναφορῇ ἐπιτελεσμένης, Τερέβων ὁ σαρακενὸς πωλίσιον ἰσάμην ἔξ ἡμισιασῆς ἔχων τὰς χεῖρας ἐπεσηρίσθαι τῷ κἀγγέλῳ ἔιεράει, θεορεῖ αἰφνίδιον, οἷ πῦρ ἐξενόθεν κατελθὼν ἐπάνω ἡ πάλῃ ἔξ ἡμισιασῆς. Et : καὶ ἄπο τότε ἐκέλετο προσέθετο [ὁ Τερέβων] ἐπισηρίζεσθαι τῷ κἀγγέλῳ ἔιεράει, καθ' ἃ ἔειχε σωήσαν, πολυηρῶς, καὶ θρασέως τῷ ποιῶν κτ' ὡς τῷ θείῳ προσκομιδῆς, ἀλλ' ὅπως πωλίσιον τῷ ἡρώδῃ ἰσάμην μὴ φόβῃ. Cum itaque sancta oblatio conficeretur, Terebo Saracenus, proxime stans altari, habens manus innixas Cancellis Hieratii, intuetur, de repente ignem de cælo demissum, super altare expansum fuisse. Et : Ex eo tempore nunquam animum induxit Terebo, Cancellis Hieratii, ut antea solebat, inniti, audacter id efficiens tempore sanctæ oblationis ; sed retro, prope januam, cum timore stabat. Et in vita S. Sabæ κἀγγέλα. καὶ ἐμῖνα νοκλὸς καὶ ἡμέρας κλαίων ἐπὶ τῷ κἀγγέλῳ ἔξ ἡμισιασῆς. Et mansi per diem & noctem, plorans, penes cancellos tabernaculi. Non minus enim hæc sacra adyta, ac Principum & Magistratuum secreta, velis, cancellis, & fenestris, ut cum Cassiodoro loquar, janui, obvelanda erant, quibus indigni ab aditu arcerentur. Apposite itaque Euchologium : ἵστέον ὅτι τὰ ἅγια θυσία ἐδέποτε ἀνοίγονται εἰ μὴ εἰς τὴν ἁγίαν ἔμεγαλὴν ἑωσπρινῶν, ὅτε θυμῷ μόνον ὁ ἱερεὺς, εἰς τὰς εἰσόδους πάσας ἦγεν τῇ ἑωσπρινῶν, καὶ τῇ λητρυγίας ἔαγας δαγελίς. ὡσπρινῶν ἀνοίγονται, καὶ ἄπο τῆς, προσέλθετε, μέλει συμπαρηρώσεως τῇ θείῃ λητρυγίας. Sciendum est, sacras portulas nunquam aperiri, nisi in principio magni Vesperis, cum incensat solum sacerdos, in introitibus omnibus ; sive illi in Vesperis, sive in Missa, sive cum sancto Evangelio fiant. Pari modo aperiuntur ab eo tempore, quo dixerit sacerdos, Accedite, usque ad divinæ Missæ complementum. Et Marcus Hieromonachus, in Dubiis Typicis, cap. xlvj : τὰ γὰρ ἅλλα θυσία ἐδέποτε ἀνοίγονται ἀνδρὶ δηλονότι τῷ εἰσόδῳ, καὶ ἔαπασμεν ἔαγας δαγελίς, καὶ τῇ θείῳ μυστηρίῳ, καὶ τῇ, πληρωθῆτω. Portulae reliquæ nunquam aperiuntur, praterquam in ingressu, osculatione Evangelii, sacris mysteriis, & cum dicitur, Absolvatur. Locus ante Portas vocatur πρὸς τὰς βήμας. Codinus cap. xiv : μὴ ἢ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ὁδοῦ,

ἁγίων, τῇ πελώποπαι καὶ τῇ ἀρχιδιακόνῃ ἱσαμύων ἐν τοῖς περὶ τοὺς
 τῇ βήματι. *Absolutis matutinis laudibus, Protopapa & Archidia-*
cono in vestibulo tabernaculi stantibus. Velum vocatur βημόθυρον.
meminitque Euchologium : ἀνοίξας τὸ βημόθυρον μόνον ἐκφωνεῖ.
Adaperto sanctæ Portæ velo, portulis relictis clausis, alta voce dicit.
 Et Manuel Malaxus in Historia Ecclesiastica, inter ea quæ à Ie-
 remia Patriarcha spléside in templo παμμακαρίστῃ perfectæ fue-
 re, enumerat. καὶ βημόθυρον μέγα ἐκλεκτὸν ποικίλῃ ἡμῆς, καὶ αἱ πύργῳ
 τῇ ἀγίᾳ βήματι πύργῳ. Vbi Interpres, *Conspicitur sacrariis*
janua magna, eximia, magni pretii, & fores sacrarii inauratæ totæ ;
cum vertendum esset, & velum Bematis magnum, & eximium, &c.
 ne bis easdem portas, non sine ingenti sumptu, fecisse videretur.
 Minorem portam, quæ borealior est, βόρπον κλίτῳ, & παλαιάν,
 nuncupat Euchologium; ad differentiam alterius, quæ austra-
 lior est, nec in omnibus ecclesiis habetur.

XI. Locus, Tabulato inclusus, sacer est ac venerandus, &
 clericis tantum, viris secularibus raro, mulieribus nunquam, pe-
 netrabilis. Cantacuzenus in Historiis, & Samonas Gazæus, &
 alii, *Adyta* vocarunt. Cedrenus in Constantino Porphyrogen-
 neta, *ἁγία, sancta.* τὴν λοιπὸν ὑπὸν αὐτῆς τῇ Ῥωμανῇ, Θεοφύλακτον ὁ
 πατριάρχης ἀπέκρε κληρικόν, χροπονήσας αὐτὸν ὑποδιακόνον, πε-
 χειροσάμῳ καὶ συγχελον περὶ τὸν διελθόντα εἰς τὰ ἁγία μὲν τῇ ἑρμῶ-
 τῳ τὸ ὑποδιακόνων. *Reliquum filium illius Theophylactum consura*
clericali insignit, & subdiaconum ordinat, & Syncellum, cum prius in
sanctuarium introisset una cum subdiaconorum ordine. Ignatius Dia-
 conus, & Sceuphylox magnæ ecclesiæ, in vita Nicephori Pa-
 triarchæ Constantinopolitani, *ιερεὺς ἑρμῶν.* καὶ τῇ μὲν λαίᾳ τὰ τῇ
 αἰθνεύειας, ὡς ἐφω, ὑπερείδεν, τῇ δεξιᾷ τῇ τῇ θείᾳ ὀπλημμένῳ πυ-
 ρὴν τὰ τῇ ἱερῶν ἐκείνων ἑρμῶν δώδιαζε δώματι. Φθόσας ἔν εἰς τῇ
 τῇ μεγίστῃ νεῶν περὶ πύσον κατηχόμενον, ἐν ᾧ ποικίλῃς παννύχοις ἐλπί-
 ρῃ τῇ θείῳ ἐν τῷ δέξει δυοῖν λαμπάδοι ὑφῆπτε κηρῶν. *Et sinistra qui-*
dem manu partes corporis, ægritudine affictas, sustentabat ; dextera
vero sacrum thuribulum tenens, aedes sacrorum illorum conclavium
odoribus afficiebat. Cum itaque pervenisset ad magni templi celebre
Catechumenum, in quo sæpius Numen, precibus per totam noctem con-
zinnatis, deprecabatur, duos cereos accendebat. Balsamo, ἵερῳ ἁδύ-
τον. Græci communiori vocabulo ἁγιον βήμα, sacrum Taberna-
culum ; quod & Sancta sanctorum dixeris ; nec aliud fuerit ab

ιεργείω Euchologii. Post adoratas enim imagines, εἰσερχονται εἰς τὸ ἱεργεῖον, ingrediuntur in *Sacrarium*. Et : ὁ ἡ ἱερὸς θυμιᾷ τῶν ἁκαθάρτων, π, π, ἱεργεῖον, καὶ τὸ ναὸν ἅπαντα ἐξερχόμεθα. Σπὸς βορεῖς κλίτης, καὶ οὐτὸ ἀδελφός, καὶ τὸ νάρθηκα. *Sacerdos incensat, dum hæc canuntur, Sacrarium, & Templum univcrsum, egrediens ē boreali latere, & Fratres, & Narthecem*. Et : ὁ ἱερεὺς ἐσὼ τῷ ἐν τῷ ἱεργεῖῳ παύσανται οἱ μέλλοντες ζῶντες καὶ τὸ ἁγίων θυρῶν. *Sacerdote stante in sacratio, qui copulandi matrimonio sunt, ante sanctas portas sistuntur*. Nec alius nobis in Ecclesia locus eo nomine designatur. Hinc manifeste fallitur ii, qui ἱεργεῖον cum choro confundunt : munia siquidem, quæ obeuntur in choro, in Hieratio obiri non possunt, & vice versa : quæ fas est unicuique, cui lumen Christi affulget, in choro perficere, in Hieratio nefas esset si peragerentur : chorus Christianis omnibus patet, Hieration sacerdotibus tantum & clericis : ē choro ad Hieration procedunt, & sacerdos, sacra peragens, in Hieratio consistit ; quod utique in choro non fit : & plura alia, quæ per se quilibet, res ecclesiasticas Græcorum pertractans, ex eorum libris colligere potest. Vtraque complexus est Proclus, Patriarcha Constantinopolitanus, orat. de sancto Stephano : ἀνθ' ὃ σπηλαίῳ τῷ ἱεργικῶν ἀπαζώμεθαι βῆμα. *Pro spelunca sacerdotibus destinatum Betm amplectamur*. Typicum Sabæ, θυσιαστέριον, & ἱλαστέριον, locum vocat, in quo sacrificia offeruntur, & propitiatorium, cap. i : θυμιᾷσας ἡ ἱερὸς σμυροδάς τὸ ἁγίον ταπέζαν, καὶ ὅλον τὸ θυσιαστέριον ἐξερχεται διὰ τὸ ἁγίων θυρῶν, καὶ ποιήσας σμυρὸν μὲν ὃ θυμιᾷ κατενώπιον τοῦ ἱλαστέριου ἐπέρχεται, καὶ θυμιᾷ πάλιν εἰκόνα τοῦ ἁγίου. Postquam vero Sacerdos ad modum Crucis sacrum altare, & omnem sacrificii locum, incensaverit, egreditur per portas sanctas, factaque cruce cum thuribulo ante propitiatorium, praegreditur, & incensat imaginem sancti. Et cap. v : θυμιᾷ τὸ ἁγίον ταπέζαν σμυροδάς. ὡς πάντως ἐν τῷ ἱλαστέριον ἅπαν. *Incensat sacrum altare, ad modum crucis, & universum propitiatorium*. Habeto tibi carmina Theodori Studiti εἰς τὸ ἁγίον θυσιαστέριον,

Φερίκλον τὸ βῆμα τῷ π, & πᾶνες φέδες,
ναὸς θεὸς φωτὴν δὸς ἀγνοῖς ἀπὸ τοῦ.
πρόσελθε θεῖως, & μεθέξῃς αἰξίως.
πῦρ γὰρ τὸ δῶρον ἐστὶν ἀνάξιος φλέγον.

XII. Loci

XII. Loci tantus cultus ac veneratio est, ut ab eodem, tanquam a re potissima, sacro ecclesiastico ordini nomen inditū sit, & οἱ δὲ τοῦ βήματος nil aliud sint, quam ii ipsi, qui, in ordinibus ecclesiasticis promoti, altari inserviunt, in eodem sacrificia peragunt, & rem divinā exequuntur. Gregorius Nazianzenus orat.

ΧΙΧ : οὗτοί τ' ἐσσι, τὲς τε ἄλλες, καὶ ὅσοι τοῦ βήματος. *Sacerdotes, tum alios, tum etiam eos, qui à Bematē erant.* Nicetas lib. XI de Alexio Comneno : βασιλεὺς ἡ φάσκων δύναμις χρημάτων, ὥστε χάρις ἐφορολόγη, τὸ καλέμμενον εἰσαρχείων αἰαμαίνον, τότε καίνισθ' ἐν πρώτῳ, καὶ τὸ τ' πόλεως ἐκκλησιάσας πλήρωμα, τὸ, τε γερυσίζον, καὶ ὅσον τοῦ βήματος τρέφον. *Imperator vero, inquiriens, se destituit pecuniis, vestigalia urbibus imponebat, quod dicebatur Alemanicum, exigens; tunc primum excogitatum; Et in unum civitatem universam convocans, tum eos qui Senatoria dignitate pollebant, tum eos qui à Bematē alimenta sibi suppeditabant.* Et de Manuele Comneno, lib. VII : ἐπὶ δὴ καὶ πλεονύμῳ ὡς ἐκ τ' ἀρετῆς, καὶ τοῖς ἀπασιν ὁ βήματος ἦσαν οἱ τ' ἐν τῷ βήματι, καὶ τῶν οἱ ἐς νῦν βάλλοντες ἐν δυνάμει εἴηεντο. *Et ob virtutem ubique gentium celeberrimi quidam Sacerdotes iique prudentes.* Auctor item vitæ Theocleti, Lacedæmoniorum Episcopi : μετὰ καλεῖται μὲν ὅσον τοῦ βήματος. μετὰ καλεῖται καὶ ὅσον τ' ἐκ τῶν κληρίδων ἐκλός. *Advocantur vero, quotquot è Bematē; advocantur et, quotquot à sacris cancellis extra erant.* Balsamon in Can. XIX Basilii Magni : τὸ αὐτὸ ἡ ἐκ τῶν εἰς μοναχὸς, αἰπὰ καὶ εἰς πάντας οὗτοί τ' ἐσσι βήματος. *Idem erit et de Monachis, et de omnibus qui Bematē inserviunt.* Meletius Patriarcha Alexandrinus, epist. ad Chios : πῶς ἔν τ' βαπτίζουσιν, ἔδ' ἐκ τῶν ἁγίων, ἔς τ' ἀνὰ δύναμιν τῶν ἀναλοκῆς ἐκκλησίας, ἡ λαϊκῆς, ἡ τοῦ βήματος; *Quomodo itaque non baptizant, neque ordinant, quos ab Ecclesia Orientali separaverint, sive illi Laici sint, sive sacro ordine præditi?* Et Codinus, de Protopapa sermonem habens : ἐκ δὲ καὶ πρῶτος τοῦ βήματος, καὶ φέρων τὰ δὲ περὶ τοῦ ἀρχιερέως. *Defensor, et primas partes obtinens inter collocatos in ordinibus sacris, proximas vero à Pontifice.* quidquid alii aliter dicant. ideoque πρῶτος πῶτος τοῦ βήματος, καὶ πρῶτος τῶν ἱερέων, *Primus inter Sacerdotes.* Hinc & ὁ βήματος, sacer ordo à Gregorio Nazianzeno, orat. in S. Basilium : οὐκ ἀπαξιώσας τ' ὅτι τοῦ βήματος, *Nec sacerdotii gradum indignum ducens.*

XIII. In Bematē duo Altaria, quandoque etiam tria, ex-

B 4 tructa

tracta sunt. Vbi tria sunt, in eo quod ad sinistram est exeuntibus, libri, vestes, & alia utensilia reponuntur; in nonnullis tamen ecclesiis, muro etiam medio, vel tabulato, à reliqua Bematis parte separatur, & aditu adaperto in eodem muro cum Bemate communicat. in illud ingressus à tertia porta australi, quæ in Bematis tabulato est, aperitur; tantumque porta illa servis, ac ministris, sive locus muro separatus sit, sive unus solus cum Bemate, patet; per eam enim omnes similis sortis homines introeuntes, suam operam celebrantibus offerunt. Cum muro sejungitur, nomen illi est *ὄψαγμα*, locus nempe Bemati adnexus: quemadmodum *ὄψαλαύριον* dicitur ædicula, Lauræ adjuncta; *ὄψαπόρεια*, portulæ minores, majoribus vicinæ; *ὄψακλήσιον*, vel *παρεκκλήσιον*, sacellum majori Templo proximum; & alia. Sedilibus undique adornatur & tabula, ut sedeant infervientes, qui communi nomine Diaconi, sive Diacacia, vel Anagnostæ nuncupantur, & res, necessarias celebrantibus, mensæ illi superimponunt. Aliis *Διακονητῇ* dicuntur. οἱ δὲ *Διακονητῇ* *χολάζουσιν ἐν ταῖς Διακονίαις αὐτῶν*. *Diaconetæ suis ministeriis incumbunt*. Nicephoro Blemmydæ, in vita S. Pauli Latrensis, *γεωκῆροι*. In eodem loco carbones, ad altare pro suffitu ferendos, accendunt, sacris lebetibus calefaciendis occupantur, ut more solito aqua fervens sacro calici tempestive infundatur; cereis etiam accensis Euangelium antecedunt, quando lectionis causa fertur ad suggestum, & sacra munera, cum ab altari minori ad sacram mensam, quod *μεγάλη εἰσοδος* *magnus ingressus* appellatur, solemniter, antequam consecrentur, deferuntur; & tum demum, postquam consecrata fuerint, à sacra mensa ad altare minus, quod *ὀψοθesis* est, reportantur, ut, quidquid ex illis reliquum est, à Sacerdote, vel Diacono, absumatur. frustula quoque panis, quæ vocant *ἀνὴδωρον*, populo distribuenda conservant: recondunt & vinum, & fercula, quæ raucis Cantorum faucibus, & laxatis aliorum ministrorum viribus anteponunt; & id genus alia. Locum hunc, hoc tempore, vocant Diaconicum, quod ministrantium sit, illicque deservientes altari immorentur. Ne porro ministri, qui ut plurimum juvenes sunt, ad ludendum prompti, ineptias agant, & lusum excitent, Præfectus illis *ἐπὶ τῇ ἐκείνης κατὰστάσεως*, *Præfectus sacro Consistorio*; in Iure Græco Romano, & juxta Gretserum, *Præfectus sacrae stationi*; quam recte,

ipſi

ipsi viderint; ego verterem, *moderandis moribus, vel, dirigendis ritibus sacris, & constitutionibus*; ex recentioris linguæ Græcæ proprietate. In ea siquidem κατὰ τὰς non est statio, sed ipsa hominis conditio, ritus, ordo, constitutio, & mores: hinc hominem dicunt ἀκατάστατον, non qui non stat, sed qui impròbis insulsisque moribus est. Sic, cum vident aliquem, nulla discretionè præditum, quasi admiratione ducti, dicunt, ἴδε κατὰ τὰς, quod alii οὐκ αἰσθάνονται. neque aliud nobis innuit, quod apud Cyrillum Scythopolitanum in vita S. Sabæ legitur: ἔχων μὲν αὐτὸν δαυτερὸν ὄντα τὸ κακοβουλὸν κατὰ τὰς φρονήδων. Et infra: ἀνασκάπτει τὴν πλὴν ἀκατάστατον εἰπεῖν τὸ φρενιστῶν ἐξήκοντα. Et rursum: ἔβασιλέως Ἀναστασίας σφοδρῶς ἀγανακτῶντα, καὶ πᾶσαν τὴν παλαίσιναν ἐκκλησιαστικὴν κατὰ τὰς ἀνατρεῖν, καὶ συγχέειν πέρωμύς. Et: ἔτι ἐνιστῶν, καὶ εἰρῶν τὸ ἐκκλησιῶν συγχέειν παρὰ τὸν ὄντα, καὶ παρὰ τὸν ὄντα, καὶ ἀκατάστατος τὰ πάντα ἀπὸ τῶν ὄντων. Et Hypotyposis Studii: ὡς πᾶσι πᾶσι κατὰ τὰς τὸ μόνον τὸ σῶμα. ὅτι ταῖς porro non tantum bonus ordo est, sed mores compositi, probeque constituti; quemadmodum oppositum ἀταξία male morigeratos notat. Propterea, ut juventutis impetus compescerent, & immoderatos juvenum mores frenarent, ac turbis rixisque modum ponerent, τὸν τὸν τὸν κατὰ τὰς in Bemate constituerunt, qui juvenes irrequietos & faciles, sua auctoritate sedatos, ab injuriis, & contentionibus, & indecoris actibus in bonam frugem reducerent. Non placet? Sit ille *rebus sacris dirigendis* præfectus; id namque illi incumberebat, ut ex præscripto, & sanctorum Patrum sancitis, res divina perageretur, caveretque, ne quis extra præscriptos limites pedem efferret.

XIV. Quod cum ita se habeat, nescio, quam ratione alii, quam nos vocamus *sacristiam* sive *sacrarium*, Diaconicum esse contendunt, esseque locum, in quo ministri sacras vestes ad divina officia peragenda induunt: cum hoc tempore nullum sit apud Græcos sacrarium, ecclesiæ adjunctum, & sacerdotes Græci ac Diaconi in ipso Bemate sacris vestibus induantur; vel, cum solemnitas celebrior est, Episcopus, sive alius, dignitate præfulgens, medio in choro, à reliquis celebrantibus, sacris indumentis adornetur. Et saltem primævæ ecclesiæ ætate diversum fuisse, Laodicensæ Synodi Canon XXI ostendit; qui præcipit, non oportere ministros ὑπηρέτας locum habere in Diaconico,

nico, & Dominica vasa tangere. Quomodo enim ab hoc Diaconico arcet, in quo viliores etiam homines, & qui plane è seculo sunt contemptissimi, locum habent? Quare locum nobis reverentiorum, & sacratiorem Diaconico hoc suo insinuat. et potissimum si Hyperetarum nomine, ut expositores tradunt, Subdiaconos intelligat, quorum proprium ministerium est, Dominica vasa contrectandi, & ubi opus fuerit, deferendi. Ideo, aliud quidpiam Patribus Concilii fuisse in mente, existimo, nec aliud, quam quod expositores ipsi, Balsamon & Zonaras, tradunt, Diaconicum in eo Canone non locum, sed ministerium esse, eamque sententiam Canonis, ne ea, quæ ad Diaconos pertinent, ministri inferiores aggrediantur. Balsamon: τέτρες κανὺν ὁ κανὼν τὰ τῶν Διακόνων μεταχειρίζεσθαι, ἢ γὰρ ἀπιδεῖναι τῶν ἱερῶν σκευῶν, τετέστι τῶν σάμαλῶν ὃ ἀμάλῶν ὃ χρυσῶν. μηδὲ ἵδ εἰσῆς μὴ ὁφείλῃ τῶν τέτρες ἀπιδεῖναι τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἢ τοῖς ἁγίοις πηλείαις, ἢ ἁγίοις δι-
σκῶν κανῶν ὄντων. αὐτοῖς ἵδ μᾶλλον οἰκεία ἐστὶν ἡ τέτων Διακονία, ἢ καὶ μετέθεσις. Canon eos prohibet, quæ ad Diaconos pertinent; aggredi, seu sacra vasa tangere, scilicet corporis & sanguinis Christi. Neque enim dixeris, non debere eos sacra vasa tangere, seu sacrum calicem, & sacram patinam, cum sunt inanes. Eorum enim ministerium, & translatum eis magis convenit. Zonaras: ὑποδιάκονους λέγει, ἕς ἂν χρῆ, φησὶν ὁ κανὼν, χωρὸν ἔχον ἐν τῷ Διακονικῷ, ἀντὶ τοῦ ὅτι ἐκκεχώρηται αὐτοῖς ἐνεργεῖν τὰ τῶν Διακόνων, καὶ ἀπιδεῖναι τῶν ἁγίων, ἢ τῶν οἶνων, τῶν εἰς θυσίαν προσφερομένων, ἢ ἵδ ἐφῆνται αὐτοῖς προσκομίζειν. Ministros hic hypodiatonos nominat, quos quidem Canon in Diaconico locum habere negat oportere: quod ita intelligendum est, ut Diaconorum munera obire, ac res sacras, panem scilicet & vinum, quæ in sacrificio offeruntur, aut vasa, quibus hæc excipiuntur, patellam nempe sacram & calicem, contingere, cum nec usquam hæc deferri per eos liceat, nequaquam ipsis concessum esse demonstrat. Nec aliud expressit Ioannes Citrius illis verbis: ἵδ ἐξόν αὐτοῖς ἐν ταῖς ὑποδιακοναῖς τῶν ἀρχιερεῶν καὶ ἐπισκόπων ἐκκεχώρητων Διακόνων τῶν ἐν τῷ τῶν. Neque est licet, in Pontificatum ornamentorum ministeriis, Diaconi ordinem servare; non posse scilicet eum Diaconi munus obire, vel officio fungi: de Hieronymone sermonem habens. Quemadmodum enim ille, si sit Sacerdos, non potest se in inferiore ordinem, dignitatem violando, demittere, ita & Ministri, inferiores Diacono, non possunt se in Diaconi dignitatem, quæ maior quidpiam est, sustol-

sustollere. Quilibet enim debet dignitatem propriam, & decus, sustinere, & pensum datum in proprio ordine conficere. Idque clarius apparet, si pro *Διακονικῷ*, *Διακονείῳ*, ut alii codices manuscripti exprimunt, legamus. Nec obest, sæpe in Martyrum vitis apud veteres scriptores legi, eum sepultum fuisse ἐν τῷ *Διακονικῷ*, ut nudius tertius de S. Artemio, in vita ejus, à Ioanne Monacho scripta non ineleganter, adnotabam. potuerunt namque in hoc ipso, quod nos nunc Diaconicum vocamus, ut in loco sacratiori, corpora Martyrum reponi.

XV. Diaconicum hoc dicitur etiam *μεσιτώριον*. Eucherologium: κατέχευται ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης ἐν τῷ μεσιτώριῳ, ἦτοι *Διακονικῷ*, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐν τῷ μέρῳ τῷ δεξιῷ. *Descendit sanctissimus Patriarcha in Mesatorium, Diaconicum scilicet, & egreditur in sancta sanctorum ex parte dextra.* Nec aliud fortasse fuerit, quam Theodori Lectoris *μισητώριον*, *Ecloga 11*: οἱ ὀπίσθιοι δὲ φημὶ πνὶ ὑποτέμφοι παρεσβιάσαν ἐμποδοῦν ἃ μισητορίας ξίφος καὶ αὐτὲς γυμνώσῃ, ἢ καὶ τὴ κεφαλῇ δὲ φημὶ ὀρμήσῃ· ἀλλὰ πῦλός ἐστι τῆς ἐκκλησίας, μακρὸς ὢν ἢ πᾶν γλῶσσαν καὶ τῆς κεφαλῇ ἀντὶ δὲ φημὶ λαβὼν ἐκινδυνύουσιν. *Qui Euphemio infidiabantur, quendam subornarunt, qui nudato gladio coram Misatorio caput illius peteret: verum Paulus, vindex Ecclesie, cum procera statueret, plagam, capiti Euphemii destinatam, loco Euphemii excipiens, periclitatus est.* Et Cedrenus in Leone, Basilii filio: δὴ πάντων ἐν τῷ αἰτίῳ ὁ πατριάρχης εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεται ἐκάλυψε τὴ βασιλέα. ὅθεν δὴ ἡ δεξιὰ μέρῳ διήρχετο εἰς τὸ μισητώριον. *Atque ob hoc factum Patriarchæ introitu Templi cum interdiceret, per dexteram partem in Misatorium intrabat.* Et infra: ὅπερ γε ὁπλῶντες, καὶ σφραγίσαντες ἐν τῷ μισητώριῳ ἔστησαν. ἡ βασιλέως δημοσίᾳ πέρσεν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ πειρασμένους, καὶ ἐν τῷ μισητώριῳ εἰσέλθοντες, καὶ ἐν ᾧ ἡνυχέο τόπω. *Eumque obsignatum in Misatorio abiecerunt. Imperator publice in magnum templum progressus, cum in Misatorium venisset, quo loco precabatur.* Idque corruptum puto; quod sæpissime fieri solet in extraneis, & ejusmodi generis vocabulis, rectumque existimo, *μυστωριον* à mensa, quas ibi ad res reponendas erecta erat, nuncupatum; unde etiam *μυστήριον* apud Græcos, & ἀνέμυστα; sive à μύς, quod ferculum notat. Ioannes Episcopus Citri, in Responsis: ἡ περὶ σφραγίδα ἡ οὕτη σφραγὶς τοῦ τῷ μίνε, τῷ πατρὶ ἐκκλησίας καὶ τῷ παντὶ δὲ λαῷ.

divino auxilio, Missam incipiunt, & cum opus fuerit, cum cantibus, & cereis accensis, à Prothesi, præparata jam dona ante Missam secum deferentes, ex ostiolo boreali egressi, & in medium ecclesiæ gradientes, silentibus Cantoribus, populo fausta deprecantur: postmodum Cantoribus interruptum hymnum, qui Cherubicus est, reassumentibus, reversi, recta per ostium magnum ad sacram mensam reportant, ibique reponentes, sacrum continuant. Eo finito, quæ reliqua sunt, in Prothesim de novo referuntur, & à Ministris, vel Sacerdote, consumuntur.

XVII. In hoc eodem sacrario preciosissimum Christi corpus pro infirmis, non certo in loco, cum id ex arbitrio Sacerdotum pendeat, in muro tamen, appenditur, & non sine veneratione conservatur: quandoque vero, in Ecclesiis pusillis misellisque, neque lampade neque alio lumine colitur. Id quomodo præparetur, operæ me facturum pretium opinor, si paucis expediam. Quinta magnæ Hebdomadis feria, dum tantî mysterii memoria recolitur, sacerdos in Prothesi solito majorem panis recentis partem, in commemorationem Christi, ante omnes alias partes abscindit, & pro more, ut alias fieri solet, cruce signatam, punctam, & reliquo venerationis cultu cohonestatam, cum cæteris particulis coopertam conservat, quousque, ita exigente Missæ ordine, ad altare majus convectam, una cum aliis consecrat. Postmodum, dum sacerdos communicat, quartam illius partem absomit, tres reliquas summis digitis in particulas, easque minutulas, super patena comminuit: quod aptius commodiusque ex pane recenti absolvitur, cum veterascens alias panis, humore absumpto, in pulverem, ut ita dicam, fatiscat. Particulas ita digestas, velo coopertas, veneratus, quod superest Missæ, absolvit. Particulas illas Græci vocant *μερίδας*. Euchologium: *καὶ πῆσι τῇ μερίδα ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ*. Et jactat particulam in sacrum calicem. Sed communione vocabulo *μαργαρίτας* vocant, *Margaritas*. Liturgia Chrysostomi: *εἰσέρχεται ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν προθήσιν, καὶ μετὰ λαβάνῃ τὸ ὑπολειφθὲν ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ προσεχῶς, καὶ δὲ λαβῶς, ἢ ἀποπλύνῃ τὸ ἅγιον ποτήριον τρεῖς, καὶ ὅτῃ μὴ μείνῃ τὸ λεγόμενον μαργαρίτης*. Ingreditur sacerdos in Prothesim, & quod in sacro calice remanserat, attente & reverenter absomit, lavatque sacrum calicem ter, prospiciitque, ne, quod dicitur *margarita*, remaneat. Particula nempe illa, quam à Corpore Christi

ex-

excisam in calicem sacerdos immiserat. Et Germanus in *Historia Ecclesiastica* : ἡ ἀγία τεράπεζα ἐστὶν ἀντὶ τῆς τεσσάρων ἑξ ἡμερῶν συνάξεως τῶν μυστικῶν. ἢ οἱ ἐν αὐτῇ μαργαρίται τὰ θεῖα δόγματα τῆς διδασκαλίας ἑξ ἡμερῶν πατρὸς πρὸς τοῦ μαθητῆς. *Sancta mensa est pro mensa Christi cum Mystis*, ὅ, quæ circa sunt *Margaritæ*, divina dogmata doctrinæ Christi Patris ad discipulos. Gregorius Nyssenus, epistola ad Leutorum : ὡς περὶ τὸ τοῖς χοίροις ῥίπτειν τὴν μαργαρίτην ἀπέρεται, ὅπως τὸ ἀποσερεῖν ἡ πρὸς μαργαρίτην τὴν ἡδὴ ἀνθρώπων διὰ τὴν ἀπαθείαν τε, καὶ καθαρότητος ἡρώδην τὸ ἀτόπων ἐστίν. *Quemadmodum enim, porcis margaritam projicere, est vetitum, ita pretiosa margarita privare, qui jam, per alienationem à vitio, et purgationem, homo factus, absurdum est.* Et Balsamon in expositione : ὡς γὰρ εἰ δέ, φησι, τοῦ μαργαρίτης ῥίπτειν ἐμποδοῦν τὴν χοίρων. τὴν δὲ τὸ ἀναγελκὸν, μαργαρίτης μὲν καλὴν τὸ ἄγιον σῶμα ἡ κυρία, καὶ τὸ τίμιον αἷμα. χοίρους δὲ τοῦ ἐμπαιδῶς ζῶντας, καὶ τῷ βορβόρῳ τῶν παθῶν ἐγκυλισμένους. ὅπως ἀτόπων ἀποσερεῖν τὴν μετὰλήψεως τῶν τιμίων μαργαρίτων, ὅτι δὲ μετάνοιαν καθάρωντας ἐαυτὸς τῶν παθῶν, ἢ ἐν χοίρων εἰς ἀνθρώπους μετελκέντας διὰ τὴν καθαρότητος. *Sicut enim non oportere dicit, margaritas ante porcos projicere, ut dicit Evangelium; margaritas vocans sanctum corpus Domini, et pretiosum sanguinem; porcos autem, qui vitiose vitam agunt, et in perturbationum animi ceno involvuntur: ita absurdum est, eos pretiosarum margaritarum communionem privare, qui se à vitiis, per penitentiam, purgaverunt, et ex porcis in homines, per purgationem, mutati sunt.* Christus enim vere Margarita à Clemente Alexandrino lib. 11 Pædag. c. xxi, Ephræm fermone de Margarita pretiosa, Isidoro Pelusiota lib. 1, epist. cxxxix, & alijs, nuncupatur. Hinc, ad corpus Christi significandum in similibus particulis, Græci aptius vocabulum usurpare non potuerunt.

XVIII. Post meridiem regressus Sacerdos, effusus prius nonnullis precibus, venerabundus Margaritas, è patina diligenter desumptas, in vas ligneum, ubi id vero potuerit, argenteum, vel aureum, ad pyxidis instar elaboratum, imponit. Vas μιξόμηλον vocant; corrupto, puto, vocabulo; cum πυξόμηλον debuissent dicere, Pyxidem nempe, ad formam mali, confectam: cum & vas ipsum πυξίον appelletur. Typicum M. S. Nicolai Casulorum: μὴ τὴν μετὰλήψιν, καὶ οἱ τὴν μέλει καθάρωντας ἀρεταὶ φυλάττονται ἐν πυξίῳ ἀφωρισμένῳ πνί. Et intra: τέτω ἐν πυξίῳ

πυξίῳ πινὶ καθαρώϊ ὁ θεὸς κρημίζομεν ἀρίθ. Pyxidem antiquitus
 καθαρίον dictam fuisse, multis placuit. En tibi Carmina Theodo-
 ri Studitæ, in Ciborium sancti Ioannis Præcursoris.

Θείας τεσσέρας σφικαλύπτει με βλέπων

Χερσικίῳ νόμιζε τιξιαρχίαν.

Χεῖρσιν ᾗ ἐνδον μυστικῶς ἰδοῦν νόον,

Τὸν τ' ἀνώγει δεσπότην, ἢ τ' κάτω.

Nunc demum alii Græci δροποφορίαν nuncupant. Euchologium,
 loquens de Pane consecrato, asservandoque pro alia Missa, dum
 non conficitur : καὶ δροπίζῃσι τῆτον ἐν τῷ δροποφορίῳ, εἶτα λαμβάνει
 καὶ τοῦ ἐτέρου, ἢ ποιεῖ ὡς αὐτῶς εἰς ἕνα ἕκαστον, καὶ συσθίλει αὐτὰς πάν-
 τες ἐν τῷ δροποφορίῳ. Et reponit eum in Artophorio ; tum accipit ὁ
 alios, ὅς in innumquamque similiter agit ; ὅς accommodat eos omnes in
 Artophorio. Et rursus : καὶ λαβὼν τὸ προηγιασμένον ἄρτον ἐκ τοῦ δρο-
 ποφορίῳ πίζῃσιν αὐτὸν. Et assumens præsanctificatum panem ex Artopho-
 rorio, ponit ipsum.

XIX. Tum demum patinam, ne quid in ea ex micis illis re-
 maneat, abstergit Mula. μῦσα est tesserula ex spongia, sed ea
 densissima, & prælo compressa, ut obstruantur foramina facta.
 cujus ex una parte brachiolum sericeo ligamine eminet, quo di-
 gitus deprehenditur, & in eam operam usurpatur. Illius mentio
 habetur in Euchologio, Liturgia, & Typico Sabæ cap. xlii.
 Dicitur etiam simpliciter ἀρίθ, spongia, in Missa Chrylost :
 τότε λαβὼν τὸ ἄρτον δίσκον ὁ ἀρχιερεὺς ἐπάνω ᾧ ἀγίῳ ποτηρίῳ δροποπο-
 γίζει τῷ ἀγίῳ ἀρίθῳ πίνον καλῶς. Tunc accipiens sanctum discum
 Diaconus, supra sanctum calicem abstergit sancta spongia valde acce-
 nate. Et quemadmodum ἀρογισιπτεσπέρο dicitur spongia, qua
 mensæ absterguntur, ita etiam non inepte spongiam hanc, qua
 panis colligitur, patinaque detergitur, δροποπογισίτῳ diceremus;
 cujus vocis mentio est in Lexico Stephani. Nec ab alia ratione
 Græci verbum δροποπογισίτῳ efformarunt. Euchologium : καὶ λα-
 βὼν ἀρίθον καινὸν μὴ ὑδαλῶ δροποπογισίτῳ τὸ πέοςωπιν αὐτοῦ. Et : ὁ δὲ
 εἰς τῆτον πίζομεν μοναχὸς δροποπογισίτῳ τὸ λεψανὸν μὴ χλιαρὸ ὑ-
 δαλῶ ἐν ἀρίθῳ, πινὼν πινὼν μὴ ἀρίθῳ σαρὸν ἐν τῷ μετώπῳ. Et
 rursus : καὶ ἐπὶ δὲ δειλὸν λείπει γυμνασμένον πᾶσι τῷ ἱερέων δροποπογισί-
 τῳ σιν αὐτὸν μὴ εἰλαίς καθαῖ. Sic quoque in vita Athanasii Galeſii,
 Patriarchæ Constantinopolitani, δροποπογισιμάτῳ leguntur : αἱ
 ἱεράρχες τὰς τ' δροποπογισιμάτων ψυχὰς συλλέγων ἡοδὸν σρεθίων δίκην
 ὁ κατ-

ὁ καρπερόφυλξ. Typicum, cap. xli : ἱσταται ὁ πρεσβυς ἐμπροσθεν
 τῆς ἀγίας θήμης βασιλῶν τὸ δόξα πρὸς ὁμολογίαν τῆς ἀγίας τριπλέτης. Et
 similia.

XX. Apte obferatum Pyxomelum, pannoque serico involutum, aut sacculo inclusum, muro appendunt, & luminibus, iisque pro Ecclesiæ modulo subaccensis, non sine veneratione conservatur. Lumina illa vocant ἀκρίνη, quod nunquam obdormiant, nec somnum capiant, sed perpetuo lumine semper invigilent. Anonymus de locis Hierosolymitanis : καὶ κρέμονται κανδήλαι τέσσαρες ἀκρίνη. Et pendent lampades quatuor, nunquam obdormiscentes. Alii magis proprio vocabulo ἀσβεστα, inextinguibilia. Cyrillus in vita S. Euthymii : καὶ καθ' ἑσπέραν λαμβάνουσι ἀγίασμα δὸς τῆς ἀγίας θήκης, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀσβέως κανδήλας πίνουσι ὅπως ἡλύθῃ τὸ δαίμον. Et quotidie accipiens sacramentum à sancti deposito, & aquam inextinguibilis lampadis bibens, sic liberata est à Dæmone. Anastasius Monachus, in Narrationibus de Patribus Sinaitis : ὅπως γέγονεν, & σώζεται ἕως τῆς νύκτος πίνουσι καὶ κανδήλας ἀσβεστούς ἐπὶ ὀνόματι τῆς ἀγίας θεοτόκου κρέμονται καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς. Quod factum est; & ad hunc diem servatur domum, & lampas inextincta in honorem S. Deiparæ pendet apud ipsum accensa. In Ecclesiis vero haud ita conspicuis, nec lumen nec lampas ardet. Demum, cum opus fuerit, Sacerdos, cum Diaconorum comitatu, & luminibus accensis, Psalmos & alia pro re enunciando, involucrumque illud secum deferens, in ægroti, & jam moribundi ædes pergit; per viam omnibus etiam Turcis, si obviam venerint, veneratione quadam obstupentibus. Miraris forte, quod dixerim, tanti illos mysterii veneratione obstupescere? Vt admirationi nullus sit locus, id quoque habeto. In Byzantina civitate, aliisque sub eo dominatu urbibus, post horam præscriptam, omnibus progressus per noctem interdicitur; Præfectis tantum viarum, eorumque comitatu, conceditur; non ut animum recreent, sed ut inobedientes, sumptis etiam poenis, refrenent. Cum necessitas urget, sacerdos, non expectata luce, solemni cum pompa sacramentum ad infirmum convehit. Vbi Præfecti obviam facti sunt, subsistunt, & tanti cultus admiratione permoti, præcepti de non ambulando obliti, Turcas ex proprio comitatu, prout opportunum visum fuerit, dimittunt, ut una cum illis proficiantur, ducant quo illi velint, redu-

reducantque ad ecclesiam, & si opus fuerit, in proprias domus, & à molestia, & incurfatione, si quæ fuerit, defendant. Turcæ, Præfecti imperium lubentes exequuntur. Vbi ad ægotum ventum est, exemptam cum cochleari è Pyxomelo Margaritam unam; vinoque, ad hunc usum delato in ædem, cochleari persusam, ut emollescat, post exactam peccatorum confessionem, & supplicationes, tum à sacerdote, tum ab infirmo recitatas, infirmo porrigit: cui postea bona deprecatus, cum eadem pompa, unde egressi sunt, convertuntur, & Margaritas reponunt. In eodem Bemate, alio tamen loco, Confirmationis oleum, in vasculo stanneo, vel argenteo, reservatur.

XXI. Et hæc est recentioris Græciæ Ecclesiarum ichnographia, quam si non ad amissim executus sum, sermonis id inopia fecit. Non illa tamen eadem est in omnibus, & præcipue in civitatibus, ubi mulieres & viri ad audiendum sacrum simul concurrunt: in nobilioribus enim templis plerisque eadem distinctio, ut jam narravimus, est: & in Narthece, ubi diximus despectiorē Monachorum cœtum cōmmorari, mulieres sistuntur, ab hominibus sejunctæ: si una tantum porta, quod raro fit, Ecclesiæ, eaque in Narthecem introducat, per eandem viri mulieresque ingrediuntur. Viri in ipsam Ecclesiam per portam speciosam introeunt: mulieres in loco sibi proprio remanent; si murus separans ex fabrica fuerit, non nisi per portam illam, vel portulas, si fuerint, sacrum audiunt; si tabulata, cum non pertingant ad fornicem, sed tantum ad mensuram hominis effecta sint, superiorque eorum pars cancellis, quos Itali *Gelosias* vocant, præmuniatur, inde veluti per foramina audiunt, & quæ geruntur, conspiciunt. Si pluribus portis aditus in ecclesiam pateat, id ut plurimum observatur, ut viri per eam, quæ in chorum ducit, ingrediantur, mulieres per Narthecem; licet enim hoc eam nomine appellasse. Vbi Narthex nullus fuerit, ecclesia tabulato dividitur; pars, quæ ante Bema recta procurrat, viris, obliqua mulieribus conceditur; quam si Gynæconitum dices, non aberrabis à scopo: in qua se adeo severe continent, ut, cum Sacerdos in Bematis valvis panem sanctum, Antidorum nempe, dispertiatur, ne cum hominibus commisceantur, accessus illis interclusus sit, & vel ipse sacerdos, vel Diaconus, vel aliquis alius, qui sacerdoti inservivit, ad tabulati ipsius portam, qua in

C

manlio-

manſionem virorum & templum Ingreſſus eſt, accedat, ibique mulieribus ſingulis, eo convenientibus, benedictum panem diſtribuat. Alibi etiam in ſuperiori parte eccleſiæ ex utraque parte mulieribus locus aſſignatur, cancellis quoque ille undique circumſeptus, ad quam ſcalis, non niſi mulieribus, perviis, aſcenditur; deſcenduntque ex eo, viris inviſæ, & per portam, ſibi ſolis perviam, Templo exeunt. Et hoc, non recentiorum ſolummodo Græcorum more, ſed vetuſtiſſima conſuetudine receptum eſſe, habeo ex Clemente conſtit. Apoſtolic. cap. LVII, Philone ludæo de vita Contemplativa, Auguſtino lib. III, de Civit. Dei, c. XXVIII. & lib. XXII, c. VIII, Chryſoſtomo homil. LXXIV in Matthæum, S. Maximo de Eccleſiaſtica Myſtagogia, cap. III. ne eorum verba exſcribendo nimius ſim. Parvulorum nulla habetur ratio, ſive cum viris, ſive cum mulieribus, ſacris interſint.

XXII. Ambonis uſus hodie in ea eccleſia rarus, aut nullus. Et, ſi quæ ſunt orationes *ἐπιδήμιωνοι*, eas in media eccleſia recitant. Sic etiam nullus eſt Sceuophylacii, conjuncti tamen cum Eccleſia. quod diverſum fuiſſe à Diaconico, ex jam ſupra dictis patet. Vaſa tamen ſacra, & reliquam eccleſiæ ſupelleſtilem, ſacerdotes, poſt illius uſum, in ædes proprias convehunt conſervandam; Monachi in Monaſterii Turrim: vel domum hi munitiorem habent; in qua non tantum res eccleſiæ, ſed Monaſterii etiam & proprias pretioſiores obſervant, & cum occaſio fuerit, exportant. Sic enim hiſce temporibus magis in tuto eſſe compariuntur. Quare fruſtra, nunc temporis, Sceuophylacion, quod ſit templi pars, templo adnexa, perquires. Plura hic de Embolis, Choneuterio, aliisque minutioribus templi partibus, poſſem aſſerre: ſed nolo, epiſtolam in volumen excreſcere.

XXIII. Miſſa præterea pro Mortuis apud Græcos nulla alia eſt, niſi ea, quæ Ioannem Chryſoſtomum præfert, & aliis diebus ac ſolemnitatibus recitatur. Differt tamen, quod tunc Epiſtola & Euangelium pro mortuis legitur, & celebraturus, poſt commemorationes Sanctorum, in oblatione addit pro eo *μepida*. Quando Collyba ſunt, tum ſolemnius res peragitur; cum plures accendantur cerei, ſæpius ſolito Sacerdos incenſet, & Panegyrim, ut ita dicam, ſupplicationibus ad Deum pro deſuncti anima, & benedictione Collyborum, diutius protrahat;
& po-

& potissimum, si post dispartita Collyba, vinum etiam, quod sapissime fit, fundatur pateris congregatorum: sic enim hilariores, demortui memoriam cariorem, & quam longissimam efficiunt. Postea domum reversi parentes & consanguinei, panes candidissimos, ex flore farinæ subacto, in frustra satis ingentia divisos, vino rubeo ac generoso, plenos, oleo etiam optimo admixto, majori ex parte immergunt; vinoque ac oleo madida pauperibus ac vicinis dispertiuntur, ac cenophora vini amicis & egentibus, pro modulo suo quisque, domum transmittunt. Sacerdos interim celebrans, ex hisce omnibus, tamquam ceremoniæ arbiter, potiora sibi deligit, &, non servato in distributione modo, majori rerum mole onustus domum revertitur. Nec in mortuis tantum gaudet Sacerdos, sed alio quoque tempore, cum Missas celebraturus est, varia bonorum suppellectile ditatur. Solent siquidem Christiani, & præcipue Templum illud speciali quadam veneratione prosequentes, celebraturis sacerdotibus pro sola sui, vel suorum, sive illi mortui fuerint sive vivant adhuc, commemoratione, non pecunias modo, sed & panem, & vinum, quandoque etiam legumina, dulciaria, & alia fercula, exhibere; quæ ipse, dum celebrat, in Bematis australe altare, vel ibi prope, vel, ubi adsit, in Parabemate reponit, post Missam in ædes proprias asportanda. Ea sæpe in tantam copiam excrescunt, ut familiam, alias amplam, honeste abundanterque alat. Turcarum ipsæ mulieres cum Christianis ipsis, muneribus mittendis, ultro certant; quibus Sacerdotes nutriunt; sicque lampadibus oleum, ne lumen ante sacras imagines desit, clam tamen, & insciis maritis aliisque Turcis, munerant, ne noxam subeant: & ne mireris, largitione, eaque non levidensi, Sacerdotes inducunt, ad filios sacri fontis aqua ablundos, & Chrismate inungendos; quando jam Græci, una cum Baptismate, pueros sacro Chrismate inungunt.

XXIV. Sed quid ego plura de Templis recentiorum Græcorum ad Morinum, quo nemo res sacras aut præstabilius, aut ponderatius tractat? Feci ipse, quod jusseras; facturus quoque in posterum, quidquid pro tua in me maxima auctoritate jubebis. Multa in hisce peccavi; at obsequium in te meum accusari non debet. Si placet, bene est; sin minus, sub incude tua posita volve, revolve, tunde, perpoli, in meliorem formam confila.

si id fieri sine negotio poterit, & prudentiæ tuæ ac sapientiæ malleo, ut libuerit, confinge. Si, desperata salute, in interitum properant, tradito, medicinam allaturo, quod & æquius erit, Vulcano. Vale, mi Morino, & Leonem tuum, ut facis, ama.

LEONIS ALLATII,

DE

TEMPLIS GRÆCORVM

RECENTIORIBVS,

EPISTOLA II.

Clarissimo & eruditissimo Viro,

IOANNI MORINO.

I.

Cripseram ad te, Vir clarissime, de Græcorum recentiorum Templis, & quæ Christiana religio hoc ævo, in acerbissima servitute, vel de novo extruxit, vel à parentibus accepta conservat, non quæ profusa majorum liberalitas, ad normam Christianæ pietatis, dedicaverat. Quæ antea ipse cogitatione conceperam, verbis forte non ita ad amussim expressa, solers ingenii tui acumen, & singularis industria, in tabellis concinne admodum repræsentavit; ut jam oculis conceptus meos usurpem, mihi que ipse gaudeam, quod, præstanti ante alios viro, molestiæ non fuerit, usque adeo ad scriptionem meam animum applicasse. Sed, utut sit, si Morino meo non displiceo, satis mihi habeo ex labore id muneris. Placeo? rursusque ad scriptionem compellor? promptus obsequor.

II. Et primum, ante alia illud observo, Templum D. Athanasio sacrum, quod Romæ est, non ita ex nationis illius more extructum esse, ut ad constituendas Græcorum hodiernas Ecclesias

clesias in exemplum adduci possit & debeat : cum potius Latine Ecclesiæ modum, eumque non ita antiquum, referat, & non nisi Bemate à Latinis distinguatur. quod si excipias spatium, inter muros sub fornicem excurrans, nihil habet cum Græcorum Ecclesiis commune ; quando & ingressus ipse diversus, nec Embolum nec Narthecem habeat, neque Templum ab aliis partibus separetur, altaribus utrinque excavatis, nec mulieres à viris secludat cancellis. Templum tamen est, & pro juvenum ibidem Deum colentium usu satis accommodatum. Aliunde itaque Templorum recentiorum imagines petendæ sunt. quæ, ut alias diximus, tribus præcipuis partibus constituuntur, Narthece, Nao, & Bemate : & in spatio inter Naon & Bema, Cantores Lectoresque sibi locum habent, non qui aliquo novo Tabulato, ab eo, quod Bematis est, distinguatur, sed qui una cum templi spatii excurrat, vel cum Bematis rotunditate continuetur. Et hæc mens fuerat verborum meorum, nescio an bene expressa ; quod optime observatum in Clementis & Athanasii Templis, Morinus meus notavit : & sic nulla chori perturbatione, sanctuarii fores, nullo moram aut impedimentum inferente, apertæ, & imagines, quæ in tabulato Bematis sunt, oculis omnium obijciuntur, ac thure, nullo obstante, perfunduntur.

III. Sed liceat mihi, antequam ulterius procedam, non iusto longius tamen, à proposita materia divagari. Teneo namque ex tuis tabulis, quæ omnes quadratam semper formam sacrarum ædium reddunt, occasionem, quam optabam ; neque dimittam. Templorum, non vetustiorum modo, sed recentiorum etiam formæ, ad quinque summa genera reducuntur : reliqua enim vel ab eis sunt, vel ad eas referri poterunt. alia siquidem fuerunt τετραγωνά, seu κυλινδρωτά, seu θολωτά, seu κυκλοειδή, neque enim nimium inter ista interest ; alia καμαρωτά ; alia σαρρωτά ; alia δρομικά ; alia ex his mixta. τετραγωνά sunt, quæ ὀρόφῳ τετραγωνίῳ ἔχουσιν, summam sui partem trullatam habent, quæ nempe, in supremo sui fastigio in arcum rotundata, ambitu decrescente arcuantur, à Trulla, (aliis Trullon, aliis Trullos est,) quæ fornicem, & concamerationem notat. Vnde Trulla magnæ Ecclesiæ, confecta à Iustiniano, & reparata, ut tradit Codinus de Originibus Constantin. Ioannes Phocas, libello quantivis pretii, de locis Palæstinæ, quem jam Latinum à me redditum

typis paro, cap. xii : Νυν ὃ ὁ ποιῆται τόπον γέγονε ῥωμαϊκὸν μοναστήριον. Ἐπεὶ δὲ ἂν ὁ ναὸς τῆς ποταμῆς μονῆς τετραγώνος. Nunc vero locus ille Latinorum monasterium est, & templum Monasterii trullatum. Cap. xiv : ὃ ὁ ποιῆται ναὸς ἐστὶ περικαλλέστατος, τετραγώνων ἔχων τὸ ὄροφον. Hoc porro Templum quam pulcherrimum est ; tectum in Trulla formam desinit. Trullam Zonaras σφαῖραν, ob similitudinem, in Iustiniano, nuncupavit : περὶ ἐν τῇ μεγάλῃ σφαίρῃ τῆς ναοῦ. Qui ibidem : τετραγώνος περὶ ἑξῆς καὶ κισσῶρον τῆς ἀγίας τεραπέζης συνέστηκε. Trullus casu sup ciborium sacre mensæ contrivit. Non semper lapideam ex structura fuisse, sed aliquando etiam ex vario lignorum genere, in medio, veluti in scuto, coëuntium, habeo ex Codino in Originibus Constant. editis : ἐξ ἑκαστοῦ τῶν ἰδιωτῶν φέρεται λόγος, ὅτι ὁ τετραγώνος κισσῶρον ἐστίν, ut legit Meursius ; ipse legerem, κυπαρίσιν, ex nunquam putrescente videlicet ligno compaginata. Et in non editis : ἔφηγε καὶ ἡ ἀγία ἀνάστασις ξυλότελλον. ὁ δὲ βασιλεὺς, lego βασιλεὺς, ὁ μακεδὼν ἐκτίσεν αὐτὴν δι' ὄροφον χρυσοῦ. Erat & sanctæ Resurrectionis templum lignea trulla tectum : verum Basilis Macedo aureo tecto exædificavit. Et : ὁ ἀγίου Μάρκου ἡ πηλοσίων τῶν ταύρων ἐκκλησία ἡ μεγάλη ξυλόληρον, (lego ξυλότελλον) κτισθεῖσα ὑπὸ Θεοδοσίου τῆς μεγάλης, ἔπειτα ὑπὸ σελμῆς κατενεχθεῖσαν ἀνήγαγεν αὐτὴν Ῥωμαῖος ὁ γέρων ὁ δεκαπλὺς. Sanctus Marcus prope Taurum ecclesia erat ingens, trulla lignea à Theodosio Magno substructa, quæ cum terræ motu cecidisset, eam Romanus senior Lecapenus erexit. Qualem hodie quoque cernimus Romæ in Transiberina regione, in templo Carmelitanorum, D. Virgini sacro, nostra hac ætate exædificatam. Trullata parum differabant ἀπὸ τῶν κυλινδρῶν, quæ ad formam cylindri à subjecta basi circulari ad æqualem parallelum æqualiter erigebantur ; & ἀπὸ τῶν κυκλωδῶν, quæ à circulari figura sibi nomen vindicabant ; & ἀπὸ τῶν θολῶν, in quibus trabes omnes medio in tecto coire solebant, & in tholo, quasi in scuto, seu umbilico, affixæ adhærebant ; quæ fuerit erectior testudo Templorum, altius crescens, & rotunda forma in fastigiatum cacumen definens. Magnum Etymologicum : θόλος, ἀειφερὲς οἰκοδόμημα ἀπὸ τῆς ἀειθερίας. θόλος πᾶσι τοῖς ἐν τοῖς ἀρχαίοις κληθεὶς ἀπὸ τῆς ὁμοιοῦς τῆς κατὰ σφῆρας, ἡ γὰρ λιθοδοξία (lego θολοδοξία) ἢ ὄροφον εἶχε ἀειφερῆ, οἰκοδομητὴν, ἢ ἐξυλινῶν, ὡς πᾶσι ἄλλα οἰκοδομήματα. λέγεται θολοκῶς ἢ θόλος. Tholus domus est rotunda, dicta ἀπὸ τῆς ἀειθερίας à circumscriptendo. item locus quidam

quidam in Tabulariis, seu Archivis, à fabricæ ratione sic dictus : erat enim ad modum tholi constructus, & fastigium habebat rotundum, structura non è ligno, ut cetera ædificia, constans. Dicitur fæminine hæc Tholus. Ioannes Phocas in eodem libello, cap. xiv : ἐστὶ κατὰ τὸ πλῆθος, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἡ ἀγία Σιών, ἡ μήτηρ τῶν ἐκκλησιῶν. ὁ δὲ τοῦ τῆς ναὸς ἐστὶ πύμμεγας κυλινδρωτὴν ἔχων τὴν ὀροφὴν. Castellum est, in quo sancta Sion, ecclesiarum mater, collocatur : prægrandi magnitudine ecclesia conspicienda est ; tectum in proceritate æqualiter orbiculatam effingitur. Cap. xviii : μέσον δὲ ταύτης ἵσταται ὁ ναὸς κυλινδρωτὴν καὶ ἔστω ἔχων τὴν ὀροφὴν. In medio Templum assurgit, tecto in modum cylindri directo. Cap. xxiv : καὶ ὁ ναὸς μέσον αὐτῆς ἐγγχώρητος τετραπύλου ἵδρυται, ἐν κυλινδρωτοῖς θόλοις ὀρθοστάτηται. τέτταρ' ἀνέξεται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ναὸς ἑπὶ τῷ θολῷ, πέντε σμικρότατοι, ἐν τοῖς ἡγενοῖς, ὡς λέγεται, τὸ ἀπόστολων ἀνεγερθεῖς. Et in ejus medio Templum capax, trullatum assurgit, tholis cylindri instar fabrefactis insidens ; cuius in dextera parte Templum aliud adnectitur, tholo æque constans, pusillum admodum, & ævo Apostolorum, ut traditio est, ædificatum. Cap. xvii : μέσον δὲ τῆς μονῆς ἵσταται ὁ ναὸς ἐν ὑψὶ κυκλοφῶν ἔχων τὴν ὀροφὴν. In medio Monasterii Templum erigitur tecto rotundo. Hæc ipsa ad minutiora etiam ædificia ob similitudinem referuntur, cum tuguriola, ubi Monachi aut Anachoretæ inclusi agebant, sic vocarentur. Historia Lausiaca cap. xliii : καὶ ἀγαγεῖσθαι ἐν ἀγαφοῖς μοναστηρίοις πέντε ἐπὶ ἀνεχώρησε μόνον εἰς τὸ ὄρος τὸ Λυκῶν, εἰς αὐτὴν τὴν ἀκρότητα ποιήσας ἑαυτῷ τέεις θόλους, καὶ εἰσελθὼν εἰς αὐτὸς ἐνωκοδόμησεν ἑαυτὸν. ὡς ἔνθα ὁ εἰς θόλον ἐνθα προσήλκετο. ὁ δὲ ἑπὶ τῷ ἐν ᾧ εἰσῆλθετο, καὶ ἦσθιεν. ὁ δὲ εἰς τοὺς χρεῖας τοὺς τὸ σκευός. Cum quinque annos versatus esset Ioannes in Monasterio, secessit solus in montem Lyco, & in cacumine montis, factis sibi tribus tholis, ingressus, se ipsum inclusit ; atque erat quidem unus tholus ad corporis necessitates ; unus autem, ubi operabatur, & edebat ; alius, ubi orabat. Et cap. viii : Et fecit sibi duos cellarum tholos, &c. In vita quoque Ioannis Eleemosynarii, cap. xxvi : Illic enim eis fecerat quasi tholos quosdam prolixos. Καμαρωτὰ sunt, quæ in fornicem desinant, & arcuato opere, ac tecto conflexo teguntur, ad similitudinem, si aliunde etiam exempla sumenda sunt, pergularum hortensium, quæ ad ambulationes opacandas, vario arborum virgultorumque genere reptantibus flagellis, & capreolis immitentibus, concamerantur. Est namque Camera proprie testudo, seu fornix,

fornix, & ipsa pars superior, item tectum devexum, & recurvum ad formam testudinis, quod adnotavit Servius ad eum locum III. Georgicorum. *camuris hirtæ sub cornibus aures.* De Camera Trulliana Sallustius: *Eum muniunt undique, parietes atque insuper Camera, lapideis fornicibus juncta, sed incultatenebris.* Anastasius in Leone: *Fecit Cameram Basilicæ Constantinianæ, & alteram Cameram B. Petri ornavit.* Clemens etiam lib. VII Recognitionum, Interprete Ruffino: *Quis enim exigui saltem sensus homo, qui, cum cernat domum, omnia, quæ ad usus necessaria sunt, habentem, cujus Cameram in sphaeræ gyrum videat collectam, eamque vario splendore, & diversis imaginibus depictam, luminaribus præcipue, & maximis adornatam; quis, inquam, est, qui, hujusmodi fabricam videns, non statim pronunciet, à prudentissimo & sapientissimo artifice esse constructam?* Licet alia quoque significare compertum sit, & integrum ædificium, parietes scilicet cum fornice. De Templis Ioannes Phocas cap. XIV: *ἡ τετρακάμαρος ἡ ναὸς τετρακάμαρος, ἡ τετρωπὴς. Templum quatuor fornices & Trullam habet.* Et: *ὁ ἡ ναὸς ὁ ἐπὶ τῇ τῷ γολγοθᾷ ἐστὶ τετρακάμαρος ἡ τετρωπὴς. Templum super Golgotha quatuor fornicibus, & tholo assurgit.* Cap. XXVII: *ὁ ἡ Ραχὴλ σάκος ἡ ἐπὶ τῇ τετρακάμαρος τετρωπὴς σκεπτόμενη ἡ κλισματός. Rachel sepulchrum quatuor fornicibus, tholi instar, in fastigiatum cacumen desinentibus opertum.* Et Plinius lib. XXXIV, cap. XIV. Eodem lapide Dinocrates Architectus Alexandria Arsinoës templum concamerare inchoaverat. Σταυροειδῆ, sive σταυρωτὰ sunt, quæ crucis formam referunt, & extensis utrinque brachiis, Ecclesiæ partem, in qua altare collocatur, ab ea, quæ ducit ad ostia, subdividunt. Zonaras in Iustino Iuniore: *καὶ τὰς ἀψίδας ἀμφὸς τῷ ναῷ τῷ ἐν Βλαχέρναις προσέθετο ἐκ καινῆς, ὡς εἶναι τὸν σταυροειδῆ. Et utrumque fornix Templo Blachernio addidit, ut formam crucis referret.* Cedrenus de eodem: *προσέθηκε ἡ καὶ εἰς τὸν ναὸν τῇ Βλαχερνῶν τὰς δύο ἀψίδας, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν σταυρωτὴν. Addidit & templo, quod est in Blachernis, duos fornices, effecitque, ut formam Crucis referret.* Ut vel hinc appareat, quam temere insaniant, qui σταυρωτὴν sitatam, non σταυρωτὴν legunt contendunt. Phocas cap. XXVI: *καὶ ναὸς ἐπὶ τῇ τῇ ἀπηλαίᾳ νῶποις ὀπικαθήμενη βλέπειται ὀπικήκης, καὶ πάμμεγας σταυροειδὴς ἐξ ἀσπίων ξύλων σκεπτόμενη. Et Templum speluncæ humeris infidens, prælongum prægrandeque, ad formam crucis ex non putrescentibus lignis contextum. Qualia ejusmodi Romæ pleraque*

pleraque cernuntur. Δρομικά sunt, quæ forma quadrata, lateribus paribus, vel imparibus, substructa sunt; quorum in culmine asseres, seu trabes cantiberiis colligantur, & tegulis superpositis conteguntur; adeo ut templi parietes projecturis asserum tegantur. Quare vero id nominis sibi vindicent, non erit ita facile explicare: siquid tamen conjecturæ dandum est, puto, ea à deambulatione, qua per tabulas super trabibus expansis à facie templi ad sanctuarium ipsum progrediuntur, nomen habere: ex iis enim interius templi spacium universum hac atque illac percurreretur. sic dicta à δρόμος, qui cursus est, & pervagatio. Eorum meminit Phocas cap. xxix: ἐνθα καὶ ὁ ἱερός τάφος τοῦ ἀρχιεπισκοπῆς. ὁ δὲ ναὸς ἐστὶ δρομικός. Vbi & *sacrum illius sepulchrum & Templum Dromicum est.* Et Codinus in Originibus non editis: ἐν τῇ τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ δρομικὴ τὸ πρῶτον ἔσθ, εἰς εἰδωλείον τελευτῶν τελευτῶσαι εἰκοσι ἐπὶ αὐτῇ ἵσαντο. *In magna Ecclesia sanctæ Sophiæ, quæ prius Dromica erat, & Idolorum cultui dicata, septem & viginti super quadringentas columnæ stabant.* Auctor Turco-Græciæ, ex Theodosio Zygomala: Νάρθηξ τὸ ἔξω τῶ ναὸ δρομικὸν δίκλιν νάρθηξ. ἔτ' νάρθηξ φέρων ἐκ νάρθηξ. πᾶν δρομικὸν νάρθηξ λέγεται. *Narthex extra Templum Dromicum instar narthecis. Sic Narthecophorus, qui baculum gestat, è Narthece. Omne Dromicum Narthex dicitur.* Mixta erant, quæ his generibus immixtis conflabantur. Phocas cap. xv: ὁ δὲ τοῦ ναὸς ἐστὶν ὁ πᾶς θολωτὸς, θημῆκης, κυλινδρωτὸς, καὶ μέσον αὐτῆς δίκλιν ἀμβωνοῦ ἵσθ' ὁ τάφος αὐτῆς λελατομημένη ἐκ πέτρης ἐν ἀήματι τελευταμάρῳ. *Templum hoc totum in tholum desinit, prælongum, æqualiter orbiculatum, in Templi medio instar Ambonis sepulchrum Virginis ex saxo excisum est ad modum ædificii, quatuor fornicibus structi.* Cap. xxi: καὶ περὶ τὸ χεῖλος ὡσεὶ λίθος βολῆς ἄνωθεν ἐστὶ τελευτῶν θολωτὸν. *Et circa oram non longe lapidis jactu ædificium est, quatuor lateribus constans, & tholo assurgens: id παρορθολοχισμὸν dixit auctor barbarus de locis sacris.* Et quemadmodum Camerarum diversa genera sunt; quædam namque curvantur in rectitudines, aliæ in hemisphæria, aliæ complusculis arcibus constant, & ex his plæræq; compositæ, quas mixtas & incertas vocat Philander in Vitruvium lib. vii, cap. ii; ita & genera templorum, earum variatione, diversimode camerantur. Sed Tempora recentia Græcorum, cum non ad fastum extruantur, fere

omnia dromica cernuntur esse, tanquam quæ, dummodo non introspiciantur, domesticarum ædium imaginem præ se ferunt.

IV. Cum ad Bema deventum fuerit, in semicirculum arcuantur, qui tabulatum ab angulis directum occludit; nec omnia eandem tenent æquam laterum mensuram, sed, pro loci commoditate, modo latiora excrescunt, modo longiora effunduntur, longitudine latitudinem superante. Et raræ sunt in urbibus Trullæ, seu Tholi, ne, eorum aspectu ac magnificentia, hostium oculos pelliciant, atque odium excitent. De sacrarum ædium generibus finem faciam, si unum addidero, quod jam video ab aliis etiam peruestigatum, nescio an satis explicatum; de ecclesiæ scilicet Embolis. Et plura emboli significata quæret apud Grammaticos, & Lexicographos, qui volet: ipse illud animadverto; quemadmodum fuerunt emboli fori, & aliorum ædificiorum, quorum meminit Codinus in originibus non editis: αἱ παλαιαὶ πύλαι εἰς τὸ τεῖχος ἐκ τῆς βασιλείας ἤρθησαν ἀπὸ τῶν ἐμβόλων τῶν φέρουσιν τὰς βασιλεῖς τῶν μακεδόνων. *Veteres portæ in Tricymbalo Tzycanisterii erectæ sunt ab embolo fori à Basilio Macedone.* in Chronico Alexandrino, τεωαδήσοι ἐμβολοι, quos Codinus in Originibus editis τεωαδικὸς ἐμβόλος appellat. ἐμβολοὶ τῶν ἀργυροπερατείων. δημόσιοι ἐμβολοὶ. Et pag. 904: ἐξήλθον ἡ καὶ οἱ Ἀρμένιοι τὸ τεῖχος τῶν βλαχερνῶν, ἡ ἐβαλον πῦρ εἰς τὸν ἐμβολὸν τὸν παρεκεῖ τῶν ἁγίων Νικολάου. *Quin & Armenii eruperunt ex mœnibus Blachernarum, & in porticum illas ignem injecere, quæ sunt ultra D. Nicolai templum.* Quamvis etiam, & alium sensum admittat; Porticus nempe illas fuisse D. Nicolai, ut illud παρεκεῖ, *ultra*, non ad templum, sed ad mœnia Blachernarum referatur. Et: ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐκλίσσε καὶ δύο ἐμβόλους ἀπὸ τοῦ εἰσόδου τῆς παλαιῆς ἕως τῶν φέρουσιν ὀπίσθεν τοῦ καθεσθῆναι ἀνδρῶν καὶ μαρμάρου, καλέσας τὸν τόπον τῶν ἐμβόλων ῥηγίαν. *Idem Imperator geminas condidit porticus ab ingressu Palatii usque ad forum, sane sumptuosas, statuis & marmoribus exornatas, & locum appellavit Regiam.* Cyrillus Scythopolitanus, in vitæ S. Sabæ, de Hæmorrhousa quadam sermonem habens: αὐτὴ ἐκειτο ἐν τῷ δολικῷ ἐμβολῷ τῷ αὐτῆς πάλαιας. *Illæ jacebat in occidentali embolo ejusdem plateæ.* Et: ὁ ἡγεμὼν κραυγαῖς εἰζὼς αἰπέρχεσθαι πρὸς αὐτὴν εἰς τὸν ἐμβολόν. *At ille clamoribus cedens progreditur ad ipsam in embolum.* Varios, eosque magis Constantinopoli exstructos memorat Meursius in Codinum de originibus, Arcadii; duos Con-

stantini

stantini, ex Cedreno ; quatuor Eubuli sub Constantino, ex Codino; alios Domnini, ex Cedreno & Theodoro Anagnosta; quos notat conflagraſſe ſub Iſaacio Angelo, ex Niceta in ejus vita. Ita & eccleſiæ embolum lego apud Codinum in Originibus non editis. Καὶ Θεοδώρα ἡ Αὐγυῖα ἡ ὁ Θεοφίλα ἀπερχομένη Δεξὶς ἡ ἐμβόλῃ εἰς βλαχέρνας, καὶ ἡ ἴπῳ αὐτῆς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὀλιόθησιν. ἔμπροσθεν τῆς νάρθηκος ἡ ναῦς. Et Theodora Augusta, quæ Theophili erat, abiens per embolum ad Blachernas, & illius equo illo eodem in loco ante Templi Narthecem labente. Et : τὸ ἅγιον Παντελεήμονα Θεοδώρα ἡ γυνὴ ἡ μεγάλη Ιεσινιανὴ ἀνήγαγε, διότι ὅτε ἦλθεν ἀπὸ Παφλαγονίας ἐκείσε ἐν τῷ ἐμβόλῳ καὶ ὡκὶ πένης ἔσται, καὶ ἔλα νήματα, ἐξ ὧν εἶχε καὶ τὸ Δεσποφίλῳ. Sanctum Panteleemonem Theodora, Justiniani Magni uxor, exstruxit, quod è Paphlagonia advenien: ibidem, in embolo inhabitabat, pauper, & lanas nens, quibus sibi alimenta subministrabat. Et in octavo Concilio generali legitur : τὸν πορτικὸν τοῦ ἐκείνων ἐν σωτόμῳ πλὴν ὁ γόλῳ σῶσον γεγραμμένῳ ἐν τῷ δεξιῷ ἐμβόλῳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Totius in compendio continens octavam Synodum, scriptus in dextero embolo magnæ Ecclesiæ. Græcis hoc ævo nihil aliud eo nomine insinuat, quam ecclesiæ porticus; pars nempe illa ante ædium sacrarum ostia, variis asseribus inter se conjunctis, & tegulis superimpositis intacta, ad caloris incommoda & imbres repentinos arcendos, umbrarum etiam & deambulationis gratia, ædificata. sic dicta ab ἐμβόλῳ, quod per eam ingressus pateat. Alii tradunt, sic dici, vel quia sub volumina sunt, vel quia sub illis ambulant : sunt enim Porticus hinc inde platearum. Asconius in Divinat. vocat *provolantia tabulata*. Et hæc cuique nota fuerint. Ipse Chii alibique observavi, non tantum parte anteriori, sed etiam altera parte quæ longitudinem explet, sive etiam utraque, à simili porticu, sed aliquantulum depressiori, veluti area obvallari, atque veluti munimento aliquo totum templum circumcludi, ut, dummodo velit, quilibet totam ecclesiam circumire valeat. Si ædes depressiores sunt, ex earum culmine asseres, tectum continuantes, curvitate dependulæ in pilis lapideis, vel structuris testaceis, aut parietibus coementitiis, crebris contignationibus conquiescunt, quibus super lateres tegulæque expanduntur. In ea parte ubi declinatæ procumbunt, ex ima terra ad umbilicum hominis, murus exiguus circumducitur, ad ambulacrum illud à lutorum, & cur-

currentium aquarum injuriis defendendum : si erectiores affurgunt, non ab ipso ædium fastigio, sed ab eo, quem judicaverit artifex commodiorem locum, ædificium fit, quale hodie Romæ, in Nosocomio Sancti Spiritus de Saxia, dextrorsum in illud introëuntibus, patet, Græco tamen, quem repræsentò, dissimile : in eo intrinsecus quam levissimo marmore toti parietes oblinuntur, ideoque tanquam in tabula rasa nihil obsignatum est. in Græcorum, picturis omnia variantur, cum rerum gestarum historias, Sanctorum effigies, & sexcenta alia, artificio non illaudabili videntibus objiciant, & considerantibus tradant. Et ne, rerum obscuritate, & meditatione, deambulantium animi affligantur, brevi Programmate factum legentibus aperit, verbumque unicum, Sancti nomen, cujus figura est, indicat, ne vel parva morula temporis, sine ullo pietatis fructu, prætereat. quando jam hisce religionis igniculis, & rerum divinarum mysteria, etiam nihil agentibus, sensim de novo irrepunt, vel innata & aucta confirmantur. Talis fuit Embolus magnæ ecclesiæ, in quo, ut jam supra notabamus, acta octavæ Synodi erant descripta ; nec alius fuerit Carianus embolus apud Blachernas, à Mauritio Imperatore extructus anno imperii quarto. Cedrenus : *ὁ ὃ Μαυρίνιος ἐκτίσε τὸ καριανὸν ἐμβολὸν ἐν βλαχέρναις, χαρίσας ἐν αὐτῷ ὁσὰ ζωγραφίας τὰς αὐτῆς περάξας, τὰς ἐν παρθένῳ μέχρι τῆ αὐτῆς βασιλείας. Mauritius porro Carianum embolum in Blachernis condidit, inque eo omnem suam, à pueritia usque ad Imperatoriam dignitatem, vitæ historiam suæ depingit.*

V. Quæris, ubinam Solea collocanda sit. Respondeo, si conjecturæ non fallunt, Bemati Ambonique proximam fuisse. Colligo ex Codino cap. xvi i de officiis. καὶ κατέρχετο ὁ βασιλεὺς τὸ ἄμβων ὅτε ἐν τῇ μέρῃ μύτοι, ὥστε ἀνῆλθεν, ἥως τῇ πρὸς τὰς ὁρμίας πύλας ὁρῶν, ἀπὸ ἐν τῇ ἐτέρᾳ τῇ πρὸς τὸ σωλεῖον, καὶ τὸ ἅγιον βῆμα. Et : ὁ ὃ πατεράρχης πηλὸν τῇ σωλείᾳ ἐσάμην καὶ αὐτὸς ἀναγνώσκων ἐτέρῳ αὐτοῦ ὀχλῷ. Descenditque Imperator ex Ambone, non ea parte, qua ascendit, ea scilicet, quæ ad speciosas portas respicit, sed ex altera soleæ & sancto tabernaculo obversa. Et : At Patriarcha, prope soleam stans, & ipse recitat aliam orationem. Et in Originibus de Templo S. Sophiæ : Iustinianus Imperator ἐπίησι τὸ κιβώριον, καὶ οὐρανὸν κίνας, καὶ τὰ εἶδη τῇ θυσιαστηρίᾳ ἐξ ὀργάνου, καὶ χερσὶν αὐτῶν, τὸ ὃ μῆλον, καὶ τὰ κελύα, καὶ τὸ σπυρὸν τῇ κιβωρίᾳ ὁλόχρυσον.

ὁλόχευον, τὴν δὲ ἄμβωνα, καὶ τὴν σωλείαν χρυσοῦ. *Confecit & ciborium, Columnas, & Fulcra altaris ex argento deaurato; Potum & Liliam cum Cruce Ciborii ex auro; suggestum item, & solium ex auro.* Et ex Cedreno: ἡ τεράδια τὴν αἰχίαν τὴν θεῶν μεγάλης ἐκκλησίας φρενική ἔσται ἔπεισε, τὸν τε ἄμβωνα, καὶ τὸν σωλείαν ἐξ ὀνυχίτης λίθου ὅντας παύειν, καὶ εἰς χρυσὸν ἀπετέλειεν. *Trulla sanctæ Dei magnæque ecclesiæ fornicata cum esset, lapsu sua Ambonem, & soleas, qui ex onychite lapide erant, contriuit, & in pulverem convertit.* Materia, ex qua extructæ fuerunt tam Soleæ, quam Ambones, loca templi satis conspicua fuisse innuit. Nam, ex Cedreno, eam ex onychite gemma, Codino in Originibus, argento circumvestitam à Iustino Iustiniani successore habemus, quæ etiam antea ex auro fuerat. At quænam est hæc Solea? Recentiores omnes Græci ajunt se nescire, ipseque una cum iis, Meursius: est *solium*, seu *Thronus*. Non placet Gretsero in Codinum lib. III, c. XII. sed, aliquid aliud fuisse, satis aperte indicare Curopalatem, & Cantacuzenum, qui διέρχεσθαι τὴν σωλείαν pertransire soleam, &, εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν σωλείαν, ingredi in soleam; quæ Throno, seu solio accommodari non possunt. Si petas ab ipso, quis sit; respondet, fuisse locum ad orientem solem, contiguum Bemati, sive Tabernaculo. Chorum fuisse, illi minus probabile est. De secundo nil moror. De primo, sexcenta alia Bemati cōtigua ad orientem solem fuerint, quæ tamen solea non erunt. An pavementum illud fuerit, quod ante sacrarium jacet, vel pars illius, vel aliud intra chorum à reliquo solo adjacente eminentius? Non puto. Frustra enim adderetur à Curopalata, vel Cantacuzeno, Imperatorem soleam pertransire, cum non posset, nisi per soleam, etiamsi voluisset, Patriarcham, qui ante cancellos Bematis stabat, adire, pavimento illo totum locum occupante. & partem pavementi fuisse, materia ipsa pretiosa, ex qua conficiebatur, quæ pedibus calcanda omnium esset, non sinit ut credam, & lapsu Trullæ ex solida materia factum, dum solo adhæret, comminutum, ita ut in tenuissimum pulverem abierit, non ita facile est, quod in prominentibus & stantibus, non multo negotio, si pondera quæ comprimunt grandia sunt, contingere solet. Quare probabilior videtur Meursii opinio; & quæ in contrarium adducit Gretserus, nihil probant. Quid enim vetat dicere, *Pertransire soleam, &, ingredi soleam*, etiam si solium sit? in quacunque enim parte relin-

relinquatur, *pertransiri* dicetur, & si læva reliqueris, ut ab illis ponitur, *ingredi*. Sed de solea aliquid certius exquiro. Tempia præterea Græcorum, ut nunc sunt, plano æquabilique solo conspiciuntur; quamvis in aliquibus ad altare vel ad ingressum gradibus, vel pluribus vel paucioribus, ascendatur. Soleæ etiam meminit Simeon Thessalonicensis adversus Hæreses: *ζίνεται ὁ εἰσοδὸς εἰς τὴν σελῖαν ἐν τῇ βήμῃ* Διὰ τὸν καὶ ἱερέως, διὰ τὸ φῶτος τοῦ θυμιατῆρος καὶ πρὸς τὸ σπυρὸν ἀπαγωγῆς ἀγγέλων κυρίως καὶ ἔκτλησιν ὡσάν γενησὶν. *Fit introitus à Bema in soleam Diaconi & Sacerdotis, absque luminibus & thuribulo, Domini ad Crucem deductionem significantium, sexta hora confectam.* Sed neque ex hoc, quid solea sit, haberi potest. Vtinam aliquando aliquid occurrat, quod nobis distinctius illius usum exponat.

VI. Parabema optime delineatum est, dummodo altare muro affixeris, & sedilia in despectiorem formam restituas: neque enim Chori stasidia, quæ concinne affabreque *extruuntur*, locum hic habent, sed tabula simplex, quæcunque illa fuerit, muro affixa, vel pedibus ligneis sublata; scamna etiam, utut sunt, sedem volentibus efficiunt. Fugerat me, quod erudite suggeris, altare *προθήσεως* in aliquibus templis muro interposito distinguere: ut plurimum tamen ad apertum, ægre cum altari majore divorcium facit. Dixi, fornicem sanctuarii longiorem esse, quam latiore, non exquisitam templorum effigiem tradens, sed qualem nobis recens Græcorum pietas dat; quæ, loco inserviens, sanctuarii figuram non ad circinata hemisphæria rotundat, sed ad situm accommodat; adeo ut sepe sæpius nulla rotunditatis figura æquis lateribus sanctuarium cum choro includat. Quod etiam asserendum est de longitudine & amplitudine chori, & Narthecis; quorum ille modus est, nullum servare modum, cum situi & loco deserviant. Quare, modo Templum, modo Narthex amplior est & effusior: neque scrupulo datur, si, qui in Narthece manere debent, dum modo multitudo & frequentia hominum cogat, in chorum excurrant. In solemnitate enim Divorum Tutelarium, quando turmatim homines influunt, & complentur omnia, seculares homines sanctuarii ipsius portulis vim tantum non inferunt: reliquis diebus sinus adeo capaces pro ratione vicinæ sunt, ut nulla perturbatione ordinis peccentur. In Monachorum Narthecibus non Monachi tantum idiotæ, sed

sed & seculares omnes, qui sacris adsunt, immorantur. In Monialium, ubi secularibus aditus datur, mulieres cum monialibus, seculares cum aliis, in choro. Si recipere area plena tantam multitudinem non potest, ad eminentiora ædificia, & ~~ἐκ~~
~~πύλῳ~~ ~~ἑλ~~ ~~αἰ~~ ~~μα~~ ~~ς~~, si qui fuerint, deveniunt, & mœnians, & contiguationibus variis, alto spatio ædificatis, frequentia mulierum egregios habet sine impeditione prospectus. In Parochialibus, vel Plebanis, mulieres suum habent Narthecem; viri in choro cum Sacerdotibus, & aliis, si fuerint, neque enim semper adsunt, consistunt. In Ruralibus, & per agros hinc inde dispersis, cum pusillæ admodum sint, nulla est differentia Chori & Narthecis, sed tanquam uno in loculo omnes tum mulieres tum viri concluduntur; unam sibi partem mulieres, aliam viri, occupantes, si id commode fieri potuit; sin minus, maxima eorum pars; quod sæpissime evenit, cum festi ac solemnes dies anniversarii celeberrimo mulierum ac virorum conventu celebrantur, extra ecclesiæ fores, & mulieres potissimum sacrum audiunt. Chii etiam in templo, cui Campanæ nomen est, cum continuo in concionem populus concurrat, ideoque frequens ac creber conveniat, Nartheces utrinque quam longissimi pro mensura templi excurrunt; à laterali portula mulieres in ipsum Narthecem introeunt, ibique manent: viri, si intrant, in templo locum sibi quærunt: à majori porta, quæ altare & Bema conspicit, si mulieres sese inferant, statim adorato sanctuario, in quem liberit Narthecem, properant: aditus enim non longe à porta in utrisque biat. Neque in assidua hominum frequentia, si acervatim populus com meat, stationis ordo prævertitur: mulieres siquidem in Narthece, quemadmodum viri in templo, de Parochialibus loquor, nobiliores & spectabiliores, vel tempore in ea colenda ecclesia antiquiores, de ea quoque collatis beneficiis bene meriti, sed, inter mulieres, sacerdotum uxores, & celebrantis potissimum, tum celebriores mulieres, pro dignitate sua quælibet, digniorem sibi locum vendicant; quem sibi quisque contra recentes occupatores acerrime tuetur, & ad filios hereditario jure, ut ita dicam, transmittit. Hinc fit, ut omnes semper in eadem ecclesia sacris intersint, & non nisi necessitate pellente, & raro, alio commeent: nam si alio accedant, nisi ex benignitate possidentis, qui digniorem occupat, locus cedatur,

& ce-

& ceditur fere semper, si, qui recens advenit, dignitate aliqua conspicuus sit, despectiore loco utentur. Antiquiores enim in ea Parœcia, & nobiliores, ut diximus, locum sibi quisque & sedem, ut propriam, tutantur. Sedes porro illa nobilior est, quæ, prima à dextra ingredientis, portæ majori terga vertens, recta sanctuarium intuetur: minus nobilis, quæ subsequitur: & sic de aliis statuendum est. Portam majorem semper unam ubique vidi sine ulla laterali; & forte etiam alicubi laterales, & *ἀνὰ μέλη* fuerint, quas me non observasse, ingenue fateor. Præter enim majorem in facie, & alteram in lateribus templi, & aliquando etiam ex alio latere tertiam pro ratione loci, nullius alterius memor sum, quæ videlicet ducat ad templum: etsi, ubi ex lateribus templi commode aditus mulieribus dari non potest, portula in eadem facie Templi aperitur, quæ non ad templum, sed recta ducit ad Narthecem; idque mulierum commodati fit. Narthex à Templo separatur tabulato ut plurimum, quandoque etiam muro lateritio, vel cœmentitio. Altitudo hominem non exæquat, sed est aliquanto depressior, ut stantes mulieres in Templum introspiciant, & sacra commode audiant: supra tabulata Cancelli lignei expansi, earum aspectum, ne videantur ab hominibus, arcent.

VII. Ex Paraclesis quædam muro ecclesiæ, sed non certo in loco, quando pro libitu conditoris & ratione locorum extruuntur, adhærent; quædam longe absunt, & per monasteriî insulas pleraque sunt dispersa. In iis, quæ ecclesiæ affiguntur, per ecclesiam quandoque, aliquando in Paraclesi muris extra ecclesiam aditus est. Vbi Paraclesia per se stant, portam peculiarem habent, & in nonnullis monasteriis eo numero sunt, ut dies hebdomadis æquent. In iis præter dies Dominicos, & solemnes Sanctorum celebritates, in quibus omnibus monachis præscribitur, ut sacris adsint, reliquis diebus unus ex monachis, cui id onus incumbit, quique *ἡβδομαδάρχης* dicitur, singulis diebus, hoc nempe in uno, altero in alio, sacrum celebrat, ut, finita hebdomade, Paraclesiorum quoque numerus expleatur: tum demum à capite novus Hebdomadarius onus Liturgiam in iis celebrandi suscipit: & dum in uno celebratur, cætera silent, & princeps ipsa ecclesia, cujus Paraclesia vocantur, quod à Templo majore non longe distant, licet in eo ut plurimum non affigan-

affigantur, &c, respectu ecclesiæ majóris, parvulæ ipsæ ecclesiæ sint; vel, si placet, quod vicem illius expleant.

VIII. Cathedræ, sive sellæ, in Ecclesia, aliæ sunt fixæ atque immobiles, aliæ mobiles & gestatorię. Gestatorię sunt, quæ nullo in certo loco sedem sibi præfinit, sed à Cathedralitibus ministris, ubi opus fuerit, convehuntur. In his ante Missarum solemnities in medio ecclesiæ Pontifex celebraturus, diebus solemnioribus, affidens, sacris vestimentis induitur, & sedet; postmodum recta, dum Hodus fit, in Bema procedit. Sic etiam, cum aliquem ad sacra promovet, ad portam speciosam, vel ante altare; reponuntur, quando ἱερὸν σὺνθρονον in ecclesia nullum est, ut sedens Pontifex ordinet. Euchologium: ὃ δὲ χειρὸς καθέζοντος ἐπὶ τῷ ὁρθῶς πύλης πρὸς τὸ ἄρξασθαι τὴν λειτουργίαν. *Præsule sedente in porta speciosa, antequam Missa incipiat.* Et: ἵστον, ὅτι ὅταν ψάλλωσι τὸ, ἅγιοι μάρτυρες, καθήκοντι ἐμπεσοῦν τὴν ἁγίαν τετραπέδον ὃ δὲ χειρὸς ἐκ τῶν ἁγίων. *Sciendum est, cum canitur, Sancti Martyres, sedet ante sacrum altare Præsul in sellulam.* Vel ante sacrarium ipsum; ut noto ex Euchologio meo, nondum edito, de Consecratione Episcopi: τρεῖς ἢ δὲ χειρεῖς, ἢ καὶ πολλοὶ τῶν ἐκ δυνάμεως τὰς δὲ χειρῶν καὶ τῶν σελήων ἐν τοῖς πελάγεσι αὐτῶν πρὸς τῶν ἁγίων θυρῶν ὃ θυσιαστήριον. ὃ δὲ πρῶτος δὲ χειρὸς, ὃ μέγας ποιῶν τὴν χρυσοῦσαν, καθέζεται μέσον τῶν ἁγίων δὲ χειρῶν. *Tres autem Præsules, vel plures, Episcopalibus vestibus induti, sedent in propriis sellis, ante sacras sanctuarii portas. Primus inter eos, qui ordinaturus est, medius inter alios Præsules sedet.* Romæ etiam, cum nullæ fixæ sint, pro episcopis in australi parte reponuntur, una, vel plures, pro numero Præsulum; in quibus, dum sacra peraguntur, sedent. Fixæ sunt, quæ muris adfiguntur, nec loco unquam moventur. Earum quædam extra Bema in media parte chori australi, ex lignis dolatis, nec ita inventu facilibus, singulari opere artificiorum confectæ, sedentes excipiunt, & σὺνθρονον nuncupantur, quod simul cum aliis sedilibus locum occupant, vel quod simul una multi sedent. Eusebius Ecclesiast. hist. lib. x, cap. iv: αἰὲν καὶ ὁδε καὶ τῶν ἐν ὀπισθοκλίματι, θρόνοις τε τοῖς ἀνωτατοῖς ἐκ τῶν περὶ θρόνον πύλων, καὶ περὶ τὴν βασιλικὴν ἐν ταῖς πύλαις καθέζεσθαι, καὶ τὸ πρῶτον καθέζεσθαι ἐπὶ ὅσας τε τὸ τῶν ἁγίων ἅγιον θυσιαστήριον ἐν μέσῳ θείας. αὐτῆς καὶ ταύτης, ὡς εἴη τοῖς πολλοῖς ἀποδοῦναι τοῖς ἐκ τῆς ἐκκλησίας δικτύοις εἰς ἅκρον ἐκτεχνολογίας ἐξ ησκημάτων, ὡς θαυμάσιον τοῖς ὁρῶσι

D

παρέχον

παρέχον ἢ θάαν. Porro templo hac modo absoluto, sellisque quibusdam in altissimo loco ad Præsidium ecclesiæ honorem collocatis, & subselliis præterea undique dispensariis ad communem usum, eximisque formatis, superque omnium sanctorum sanctum altare in medio collocato, ista rursus, ut à plebe & multitudine eo non posset accedi, cancellis è ligno fabricatis circumdedit; qui adeo artificiosa solertia, & ad summum, elaborati sunt, ut mirabile spectaculum intuentibus exhibeant. In iis Antistes, dum sacra peraguntur, ut omnium oculis pateat, affidet: reliqui ecclesiæ clerici utraq; ex parte in humilioribus sedilibus collocantur: si plures adfuerint Episcopi, tempore aut dignitate Episcopo ecclesiæ inferiores, loci Episcopus primas sibi vindicat, reliqui ante clericos, in parte dextra Episcopi, in aliis sedilibus sedent: si loci episcopo illi dignitate præfulgeant, cedente Thronum loci Episcopo, illi ut sunt dignitate magis conspicui, ita & locum digniorem possident. In ecclesia tamen Constantinopolitana, quandoque etiam non sine turba & iurgio, aliter fit. Clerici namque illius ecclesiæ, Metropolitæ, & Episcopis præfident. Ioannes Curopalata in Constantino: ἐν τῷ ᾧ καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ πεντηκστῇ παρεσχί δὲ καὶ καθέδραν ἐν τῇ λητουργίᾳ, μὴ κατὰ δεξιὰς καὶ μητροπολιτῶν προκαθίστη αὐτῶν ἐν τῷ συγχείῳ ἐν τῷ σωθῶν. Orta vero sunt die Pentecostes turbæ propter sessionem in Liturgia, non sustinentibus Metropolitæ, ut Syncelli in Synthrono præfiderent. Ideoque præter paucos, eosque qui Patriarchæ supparescunt, reliqui, dignitatem suam magis tuentes, in ingressu ipsius Templi, longe à Patriarcha, sedes occupant. Aliæ in Beate ipso medio post altare, quæ lapideæ fere esse solent. Euchologium meum, in consecratione Templi, nondum edita: ὁ ἄρχιερεὺς λαμβάνει μαρτυρικῶν ἀγίων λειψάνων μερίδας τρεῖς, αἱ τινες ὁφείλονται κατὰ τελευτῶν μὲν ἢ ἱεροσολεσίαν. εἰ μὴ κίνους βασιλεύσι ἢ τρεῖς περὶ εἰς τὴν ἡντικεπομῶν ὅτι ἢ ἐδάφους. οἰοῖται τὸ φον μετὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς κόνων. εἰ δὲ βασιλεὺς ἀνέχῃ ταύτην, εἴτε μοναχὸς, εἴτε σωτεβλῶν ἐν πολλῶν λίδων εἰς τὴν γνομῶν πρὸς τὴν περὶ τὴν θύκων ἐν τῷ μέσῳ ἢ βασιλεὺς ἢ πρεσβύτερος αὐτῶν πρὸς τὸ σωθῶν. Præsul accipit ex Martyrum sacris reliquiis partes tres, quæ reponendæ sunt post sacrosanctum sacrificium: si columnæ altare sustinent, in præparato, in pavimento veluti sepulchro inter columnas ortum respicientes: si ara illud tenet, sive ea ex uno lapide sive ex pluribus compacta sit, in facta ab Artifice theca in medio ara ex ea parte, quæ Synthronum respicit.

Et:

nutu divino exitum habuisset, populus, Dignus de digno, digna acclamatione ter respondisset : hinc ille ad sacrum Throni fastigium, tanquam in speculam sublimissimam, quam & divinam custodiam admirandus Abbacuc spiritali modo innuebat, ascendens, atque universo populo bonum pacis proferens, atque accipiens, reliqua divini & sacrosancti sacrificii, veluti primas, ex seipso prosequebatur. Id ἐνθρονίζεσθαι dixit Clemens in Constit. lib. viii, cap. v : καὶ τῇ ἐωθῇ ἐνθρονίζεσθαι εἰς τὸ αὐτὸν Διεφέροντα τὸν πᾶσι τῶν αὐτῶν ὁπλίσκων, πάντων αὐτῶν Φιλησόντων τῷ ἐν κυρίῳ Φιλήματι. Et mane in solio suo à reliquis episcopis collocetur, cunctis eum in Domino osculantibus. Epiphanius Monachus, de locis Syriæ : πλησὺν ἡ αὐτῆς ἐστὶ τὸ πατριαρχεῖον, κάτωθεν τῆ πατριαρχείας ἐστὶν ἐκκλησία ἀνεκθρονιάσθη, ἡ μέλλουσα ἐνθρονίζεσθαι ὑπὸ σωόδῳ εἰς τὸ διωγμὸν τῶν σαρκιῶν. Prope vero hanc Patriarchium situm est, & infra Patriarchium est Ecclesia, Throno destituta, at quæ mox ornanda erat Throno à Concilio in persecutione Saracenorum, vel post expulso Saracenos. De eodem etiam intellexit idem Clemens Constit. lib. xi, cap. lvi. κείμενον ἡ μέσθῳ ὁ τῆ ὁπλίσκων θρόνον, παρ' ἐκάτερα ἡ αὐτὴ καθεζέσθαι τὸ πρεσβυτέρων, ἢ οἱ Διάκονοι παρεστέωσαν δι' αἰεὶς τῶν πλεόντων ἐκείνη τῶν. εἰκοσι τὸ ναύταις, καὶ ποιμαίνουσιν. περὶ αὐτῶν εἰς τὸ ἔτερον μέρος οἱ λαϊκοὶ καθεζέσθαι μὴ πάσης ἡσυχίας καὶ τιμῆς. Sit solium episcopi in medio positum, & ex utroque ejus latere sedcant Presbyteri, & assistent Diaconi succincti, & expediti, sine multa veste ; sunt enim illi similes nautis, & illis, qui muris custodiendis præsent. Sit autem horum cura, ut Laici in altera parte, ordine, & decore, & quiete sedcant. Et de sacro Synthrono sermonem esse, vel inde colligo, quod inter Pastophoria, quæ in Sacratio locum habent, reponeretur. Quare cum inter præcipua dignitatum honorumque ornamenta thronus iste, & in eo sessio, reputetur, factum est, ut, quemadmodum à Bemate sacris ordinibus cohonestati, quod ibi sibi solis mansionem vindicant, nomen habent, ita & à Throno, dignitatis summo fastigio, præcipua in ecclesia dignitas appellaretur, nec alio melius exprimeretur. Hinc Thronus Constantinopolitanus, Thronus Hierosolymitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & alii. Auctor vitæ Theocleti, Lacedæmoniorum Episcopi : ἐπεὶ τοῖς καλῶσι, ἢ ὅπῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐλθὼν, καὶ τῷ θείῳ πελεοῖς χρίσματι τῷ θρόνῳ τῶν λακεδαίμωνων ἀποδίδοι. Sequebatur vocantes, & in ecclesiam adveniēti, sacraque unctioe perfectus,

RECENTIORIBVS EPIST. II.

fectus, Lacedæmonis Throno conceditur. Et : ἀνέλωαι τῷ θεῶν, ἀράξασθαι τῷ θεῶν, ἡ θεῶν ἐγγυθεῖσθαι, & innumera alia. Legi etiam opusculum Nili Doxápatræ, περὶ τῆς πέντε πατριάρχων θεῶν.

X. Hæc habui, Vir clarissime, quæ secundo ad te de Templis recentioribus Græcorum scriberē, & dubiis propositis responderem. Tuo studio rectissimo atque optimo, & auctoritati, obsecutus sum; obsecuturus etiam in posterum, si quid mandare volueris. Illudque tibi ante omnia habeto, nihil mihi unquam laboriosum futurum, quod à te fuerit imperatum. Vale; & me, ut facis, ama. Romæ, vKal. Octobr. cto ioc xliii.

D 3 LEO

LEONIS ALLATII,

DE

NARTHECE ECCLESIAE

VETERIS,

EPISTOLA.

Clarissimo & Eruditissimo Viro,

GASPARI DE SIMEONIBVS.

I.

Antum debere me tibi existimo. Vir clarissime, quantum nec persolvere quidem facile est. Interim, ut verum fatear; plurimum tibi semper debere volui, nedum ut unquam mei debiti rationem voluerim esse persolutam: cum enim referendæ gratiæ facultas non esset, maioribus tuis beneficiis semper me magis ac magis obstrinxi; ut jam in ære tuo plape sim. Attamen non potero non profiteri, quod debeam; quemadmodum nec tu poteris non tibi me obnoxium facere, & aliquo semper beneficio devincire. Videras inter meas chartulas, quæ de Narthecis recentioris usu ex variis scriptorum monumentis collegeram: examinasti singula, ponderasti; &, quo felicius nihil mihi accidere potuit, approbasti. An de Narthecæ veterum eadem mihi esset sententia, sedulo percontatus es: multa enim de eo apud scriptores minus recte prolata judicabas; cum nihil de eo certi inter eos constaret, sed modo affirmarent, modo negarent, & pleraque de eo traderent, quæ nec veritati consona, nec rei appposita videbantur. Quomodo enim Narthex intra & extra ecclesiam esse potuit? quomodo virorum & mulierum sedes? quomodo Monachorum, & Pœnitentium? quomodo fidelium, & Catechumenorum? & alia, in quibus referendis scriptores etiam sibimet ipsis adversantur: adeo ut pars ecclesiæ non

non contempnenda, illiusque cognitio, tantorum auctorum diffidiis non vilesceret modo, sed prorsus abolita deperderetur. At vero, mi Gaspar, cur ipse non expleret, quod à me efflagitas? An non & accuratior rerum cognitio, & vetustiorum monumentorum dicta promptiora, & facundior calamus, & dicendi prudentior ac vehementior ratio, tibi suppetunt? Ne quæso imperio isto tuo ingenuitati meæ, qua semper doctrinā & eloquentiā tuam admiratione prosecutus sum, detrahas. Quod potes ipse facilius, ne id mihi, imperando, operosius, si quid unquam operosi ex te Leoni contingere potest, facias. Promitto per te arcanos illos antiquæ atq; ecclesiasticæ eruditionis thesauros, edocetoque me, quem vis aliorum esse doctorem. Sed magnam Gasparis in me meaque omnia facultatem! Iubet, obedio; spe, qua jubet ille, nifus. quare & fortunatissima mihi omnia polliceor; & ardua præruptaque, multo, quam aliis, decliviora & faciliora.

II. Cum itaque de Narthece à nobis alio loco disputatum sit, (da tu modo veniam,) quæ ipse de novo meditor, licet non subtiliter, prosequar. Narthecem, ecclesiæ partem esse, & intra Ecclesiam, nemini dubium fuerit, si, quidquid Deo dicatur & consecratur, ut Dominicum est, licet sub ecclesiæ nomine non veniat, ita & ecclesia esse intelligatur; modo antiquorum scripta plumbeis oculis non viderit. Balsamon in Can. LXXIV. *Τὸ πᾶς τὸ πρὸ τοῦ κυρίου ἀναθεστηκυῖον, κυριακὸς λέγεται, καὶ μὴ ἐκκλησία ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τυχόν, ἢ ἐπὶ τὸν τι ἱερὸν.* *Omnis locus, Domino consecratus, Dominicus dicitur, etiam si non est ecclesia, sed templi vestibulum, vel aliquid aliud sacrum.* Quidquid Hervetus fomniet. Cum enim eodem cum ecclesiæ ambitu circumsepia-tur, eodem cum ea solo consistat, & tecto tegatur, &, licet personis variis, in eundem tamen Dei cultum inserviat; non videtur à ratione alienum, sub ecclesiæ nomine innotescere. Verum, si ad personas, quibus inservit, te referas, & cogitatione primam illius institutionem complectaris, ecclesia non est, extraq; eam sibi sedem vindicare, nec incogitanter dixeris. Idque ut penitus intraspicias, velim memoria recolās, Christi fidelium coetum intra præcipue genera dispartitum olim fuisse. Primi erant, qui sacra pertractabant, pertractandaque aliis committebant; & eorum Ministri, quorum id muneris erat, ut eos intel-

ligerent, dignitatem & decus rerum sacrarum sustinerent, servandas leges, ac jura præscripta, quando ea fidei suæ commissa erant, cæteris indicare. Secundo loco erant, qui Christo nomina dederant, & cum primis, dum sacra peragebantur, precesque effundebantur, intererant, sacrorum munerum, corporis nempe & sanguinis Christi, participatione felices, licet nuptiis obstringerentur, aliis Reipublicæ propriisque negotiis secularibus implicarentur. Sequebantur hos postremo reliqui Christiani, qui vel fidem Christi antea ejuraverant, vel ea in se admiserant, quæ Christianum hominem dedecere, revocati tamen à flagitio, & in viam redeuntes, cum poeniteret delictorum, effusus lachrymis, assiduisque precibus, quibus etiam fidelium piorum auxilia præsto erant, Deum sibi conciliare, & propitium reddere conabantur: cum his una collocabantur ii, qui, animo addicti Christo, antequam sacro Baptismo abluerentur, Christiana fide præceptisque imbuebantur, & Catechumeni dicebantur: nec longe erant Energumeni. Primis *παρακληταί, Perseverantibus*; secundis *παραμύτοι, Perfectionem acquirentibus*; tertiis, *καθάρουνοι, Expurgationi obnoxii*, nomen erat. Hinc etiam factum est, ut ex his tribus fidelium ordinibus tres quoque in sacris ædibus partes præcipuæ constitutæ fuerint, ne personarum gradus confunderentur, & perturbatione ordinis, res ipsa ecclesiastica atque dignitas perturbaretur. Primis, ut sacris, sacratior ædis pars, adyta nempe ipsa & sacrarium, ad munia obeunda, assignata; quam velis & cancellis à reliqua sacræ ædis parte secluserunt, ut majestate & latebris absconditis veneratior esset, & res, quæ intus peragebantur, occulerentur. Secundis, proxima ædis pars, quæ proprie templum, & ecclesia, & nonnullis etiam chorus dici meruit, novis cancellis obstructa; in qua Christi fideles sacris intererant, & ab Antistitibus suis per ministros ad sacrarum illuminationum consortia, cælestique mensæ participationem, ducebantur. Tertiis, quod reliquum est ædis, assignatum est; ut in ea prius depurgati, ad reliquorum postmodum fidelium societatem introducerentur. Loco nomen est Narthex, non aliis cancellis, sed ejusdem ædis parietibus, circumclusus. Est ergo in ecclesia Narthex, quando eisdem, quibus & ecclesia, muris circumscribitur: est & extra ecclesiam, quando piis fidelibus ecclesia pateat; nec in ea infideles,

deles, neque scelerati, antequam illi fidem accipiant, hi scelera poenitentia deponant, locum habeant: licet extra ecclesiae reliquae muros non collocetur. Totum hoc continens Dionysius Areopagita de Ecclesiast. Hierarch. cap. III, vocavit θείαν περιόχην. μή ἢ ταύταις ἐξω γίνονται τ' ἱερεῖς περιόχῃς δι' κατηχήμενοι. Post eamque lectionem, extra sacrum ambitum fiunt Catechumeni. Et: ὅτι πᾶσαν ἔρχεται ἡ ἱερὴ χώρα περιόχῃ. Ad omnem excurret divini loci ambitum. ἱερεῖς χώρας, cap. VII. μόνοι ἢ τ' ἱερῶν ἐκβάλλοντες χώρων δι' κατηχήμενοι. Solique extra sacra loca pelluntur Catechumeni. Balsamon in Basilii Magni Can. XXXIV, θείας περιόχας. ὁ δὲ ὁρῶν αὐτὸν ἐξω τ' θείων περιόχων τ' ἐκκλησίας ἱσαμύνει. Qui enim eam videt extra divinos ecclesiae ambitus stantem. Auctor vitae Theodori Studitae: Ἰωσήφ ἐκείνην ὁ πρεσβύτερον, ὃ καὶ τολμηρὰ γνώμη καὶ ἀτόλμητα δράσεις τ' θείων ἐξωθεῖται περιόχων, καὶ τῷ κατὰ λόγον τ' ἱερῶν ἐκβάλλεται. Iosephus ille sacerdos, qui mente audaci, ea, quae non auderi poterant, exequutus, divinis ecclesiae ambitibus ὁ ἄλλος sacerdos eum ejecit. Et: ἀλλ' ἅμα ὁ τότε συναγωγῆς ἀπεβίβει, ἅμα καὶ ἐτ' ἡ ἱεροσύνη ἀφῆρητο, καὶ τ' θείων ἀπελήλαται περιόχων, αἰχροτέρων, ἢ προέθεν, τὴν ἐκπύωσιν ὑποσῶς. Sed statim atque illius protektor vita functus est, sacerdotio privatus, ὁ divinis ambitibus deturbatur; ignominiosiore, quam prius, ejjectionem subiens. περιόχαιον τ' ἐκκλησίας, Alexius Aristenus in Can. XXI Ancyrantum: δύο μὲν ἐπὶ ἐξω τῷ περιόχαιῳ τ' ἐκκλησίας ἱσαμύνει. Et: ἄλλων ἢ πετραελλίαν ἐν τοῖς τῷ περιόχαιῳ τ' ἐκκλησίας ἐν τῷ ὁποδίῳ μέρῳ τῷ ἁμβωνῷ. Duo quidem annos extra ecclesiae ambitum stantes. Et: quatuor alios annos intra ecclesiae ambitum in postica Ambonis parte. ἱερεῖς περιόχας, Zonaras: ὡς περ ἐξω τ' ἱερῶν περιόχων εἶναι καὶ περιόχαιον. Ut extra sacros ambitus in statione Flentium consistant. Et Alexius Aristenus in Can. LXXV Trullanum: καὶ ἡ ἐνδον τ' ἱερῶν περιόχων καπηλεῖον συνίσταται. Non est intra divinos ambitus instituenda caupona. Divinus quoque Dionysius cap. VI, non tantum Bema ipsum, & Naon, sed & Narthecem ἱερῶν nuncupavit. συναγωγῶν ὁ θείος ἱεράρχης τ' ἱερὸν χορὸν, εἰ μὴ ἱερὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ τάξεως ὁ κεκοιμημένος ὁπίσθην ἡ θεία θυσιασθεῖς κατὰ κλινὰς αὐτὸν ἀπέρχεται τ' πρὸς θεὸν δι' ἡγίας, καὶ δι' χαρισίας: εἰ ἢ τοῖς διαγέσι μοναχοῖς, ἢ τῷ ἱερῷ λαῷ κατὰ πύλας κατὰ τὸ πύμα ἐκκλησίαν αὐτὸν κατὰ κλινὰς πρὸ τ' ἱερεῖς εἰσελθῶσι. Convocato sacro choro divinus Antistes, si is, qui excessit à vita, erat ordinis sacerdotum, ante sanctum sanctuarium enim posuit,

Deum precari incipit, eique agere gratias. Sin autem sacris Adonachis sanctiore populo annumeratus erat, cum ad veneratione dignum Hieratium collocat, ante sacrum introitum. Vnde colligitur manifestissimo argumento, Areopagitam, Narthecem ipsum Hieratium vocasse. Nam cum duos ponat demortuorum ordines, alterum sacrorum, qui nempe sacris ordinibus sunt initiati, & Bemati ferviunt, alterum fidelium; tradit, sacris ordinibus imbutos ante sanctuarium collocari debere, fideles in pretiosum Hieratium reponendos esse. Quare hæc duo loca diversa cum fiat, nec in eis includatur sanctuarium, cum nulli cadaveri sanctuarium pateat, necesse fuerit, viros sacros in Nao ante sanctuarium, fideles in Hieratio, tanquam minus honorato loco, constituendos: sed præter Naon & sanctuarium, nullus est locus reliquus in ecclesia, quam Narthex: ergo Dionysius sub Hieratii nomine Narthecem expressit. Et nota; sicut Sacerdos ante divinum sanctuarium, ὁπίπρωθεν τῆς θείας θυσιαστηρίου, ita & fidelis ante sacrum ingressum, πρὸ τῆς ἱερᾶς εἰσόδου, ante scilicet portas speciosas, deponitur. Et hac etiam ætate in Monasteriis Monachi idiotæ, & nullo ex sacris ordinibus insigniti, quemadmodum & reliqui fideles, extra Naon in Narthece ante speciosas portas, dum officia peraguntur, jacent, indeque postea ad cœmeteria delati, sepulturæ mandantur, ut alibi observavimus. Vidit id optime adnotavitque non infimæ eruditionis vir Pachymeres, qui verba Dionysii in Paraphrasi ita reddidit: ὁ ἡ δὲ χορὸς ἐκτελεῖ ὅτι τὰ τὰ ὅσα, συναγαγὼν τὸ πλῆρον ὁ ἱερεὺς, εἰ μὴ τῶν ἱερῶν ἐστὶν ὁ κεκοιμημένος, ὁπίπρωθεν τῆς θείας θυσιαστηρίου καὶ θύρας, τῶν δὲ χῶν καὶ τῶν δὲ χῶν αἰπῶν. εἰ ἡ μοναχὸς ἐστὶν, ἡ πρὸς ἐκ τῆς ἱερᾶς λαοῦ πρὸ τῆς Νάρθηκος καὶ θύρας. τὸ ἡ πρὸ τῆς ἱερᾶς εἰσόδου δηλοῖ ὅτι ὁπίπρωθεν τῶν ψαλλόντων ὁφείλει καὶ εἶναι. Ille accipiens, super eo iuxta persolvit congregato clero Antistes, si sacris ordinibus initiatus est, qui obiit, ante divinum sanctuarium declinat, & preces ac gratiarum actiones exorditur; si Monachus est, aut e sacro populo fidelis, in Narthece declinat. Illud vero, ante sacrum ingressum, significat, quod coram psallentibus jacere debent. Quod tamen de Psallentibus ait, novum est; licet etiam nunc una cum defuncti corpore in Narthece, qui officia peragunt, degant, & corpus veluti corona obvallent. Sed quid εἰσόδου & Cantoribus commune? Adhi pleraque in Dionysium congerunt, sed præter rem; quibus re-

feren-

ferendis non hic tempus infumam ; adeo manifeste in forma ecclesiae, illiusque partium, constituenda deerrant. Videant etiam, quam recte seuserint, qui nomen Hieratii ad Bema tantummodo & sanctuarium referunt, ab eoque reliquas ecclesiae partes secludunt, cum, ex verbis Dionysii, Nartheci etiam ipsi accommodetur. Quamvis enim id ex nonnullorum Patrum auctoritatibus stabilire conentur, nihil tamen ex opinione concludunt. Bema Hieration vocavit nescio quis ; esto. ergone propterea Hieratium sanctuarium tantum signabit ? Chorus etiam & Naos Hieration dictum est ; ideoque solummodo Hieratii nomine chorus in ecclesia significabitur, nec quicquam aliud Hieration erit, quam chorus ? Et tamen, iisdem asserentibus, Hieration quoque sanctuarium est. Et demum Narthex Hieratium à Dionysio dicitur ; & nihilominus maxime deerraret, qui Hieratium Narthecem tantum notare diceret. Partes etiam reliquæ Aedii sacrarum Hieratia sunt, ideoque Hieratii nomine appellantur. Et videtis divinam Dionysii mentem. Cum, sacris ordinibus initiatis, fidelium piorum locum ante sanctuarium tribuisset, ne videretur fidelis alios, vita sanctos, in locum, qui, dum illi viverent, impiis patebat, deicere, quod illi non sine causa turbato animo agere tulissent, (indignum enim videbatur, inter Poenitentes & Catechumenos ex loco sacro, quem sibi viventes optimo vitae instituto conservarant, mortuos projici,) ut mentis caliginem depelleret, & dejectum animum aliquo subsidio sublevaret, locum vocavit Hieratium, non minus aliis ecclesiae partibus sanctum, cujus dignitati nec Catechumeni, nec Poenitentes, nec alii pessimæ sortis homines, vel minimæ noxæ esse potuerunt ; ideoque τιμίων, *venerandum*, adjunxit. Memini, me alias Hieratii nomen, ab aliis sacrarum sedium partibus sejunctum, tantummodo Bemati ascriptisse : sed tum de Hieratio, Eucharistia, & recentiorum Græcorum, verba feci. At nunc Hieratium sacrosanctæ antiquitatis, ut ut illud fuerit, ex Dionysii verbis expressi. Balsamon quoque de differentia horum locorum in Can. xxxiv Trullanum ; ὡς τε Ἀναφωρὴ ἐστὶν ἐκκλησιῶν, καὶ ὁρναίων, καὶ ἁγίων, καὶ ἐκκλησιῶν τῶν πῶν. *Quamobrem est differentia inter ecclesias, & Pronaos, & alia loca Dominica.* E quibus colligitur, quam maxime errent, qui, Pronaos Porticus esse, contendunt.

III. Vidimus itaque, quomodo Narthex intra & extra ecclesiam

clesiam sit ; & quam ratione scriptores illi intelligendi , qui modo Narthecem intra ecclesiam , modo extra ecclesiam ponunt ; & quam graviter fallantur illi , qui alia atque alia de Narthece proferunt. Ut reliquos omittam , primus sit Balsamon , in Can. xii Concilii Niceni primi , de Transfugis à fide : ἐπι δε-
 χθῆσονται , ὁφείλοντες τρία μὴ ἐπιέξωσιν τὸ ἐκκλησίας ἱερατοῦ ὀπι-
 ῶεν τὸ ἀμύων , καὶ ἐξέρχονται μὴ τὸ κατηχημένων . μὴ ὃ ταῦτα συν-
 ὄντες μὴ τὸ πρῶτον . πάντως ὃ τὸ ἀγασμάτων . ὅσα ἀξιωθῶσιν εἰμὴ
 δεῖνα παρέλθῃ . *Recipientur , debentes tribus quidem antus extra eccle-*
fiam stare post Ambonem , Et cum Catechumenis exire , postea autem
una cum fidelibus orare : sacramentis autem omnino digni non habeantur
, nisi biennium praterierit . quicquid dicat interpret ; qui-
 fane , si Balsamonis verba inania non sunt , nihil ad rem dicit , &
 mera somnia vendit. Quomodo enim , qui extra ecclesiam com-
 morantur , post Ambonem stare poterunt , qui intra ecclesiam
 est ? & , si Ambo intra ecclesiam est , ut vere est , quomodo , qui
 extra ecclesiam sunt , post Ambonem stabunt ? & , si jam extra
 ecclesiam sunt , quomodo cum Catechumenis exhibunt ? Qui in-
 tus non est , egredi non potest . In Narthece nullus Ambo est ;
 quomodo ergo possunt post Ambonem stare , qui in Narthece
 subsistunt ? Heinsius in Exercit. sacris , ad cap. xxvii Actorum ,
 scribit , Narthecem , quod jam non ignorent eruditi , porticum esse , in
 qua consistebant , quibus audire tantum mittebatur , qui Poenitentes
 ordinis secundi erant . Quod de Poenitentibus ait , verum est ; at
 fane ignorant eruditi , quisaam sit νάρθηξ , qui eum porticum esse
 fatentur . Narthex in ambitu ecclesiæ , porticus extra ambitum
 est , & à reliquis sacrarum ædium partibus separatur ; & ἰερο-
 λῶν proprie est , in qua , ut infra ostendetur , ἀκροώμενοι , *Audien-*
tes , nullo modo stare poterant . Quomodo enim , qui extra ec-
 clesiam est , & muris illius excluditur , audire poterit ea , quæ in
 ecclesia leguntur , licet etiam ad ipsam portam accesserit , si mo-
 do ecclesia grandior sit , & multitudine hominum constipata ?
 Cui sufficit opposuisse Gregorium Thaumaturgum ; in epist. de
 his , qui idolothyta comederunt , asserit is , *auditionis locum in-*
tra portam fuisse , & eo in loco , qui Narthex vocabatur : ergo
& Narthex , & Auditio , quæ intra portam collocabantur , por-
ticus esse non poterant ; cum porticus extra portam sit , nec intra
ecclesiam concludatur . Dionysius Areopagita , de eccles. Hie-
 rarch.

rarch. cap. III, refert, librorum sacrorum lectione peracta, foras à sacro ambitu Pœnitentes, Energumēnos, & Catechumenos trudi; ergo Audientes, qui Pœnitentes sunt secundi ordinis, intra ecclesiæ ambitum sunt, in Narthecē nempe; ex quo pelluntur, tanquam rerum sacrarum participatione indigni: quod de Porticu nemo eruditus dixerit. καὶ μὴ ταύτας ἔξω γίνονται τῆς ἐκκλησίας οἱ κατηχούμενοι, καὶ πρὸς αὐτοὺς οἱ ἐνεργούμενοι, καὶ οἱ ἐν μετάνοιᾳ ὄντες. μένουσι γὰρ οἱ τῆς θείων ἐποφίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι. Postmodum extra templi ambitum abeunt Catechumeni, & una cum eis Energumēni, atque ii, quos antea vitæ pœnitet. manent autem ii, qui divinarum rerum & aspectu digni sunt & communione.

IV. Sed quisnam usus Narthecis fuit? Hoc ævo per universam Græciam, in Monasteriis, ubi Narthex à reliquis ecclesiæ partibus separatur, & mulieribus ingressus prohibetur, Monachis idiotis, nullo sacro ordine initiatis, dum sacra officia celebrantur, sedes est; in civitate, mulieribus, ut, ab hominibus discretæ, supplicationibus operam dent, & sacra audiant, conceditur. Et, qui prius Narthex fuerat, nunc, ita ferente tempore, Γυναικωνῆτις, *Gynæceium*, factum est. Quod non adeo recens est: nam Balsamon, in Can. II Dionysii Alexandrini, narrat, suo tempore, & maxime in Mulierum Monasteriis, mulieres, quæ profluvio menstruo laborabant, secure stetisse in Pronais, qui sanctis omnis generis imaginibus exornantur, & ad gloriam Dei deputantur; & cum interrogarentur, quomodo id facerent, respondebant, se non esse in ecclesia. Quod illi non arridet. ἔτι γὰρ εἰσιν οἱ πρεσβυτέρους καὶ οἱ ὡς τὰ τῆς ἐκκλησίας προαύλια, ἀλλὰ μέρος αὐτῶν λαμπρομένην τῇ γυναικὶ τῇ μὴ κωλυομένης ἐκκλησιασθῆναι. ὅς δὲ πρεσβύτερος, τὸ πᾶν ἐστὶν δόξα πρὸς μετάνοιαν, ὁ τῶν ἀκροαμένων λεγόμενος. καὶ ἐν αὐτῇ εἰς ἀνδράσιν ἐφείτῃ ἵστασθαι ὁπλημνηθεῖσι μὴ ἐκκλησιασθῆναι, ἀλλὰ ἔξωθεν αὐτῆς προσκλαίειν. ἐπεὶ γὰρ οὗτοι ποιεῖτες πρεσβύτερος, εἰς ὃς αἱ ποικίλαι ἀκαθαρταὶ γυναικες ἐμελλον ἵστασθαι μὴ ἀναπαύειν τὸν ἐκκλησιῶν ἐξ ὁρῆς, ὥστε καὶ ἱερεῖς μὴ τῶν θείων ἀγασμάτων διέρχεσθαι καὶ τῶν χερσικόν ὕμνον, καὶ θυμῶν οὖν ἐν τέτῳ ἴσως ἐν τῷ τῷ φῶς, καὶ ἀγίης, καὶ τελειοῦς ἀγίων διχῶν ποιεῖν. καὶ καὶ μὴ ὁπλοκοπικῆς ὁπλητοπῆς οὖν ποιεῖτες πόπας ἀφορίζεσθαι, ὥστε ἀποκερμαλίσως ἵστασθαι ἐν αὐτοῖς τὰς ἀκαθάρτους γυναικας. ἐγὼ γὰρ εἶδον καὶ ποικίλῃ γυναικα ὁπλῇ πρεσβυτέρους ἐστῶσαν, καὶ διχῶν ἀρραβῶν πρὸς δὲ χερσὶν δεξαμένῃ. Non sunt ergo Pronai communes, ut ecclesiarum atria, sed pars sunt ipsarum, mulie-

Adulteribus attributa, quæ in ecclesia versari non prohibentur. Qui quidem Pronao est locus Pœnitentiæ, quo dicitur Audientium, & in ipso ne viris quidem iis stare permittitur, quibus imposita est pœna, ne in ecclesia versentur, sed extra ipsum deslere. Oportet ergo ejusmodi loca, in quibus stabunt ejusmodi immundæ mulieres, ecclesiarum locum directo non implere, ut etiam sacerdotes cum divinis Sacramentis, in Cherubico hymno transeant, & sepulchra, quæ ibi forte sunt, suffiant, & sanctos, & sacrarum precum mysteria peragant: vel etiam cum episcopali permissione, ejusmodi loca separare, ut immundæ mulieres intus sine præjudicio stare possint. Ego autem vidi etiam ejusmodi mulierem in Pronao stantem, & arrha orationem ab Antistite accipientem: quod quidem sum admiratus. An post Balsamonis objecta provisum fuerit, vel ab aliis ecclesiis, in quibus aliter fiebat, in reliquis ecclesiis usus irrepserit, mihi sane ignotum est. Nunc per Narthecem, in quo mulieres stant, neque sacerdotes cum sacris, cum Cherubicus hymnus canitur, transeunt, neq; sacrarum precum mysteria peragunt. Quare nulla ratione mulieres, quæ naturali purgatione detinentur, ab eo loco pellendæ sunt. Hinc arguitur, si ita affectæ mulieres in Pronao collocabantur, multo magis inibi reliquas collocari, à tali immunditie immunes. Sed de loco Mulierum in ecclesia, cum Narthex aliorum exercitio inserviret, alius erit differendi locus.

V. Iosephus Vicecomes, de antiquis Missæ ritibus lib. II, cap. XXVIII, dum Monachorum in ecclesia locum perquirat, somniat, in ecclesia antiquius, præter chorum, ubi Episcopi cum reliquis Clericis Missarum solemnia, Deique laudes, alternabant, fuisse alium locum, paulo inferiorem, sed tamen vulgari cæterorum statione sublimiorem, veluti odæum, in quo nonnulli in dignitate constituti morabantur; & in eo Monachos etiam constitisse. Cum enim, inquit, Monachi neque in Clericorum albo essent, tanquam inferioris dignationis, neque inter Laicos numerarentur, uti præstantiores; necesse fuit, ut inter Clericos & Laicos medii collocarentur. Illud de eminentiore vel depresso pro Monachis loco, nugæ sunt, non, nisi à nescientibus Græcarum ecclesiarum modulum, effatiendæ. Monachos inter Clericos & Laicos sedem habuisse, verum est. At quamnam sedes ipsa fuit? Vicecomes dicit, eam fuisse extra chorum, prope Cancellos; idque ex Basilii Magni homil. II, de jeju-

jejunio colligit. *Jejunantem*, ait ille, *inter sacrorum cancellos recipit Dominus*; *at luxu crapulaque plenum, veluti profanum, & à sacris alienum, nequaquam admittit.* Dicit, Basilium cancellorum nomine intelligere non eos, qui Choro, propria Clericorum statione, circumdati erant, sed quibus proximus choro locus à reliquis sejungebatur. Sic Monachi clericis de loci dignitate concederent, & subsellii gradu Laicis antestarent. Ergo Monachi, qui, cancellis separati, proximo chori loco commorabantur, in Narthece locum habebant: is enim locus à choro per cancellos discriminatur. Idque ut clarius videas, illud animo revolvendum est, vela, seu cancellos in ecclesia duos tantummodo fuisse; primos, qui Sanctuarium separabant à Templo, vel Nao, vel choro; alios, qui templum à Narthece. & frustra plures conquiveris. Ergo qui post cancellos, chorum concludentes, stant, in Narthece locum habere dicentur. At qui in Narthece locum habet, quomodo Laicis fidelibus, qui in choro constituuntur, subsellii gradu antistat? Narthex templo multis partibus inferior est. Templum nonnisi sanctuario cedit. Verba Basilii nihil tale habent, cum cancelli illi, quorum ipse mentionem facit, cancelli sint sanctuarii, & *jejunantes* illi, quos dicunt pro Monachis accipi, quemlibet jejunio corpus suum castigantem insinuant; quos tradit Basilius, neque à sacris cancellis arceri, neque à sacrorum participatione removeri; ut solet fieri de illis, qui luxu crapulaque tumentes, à sacrorum communione repelluntur. Quare si jejunantes Monachi sunt, jam non post cancellos, qui chorum à reliquis sejungunt, locum habent; sed post eos, qui sanctuarium separant à choro, apud quos vere Monachorum statio fuit, & non in Narthece: sic enim inter Laicos fideles, pie tamen viventes, neque ulla culpa contaminatos, quibus in Choro ipso, sive Templo, sive Nao, (idem enim hæc sunt,) locus erat, & sacris ministrantes, mediis interfuissent, dignitate quidem altari deservientibus inferiores, at populo fidelibus superiores. Idque teste locupletissimo, ac certissimo, planum me facturum polliceor; si quidem Dionysio Arcopagita testis alius integrior, atque incorruptior haberi non potest. Is epistola ad Demophilum Therapeutam, scribit: *καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ μὲν ἐξ ἡμετέρας τὰ ἅγια τὰ ἁγίων, πηλοτάτῃ τῇ μάκρῳ αὐτοῖς ὁ τῷ ἱεροπλάτῳ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, εἴπα τῶν ἱερῶν ἡ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ. ἐπαρμόως τῇ τῶν*
ἡ τῶν

ἡ τῶν λειτεργῶν. πῶς ὃ τεθρομμένοις θεοπροβούτοις αἱ πύλαι τῶν ἀδύτων
 εἰσὶν ἀφωρομμένοι, καθ' αὐτὴν καὶ τελῶνται, καὶ παρεστῶσιν ἔως φυλα-
 κῶν αὐτῶν, αἰτὰ πρὸς ταῖς καὶ θηρίωσιν αὐτῶν, μᾶλλον τῷ λαῷ
 ὡς ὅτι ἱερωτικὰς ἀποστολὰς. *Neque enim sine ratione ab omnibus
 quidem exempta sunt sancta sanctorum ; proximo vero adeo accedit
 Pontificum ordo, deinde sacerdotum, tum secundum hos ministrorum.
 Iis autem, qui Monachi instituti sunt, valvæ adytorum præfiniuntur,
 ad quas & perfectionem acquirunt, & assistunt, non ut eas custodiant,
 sed ut agnoscant & se & ordinem suum ; propiusque ad populum, quam
 sacri ordinis homines, accedunt.* quidquid aliter verterit interpres.
 Vides hic, Monachos, extra cancellos chori, in Narthecem sci-
 licet, in verio ecclesiasticæ Hierarchiæ ordine, non sine eorun-
 dem opprobrio, inter καθαιρομένους à Vicecomite coniectos,
 nunc in proprium locum ante portas sanctuarii restitutos. Quid
 sublimiora loca, & odæ, ad eos recipiendos effingimus ? Nec
 aliam fuisse Dionysii mentem, aperte mihi persuadeo ex para-
 phrasi Georgii Pachymeris, scriptoris, si unum schisma exci-
 pias, in aliis minime contemnendi : ἡ ἐχ' μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ καὶ
 αὐτὰ τὰ ἱερωτικὰς τάξεως σύμβολα ; ἵστανται γὰρ ἐν μὲν τῷ θυσιαστηρίῳ
 πρῶτον ἀρχιερεῖς, εἴτα ἱερεῖς, εἴτα πρὸς ταῖς πύλας Διάκονοι, ἔξωθεν
 ὃ τῶν πυλῶν οἱ θεοπροβούτοι πρὸς αὐταῖς ἱερωτικοί, ἔως φυλακῶν
 αὐτῶν δὴ τῶν πυλῶν. τῷ γὰρ τῶν πρὸς αὐταῖς ἐντὸς ἱερωτικῶν λειτεργ-
 γῶν, δηλονότι Διάκονων, καὶ ὑποδιακόνων εἰσιν. αἰτὰ πρὸς ταῖς καὶ
 θηρίωσιν αὐτῶν, ἵνα θηρίωσιν αὐτὰς, ἡς τάξεως καὶ ἀξίας εἰσὶ,
 καὶ μὴ τῶν κρείττονων κατεπεύρων. μᾶλλον γὰρ τῷ λαῷ ἀποστολὰς, ἡ
 ἱερωτικὰς τάξεσιν. καὶ τῷ γὰρ ἀπὸ τῆς λέξεως. ἀλλ' ὅτι οἱ μὲν ἱερω-
 μνοὶ ἰδίῳ τόπον τὸ θεῖον θυσιαστήριον ἔχουσιν. ἐδὲ μοναχοὶ μὲν ἔξω
 ἔξωθεν ἵστανται, εἰ καὶ ἔξω οἱ μοναχοὶ πρὸς τῶν. *An non testimonio
 etiam suo verbum meum symbola suffulcunt & corroborant sacri istius
 ordinis ? Adstant enim ipsi atque proxime, Pontifices primum, deinde
 Sacerdotes, ad portas mox Diaconi : ab externa portarum parte, juxta
 tamen, Monachi consistunt, non quidem ad ipsarum custodiam, id enim
 munus eis respicit, qui foribus adstant, sed introrsum, nempe Dia-
 conos, aut Hypodiatonos ; verum propter ordinem, & cognitionem sui
 ipsorum : ut, inquam, internoscant, cuius sint & ordinis & dignitatis,
 neu, supra præstantiores se, insolent ; magis enim accedunt ad popu-
 lum, quam ad sacros ordines. atque hoc non abs re dicit, & quod sacris
 quidem initiari, peculiari prærogativa locum sibi vindicant, altari pro-*
 ximum:

ximum: Monachi vero extorsum consistunt una cum populo, etiam si populo superiores obtineant partes. Et Simeon Thessalonicensis, Responsis ad Gabrielem Pentapolitanum Metropolitanum, num. LXII: καὶ δῆλον ὅτι μοναχῶ φίλῃ, ὃν θεωροῦσιν, ἢ τοι μοναχὸν θεὸν θεωροῦσιν, ἢ θεὸν θεωροῦσιν καλεῖ Διονύσιος, ἢ μυστήριον ἐκλήθησι μοναχῆς τελειώσεως, καὶ τὰς τῶν τέτρ, ὁ δὲ μὴ ὅτι ἱερομάρτυς ἐστὶ. Idque manifestum est à Monacho Demophilo, quem & Therapeutam, sive Monachum, Deo inservientem, aut Dei servum, Dionysius nuncupat; & monasticae perfectionis mysterium exponit & illius ordinem, statim post consecratos locum habet. Nec aliud nobis innuit Nazianzenus orat. xxxii, ad c. l. Episcopos, dum post sacramentæ ministrantes, Nazaræos, qui Monachi sunt, constituit.

VI. Si opponas Ioannis Moschi auctoritatem cap. cxcvi, dicentis, eam fuisse in Ecclesia consuetudinem, ut Pueri in Missis ante sacrarium assisterent, ideoque non debere in loco Puerorum Monachos reponi; respondemus, in hoc negotio maiorem esse auctoritatem Dionysii, quam Moschi; vel, Dionysiana consuetudine abolita, tum, cum Monachorum ordo in immensum excreverat, non partem ecclesiae, sed totam occupasse, & potissimum in propriis Monasteriis Nai sibi ambitum vindicasse; pueris, ante sanctuarii spatia, locum dedisse. Verumtamen quid verat, & Monachos ante sanctuarii portas stare, & pueros in reliqua cancellorum parte, boreali videlicet, & latioribus spatiis immorari? Monachi enim, licet plures essent, cum veluti corona, servato ordine, aream portarum cingerent, cætera tabulari libera occupantibus relinquebantur; ideoque non videtur absque ratione dici, eodem tempore pueros ante tabulatum ipsum, in altera tamen parte, collocatos. Certum vero in ecclesia pueros locum non habuisse, vel inde manifeste colligitur, quod Auditor Constituit. Apostolic. lib. viii, cap. xi, ad suggestum eos ponat: & suggestum, quamvis ante tabulatum sanctuarii sit, longe tamen ab eo distat; neque, quidquid ante tabulatum est, tabulato proximum dici debet. Verba Græca sunt: τὸ δὲ παιδία στήκτωσιν ὡς τὸ βήματι, καὶ ἀφ' οὗ αὐτοῖς ἐπερὶ ἐσω ἐφεσῶς, ὅπως μὴ ἀτακτῶσιν. Pueri stent apud Bema, & præsit eis alius Diaconus, ne immodeste se gerant. Quamvis enim Bema, & Sanctuarium, & locum editum, suggestum nempe, aut rostra significet; ego tamen pro loco illo editiore, & ambone, in quo lectiones

E

sacra-

sacrarum Scripturarum, & conciones haberi consueverant, accipio; prope quem, verisimile est, pueris locum fuisse assignatum.

VII. Habebat vero in Narthece, tertia ecclesiæ parte, locum infimus inter Christianos ordo, qui καθαιρομένων, *se se expurgantium*, appellabatur. illi scilicet, qui vel fidem Christianam non recepissent, vel quod, etiamsi recepissent, novis contractis culpis, piaculars essent facti, vel à Dæmonibus obsessi, pacatam vivendi rationem, sævis Dæmonum tempestatibus, amiserant, eo tamen obsequio ducerentur, ut vel fidem amplecti vel culpas exosos abjicere, vel à Dæmonum noxia liberari, submisso animo, dolenteque corde perambirent. His, quoniam sordibus expurgabantur, καθαιρομένοις nomen erat. Dionysius Areopagita cap. VI: καθαιρομένη ἡ τάξις ἡ τῶν ἱερῶν ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἀμέτοχος ὡς ἐν καθαιρομένη. Ordo vero, qui expiatur, est, qui sancti aspectus, & communionis, est expers, tamquam qui adhuc expiatur. Locus illis in Narthece erat constitutus, ut sacris, quibus tamen liceret, interessent, postmodum præconis voce dimissi, extra ecclesiæ portas se reciperent, facultasque fieret piis Christianis preces reliquas continuare, consecrationi munerum interesse, tum demum corporis & sanguinis Christi participes fieri. καθαιρομένων ergo, vel *se se purgantium*, genera tria solummodo ex sanctis Patribus novi; Catechumenorum, Energumenorum, Pœnitentium. Sic etiam absolutissimò numero ecclesiastica Hierarchia fundabatur: primo τῶν τελέντων, *perficientium*; secundo τῶν τελεινόντων, *perfectionem acquirentium*; tertio καθαιρομένων, *se se purgantium*. Perficientium, primus Hierarcha, secundus Presbyter, tertius Minister; Perfectionem acquirentium, primi Monachi, secundi pii fideles, tertii Pœnitentes consistentes; se se purgantium, primi Catechumeni, secundi Energumeni, tertii Pœnitentes: ut cælestis ac superioris Hierarchiæ ordo, in inferiori ista atque ecclesiastica, ad amissim, noveno isto numero conspiceretur expressus. Sed de his alias opportuniore loco. Nunc Narthecis accolas invisamus; ordine prius inter eos constituto. In quo sane, si verba Dionysii considerentur, videtur, primus Catechumenis locus tribuendus, secundus Energumenis, tertius Pœnitentibus; eodem enim semper ordine numerantur. Cap. III: καὶ μὲν ταύτης ἐξω γίνονται τῶν ἱερῶν κοινωνίας οὐ κατὰ

κατηχήμῳ, καὶ πρὸς αὐτοὺς οἱ ἐνεργήμῳ, καὶ οἱ ἐν μετάνοιᾳ ὄντες. μὴ οἱ δὲ τῷ θείῳ ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι. *Ea recitata, extra Templi ambitum collocantur Catechumeni, & post eos Energumeni, atque ii, quos antea ad vitæ pœnitent. manent autem ii, qui divinarum rerum & aspectu digni sunt & communionem.* Et infra : ὅτ' ἡ κατηχήμῳ, ἐνεργήμῳ τε ἢ ὅτ' ἐν μετάνοιᾳ ὄντας, ὁ δὲ ἀγίας ἱεραρχίας θεσμός, ἐφίσι μὴ ἐπακχεῖται τῇ ψαλμικῇ ἱερολογίᾳ, ἢ τῇ ἐνθὺς τῇ παυιέρων γραφῶν ἀναγνώσει. εἰς ἣ τὰς ἐξῆς ἱεραρχίας & θεωρίας & συγκαλεῖται τέτρες ; ἀλλὰ ὅτ' τελείας τῇ τελεσιουργῶν ὀφθαλμοῖς. *Catechumenos autem, & Energumenos, qui in Pœnitentia sunt, sanctæ Hierarchiæ mos patitur quidem audire sacram Psalmorum modulationem, divinamque sacram scripturarum recitationem ; ad sacra autem opera, quæ deinceps sequuntur, atque mysteria spectanda, non eos convocat, sed perfectos integrorum oculos.* Cap. IV : ὅτις ἡ πάλιν αἱ τῇ λογίων ὡδαί, ἢ ἀναγνώσις, ὅτ' μὴ ἀτελέως μαρτυροῦνται πρὸς ζωηφόρον ὑποθεσίαν, ὅτις προφῶν ἡ ἱερὴν ποιῶνται τῇ ἐναγῶς ἐνεργήμῳ. ἀφαιρῶσι ἡ ἡ ἐναντίαν πλοῖαν & θέλῃν ἐκ τῇ ἀνάνδρως ἐνεργήμῳ, πὸ τῆς θεοφθῆς ἐξέως, ἢ διωόμεως ἀκρότατον ἀναλόγως αὐτοῖς ὑποδκύνται. *Eodem autem rursus modo scripturarum divinarum & cantus & lectiones, eos quidem, qui perfecti non sunt, obstrictum instar fovent, & educant ad vitalem adoptionem : eos autem, qui à Dæmonibus agitantur, sancti in viam reducant ; contrariumque metum, & voluptates demunt iis, qui per ignaviam à Dæmonibus agitantur, dum summum divini status gradum eis, pro capiti suo, monstrant.* Cum itaque semper, in enumeratione, primo loco recensentur Catechumeni, sequiore alii ; necesse videtur, illos primum etiam locum in Narthece occupasse, secundum Energumenos, tertium Pœnitentes. Idque evinci palam, existimant, altera auctoritate ejusdem Dionysii, qui cap. III dicit : ἡ ἡ τῇ ἐνεργήμῳ πληθὺς αἰνίεσθαι μὴ καὶ αὐτῇ, δὲ πρὸς τὸ ἄνω τῇ τῇ κατηχήμῳ ἐστὶν ἐραχία. *Energumenorum multitudo à sacris quidem etiam arcetur : sed secundum locum in superiori parte extremitatis Catechumenorum obtinent.* Observa, inquit, superiorem partem Catechumenorum illud significare, quod nos asserimus, de sublimi in ecclesia statione ; nec non secundi loci mentionem primum subinferre. At alia mens est Dionysio. Dionysius eos recenset, qui ab ecclesia post sacram scripturarum lectionem egrediuntur. Quare necesse fuit, eos primo in loco recensere, qui primi, tanquam portæ vicini-

μικρόν, ἢ μέγα τῷ ἱερῶς τελεσθῶν ἐποπιδέειν αὐτῇ Θεμιστὸν, ὡς εἰδὲ τῷ ἱερῶν ὁπικῆς διωάμεως μετὰ ἀγάπην, διὰ τῆς ἀρχαίας, καὶ φαιδρότης Θεοφρεσίας. αἱ δὲ λοιπαὶ τῆς καθαιρομύων τάξεις, ἐν μνήσῃ μὴ ἥδη γιγνόμεναι ἱερῶς μετὰ ἀγάπης. ἀνοήτως δὲ πρὸς τὰ χεῖρα παλινδρομήσασαι, δέον ὅτι τὰ πρῶτα καὶ οἰκίαν ἀναγωγῇ ἀποτελεσθῶσι, καὶ θεαρχικῶν μὴ ὡς ἐν συμβόλοις ἱεροῖς ἐποψιῶν, καὶ κρινωνιῶν, διόλογος ἀποδιασέβονται. βλαβήσονται γὰρ ἀνιέρως αὐτῶν μετέχουσι, καὶ πρὸς πλείονα τῶν θείων καὶ αἱμάτων ἐλθῶσινται ἀειφρόνησιν. *Considera, solos Catechumenos ex sanctis locis ejici : propterea quod hic quidem ordo nullum penitus sacrum mysterium didicit, neque ei fas est, quicquam, sive parvum sive magnum, eorum quæ sancte perficiuntur, aspicere ; quippe qui ne vim quidem aspiciendi sacra habent ab ortu à Deo, sine Baptismo, qui lucis et principium est et præbitor : reliqui autem ordines, qui expurgantur, id quidem, quod sancte traditum est, jam didicerunt, sed inconsiderate ac stulte ad deteriora se retulerunt, cum ad meliora vitæ institutæ rationem conferre debuissent : ob eamque causam jure à divinarum quidem rerum, quæ in sacris mysteriis latent, aspectu, et communione, nec sine ratione, arcentur : incommoda enim acciperent, quod eorum indigne participes fierent, et ad majorem divinarum rerum suique contemptum pervenirent. Et mirum sane, qui tot in verbis Dionysii pro Catechumenis observarunt, ab iis Catechumenorum ordini tradi ἐκκλησίαν, ultimum nempe ac postremum locum. δούτερον δὲ πρὸς τὸ ἄνω τῆς τῶν κατηχεμύων ἐστὶν ἐκκλησίαν. Secunda est, si digniora ac sublimiora respicias, à Catechumenis, qui postremo loco collocantur. Quod apertissime supra dixerat : ἡ μὲν ἐν ἐκκλησίᾳ τῶν κατηχεμύων ἀποπνεύμεται τάξις, εἰς τὸ ἀμέθεκτος καὶ ἀμύητος πάντος ἱεραρχικῆς τελεσελείας, μηδὲ καὶ τῆς θείας ἀπό τεξιν ἐνθεον ἐκκλησίας ὑπαρξιν, ἀλλ' ἐπὶ πρὸς τῶν πατρικῶν λογίων μετὰ δόμους, καὶ ζωοποιῶν μορφώμασι διὰ πάλαι τὸν πρὸς τὴν Θεοφρεσίαν ἀρχαίων, καὶ ἀρχαίων, καὶ μακαρίων ἀποπαγωγῶν. ὡς περὶ ἐν εἰς αἰτέλεσι, καὶ ἀμύροφωσι περὶ πάλαι τὰ καὶ σάρκα βρέφη τῆς θεικίας μετὰ δόσεως, ὡς ἀμύροφωσι, καὶ ἐκτερώματι καὶ ἀμύροφωσι, καὶ ἀμύροφωσι, καὶ ἀμύροφωσι ὅτι τῆς ἀποπνεύσεως ἐξῆ, καὶ οὐκ ἀνὴρ ἐν φρονῶνται πρὸς τὸ φαινόμενον ἀποπνεύσεως ὅτι τὸ φῶς αὐτὰ ἀποπαρῶνται, καὶ καὶ κατέρε σπότες ἀπαπαρῶνται. φαίη γὰρ αἰνὴ τῶν σωμάτων ὁπσημονικῇ ἀποπνεύσεως ἱατρικῇ τὸ φῶς ἐνεργῶν εἰς τὰ δεικνύει τὸ φῶς : ὅτι καὶ τῶν ἱερῶν ἡ πάλαι σφῶν ὁπσημονικῇ πάλαι αὐτὰς τῇ τῶν μορφωτικῶν καὶ ζωοποιῶν λογίων εἰσπαγωγικῇ μορφῇ μετὰ δόσεως. πλεσφορῆσαι δὲ τὴν πρὸς Θεοφρεσίαν αὐτῶν ἀποπνεύσεως ἐνδύσεως*

σωτηρίας αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑπτὰ πρὸς τὰ φωτεινὰ, ἢ τελεσιτελεῖται καὶ κρινώ-
 ντων. Ac postremus quidem ordo Catechumenis tributus est. Aditus
 enim eis ad omne id, quod in Hierarchia perficitur, præclusus est, ne-
 que secundum divinam parturitionem subsistentiam sanctam consecuti
 sunt : sed etiam parentum oraculis tanquam sub obstetrice foventur, vi-
 visificisfigurationibus finguntur ad beatum illum progressum vitæ lucifi-
 que principem, qui à divino ortu proficiscitur. Ut igitur, si inchoati,
 ac nondum figurati pueri, qui ex carne constant, cadunt, antequam ob-
 stetricatione foveantur ; casum illum in terra sine ortu, sine vitæ usura,
 sine lucis aspectu, ut abortus, habebunt. nec quisquam, qui sit mentis
 suæ, id quod apparet intuens, in lucem eos prolatos esse dixerit, quod
 sint ab alvi tenebris liberati : dicit enim medicina, perita corporum
 præses, lucem vim suam emittere in ea, quæ lucem natura recipere pos-
 sunt : si sacrorum sapiens disciplina, & scientia, primum quidem eos
 divinorum scriptorum, quæ formandi vitæque dandæ vim habent,
 cibo, qui instituendo & introducendo valet, obstetricat : cum autem
 eorum naturam ad divinum ortum absolvit, tum denique utiliter eis
 ordine concedit aditum ad ea, quæ illustrant, & perficiunt. Et ex Dio-
 nyfio S. Maximus : οἱ οἱ κατηχέμενοι ἑκατὶ εἰσιν. Catechumenos
 postremos esse. Et, ut Dionysium ex Dionysio ipso explicemus ;
 tres apud eum Christiani populi ordines sunt. Primus, & inter
 alios præcipuus, quem ipse τελειωτικῶς, perficientem, vocat ; se-
 cundus, quem φωτιστικῶς, illuminantem ; postremus omnium, qui
 est καθαρωτική, sese expurgans. In illis tamen conquirendis præ-
 postero ordine procedendum est ; namque primum expurga-
 mur, secundum illuminamur, tandem ad sacra gradum facimus ;
 ideoque Dionysius, illos enumerans, à postremo orditur, & in
 primum definit, postremum primum, & potissimum ultimum
 vocans, cap. v : ἡ τῶν τελειωτικῶν διώταις, ἡ πρῶτη μὲν ἐστὶν ἡ καθα-
 ρωτική. μέση μὲν ἡ φωτιστική, καὶ πρῶτη ἡ τῶν ἱερῶν θεωρητική.
 τελὲς αὖτε ἡ τοῦ θεοῦ τῶν ἀλλων ἢ τῶν ἱερῶν φωτιστικῶν, ὧν ἐγγύς
 θεωρὸς ἐκκαθαριστική ἢ τελειωτικῶς ὁπλιστική. Eorum vero, qui persi-
 ciuntur, vis prima est, quæ expurgatur : media, quæ post expurga-
 tionem illustratur, & nonnulla sacra spectat : postrema, quæ eadem cate-
 ris est diviniior, ea, quæ sacrorum luminum, quæ spectavit, perficiente
 illustratur scientia. Nec inter se hæc ipsa pugnare, idem Auctor
 infra demonstrat, cum hunc sacrosanctum ordinem primum,
 infimum & postremum nuncupet. ὁ δὲ τῶν ἱερῶν ταῖς
 πρῶται

πρώτη μὲν ἐστὶ τῶν θεοπλικῶν τάξεων, ἀκροτάτη δὲ καὶ ἐσχάτη πάλιν ἡ αὐτή. *Divinus igitur Pontificum ordo, primus quidem est eorum ordinum, qui Deum vident; summus autem & postremus rursus idem est.* Et S. Maximus adnotaverat in Scholiis: Σημειώτεον πῶς ἡ αὐτὴ πρώτη καὶ ἐσχάτη τάξις. *Notandum, quod hic idem primus & ultimus ordo est.* Et Pachymeres in Paraphrasi: ὁρᾶν ἡ θεία τῶν ἱεραρχῶν τάξις πρώτη ἐστὶ καὶ ἀκροτάτη, καὶ ἐσχάτη ἡ αὐτή. πρώτη, ὅτι ἐξ ἐκείνης ποῖς ἄλλοις μετὰ δίδονται τὰ οἰκεία, ἐσχάτη, ὅτι εἰς αὐτὴν τελευτᾷ πᾶσα ἱεραρχικὴ ἀναρρόσησις. *Divinus itaque Pontificum ordo primus, est & summus & postremus: primus, quod ex eo alis necessaria impartiantur; postremus, quod in eo expletur universa nostrae hierarchiae distinctio.* Primi itaque ad Cancellum templi stabant Poenitentes; sequebantur Energumeni, eos excipiebant Catechumeni, horum omnium postremi.

IX. Nos etiam ex hisce, à Sanctuario postremis, exordiamur. Quos non omnes unius generis comperies; sed ex his alii fuere *Audientes*, sive *Auditores*, qui scilicet verbum Dei audiebant, & licet Christiani esse cuperent, non tamen eo pervenerant, ut digni Baptismo haberentur: alii *Competentes*, qui jam pridem accesserant, recteque in fide instituti, Baptismum praescripto tempore expectabant. Concilium Nicænum primum Canon. xiv: Ὡς τῶν κατηχημένων καὶ παρὰ πρὸς ὁμολογίαν ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τῶν ἐσὼν αὐτοὺς ἀκροωμένους μόνον, μὴ ταῦτα δι' ἑαυτῶν καὶ τῶν κατηχημένων. *De Catechumenis lapsis, placuit sanctae & magnae Synodo, ut ii tribus annis Audientes tantum sint, postea orant cum Catechumenis.* Alexius Aristæus in Canon. xiv Ancyranum: Δύο εἶδη τῶν κατηχημένων. οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ πρὸς ὁμολογίας, οἱ δὲ γεγόνασι τελεώτεροι ἐφ' ἱκανὸν τὰ τῆ πίστεως μαθητιώμενοι. ὁ γὰρ τελεώτερος κατηχημένος παρὰ πρὸς ὁμολογίας καὶ ἀμαρτησίας ἀνεπιλήμιτος ὅσον ἐὰν τις. καὶ τὸ ἀγιον βάπτισμα ἱκανὸν ἐστὶ πᾶν τῷ ῥύπον ψυχικὸν ὑποπλῶσαι. ἀλλὰ καὶ μὴ τῶν ἀκροωμένων συνῶνεται, καὶ μὴ τρεῖς ἔτη μὴ τῶν κατηχημένων αὐτοῖς συνῶνεται. *Two erant species Catechumenorum: quidam enim recenter adveniunt; alii perfectiores, satisque rebus fidei instructi. Perfectior itaque Catechumenus, cadens & peccans, non relinquitur sine punitione, licet sacrum Baptisma satis sit ad omnem sordem animae ablendam, sed cum Audientibus collocatur, & post tres annos rursus cum Catechumenis orat.* Matthæus Blastarius: εἰς δύο τάξεις οἱ κατηχημένοι πάντα ἐτίθειντο, εἰς περὶ ἥδη τελεωτέρους, καὶ πρὶν εἰσεδεξά-

μέλους, περιηθεμένους ἢ τὸ βάπτισμα, οἱ καὶ μέχρι τῆς τῶ κατηχημένων.
 διχῆς ἐν τῷ κυριακῷ παρέμνον, καὶ ταύτης μουσικῶς λεγομένης, τὸ γόνυ
 ἐκλινον, ἐκφωνομένην ἢ ἢ, ὅσοι κατηχημένοι παρῆλθετε, ἐξήρχοντο.
 εἰς τε οὗτοῦ ἀρχὴν ἀποσπλύνουσ, οἱ καὶ ἀτελέστεροι μὲν τῶ ἀκρόασιν τῶ θείων
 διαγγελίων ἐξήρχοντο. *In duos ordines Catechumeni apud veteres di-*
videbantur; tum in eos, qui jam perfectiores, excepta fide, erant, sed
Baptismum differebant, qui ad Catechumenorum usque precationem
maneant in Dominico; quæ cum secreto diceretur, ipsi genua flecte-
bant, vetum cum illud acclamaretur, Quicumque Catechumeni estis
accedite, proripiebant se extra ecclesiam: tum in eos, qui recens adve-
nerant, qui & imperfectiores erant, & post auditionem divinarum
Evangeliorum exibant. Et Græcus Scholiastes in Harmenopuli
epitomen Canon. Sect. v. & III: δύο τῶ κατηχημένων ἡσων τάξεις.
ἡ μὲν τῶ γόνυ κλινόντων ἡ τελειότερα. ἡ δὲ τῶν ἀκροωμένων ἡ ἀτελεστέρα.
λέγει γὰρ εἰ τῶν γόνυ κλινόντων εἴη, καὶ αἱμαρτοι: πανσάμην & αἱμαρτα-
νὴν, ἡκούσθω τῶν ἀκροωμένων. ἡ δὲ τῶν ἀκροωμένων ἐξω σήτω τῶ ἐκκλη-
σίας. Duo Catechumenorum ordines erant, unus eorum, qui genu fle-
ctebant, perfectior scilicet; alter imperfectior eorum, qui audiebant.
Dicit ergo, si sit ex ordine flectentium genu, & peccet, quod, peccare
desinens, in ordinem audientium referri debeat; sin ex Audientibus sit,
consistat extra ecclesiam. Audientium meminit Tertullianus lib. de
Pœnitent. Nemo sibi aduletur, quia inter Auditorum tyrocinia de-
putatur, quasi eo etiam nunc sibi delinquere liceat, an alius initiatus
est Christus, alius audientibus? Item: Audientes optare institutio-
nem, non præsumere oportet. Cyprianus lib. III, epist. XVII: Au-
dentibus, si qui fuerint pericula præventi, & si in exitu constituti, vi-
gilantia vestra non desit; implorantibus divinam gratiam, misericordia
Domini non denegetur. Competentium vero meminit Augustinus
lib. de cura pro mort. hab. cap. XII: Pascha appropinquante de-
dit nomen inter alios Competentes. Et hom. XIIX: Quod dico Com-
petentibus, & fidelibus, audiant Pœnitentes. Et lib. de fide & ope-
ribus cap. VI: Cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc
Competentes etiam vacaremur. Ambrosius lib. V, epist. XXXIII:
Symbolum aliquibus Competentibus in Baptisteriis tradebam Basilicæ.
Ilidorus lib. I, de offic. eccles. cap. XXVII. & lib. II, cap. XXI.
& lib. VII, Orig. cap. XIV: Competens vocatur, qui post instructio-
nem fidei competit gratiam Christi; unde & à petendo Competens vo-
catur. Et Hieronymus epistol. ad Pammachum, & Concilium

Aga-

Agathense Can. xii. Eos Electos vocavit. Leo Papa I. *In baptizandis in ecclesia Electis, hæc duo tempora, de quibus locuti sumus, esse legitima, dilectionem vestram monemus.*

X. Vicecomes, de Missæ ritibus lib. ii, cap. xl, scribit, de Catechumenorum loco, ubinam esset, nihil certi affirmari posse: nam interdum extra ecclesiam in ea parte, ubi fontes lavandis fidelibus, ecclesiam ingredientibus, constituti erant, fuisse comperit, ut apud Cyrillum Hierosolymitanum, Præfat. ad Catecheses: *Iam ab hodierna die vitam agens, considera, quantum tibi Iesus dignitatem contulerit. Catechumenus vocabaris, foris subsistens: nunc vero non amplius foris sed intus sonas. & orat. panegyrica pro ecclesiarum exædificatione, recitata apud Eusebium, Histor. eccles. lib. x, cap. iv: Deinceps fontes ex adversa fronte templi, profluenti aqua redundantes, positi, quibus omnes, qui in sacros templi ambitus introeunt, sordes corporum abluant; qui fontes sacrosancta Baptismatis lavacra repræsentant. Atque hic locus, in quo singuli introeuntium primum, ut se lavent, morantur, sicut cuique ornatum & splendorem affert, sic illis, qui primis fidei principiis instituendi sunt, mansio percommoda est ad acquiescendum. nec dissimile esse quod Beroldus ait in Cæremoniali M. S. Finito Evangelio, omnes Catechumeni intrent Ecclesiam. Si enim, inquit, expleto Evangelio Catechumeni ecclesiam ingrediebantur; ergo, priusquam illud absolveretur, extra ecclesiam consistebant: huiusque consuetudinis multa vestigia adhuc Mediolani durare, ait. Poterat addi Balsamon in Can. xiv Nicæni primi: μή ἀπολῶς δέχεσθαι εἰς τὸ πόνον τῶν κατηχημένων πάλιν ὑποσπρέφοντες οἱ ἅγιοι πατέρες διορίζοντες. αἰδιὰ πρέτερον ὅτι τετελεία ἔξωθεν ἔναυ ἵστασθαι μὴ τῶν ἀκροαμένων: ἀλυρωθείσης ἡ ταύτης δοκασίαν εἰς τὴν πρετέραν ταξίν. Non simpliciter ad Catechumenorum locum rursus recipi redeuntem sancti Patres definiunt, sed prius triennio extra templum stare cum Audientibus: eo autem completo, in priorem statum recipi. Et in epistola Gregorii Nysseni ad Letoium: δέχεσθαι μὴ γὰρ φησι ἕξ μόνας, ἔγαν καθ' ἑαυτὸν ἢ κωλυθήσεται ὅ ἐν μετάνοιᾳ θρυμνίθη. συνίστασθαι ἡ ποῖς πεισὶς ἢ συγχωρηθήσεται, ἀλλ' ἔξω σήσεται ἔναυ μὴ τῶν κατηχημένων. Et etiam prius per se precetur; seorsum tamen, inquit, seu per se precari non verabitur, quæ est in pœnitentiâ; non tamen ei permittitur consistere cum fidelibus, sed stabit extra templum cum Catechumenis. Et Scholiastes Græcus, in epitomen Canonum Harmenopuli:*

παύσῃμι & ἡ ἀμαρτία ἡ γενέσθω ἡ ἀκροαμένων, εἰ ἢ ἡ ἀκροαμένων
 ἐξω σήτω ἡ ἐκκλησίας, ἢ οἱ ἀκροαμένοι ἢ ἐκπὸς ἱερῶ ἡ ἐκκλησίας
 μέχρι ἡ ἀναγνώσεως ἡ διαγελίῃ. *Peccare desinens, in ordinem Au-*
diens referatur: sin ex Audientibus fit, consistat extra ecclesiam:
Nam & Audientes extra ecclesiam stabant usque ad lectionem sancti
Evangelii. Cum vero, ex alia parte, veterum scriptorum testi-
 moniis, Gregorii Thaumaturgi, Concilii Constantinopolitani
 sexti Canon. LXXIX, Catechumenorum locum intra ecclesiam
 fuisse tolligeret, tradit, ea non ita intelligenda esse, velut lici-
 tum esset cuique illorum, utro mallet loco, consistere; verum id
 propterea dictum esse, quod, diversi ordinis cum essent Cate-
 chumeni, alii in ecclesia, alii extra illam divina mysteria audi-
 rent; posterioris generis fuisse, qui sacræ Catechesis tyrocinia
 ponebant: in altero constituit jam provectiores, & qui *Compe-*
rentes appellabantur. Hinc distinctione ista, quasi nova & pera-
 cuta, & è penetralibus Antiquitatis eruta, exultans aliquando,
 sibi bene complacens, supparasitatur: *Ita me Phæbus, inquit,*
amet, Musæque faveant; ut hanc distinctionem, è tenebris veritatis e-
rutam, profero in medium. Confirmat deinde ex loco Eusebii,
 quem supra adduximus, in quo habetur, Catechumenos, qui
 primis fidei principiis instituerentur, in vestibulo ecclesiæ mo-
 ram traxisse Ex quo colligit ipse, cæteros, qui, Christianis sac-
 cris & præceptis jam imbuti, baptismalibus aquis brevi tingen-
 di erant, alio in loco, nempe in ecclesia, sacerdoti facienti præ-
 buisse aures. Quod si ista legentis animum non explent, affir-
 mat, Catechumenos, cum priscae novæque legis instituta reci-
 tabantur, & statæ Missæ cærimoniarum fiebant, extra ecclesiam
 constitisse, cum, expleto Evangelio, peculiare super eis preces
 Deo solvebantur in ecclesia: idque non obscure affirmasse Dio-
 nysium Areopagitam, de ecclesiastica Hierarchia cap. I. I. Pon-
 tificem, perfecto precum sacro ad Dei altare, cum ab eo incendendi odo-
 res initium fecit, sacrum obit locum; reversus autem ad divinam aram,
 sacros Psalmos canere incipit, canuntque cum eo omnes ecclesiastici or-
 dines: deinceps à ministris sacrorum librorum lectio recitatur. Ea re-
 citata, extra templi ambitum collocantur Catechumeni, & una cum eis
 Energumeni, atque ii, quos superioris vitæ pœnitet: manent autem ii,
 qui divinarum rerum & aspectu digni sunt & communionem. tum
 Beroldum iis verbis: *Finis evangelio omnes Catechumeni intrent.*
 Eccle-

Ecclesiam. Vides, ait Vicecomes, ibi post Euangelium Catechumenos ecclesiam ingressos esse : ex quo necessaria consecutione intelligitur, eosdem ante euangelium extra ecclesiam stetisse. Subdit, Catechumenos modo humi, modo loco in altum edito, sacra mysteria spectavisse legi; & rem totam sic explicat, ut, qui primis fidei Christianæ rudimentis imbuebantur, extra ecclesiam humi, qui nostræ religionis mysteriis egregie eruditi Baptismum flagitabant, in ecclesia è sublimi loco, sacris operantem sacerdotem audirent. priorem partem satis significari à Gregorio Thaumaturgo, dicto loco, ubi docet, Pœnitentes, una cum Catechumenis, fideles, ecclesiam ingredientibus, precari solitos, ut suis peccatis ab irato Deo veniam exposcerent. neq; enim precari poterant fideles, si humi non constitissent. Alterius partis dicit se habere testem idoneum & gravem, Dionysium Areopagitam, de eccles. Hierarchia cap. 111, qui ait : *Energumenorum multitudo à sacris etiam arcetor, sed secundum locum in superiori parte extremitatis Catechumenorum obtinetur.* Concludit, ex hac Dionysii auctoritate manifeste constare, Energumenos una cum Catechumenis Missæ sacrificio interfuisse.

XI. Et hæc quidem Vicecomes de locis Catechumenorum ; somnia, ut puto, miris exemplis in somnis dans. Id una mecum considera, lector. Nullum certum, ait, esse Catechumenis locum, quia modo intra ecclesiam, modo extra ecclesiam stent. Falsum utrumque : ut enim vidimus supra, locus Catechumenorum Narthex est, qui est tertius in ecclesia locus. Et Catechumeni etiam illi, qui in Catechumenorum ordinem oberrant, ideoque in inferiorem ordinem delati, inter Audientes collocabantur, in eodem Narthece subsistebant. Nam illi, de quorum salute desperabatur, una cum aliis ejusdem sortis fidelibus, qui, flagitiis vitiisque pleni, nec resipiscere nec ad bonam frugem redire studebant, extra ecclesiam trudebantur : illi ἐξωθεῖσθαι, τὸ ἐκκλησίας ἀπορρίπτεσθαι, dicebantur. Harmenopolus in Compend. Can. sect. v, tit. 111 : ἀπὸ μὲν οὖν τῆς ἐκκλησίας ἀπορρίπτεσθαι. *Quod si perseverent, ex ecclesia ejiciuntur.* Et tit. iv : τὰ ἀνόμια διηρημένας τὴν ἐκκλησίαν ἐκείλτεσθαι, ὡς ἀσεβεῖς καὶ θεοσυγχεῖς. Eos ἐκκληρύκεις vocabant. Gregorius Thaumaturgus Can. 11 : καὶ πᾶς πῖς τὸ ἐκκληρύκει τὸ ἐκκλησίας θεῖ. *Et quicumque est ejusmodi, est à De ecclesia abdicatus.* Et Can. v : καὶ ὅς ἐστι ἐκκλη-

ἐκκηρύξαι τὸ δ' ἁγίων. *Et quos à precibus abdicare oportet. Quare vero sic vocarentur, causam exponit Balsamon ibidem : πῶς πλεονέκτης ἐκκήρυκται τὸ ἐκκλησίας ἐσιν. ἀντὶ τοῦ ἀποβλήθαι ἢ ἀπαότειναι. ἀποκηρύσσεται ὃ λέγονται οἱ υἱοὶ, ὅταν ἀξίονα αἰτιάματα ἐν τῇ γονικῇ κληρονομίᾳ ἀποτείσωσιν.* *Quisquis est avarus, est ab ecclesia abdicatus, id est, ejectus, & alienus. Dicuntur enim abdicati filii, quando propter aliqua crimina ab hereditate paterna alienantur.* Dionysius Arcopagita; nunc ἀνιέρως ἢ ἐκφύτως πάντη τῷ ἱερεῖ θεομοθεσίας, nunc ἀπερὶ καλπίβλους καθόλως τῷ ἱερῶν τελείων. De Ecclesiastica Hierarch. cap. III : τῶν οἱ μὲν ἀπερὶ καλπίβλοι καθόλως τῷ ἱερῶν τελείων ἔδὲ τὰς εἰκόνας ὁρῶσιν, ἀναυδῶς ἀπὸ πύμῃ τῇ σωτηριώδη τῇ θεογνωσίας μύησιν, ἢ τοῖς λογίοις ὁλεθρίως ἀνιφθηγέμενοι τὸ, ὅδ' ἐς ἅς εἰδέναι ἔβόλομαι. *Horum ii quidem, quibus nihil omnino sanctorum sacramentorum innotuit, ne figuras quidem & imagines cernunt, quod & imprudenter salutarem divini ortus disciplinam repudient, & divinis scriptis hæc exitiose dixerint, Vias tuas scire nolo.* *Et: διὸ καὶ τῷ ἐνθέοις διδασκαλίαις οἱ πολυμῶς ἀποκηρυγμένοι πρὸς τὴν αὐτῶν πολίειαν καὶ ἔξωθεν ἀνιέρως, καὶ ἐκφύτως πάντη τῷ ἱερεῖ εἰσι θεομοθεσίας. Itaque ii, qui audacia prouecti, divinis disciplinis ac magisteriis abutuntur, antequam vitam, & habitum scientiæ secundum ea comparaverint, profani sunt, atque a sacro instituto omni ex parte alieni, & abhorrentes.* Et hi quidem ab auditione arcebantur; hoc est, ad divinarum laudum auditionem non admittebantur, sed extra Ecclesiam in loco Deflentium statuebantur; donec Episcopi, eorum vita atque poenitentia dijudicata, aliquid aliud de illis decrevissent: namque si ejectione illa aliquid profecissent; meliores facti, in ipsa Ecclesia inter Audientes ponebantur ad secundum Poenitentium Catechumenorum gradum, & intra ecclesiam primum: primus etenim extra ecclesiam una cum flentibus erat. Catechumenorum itaque locus, sive Audientium, sive Competentium, intra ecclesiam, in Narthece scilicet, erat. Probaturque evidentius Can. v, Synodi Neocæsariensis : κατηχέμενοι ἐὰν εἰσερχόμενοι εἰς τὸ κυριακὸν ἐν τῇ τῇ καθιχεμένων τάξει ᾤκη. ἔτ' ἢ ἀμαρτάνων, ἐὰν μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἀμαρτάνων. ἐὰν ἢ ἢ ἀκροώμενοι ἔπ' ἀμαρτάνῃ, ἐξωθεῖσθω. *Catechumenus si, in Dominicum ingrediens, in ordine Catechumenorum steterit, is autem peccans; si genu quidem flectens est, audiat, non amplius peccans: si autem etiam audiens peccet, expellatur.* Sententia Canonis est,

est, quidquid alii dicant : Si Catechumenus ex iis, qui genu flectunt, & inter Catechumenos primas obtinent, peccaverit, ad locum imperfectiorem, Audientium nempe, amandetur, caveatque, ne in posterum peccet : quod si etiam in eo ordine peccaverit, extrudatur ; hoc est, extra ecclesiam pellatur, nec audeat templum ingredi, nisi Antistitis mandatum intercedat. Alexius Aristenus in eundem Canonem : οἱ γὰρ τελειώτεροι, ὡς γδοσήμενοι θεῖς ῥήματα, καὶ παρὰ πνεύματος, μετὰ κινεῖν τὴν ἐκείνων, & πῶς ἀκροαμένοις παύσονται, εἰ δὲ ἀκροαμένοι ἀμαρτάνουσιν ἐκκλησίας πλεον ἐξωθῶν. *Perfectiores itaque, tanquam qui divinum verbum per gustarint, si lapsi fuerint, statione sua moventur, & cum Audientibus collocantur. Quod si & inter Audientes peccare non desinunt, prorsus ab ecclesia ejiciuntur.* Matthæus Blastarius : ὁ δὲ πέμπτος τὸ ἐν Νεοκαισαρείᾳ, τὸ τελειωτέρων πῶς κατὰ χερσὶν ἀμαρτίων φησι, & περὶ παντὸς δὲ ἀμαρτάνοντος, καὶ τὸ ἀκροαμένων στήτω. εἰ δὲ τὸ ἀκροαμένων εἴη καὶ τὸ ἀμαρτίας ἐκκλησίας, εἰς τὸ πρὸς πλεονάζοντων χωρὶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξωθείσθω. *Quintus vero Neocæsarensis Synodi Canon, Si quis ex perfectioribus Catechumenis, ait, peccaverit, peccare cessans, cum Audientibus stet : si ex Audientibus est, & à peccando non abstinet, in Desistentium locum ab ecclesia extrudatur.* Errant ergo omnino, qui Catechumenorum Audientium stationem extra ecclesiam ponunt : ex ea enim peccantes foras trudebantur : neque foras pellitur, nisi qui intus est. Qui si tandem resipuissent, rursus in Audientium Catechumenorum stationem revertebantur. Vbi si rursus meliores evasisent, fructusque, qui ab iis expectabantur, attulissent, denuo in perfectiorem locum, & eorum, qui genu flectebant, numerum reponebantur. Nec alia ratione intelligendus est Cyrillus Hierosolymitanus, si de Catechumenorum generibus loquitur. Catechumenus enim, qui foris ob nova delicta stabat, poenitentiam non amplius foris, sed intus sonat : regressus enim ad priorem statum, unde deturbatus fuerat, intra ecclesiam locum habet. Attamen eum loqui existimo de Catechumenis, qui fidem Christianam vitalibus aquis exosculati, una cum aliis fidelibus morabantur. Nam qui prius Catechumenus vocabatur, & extra ecclesiam, in Narthex nempe, subsistebat, novæ Baptismi intinctione fidelis factus, non amplius foris, sed intus sonat. Aliud præterea est, quod oratione panegyrica pro ecclesiarum ædificatione, dicitur : nam ibi

non

non de statione Catechumenorum, dum sacra peraguntur, sermo est; sed de ea, in qua, sacris absolutis, dimissi manebant. Necessse enim erat, aliquem locum, eumque non incommodum, decerni, in quo, ab ecclesia egressi; dum interim, sacra fideles prosequerentur, ipsi quiescerent. quare inter fontes & alia oblectamenta extra ecclesiam mansio percommoda fuerat ad acquiescendum. Aliud quoque est, quod Beroldus, quisquis iste fuerit, dicit, qui intra ecclesiam, finito Euangelio, vocat: dum enim legebatur Euangelium, alique sacræ scripturæ libri, Catechumeni omnes, tum perfecti, tum audientes, exceptis pessimis, extra ecclesiam pulsus, intra ecclesiam in Narthece sacris Christianorum operam dabant; qua lectione finita omnes, ita imperante Diacono, egrediebantur. Idque licet possim pluribus ex antiquitate testimoniis probare, unico tantum Dionysiano rem ipsam expediam, de eccles. Hierarch. cap. III: οὗ ἡ κατηχημένους, ενεργημένους τε ἔστιν ἐν μετάνοιᾳ ὄντως ὁ τῆς ἀγίας ἱεραρχίας θεσμός ἐφ' ἣσι μὲν ἐπακῶσαι τῆς ψαλμικῆς ἱερολογίας, καὶ τῆς ἐνθους ἡ πανιέρων γραφῶν ἀναγνώσεως. εἰς ἣ τὰς ἐξῆς ἱεραρχίας ἔθω-
 ρείας, ἢ συγκαλεῖται τέως, ἀλλὰ οὗ τελείας ἢ περὶ πλεσιπλεονῶν ὁ ψαλμικός. Catechumenos autem, & energumenos, qui in Pœnitentia sunt, sanctæ hierarchiæ mos patitur quidem audire sacram Psalmorum modulationem, divinamque sacram scripturarum recitationem; ad sacra autem opera, quæ deinceps sequuntur, atque mysteria spectanda, non eos convocat, sed perfectos integrorum oculos. Et cap. VII: ἐξῆς ἡ οἱ λειπεργοὶ τὰς ἐν τοῖς θείοις λόγοις ἐμφορομένης ἀψόδεως ἐπαγγελίας πρὸς τῆς ἱερέως ἡμῶν ἀναστάσεως ἀναγνόντες ἱερῶς ἀδῶσι τὰς ὁμολόγους, ἔπειτα τοὺς ψαλμικῶν λόγων ψάλλουσιν. εἶτα ἡ λειπεργῶν ὁ πρῶτος δόξολος οὗ κατηχημένους, καὶ ἀνακηρύττει οὗ ἡδη κειρο-
 μένους ἀγίους. Deinceps ministri promissis veris, quæ feruntur in scriptis divinis, de sancta nostra resurrectione, recitatis, sancte canunt cantus Psalmorum, qui ejusdem rationis sunt, atque idem valent. Tum Ministrorum primus Catechumenos dimittit, sanctosque, qui jam dormierunt, predicat. Maximus quoque in Mystagogia, cap. XIV: μὲν ἡ θείαν ἀγίαν διαγγελίαν ἀναγινώσκουσιν, καὶ ἡ κατηχημένων, καὶ ἡ τῶν λοιπῶν τῶν ἀναξίων τῆς θείας τῶν δειχθησομένων μυστηρίων θεωρίας δόξολογίας τε καὶ ἐκβολῇ δὲ τῶν λειπεργῶν γίνεσθαι. Post divinam sancti euangelii lectionem, & Catechumenorum, & reliquorum, qui divina ostendendorum sacramentorum contemplatione indigni sunt, fit per
 sacros

sacros Ministros dimissio, & ejectio. Hinc dimissionem Latini *Mis-*
sam dixerunt, ut *Remissam* pro remissione. Hincmarus Rhemen-
 sis, epist. ad Hincmarum Laudunensem, cap. xxiv : *Quidam ju-*
bentur usque ad missam Catechumenorum manere in Ecclesia : qui dam-
autem sola intra ecclesiam fidelium oratione jungi sacrae mysteriorum
celebritati, à Dominica autem mensa convivio segregari. Et Augu-
 stinus, sermone cccxxvi de tempore : *Ecce, post sermonem fit*
Missam Catechumenis ; manebunt fideles ; venietur ad orationem. Pef-
 fime itaque ex antiquitate colligit Vicecomes, (nam de Berol-
 do, quem non vidi, nihil habeo, quod dicam,) expleto Euange-
 lio Catechumenos ecclesiam ingredi, & prius quam illud ab-
 solveretur, extra ecclesiam constituisse : cum καθαιρόμενοι πάντες
 omnes, inter quas & Catechumeni locum habebant, semper in
 Narthece, dum divinæ scripturæ legebantur, consistebant, nec,
 nisi illis expletis, foras pellebantur. & Balsamon, in Can. xiv
 Concilii Nicæni, vel Naon à Narthece separat, ideoque dicit,
 Catechumenos extra templum cum Audientibus commorari;
 Narthex enim extra Templum censebatur : vel ipse etiam cum
 Scholiaste alio in Harmenopolum falsus fuit ; quod in tanta re-
 rum varietate mirum non est : vel exscriptoris incuria imposuit,
 qui, loco ἐντός, ἐκτός scripsit. quod ex ipsius Scholiastæ verbis
 elicio. Tres erant Catechumenorum gradus, secundum Conci-
 lium ; primus γόνυ κλινόντων, genui *flectentium* ; secundus ἀκροωμέ-
 νων, *audientium* ; tertius ἐξωσμένων τῆς ἐκκλησίας, *ejectorum ab ec-*
clesia, si tamen spes ulla erat resipiscendi ; alias ut ethnici repu-
 tabantur, nec in numero erant Catechumenorum. Primum pec-
 cans, in secundum, Audientium nempe, pellebatur ; qui, si pec-
 candi finem non poneret, ab ecclesia ejiciebatur. Recte itaque
 dicit Scholiastes : εἰ ἢ τῶν ἀκροωμένων ἐξω σῆτω τῆς ἐκκλησίας, *Si*
ex audientibus extra ecclesiam consistat. ratio dicti : καὶ οἱ ἀκροώμενοι
 ὅδ' ἐκτὸς ἴσταντο τῆς ἐκκλησίας. *Nam & audientes extra ecclesiam sta-*
bant. Male omnino : qui enim extra ecclesiam est, non pellitur
 ab ecclesia. Ad hoc ergo, ut poena locum habeat, ut ratio con-
 cludat, dicendum erat, Auditores intra ecclesiam stare : tunc
 enim bene extra ecclesiam mitti poterant, ut graviore supplicio
 digni. Quare scribendum existimo : καὶ οἱ ἀκροώμενοι ὅδ' ἐντός
 ἴσταντο τῆς ἐκκλησίας. *Et Audientes enim intra ecclesiam stabant.*

XII. Interim me facturum operæ pretium existimo, si ritum
 univer-

universum, Catechumenos aliosque ab ecclesia dimittendi, scripto referam. Recitatis inter Missarum solemnibus lectionibus ex Lege, Prophetis, Epistolis, Actis, & Euangelis; pro more ecclesiæ; Diaconus ex loco alto edicebat, ἐκ ἡν ἑστῆς : Nemo audientium, nemo infidelium adsit. Licet enim in sacerdote κηρύττην, ὁμιλεῖν & διαγγελλίζεσθαι significet, in Diaconis illud ministerium declarat; quod optime ab aliis quoque adnotatum est: quo, dato orarii signo, actionum sacrarum ritus & ordinem moderabantur. Matthæus Blastares in Synopsi Canonum : ὡς ἐξ ἑλῶντες Διακόνους τοῖς ἱερουργοῖς παρετάμην, καὶ τὰς τῆς ἐκκλησίας πλετῆς ὑποστηρῆντες διχῶς, καὶ τῷ ὡς ἐξ ἑλῶ τῆς ἐν τῷ ἁμβωνῶν σημαίνοντες Διακόνους τὸ καιρὸν τῆς ὀφειλῆς γίνεσθαι ἐκφωνήσεως τῶν τε κατηχημένων, καὶ τῶν πιστῶν. *Diaconi, qui orarium gestant, sacerdotibus assistentes, & sacri officii orationes observantes, per orarium eis, qui sunt in Ambone, Diaconis significant, quando oporteat vel ad Catechumenos, vel ad fideles, orationem flectere.* Et Ioannes Chrysostomus, hom. **xvii**, in epist. ad Hebræos : ὁ Διακόνος ὕψηλός ἐστὼς μεγάλη τῇ φωνῇ, φωνῇ τῇ βοῇ, καθάπερ τῆς κήρυξ τὸ χεῖρα αἶρων εἰς τὸ ὕψος, σὺ μὲν καλεῖ, σὺ ἢ ἀπερὶ γὰρ, σὺ μὲν ἐκβοᾷς, σὺ ἢ εἰσάγεις. *Diaconus in altiori loco stans; magna voce, terribili clamore, veluti quidam præco, manus sustollens in altum, alios quidem vocat, alios prohibet, alios excludit, alios introducit.* Sic silentio facto, præcipit Catechumenis, ut pro se ipsis, hortaturque reliquos fideles, ut pro Catechumenis, orent : & supplicatione peracta, & illis inclinantibus capita, Episcopus benedicebat; tum demum Diaconus egressum indicabat : illis egressis ad orationem Energumēnos convocabat; post preces, illis dimissis, advocabat eos, qui in poenitentia erant : quibus etiam post preces dimissis, fidelium Missam persequiebantur. Id quoque comprobatur Laodicenum Concilium Can. **xix** : ὡς ἐλθὼν δὲν ἰδίᾳ πρῶτον μὲν τὰς ὁμιλίας τῶν ὑποσκόπων καὶ τῶν κατηχημένων διχῶν ὑποπείθεσθαι, καὶ μὲν τὸ ἐξελεῖν σὺν τῶν κατηχημένων τῶν ἐν μετάνοιᾳ τὸ διχῶν γίνεσθαι, καὶ τῶν περὶ ἐκκλησίας ἐπὶ χεῖρα, καὶ τῶν χωρησάντων ἕως τὰς διχῶς τῶν πιστῶν γίνεσθαι τρεῖς. *Quod oportet seorsum, primum post sermones Episcoporum, Catechumenorum orationem peragi, & postquam exierint Catechumeni, Poenitentium orationem fieri, iisque, accepta manuum impositione, abscedentibus; sic fidelium tres orationes fieri.* In quem locum Zonaras : τοῖς κατηχημένοις ὁμιλεῖν πρῶτον οἱ ἐπίσκοποι κατηχῶντες,

κατηχῆντες, & διδάσκοντες αὐτοὺς, εἴτα ἐλέγχοι ἢ ὅτι τοῖς κατηχημένοις
 δὶχῶν, & ἐξελεγχόντων ἐκείνων τοῖς ἐν μετάνοιᾳ ἔσιν ἐπερχε ἐπλεῖπο δὶχῆς,
 & τὰ λοιπὰ, ἃ ὁ κανὼν λέγει. *Concio ad Catechumenos, iis docendis ac
 erudiendis, primo loco ab Episcopis habebatur; tum, precatatione in Ca-
 techumenos recitata, illi egrediebantur, moxque in eos, qui pœnitis luen-
 dis addicti erant, altera precatio adhibebatur; aliaque, ut in Canone,
 peragebantur.* Et Alexius Aristenus in eundem Can. ὁ παρὼν κα-
 νὼν πλὴν τῆς διδασκῆς τῶν δὶχῶν, ὅπως ὀφείλει γίνεσθαι. καὶ φάσκει
 πρῶτον μὲν τῶν κατηχημένων ὀπιτελεῖσθαι δὶχλῶν. εἴτα ἢ & τῶν
 ἐν μετάνοιᾳ περσάμεσθαι, καὶ μὲν τὸ τῶν πσιῶν, εἴτα ἢ εἰρλῶν, καὶ
 τὸ ἀπασσμὸν γίνεσθαι, καὶ ἔτω τὸ ἀγίαν περσφορεῖν ὀπιτελεῖσθαι. *Præ-
 sens Canon ordinem tradit precatationum, quam illæ ratione peragi de-
 beant: traditque, primum quidem Catechumenorum precatationem pera-
 gendam esse; postea eorum, qui in Pœnitentia sunt; deinceps pacem, &
 amplexum cum osculo; tum demum sacrosanctam oblationem.* Iustellus
 in Can. Ecclesiæ Vniversalis Can. cxxiii tradit, Catechume-
 norum orationē in Laodicensi Canone accipi pro sacrom iniste-
 rio lectionum, orationum, & aliorum id genus, quod celebra-
 tur in ecclesia ante dimissionem Catechumenorum: Latinosque
 eam Missam Catechumenorum dixisse. Concilium Valentinum,
 Can. i: *Hoc esse censuimus observandum, ut sacrosancta Evangelia
 ante munus illationem in Missa Catechumenorum in ordine lectio-
 num post legantur.* Iuo epist. cxxix: *Qui audiebat Missam Cate-
 chumenorum, subterfugiebat Missam sacramentorum.* Quidquid sic
 de Missa Catechumenorum, δὶχλῶν κατηχημένων, orationem Cate-
 chumenorum, aliud esse, quam nobis Iustellus exponit, colligitur;
 quod ea sequatur sermones, atque Homilias Episcoporum, quæ
 post lectum Evangelium, aliæque sacrosanctæ scripturæ verba,
 habebantur; quibus terminatis, nihil aliud subsequeretur, quam
 fidelium preces super ipsos Catechumenos ad Deum effusæ; ut
 nempe, eorum supplicatione suscepta, eis auxiliaretur, postu-
 lata cordium commodo eorum tribueret, patefaceret eis Evan-
 gelium Christi, illuminaret eos, & intelligentes faceret, erudi-
 ret eos Dei cognitione, doceret mandata sua & justificationes,
 infereretque eis suum castum & salutarem timorem, aperiret
 aures cordis eorum, confirmaret eos in pietate, adjungeret an-
 numeraretque suo sancto gregi, donans eos regenerationis la-
 vacro, liberaret eos ab omni impietate, introitus & exitus eo-
 rum

F

tum

rum prosequeretur benedictione, propofita eis dirigeret ad utilitatem, ut, adepti per Baptifmum veniam peccatorum, digni haberentur facris myfteriis, & cum sanctis commorari. Tum demum Epifcopus illis benedicebat, dicens : ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἀγνῶστης, καὶ ἀπεσίτης, & reliqua, quæ habentur in Constitut. Apost. lib. VII, cap. VI. Et hæc proprie vereque erat Catechumenorum oratio ; quemadmodum & supplicationes aliæ, quæ super Energumenos & Pœnitentes, à Populo & Epifcopo, antequam dimitterentur, recitabantur. Nam, quæ prius inter Miffarum folemnia agebantur, omnibus erant communia, neque supplicationis formam aliquam vel pro Catechumenis, vel pro Pœnitentibus, in fe continebant ; à quibus nec hostes ipsius Ecclesiæ arcebantur. Et nota Concilii verba ; καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ χεῖρας, καὶ ὑποχωρησάντων, *isfque*, Catechumenis nempe & Pœnitentibus, *venientibus sub manu*, hoc est, cervices suas ac capita manui & benedictioni Pontificis supponētibus, tum cum eorum oratio recitabatur, quod χερσθεσίαν, & διχλῶ, Clemens in Constitut. vocavit ; manuum namque impositione super eos, qui jam ante eum inclinatis capitibus succubuerant, deprecatur. Has in Catechumenorum orationes πρεσβυτέρους dictas fuisse, tanquam quæ aliis Christianorum orationibus apponerentur, notavit jam olim Alexius Aristenus in Can. CVI Carthaginensem. τὰς πρεσβυτέρων συνόδων κεκυρωμένας γραφαί, ἐπὶ τὰς διχαίς αἷς ἡ ἐκκλησία παρέλαβε, πάντες ἐπιτελεῖν ὀφείλουσιν. ἦσαν τὰς ἀρχαῖς τῆς ἀγίας διαγγελίας ὑμνωδίας καὶ ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν γραφῶν, εἴτε πρεσβυτέρους, τετέστι τὰς ἐπὶ τοῖς κατηχημένοις διχαίς, δι' ὧν αὐτοὺς τῷ κυρίῳ πρεσβυτημένους, εἴτε ἐπιθεσίαις χερῶν, ἢτοι τὰς γινόμενας πρὸς τὸ λαὸν εὐλογίας, τῇ τῇ ἐπιποκόπῃ χερσὶ.

Determinatas à Synodis scripturas, & orationes, quas Ecclesia recepit, omnibus observare oportet; nempe divinas laudes, quæ usque ad sacram Evangelium recitantur, & lectiones sacrarum scripturarum, sive Parattheses, orationes nempe, quæ super Catechumenos fiunt, per quas eos Domino commendamus; sive appositiones manuum, ad populum dimittat benedictiones, media Episcopi manu. Hinc formulæ illæ post lectum Evangelium, aliaque divinæ scripturæ oracula : ὅσοι κατηχημένοι πρεσβυτετε. οἱ κατηχημένοι πρεσβυτετε. ὅσοι κατηχημένοι πρεσβυτετε. μή τις τῶν κατηχημένων, ὅσοι πρὸς ἐπὶ ἐπὶ τῷ κυρίῳ δευθῶμεν. Non ergo post Evangelium ingrediebantur Catechumeni, sed egrediebantur. Ex his etiam videri potest, quam maxime fallatur

tur Matthæus Blastarius, qui exitum Catechumenorum ab Ecclesia non unum sed diversum assignat. Scribit namque, ut supra vidimus, Imperfectiores post lectum Euangelium exisse, Perfectiores post acclamationem Diaconi, *Quicumque Catechumeni*, &c. Re enim vera, ut ex Clemente & aliis Ritualibus Græcorum libris colligitur, post orationes illas, quas *ᾠδὴ θεοῦ* dicebant, & Catechumenorum genus omne, & omnes alii; qui in Narthece sacris intererant, se extra Ecclesiam conferebant.

XIII. Vicecomes præterea, cum ex veterum scriptorum testimoniis satis aperte videret, locum Catechumenis intra ecclesiam datum fuisse; colligit, Catechumenos, cum essent diversi generis, alios in ecclesia fuisse, alios extra illam sacra mysteria audisse: in ecclesia provectiores, extra ecclesiam qui sacra Catechesis tyrocinia ponebāt. Quæ omnia falsa sunt. Catechumeni namque, sive tyrones in fide, sive Competentes, omnes sibi locum in Narthece intra Ecclesiam vendicabant: nec nisi contumax, & facinoribus oppletus, quemadmodum & reliqui fideles facinorosi, ecclesia pellebatur. Quis vero extra ecclesiam sacra mysteria audierit, ubi personant omnia vocibus multitudinis? Etiam si clamando bene robustus sit atque exercitatus, quantumque potest voce contendat, non id faciet legens, ut extra Ecclesiam quispiam exaudiat; cum, qui mysteria pandit, vel intra sanctuarium, vel intra templum id agat; voceque præterea per Narthecem diffusa, inani clamore extra ambitum ecclesiæ stantibus sonabit. Quis unquam somniavit, Catechumenos, etiam si brevi aquis baptismalibus tingendi sunt, sacerdoti, facienti, aures præbuisse, & Missæ sacrificio interfuisse? Nugæ. Dionysius Areopagita Catechumenos etiam è mortuorum missa, in qua Energumenos, & Pœnitentes admittit, extra ecclesiam protrudit; ne, quæ tum illis communicari fas non est, audiant, vel videant. Et nota causam: *ὁ νόμος ὃς ὅτι νυνὲς παύσῃ καὶ τὸ σωτήριον αἰ καθαιρέσθαι τάξεις διπλύνοντι, μόνοι ὃς τῶν ἐκβάλλοντι χώρων οἱ καὶ χεῖροι. ὃς αὐτὴ μὲν αἰνότης ἐστὶ καθόλου πάσης ἱερῆς πελετῆς, καὶ πρὸς ἑδὲν ἔμικρον, ἔμείζω τῶν ἐκβάλλοντι ἐποπιδόν αὐτῇ θεμιτόν, ὡς ἔδὲ τῶν ἐκβάλλοντι δυνάμεις μετὰ χάσιν ὅς τῶν ἀρχαίων, καὶ φωτόδοπος θεογνωσίας. αἱ ὃς λοιπαὶ τῶν καθαιρέσθαι τάξεις ἐν μνήσῃ μὲν ἢ δὲ γέγονσιν ἱερῆς ᾠδῆς δόσεως.* Considera porro hoc loco non omnes pro more ordines, qui exurguntur, dimitti, sed solos Catechu-

menos ex sacris locis ejici : propterea quod hic quidem ordo nullum penitus sacramtum mysterium didicit, neque ei fas est, quicquam, sive parvum sive magnum, eorum, quæ sancte perficiuntur, aspicere ; quippe qui ne vim quidem aspicendi sacra habent ab ortu à Deo, sive Baptismo, qui lucis & principium est & præbitor : reliqui autem ordines, qui expurgantur, id quidem, quod sancte traditum est, jam didicerunt. His cum sibi Vicecomes non satisfaceret, alia atque alia comminiscitur; Catechumenos, cum priscae novæque legis instituta recitabantur, & statæ Missæ cæremoniæ fiebant, extra ecclesiam stetisse, ait. De statis Missæ cæremoniis, verum est : de priscae novæque legis institutorum recitatione, falsum ; cum, dum ea legerentur, interessent : &, quæ affert ex Dionysio, dicto suo manifestissime adversantur. Committe sodes verba, & judica. Tum post Beroldi verba concludit, post Evangelium Catechumenos ecclesiam ingressos esse ; quasi idem dixisset Dionysius. An non hoc est palam fucum facere ? Hinc infert, necessaria consecutione, Catechumenos ante Evangelium extra ecclesiam stetisse. Logi ; quemadmodum & quæ sequuntur de statione sublimi, & loco edito ; & quomodo, qui primis nostræ religionis rudimentis imbuebantur, extra ecclesiam humi, egregie vero eruditi, in ecclesia è sublimi loco, sacris operatæm sacerdotem audirent. Huncine hominem tantis delectatum esse nugis ? Quæ postremo loco subdit ex Gregorio Thaumaturgo, & Dionysio, crepundia sunt, & magnæ ineptiæ.

. XIV. Ante quam de Catechumenorum loco finem faciam, illud etiam animadvertendum est, quam ratione, ob delicta patrata, Synodus Catechumenos puniat, & variarum poenarum genere, pro delicti acerbitate, eorumque obstinatione, castiget. D. Basiliius Can. xx, tanquam certum firmumque asserit, καθόλου τὰ ἐν τῷ κατήχευμῶν βίῳ ἡρώμματα εἰς δόκιμους οὐκ ἄγεσθαι, *Omni- no, quæ in Catechumenica vita fiunt, in judicium non venire. Quod explicat Zonaras : εἴτε καθόλου δίδωσι κανόνα, ὅτι οὐσα ἐν τῷ κατήχευμῶν βίῳ ἡρώωνται, οὐκ ἐνδοκίμονται, ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας. Tum in universum regulam statuit ; quæcumq; nimirum à Catechumenis committuntur, non vocari in judicium, hoc est, handquaquam puniri. Nec dissimilia sunt, quæ tradit in Can. xvi i Apostolorum : τὸ θεῖον λεγόντων τῷ ἀγίῳ βαπτισματι, πάντα πνεύματι διακρίναντες ὅσα ἐκ τῶν ἐν τῷ βαπτισμῶν ἐσιν ἐλατύνονται, καὶ ἐὰν ἀμάρτημα τῶν πρὸς τῷ*

ΤΕΤΕ

τάτα ἡγορηθῶν πνὶ καλὸς ἢ βαπτισθέντες περιελάζεσθαι εἰς ἱεροσύνῳ.
Divinum lavacrum sancti Baptismatis omnes credimus abluere sordes,
ipsis baptizatis illitas ante Baptismum; nullumque peccatum, quod ante
Baptismum fuerit ab aliquo patratum, prohibet ad sacerdotium pro-
moveri baptizatum. Et Balsamon in Basilium : εἴτε καθόλου δίδωσι
 κανόνα, μὴ κηλάζεσθαι οὐ πεισυσσώτες, ἢ βαπτισθέντες, πρὶν ὧν ἡμαρ-
 τον πρὸς τὸ βαπτισμαίῳ. *Deinde in summa tradit Canonem, non pu-*
niri eos, qui crediderunt ὃ βαπτισμένοι sunt, de iis, quæ ante Baptismum
commiserunt. Vide eundem ad dictum Canonem Apostolorum.
 Alexius Aristenus : αἱ γὰρ μὴ πῶ τὸ ζυγὸν τῆς χρεῖς βασιλεύσας, ἐδὲ τὸ νο-
 μοθεσίαν αὐτῆς ὑπαγνώσκουσιν. *Quæ enim jugum Christi non porta-*
runt, neque illius legem cognoscunt. Et ad hoc idem probandum
 efficacissima est ejusdem Basilii ratio : ὅσα γὰρ ὁ νόμος λαλεῖ, ποῖς
 ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. αἱ γὰρ μὴ πῶ ὑπελθῶσιν τὸ ζυγὸν τῆς χρεῖς ἐδὲ τῶν νο-
 μοθεσίαν ὑπαγνώσκουσιν τὸ δεσπότης. *Quæcumque enim dicit lex, iis di-*
cit, qui sunt in lege. Quæcumque autem jugum Christi nondum subie-
runt, eæ nec Domini leges norunt. Vidit Zonaras dubium ; & , dum
 solvere conatur, alia atque alia, nescio an ex mente tanti Patris,
 adducit. Verba illius sunt : εἴπαι δὲ πρὸς ἐναντιώσασθαι τὴν μέγαν Βασιλίσσον
 διὰ τὸ παρόντι κανόνι τῷ πέμπτῳ κανόνι τὸ ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνό-
 δῳ λέγοντι ταῦτα, καὶ ἡμεῖς μὲν ἰεὺς εἰσερχόμενοι εἰς τὸ κυριακὸν
 ἐν τῇ τῇ καὶ ἡμεῖς μὲν ταῦτα εἰρήνη, ἔσται ἡ ἁμαρτανή, εἰ μὴ γόνυ κλί-
 νων ἀκροάσθαι, μηκέτι ἁμαρτανῶν, εἰάν τῃ ἀκροάμενοι ἐπὶ ἁμαρτανῶν,
 ἐξωθείσθαι. ἀλλ' οὐκ ἐστὶ τῆτο. ὁ μὲν γὰρ τὸ συνόδῳ ὁ κανὼν πρὸς ἁμαρ-
 τανόντων φησὶν, ὁ γὰρ μέγας Βασιλίσκος πρὸς ἁμαρτανόντων, καὶ ἡδη ἀπογο-
 μελίων τῶν ἁμαρτανῶν. καὶ ἐδὲ τῆτο λέγει, ὅτι ἐδὲ τῆτο ὅλως ὑπελήμνησεν-
 ται, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐβλήθησιν. ὡς περὶ γὰρ πάντες τὰ πρὸς τὴν ἀγίαν βαπτί-
 σμαίῳ περαθέντες ἁμαρτανήματα ἀφίενται τῷ βαπτίζοντι, ἔτω καὶ
 ὅσα ἡς καὶ ἡμεῖς μὲν ὧν ἡμαρτε, καὶ ἐδὲ ὑπερὶ τῶν εἰς ὁμοθυμῳ ἀρχή-
 σονται. *Dixerit autem quispiam, adversari hunc magni Basilii Cano-*
nem quinto Canonis Neocæsarensis Synodi, qui sic habet : Catechume-
nus si in Dominicum ingrediens, in Catechumenorum ordine steterit, is
autem peccat, si genua flectit, audiat, non amplius peccans ; sin autem
etiam audiens adhuc peccet, extrudatur. Sed non est ita : etenim Sy-
 nodicus Canon de iis, qui peccant, accipiendus est ; magnus vero Basilius
 de iis, qui peccaverunt, jamque a peccando abstinere, loquitur. Neque
 vero hoc asserit, nullam huiusce multam imponendam, sed, non esse in ju-
 dicium vacandas : sicut enim universa, quæ ante sanctum Baptisma ad-

missa sunt, crimina baptizato dimittuntur, ita &, quæcunque aliquis, dum Catechumenus esset, deliquit, ne pro iis quidem in iudicium vocabitur. Synodum de Catechumenis peccantibus loqui, Basilium de peccantibus sed jam à peccato abstinentibus? Falsum utrumque; neque enim Synodus, peccantes Catechumenos, si non poenituerint, inter Audientes collocandos esse, præcipit. Contumaces extra ecclesiam rejiciuntur, neque inter alios sanæ frugis connumerari permittit. Hinc Synodus dicit, eos post peccatum, si peccare desinant, inter Audientes reponi; quod si in peccato perseverent, extra ecclesiam rejici. Ergo, si non poenitentibus poenam addit, de illis loquitur, qui post peccatum resipiscunt, & à peccando abstinent; Basilius de mulieribus, quæ ante Baptismum susceptum virginitatem professæ, post Baptismum matrimonium maluerunt: ergo non de abstinentibus à peccato, si tamen illud peccatum fuerit, virginitati, quam ante Baptismum quis devoverat, renunciare; sed de iis, quæ in eodem proposito perseverant, quando post baptismum matrimonio se obstringunt; quas ait D. Basilius non debere cõdemnari; quod, quæ ante Baptismum fiunt, neque in iudicium vocentur, neq; puniantur. Quare etiam ridicula est differentia, quam inter ἐπιμύειν, & ἐπιμύειν in Catechumenis cõminiscitur. Necessè est enim, ut antequam quis puniatur, dummodo poena debita puniri debeat, in iudicium vocetur, h. e. ante Episcopum, vel, cui id oneris incumbat, Magistratum veniat, qui, perpenſa causa, & delicto dijudicato, quam commoverit poenam, apponet. Alexius Aristenus, ut difficultatis scopulum vitet, à genuina Basilii mente absurdissime aberrat ibidem. αἱ πρὶν γυναῖκες παρεθελόν ἐπαγγελᾶσθαι, καὶ ταῖς ὁμολογίαις αὐτῶν ἀρετή(α)σιν τῷ τ' μοιχείας ἐπιμύειν ἐπέκρινεν. αἱ δ' ὑπο ἀίρεσιν ἔσται, ἐ παρεθελόν ἐπαγγελᾶσθαι, εἰ μὴ ταῦτα γάμον ἀνθείλοντο, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ προσήλθον, & κατὰ δικάζον, ἀλλὰ βαπτίζομεναι ἀνδύθωσι μέλυσιν. *Fideles mulieres, virginitatem professæ, postmodum professionem violantes, poenis innoxias sunt. Quæ vero sub hæresi virginitatem promiserunt, deinde matrimonium maluerunt, & ad ecclesiam venerunt, non condemnantur; sed baptismo ablutæ, in iudicium non vocantur.* Hic namque, ut vides, harum mulierum factum mutat; dicitque, professam virginitatem, & matrimonium postea amplectentem, in vita Catechumena, poenis non subiacere. Quis unquam de hoc dubitavit?

AN

An non ei tum temporis liberum est, & virginitatem, quam professus est, sequi, & matrimonio contra professionem copulari? Neque de hoc consulendus erat Basilius; de his enim, quæ extra ecclesiam sunt, ecclesiasticus non iudicat. Difficultas tamen erat, an illa mulier, quæ ante Baptismum virginitatem voverat, post Baptismum ad eam observandam teneretur. Et respondet Basilius, non teneri; cum ea obligatio, quæ facta fuit ante Baptismum, non obliget post Baptismum, quando illa posset & virginitatem amplecti, & matrimonio jungi; & professio illa ante Baptismum etiam si obligaret, obligatio tamen illa solvitur per subsequentem Baptismum, cum eam privilegia Baptismi deleant; & obligatio ad virginitatem, quam quis proficitur, ex præcepto legis sit, quæ non loquitur, nisi illis, qui sub lege sunt; at mulier illa ante Baptismum sub obligante ista lege non erat; quare nec ipsa obligatur ad eam, quam jam professus fuerat, virginitatem.

Nec diversus videtur Blastarius: ὁ ἡ εἰρησὺς ἡ μεγάλη βασιλεία τὰς αἰρετικάς γυναῖκας, ἡ μήπω ἡ θεῖα ἀξιομύτης βαπτίσματα, ἀλλ' ἐν τῇ τῇ κατηχεμένων τάξιν ἀφαιρέσεις ἐπὶ, εἰ παρεγέναν ὁμολογήσαν, εἴτα ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐκδοῖεν, μὴ καὶ δικάζουσι ὡς δεξαμένης ἡ ὁμολογίαν. ὅσα γὰρ ὁ νόμος λέγει πῶς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. βαπτισάμενοι γὰρ τῷ πρὸς ἡ βαπτίσματα σφαλμάτων ἀπάντων συγχώρησιν ἔχουσιν. ἐπεὶ ἡ σύμπαντες οἱ πιστεύοντες ἢ βαπτισάμενοι ἐδωκίμασαν ὑπέχουσι δικίω, ἀνθ' ὧν πρὸς ἡ βαπτίσματα ἡμεῖς. ταῦτα γὰρ τὰ πρεσβεῖα καὶ ἐξαίρετα τῇ πνευματικῇ ἀναγκήσεως. *Viginti vero Canon Magni Basilii, mulieres hæresi infectas, & nondum sacro baptismo ablutas, & in Catechumenorum ordine immorantes adhuc, si virginitatem professæ fuerint, postmodum maritis se dederint, non condemnari, tanquam professionis violatrices. quæcunque enim lex dicit, iis, qui sub lege sunt, loquitur: Baptismo etenim lapsuum omnium, quos ante Baptismum commiserunt, veniam consequuntur. quando & omnes, qui crediderunt, nullis pænis subjacent pro iis delictis, quæ ante Baptismum perpetrarunt. hæc enim privilegia sunt, & prærogativæ, spiritualis regenerationis. Quare alia ratione Synodus & Basilius conciliandi sunt. Quod facile fuerit, si dixeris, Basilium Catechumenorum viam non eam intelligere, quam quispiam, postquam in religionis mysteria bene affectus, ideoq; à Christianis receptus, quidquid oneris est Christiani, imbutur, ingressus est; sed eam, quam multo ante, nihil de re Christiana cogitans, amplexatus,*

extra Christianæ legis cancellos vivebat : tunc etenim, quidquid ille commiserit, in iudicium non vocatur, nec peccans propterea multatur ; cum ea omnia Baptismo adveniente aboleantur. Verum, qui ejurato religionis suæ falsæ cultu in Christiana castra se contulit, & voto Christianam religionem exosculatus, inter illius religionis tyrones degit, ejusdemque mysteriis informatur ; si, antequam lustralibus aquis expiatur, charitatis ac pietatis, quam animo fovebat, jugum excusserit, & sceleribus se contaminaverit, cujus vita vere catechumena est, & de qua loquuta est Synodus, tantum abest, ut impune abeat, ut etiam gravissimis pœnis, &, si interim non resipuerit, atrocioribus, & postrema omnium, expulsiōe ab ecclesia, puniatur. Professionem enim & conditionem suam hujuscemodi homines fallunt ; &, quemadmodum primis, quia in lege non sunt, nec legem acceperunt, nihil reputatur in peccatum ; ita & his, qui jam quodammodo legem Christi acceperunt, & in voto, licet nondum baptizati, Christiani sunt, si mandata violaverint, in iudicium vocantur, &, ut tradit Concilium, puniuntur.

XV. Catechumenos sequebantur Energumeni, inter eosdem Poenitentesque medii : ut enim supra diximus, ultimas erat Catechumenorum, quia prope portam ecclesiæ, locus : semper enim in ecclesia digniorem locum occupabant digniores ; at multo digniores sunt Christiani, tanquam qui, sacris mysteriis initiati, per Baptismum vitam sunt consecuti Christianam, & lucem obtinuerunt, iis, qui nondum nati sunt, & in dubio est an adhuc sint nascituri : ergo digniorem locum habebunt Energumeni, quam ipsi Catechumeni. Locus vero ille dignior judicatur, qui Sanctuario proximior est ; quare Energumeni magis ad cancellos applicabuntur, & consequenter Catechumenis superiores ; cum locus dignior superior habeatur & reputetur. Quod etiam ex locis Dionysii Areopagitæ manifeste colligitur ; ne verba rursus repetere cogamur. Præterea Energumenus, & is potissimū, qui per intervalla quiescit, nec Christi fidem abjurat, nec alio modo blasphematur, dignus est, sitq; aliquando particeps divinorum mysteriorum, & una cum aliis Christi fidelibus communicat. Ergo Catechumeno ipso multo dignior est, & conspectiorem quoq; locum, quā Catechumenus, obtinebit. Quidquid aliter sentiat Viccomes, de Missæ ritibus lib. II, cap. XLVI.

XVI. Du-

XVI. Dubium est, an Energumeni iidem sint ac illi, quos Græci vocant χήμαζομῆνες, *hyemantes*. Synodus Ancyrana, Can. XVII: τὸν ἀλογόσωμῆνα, ἢ λεπτὸν ὄντα, ἢ γὰρ λεπτὸν ὄντα, τὰς περὶ ταύτην ἡ ἀγία συνόδος εἰς τὸν χήμαζομῆνα ἐχέει. *Iis, qui cum brutis rem habuerunt, quisque leprosi sunt vel fuerunt, jussit sancta Synodus, ut inter hyemantes orarent.* Quid sit, inter *hyemantes orare*, ingenue se fatetur nescire, Dæmoniacos tamen non esse, non insulis rationibus contendit Zonaras, in eundem Canonem. ἡ συνόδος διεβέβατο εἰς τὸν χήμαζομῆνα ἐχέειν, ἢ ποί μὲν τὸ χήμαζομῆνα. χήμαζομῆνες δὲ πῖνες καλεῖται τὸν δαιμονῶντα. ὅτι οἱ μὲν δὲ τὰς λέγει ἐν τῷ τῷ τῷ τῷ πατέρας. οἱ γὰρ δαιμονῶνες, ἢ δι' ὅλα μεμῆνασι, ἢ ἐδέπετε εὐχονται ἀδιάλειπτον ἔχοντες τὴν μαρίαν, ἢ ἐν ἀσθενείαις πάσχει, ἐν τοῖς ἀσθενείαις ὅτε σωφρονῇσι, ἢ μετὰ λαμβάνειν ὡς χωρῶνται καὶ τὸ γ' κανὼν δ' Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου. εἰ ἐν τοῖς ἐν ἀσθενείαις δαιμονῶσι συνεύξονται ἀδιαλείπτως οἱ ἀλογόσωμοι, ἢ πᾶσι τῶν δὲ τὰς δ' κανὼν αἱ αἰρέσεις, καὶ αἱ ἀσθενείας δ' περὶ λαβόντες κανὼν. πᾶσι ἐν τῷ, εἰς τὸν χήμαζομῆνα εὐχέει, ὅτι ἔχω εἰπεῖν. *Inter hybernantes, hoc est, cum hybernantibus, orare Synodi decreto jubentur.* Hybernantes porro nonnulli arreptitios dicunt; sed ego, eos hoc loco à Synodi Patribus intelligi, haud existimo. Arreptitii namque vel omnino furiosi sunt, ac perpetuo insanientes nullo unquam tempore precationi vacant, vel ex intervallo laborant, eisque interea, dum sui compotes sunt, ex Timothei Alexandrini Canone tertio, etiam communicare permissum. Quod si cum iis, qui ex intervallo à Dæmone agitantur, sine discrimine bestiariis hujusmodi desultoriis precari concessum sit, quæcunque superiori Canone de variis peccantium ordinibus constituta fuerunt, hic Canon evertit. Quid sit igitur, inter hybernantes orare, haud facile dixerim. Balsamon ejusdem sententiæ est, & Zonaram exscribit. Addit vero, χήμαζομῆνες eos esse, qui in Narthece stantes, sacrasque audientes scripturas, locum hyemantium obtinent, neque in ecclesiasticum salutis admittuntur portum. χήμαζομοι τῶν κληθῶντων κυρίως οἱ ἐν τῇ νάρθει ἱεράριοι, καὶ ἀκροάριοι τῶν θείων γραφῶν τόπον ἐπέχοντες χήμαζομένων, ἢ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν λιμένα τῷ σωτηρίας εἰσέλθῃν μὴ ὡς χωρῶμενοι. Hybernantes ergo appellabuntur proprie, qui sunt in Narthece, & divinas scripturas audiunt, qui locum eorum tenent, qui hyeme seu tempestate agitantur, & in ecclesiasticam salutis portum ingredi non sinuntur. Non negant tamen, à nonnullis arreptitios

intelligi. Et in Liturgiis suis veteres ἑπὶ τῶν χήμαζομένων ὑπὸ τοῦ αἰθοῦς, pro iis, qui ab alieno spiritu, tanquam in mari, jactantur, intercedunt. Et Alexius Aristenus in eundem Canonem Ancyrantum : χήμαζομενοι δὲ εἰσι καὶ τὴν μέγαν Διονύσιον οἱ ὑπὸ πνύματι πονηρῇ κατεχόμενοι. οἱ μὲν τῶν πνύων ἐσπεχωρῶντο ἐν χειρὶ, αἰτὰ τὴν πνύαν εἶχον ἀφωρισμένους, καὶ ἤνυχοντο ἐν αὐτοῖς. *Hybernantes sunt, secundum magnum Dionysium, qui à spiritu pravo vexantur ; qui cum fidelibus orare non permittebantur, sed loca sibi habebant præscripta, in quibus preces effundebant.* Ipse quoq; notavi ex Scholio in Harnenopuli Can. Epit. Sect. v, tit. III : χήμαζομένους ὅτι τὸν δαίμονα λέγει, ὡς πινεσ φασίν. *Agitatos autem vocat, à Dæmone tortos, ut aliqui tradunt.* S. Maximus, Scholiis in Dionysium Areopagitam, de Eccles. Hierarch. cap. vi, pro eodem accipit ἐνεργημένους, & χήμαζομένους. Si in re ambigua meam quoque proferre sententiam licet, dicerem, hos χήμαζομένους, seu tempestate jactatos, non esse arreptitios illos, neque possessos à Dæmone ; sed eos, qui variis voluptatum ac deliciarum fluctibus à vero bono, ad inanes istos & varios mortiferarum delectationū, animum adverterunt ; qui vere χήμαζομενοι, in continua sunt semper hyeme, ac nimis periculosa tempestate ; quos una cum vexatis à Dæmone Dionysius Areopagita collocat : οἱ μὲν ὅτι ἐγὼ πρὸς τὴν τῶν μακρῶν ὅτι οἶδα σαφῶς, ὡς ἡ τῶν ἐρεθιστικῶν ἀμικρῶν ἀφελῶν πρὸς τῶν οἶδεν ἐνεργημένους ἐναγασάτην ἐνέργειαν ; ὅσοι τῶν θεοφθόρων ἀποστάσις ζωῆς, ὁμόφρονες τε καὶ ὁμότροποι τοῖς ὀλεθροῖς γίνονται δαίμονες, τὰ μὲν ὅντως ὄντα, καὶ ἀθανάτως κλητὰ, καὶ αἰωνίως ἡδέα, δι' ἐχάστην, καὶ ἐαυτοῖς ὀλέθρον ἀνοησίαν ἀποσπρόμενοι, τὴν πρὸς ὅλον ὅτι καὶ πολυπαθῶσιν ἀποκρίσιν, καὶ τὰς ὀδυμνίας, καὶ φθοροποιὺς ἡδοναίς, καὶ τὸ ἀβέβαιον ἐν τοῖς ἀποκρίσις ὅτι ἔσται, αἰτὰ δὸς ἔσται εὐπείθειαν ὀπιθυμῶντες, καὶ ἐνεργῶντες. Ego vero præterea existimo, atque adeo certo scio, eorum, qui hierarchici ordinis sunt, ab omni admixtione liberam & secretam prudentiam, ante hos scire, scelestissima & maxima nefaria impulsione agitari eos omnes, qui deserta divina vita & sententia, ac moribus, cum perniciosis Dæmonibus consentiunt, quod ea quidem quæ vere sunt, & immortaliter possidenda, & semper jucunda, voluptatisque plena, per summam ipsiisque exitiosam amentiam, aversentur : cum materia autem conjunctum, plurimisque perturbationibus implicatum, quod alienum est naturæ nostræ, peccatum, pereunteisque ac interitum afferentes voluptates, & instabiles in rebus alienis, quæ non sunt

sunt sed videntur, prosperitates, & optent & sequantur. Mentem divini Patris expressit Pachymeres in Paraphrasi. Et S. Maximus in Scholiis : σημείωσαι ὅτι τοῖς ἐνεργουμένοις κατὰ τὴν χάριν τοῖς σωματολογεῖς θεολογικοῖς ἀμετανοήτως ὀπιμένοντες, οἷον οὐτὸν πόνους, οὐτὸν φιλοθεάμονας ἢ οὐτὸν τὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν μελόντες. ἐς ἐξονμάζων ὁ θεὸς ὁ δόξουσι ἐπιφέρει, τῷ ποιῶν μὴδὲ σιωποῦν. *Nota, cum in energumenum numerum adscribere etiam illos, qui corporis illecebris sine animi mutatione & poenitentia manent; velut scortatores, studiosos spectaculorum, & eos, qui similia tractant: quos nominans divinus Apostolus subijcit, cum ejusmodi nec cibum sumere. Quemadmodum enim inter Catechumenos plerique gradus recensebantur, ita & inter Energumenos alii quoque præter arreptitios collocabantur; quales erant, qui se in libidines & crapulas effundebant, qui, non minus ac reliqui Energumeni, à passionum luxusque hyeme vexabantur; inter quos Concilium enormissimum hominum genus & ἀλογωμένων amandat, ut cum iis orent. Eos Dionysius Areopagita, ut ab agitatibus à Dæmone secernat, ἐνεργουμένους ἐμπαθεῖς, Perturbationibus agitados appellat, & extra ecclesiam rejicit, & sacrorum etiam auditione privat. πολλῶν γὰρ ἐμπαθεῶν ἐνεργουμένων πολλοὺς ἀνθρώπους ἔσται, καὶ πάντες ἀλλοτρία τὰ τῶν ἱερῶν ἐποψίας, ἢ κοινωνίας, ἐπιδοῦντες θείας γερόνας ἐξωνάσονται, καὶ τὴν ὑπερεκείνην αὐτῶν ἱεραρχίαν οἱ τῶν τελετῶν ἀμύνητοι, καὶ ἀτέλεστοι, καὶ πρὸς αὐτοὺς οἱ τῶν ἱερῶν δόξαται ζωῆς. Multo magis profana erit multitudo eorum, qui perturbationibus agitantur, carebitque sacrorum aspectu, & communionem: cum extra Dei templum facti sint, pulsique a sacrificio, quod eorum vires superat, qui sacris initiati non sunt, & imperfecti, & cum eis, qui à sancta vita defecerunt. Hyemantes itaque, licet ex genere sint Energumenorum, alii tamen ab iis sunt, nec locum in ecclesia habent, quem tamen Energumeni possident; inter quos Concilium bestiarum pellit.*

XVII. Tertius locus in Narthece, primus tamen ordine, Poenitentium erat, quos anteactarum rerum poenituerat, & cum peccatum retulissent, culpas purgando, semetipsos corrigebant, tandemque dolore pudoreque confecti, & poenis præscriptis exsolutis, una cum reliquis piis fidelibus in templo immorantes, sanctorum mysteriorum participes efficiebantur. Vicecomes de ritibus Missæ lib. II, cap. XLVII, scribit, Catechumenos potiore locum tenuisse, quam Poenitentes. Colligit ex Thau-

Thaumaturgi epist. Canonica : *Auditio est intra in loco, quem Narthece vocant ; ubi oportet, eum, qui peccavit, stare post Catechumenos, usque ad Catechumenos etiam illinc egredi.* Elicit etiam ex Concilio Constantinopolitano VI, quo sancitum est, ut, qui ecclesiis honorem non exhibent, iis, ne in Catechumenorum quidem stationibus, in ecclesia consistendi sit facultas : *Eos, qui vel cum uxore cohabitant, vel alioquin indiscriminatim sacra loca communia faciunt, & contemptim in ea afficiuntur, & sic in eis permanent, etiam ex iis, quæ sunt in venerabilibus templis, Catechumenorum mansionibus extrudi iubemus.* Ex quibus ita ratiocinatur : quod ejus culpæ affines Synodus velit à Catechumenorū locis extrudi, pœnæ id, & ignominiae, non honoris esse ; ex quo sequitur, ut inferior Catechumenorū statione iis in ecclesia locus attributus fuerit. Pœnitentes igitur de loci dignitate Catechumenis cōcedebant : idq; intelligi debet de iis Pœnitentibus, qui in fletu, & auditione consistebant ; cœterum, qui in subjectione, parem cum Catechumenis locum sortiebantur ; qui vero consistentiæ, vel participationi sacramentorum erant adscripti, etiam Catechumenis statione antestabant. Subjectio autem, seu substratio est, ut intra Templi portam stans cum Catechumenis ingrediatur. Congregatio, sive consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum Catechumenis non ingrediatur. Postremo est participatio sacramentorum. .

XVIII. Quamvis ea, quæ supra diximus, satis superque sint ad Vicecomitis dicta de primo Catechumenorum loco refellenda ; eadem tamen ex ejusdemmet etiam dictis redarguamus. Thaumaturgus siquidem nihil simile dicit. En verba : ἡ ἀκρόασις ἐνδοθι τῆ πύλης ἐν τῷ ναρθηκι, ἐνθα ἐσθάναι καὶ τὴν ἡμαρτηκέναι ἕως τῆ κατηχεμένων, καὶ ἐν τῷ θέν ἐξέρχεσθαι. ἀκούων γὰρ φησι τῆ γραφῶν καὶ τῆ διδασκαλίας ἐκβαλέσθω, καὶ μὴ ἀξιώσθω προσδύχῃς. *Auditio est intra portam in Narthece, ubi oportet eum, qui peccavit, stare usque ad Catechumenos, & tunc egredi.* Audiens enim, inquit, scripturas & doctrinam, ejiciatur, & precatione indignus censeatur. Nihil hic de statione Audientium, respectu Catechumenorum ; sed tantummodo dicit, Audienti tantundem in Narthece immorandum esse, quantum & Catechumenis licet ; quibus egressis, ipse quoque egredi debet ; cum illi nihil aliud, nisi sacrarum scripturarum, & doctrinæ Christianæ auditio, quæ & Catechumenis conceditur, permittatur ; quibus auditis, à Narthece extra ecclesiam

clesiam ejiciatur, tanquam indignus, qui sacris mysteriis, & orationibus fidelium, intersit. De Concilii vi auctoritate quid dicam non habeo; nisi id, quod sæpe miratus sum, hominem scilicet de iis, quæ nullo pacto intelligit, adeo confidenter loqui. Nullus in auctoritate adducta Concilii de Catechumenis sermo est, sed de sacris locis, adjunctisque Templo habitationibus; qualia sunt inter alias Catechumena, ædes nempe sic dictæ à Catechumenis; de quibus alibi forte commodius dicemus. Ait Canon, similia loca, ob templorum reverentiam, enormibus delictis aliisque facinoribus contaminanda non esse; si quis illa indiscriminatim communia fecerit, vel contemnendo in ea permanferit, indigne se gerens, ab eis extrudatur. Concilii verba sunt: *ὅτι ἡ γαμελὴ συνοικῶντες, ἡ ἀλλως ἀδιακρίτως τὸν ἱερὸς τόπος ἡθινοποιῶντες, καὶ κατὰ φρονητικῶς ἔχοντες, καὶ ἔτως ἐν αὐτοῖς κατὰ μένοντες, ἢ ἐν τῷ ἐν τοῖς σεβασμίοις οἰκῆσι κατήχευμένων ἐξωθεῖσθαι πρὸς τὸν ὁσολογῶν.* Eos, qui vel cum uxore cohabitant, vel alioqui indiscriminatim sacra loca communia faciunt, & contempnim in ea afficiuntur, & sic in eis permanent, etiam ex iis, quæ sunt in venerabilibus Templis Catechumenis, extrudi jubemus. Nihil hic dici potest apertius. Alexius Aristenus ibidem; οἱ ἡθινοποιῶντες τὸν ἱερὸς οἶκος, καὶ ἐν αὐτοῖς κατὰ φρονητικῶς κατὰ μένοντες, καὶ ἂν ἄζυγες εἰσιν, ἐξωθῶνται, ἢ τῷ κατήχευμένων. ὡσαύτως καὶ οἱ γυναιξὶ συνοικῶντες, καὶ οἰκῶντες ἐν αὐτοῖς. Ἐὗ οἱ τὸ πρὸς τὸν ἀφωφιλᾶς, ἀλλ' ἀδιακρίτως ἔχθαι πρὸς αὐτὸς τὸν θεῖος ναὸς, εἰ μὲν κληρικὸς ἐστὶ, καθαιρεῖται, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεται. *Qui sacras ædes communes faciunt, in ipsis sine ullo sacrorum respectu immorantes, etsi cœlibes sunt, ejiciuntur etiam ex Catechumenis. Parè ratione, qui matrimonio juncti sunt, & in illis habitantes. Et qui hoc non observaverit, sed indifferenter se habuerit erga sanctas ædes, si Clericus est, deponitur; si Laicus, excommunicatur.* Vide Zonaram, & Balsamonem; & risum contine, si potes. Deinde vellem mihi diceret Vicecomes, quam ipse ratione eum, qui cum uxore propria cohabitatur, inter Pœnitentes Audientes collocet; an cum propria uxore esse, peccatum tam atrox est, ut, qui cum ea est, & cohabitationis pœnitere, & inter Audientes constirui, & demum infra Catechumenos, & cum eis à sacris extrudi debeat. Nefas. Peccatum tamen est, si quis, sacra loca contemnens, eaque irreverenter pertractans, cum uxore parum caste in eis habitet, & consuetudine contamine: quare, quemad-

modum

ἔσται ἡ ἀγασμάτων. οἰκονομηθήσεται ἡ ἐπ' αὐτῷ τὰ δέκα ἔτη ἔτω. δύο μὲν ἔτη προσκλαύσει, τρία ἡ ἔτη ἐν ἀκροαμίσις διδραπέσει, ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπῳ, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ σαθήσεται μόνον, καὶ τὰ ἐξῆς εἰς τὰ ἄγια δεχθήσεται. *Qui non voluntarie interfecit, undecim annis sacramentis non communicabit. Undecim autem anni sic in eo dispensabuntur. duos quidem annos deflebit; tres inter Auditores perseverabit; in quatuor substratus; 3 anno solum consistet; 3 deinceps ad sacra admittetur.* Can. LVIII, de Adulteris: ὁ μοιχεύσας ἐν δεκαπέντε ἔτεσιν ἀθινώνηται ἔσται ἡ ἀγασμάτων. οἰκονομηθήσεται ἡ τὰ δεκαπέντε ἔτη ἐπ' αὐτῷ ἔτῳ. ἐν τέσσαρσι μὲν ἔτεσι προσκλαύσει ἔσται. ἐν πέντε ἡ ἀκροαμύνη. ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπῳ. ἐν δυοὶ σιωπῶς ἀνδρὶ κρινωνίας. *Qui adulteravit, in quindecim annis sacramentis non communicabit. In his autem quindecim annis sic quoque dispensabitur. Quatuor annis erit deflens; quinque Audiens; quatuor substratus; in duobus consistens sine communionem.* Can. LIX, de Fornicatore: ὁ πόρνη ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν ἀθινώνηται ἔσται ἡ ἀγασμάτων, δύο προσκλαύσει, δύο προσκροαμύνηται, καὶ δύο ὑποπίπῳ, καὶ ἐν ἐνὶ σιωπῶς μόνον, τῷ ὁδῶ ἡ δεχθήσεται εἰς τὴν κρινωνίαν. *Fornicatos septem annis non communicabit sanctis: duobus deflens; 3 duobus audiens; 3 duobus substratus; uno solo consistens; octavo autem ad communionem admittetur.* Can. LXIV, de Perjuris: ἐπίορκος ἑνδεκα ἔτεσιν ἀθινώνηται ἔσται. δυοὶν ἔτεσι προσκλαύσει, τρισὶν ἀκροαμύνηται, τέσσαρσιν ὑποπίπῳ, ἐνιαυτὸν σιωπῶς μόνον, καὶ τότε τὴν κρινωνίαν ἀξιόμηνται. *Periurus undecim annis non erit communionis particeps: duobus annis deflens; tribus audiens; quatuor substratus; anno solum consistens; 3 tunc communionem dignus habebitur.* Can. LXXVII, de deferentibus legitimam uxorem, & aliam ducentibus: κεκανόνισται ἡ ὁδὸς ἡ πατέρων ἡμῶν σὺν τοῖς τοῖς ἐνιαυτὸν προσκλαύσει, διεῖλαν ἐπικροαῖν, τριεῖλαν ὑποπίπῳ, τῷ ἐβδόμῳ σιωπῶς πῶς πρὸς, καὶ ἔτω τὴν προσφορὰς κατὰ ἐξῆς, εἰ μὴ δακρύων μετνοήσωσιν. *A Patribus nostris canonice statutum est, ut ii anno defleant, biennio audiant, triennio substernantur, septimo cum fidelibus consistant: 3 ita oblatione digni habeantur, si cum lacrymis pœnitentiam egerint.* Can. LXXXI, de iis, qui vi tyrannica, & tormentis, vel alio modo, fidem Christi prodiderunt: οἱ μὲν ἀνάγκῃ χαλεπῶ ἐκ βασιλέων ὑπομείναντες, καὶ μὴ φέροντες σὺν πόνῳ, καὶ ἐλκυθῆναι πρὸς τὴν ἀρετήν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἁδεύουσι, καὶ ἐν δυοὶν ἀκροαθώσων, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντες, ἔτω δεκαὶ ἡμέρας εἰς τὴν κρινωνίαν. οἱ ἡ ἀνάγκῃς μεγάλης προδόντες

δόντες ἢ εἰς θεὸν πίσιν, καὶ ἀψάμφοι τῇ τε ἀπέχῃ τῶν δαιμονίων, καὶ ὁμώ-
 σωτες ὅρκους ἐκκλησιαστικούς, ἐκβαλλέσθωσαν μὴ ἐν τρισὶν ἔτεσιν, καὶ ἐν δυσὶν
 ἀκροάσθωσαν, ἐν ὑποπίπτει ἢ εὐξάμφοι ἐν τρισὶν ἔτεσιν, καὶ ἐν ἄλλοις τρι-
 σὶ συσάντες τοῖς πιστοῖς εἰς τὴν δέξιν, ἕτω δεκτοὶ ἐσώσων τῇ ἑξ ἀγαθῇ κρι-
 νωλῇ. *Qui gravem necessitatem ex tormentis sustinuerunt, & non fe-
 rentes labores, ad negationem tracti sunt, tribus annis sint non recipien-
 di, & in duobus audient, & cum tribus annis substrati fuerint, sic ad
 communionem admittantur. Qui autem sine magna necessitate fidem
 in Christum prodiderunt, & Demoniorum mensam attigerunt, &
 Gentilium sacramenta jurarunt, tribus quidem annis ejiciantur, duobus
 audiant; postquam autem in substratione tribus annis oraverint, & in
 aliis tribus cum fidelibus ad orationem constiterint, sic admittantur ad
 boni communionē.* Can. LXXXI I, de iis, qui voluntarie pejerarunt :
 οἱ ἢ ἄνδρ ἀνάγκης πεθοδόντες ἑαυτῶν ἢ πίσιν, ἐν δυσὶν ἔτεσι προσκλαύ-
 σωλεις, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροασάμφοι, καὶ ἐν πέμπτῳ ἐν ὑποπίπτει εὐξά-
 μφοι, καὶ ἐν δυσὶν ἄλλοις ἄνδρ προσφορεῖς εἰς τὴν κρινωλίαν τῇ προσδύχῃ
 πῶδε χέμεντες, ἕτω τελευτῶν ἀξιόλογον δηλαδὴ μετάνοιαν ὁπιδειξά-
 μφοι, ὁπκαταπύσσονται εἰς τὴν κρινωλίαν ἢ αἵματι ἢ κυρίῳ. *Qui
 autem sine necessitate suam fidem prodiderunt, cum duobus annis defle-
 verint, & duobus annis audierint, & in quinto in substratione fue-
 rint, & in duobus aliis, sine oblatione, in orationis communionem sus-
 cepti extiterint, ita tandem, condigna scilicet poenitentia ostensa, in
 Corporis Christi communionem recipiantur.* Can. LXXXI I, de iis,
 qui Gentium consuetudines sequuntur : ὑπὸ τῇ κανόνα ὑπὲρ τῶν
 τῇ ἐξαελίας, ἐνιαυτὸν προσκλαύσωλεις, καὶ ἐνιαυτὸν ἀκροασάμφοι, καὶ ἐν
 τρισὶν ἔτεσιν ὑποπίπτοντες, καὶ ἐνιαυτὸν συσάντες τοῖς πιστοῖς, ἕτω δεχθήσω-
 σιν. *Cadant in Canonem sexennii : & postquam anno defleverint, & anno
 audierint, in tribus annis substrati, & anno cum fidelibus consistentes,
 sic admittantur.* Matthæus Blastarius : εἰς πέντε εἰς τῇ πέντε οἱ μετάνο-
 ὦντες διήρῳνται, εἰς ὅτῳ προσκλαύσωντες, ὅτῳ ἀκροάμφοι, ὅτῳ ὑπο-
 πίπτοντες, καὶ ὅτῳ σωισαμφοι. *In quatuor ordines dividebantur Poen-
 nitentes; in Deflentes, Audientes, Succumbentes, & Consistentes.*
 Et Alexius Aristenus in Can. XI Ancyrarum : αἱ δεχόμεναι δηλη-
 τήρια ὅτι τῷ πᾶσι ἐμβρυα αἰτῶν ἀνελεῖν, ὅτι δέκα ὁπιδειξάσθωσαν ἔτεσι.
 δύο μὴ ἔτη ἕξω ἢ πεισολαίῃς τῇ ἐκκλησίας ἰσάμφοι, καὶ προσκλαύσωνται.
 τρία ἢ πῶδε τοῖς βασιλικαῖς ἐσώσων πυλῶσι, καὶ τῇ θείῳ γραφῶν ἀκροά-
 μφοι, ἄλλω ἢ πετρελίαν ἐν τῇ πεισολαίῃς τῇ ἐκκλησίας ἐν τῇ ὁπι-
 σθῇ μέρει ἢ ἀμφοι ὑποπίπτει, καὶ μὴ τῇ κατηχεμῶν σωεξίσων,
 ὅτι

ἔπι ἢ ἐν αὐτῶν σωσάμεναι τοῖς πιστοῖς, καὶ τὸ δὲ χῶν κεινωνῶσα. *Quae poxia accipiunt ad factus proprios necandos, decem annos in poenitentia sint; duos quidem extra ambitum ecclesiae stantes, & deflentes; tres ad fores Basilicas immoantes, & sacras scripturas audientes; quatuor alios intra ambitum ecclesiae in postica Ambonis parte succumbentes, & cum Catechumenis egredientes; & unum annum cum fidelibus consistentes, & de precationibus participantes.*

XX. Προσκλαίοντες, Deflentes, erant, qui, admissio peccato, extra Ecclesiam stantes, cum luctu & lacrymis eos, qui Ecclesiam ingrediebantur, supplices exorabant, ut pro se misericordiam Deielicerent. Thaumaturgus epist. Canon. Canon. XI: ἡ προσκλαύσις ἐξω τῆ πύλης τῆ δικηρίας ἐστίν, ἐν ᾗ ἐσώτα τὰ ἀμαρτάνωντο, καὶ τὸ εἰσιόντων δεῖσθαι πιστῶν ὑπὲρ αὐτῶν δὲ χεῖσθαι. *Fletus, seu luctus, est extra portam oratorii, ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur.* Basilii Magnus Can. LVI: τὰ ἢ εἶναι ἐπὶ τῆς οἰκονομῆσται ἐπὶ αὐτῶν. ἐν τέσσαρσιν ἐπεὶ προσκλαίειν ἐφείλετο ἐξω τῆς θύρας ἐσὼς τῆ δικηρίας οἶκε, καὶ τὸ εἰσιόντων πιστῶν δεῶμεν τὸ δὲ χῶν ὑπὲρ αὐτῶν ποιέειν, ἐξαγορεύων τὸ ἴδιον πᾶσι νομίαν. *Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur: debet quatuor annis deflere, stans extra fores oratorii, & fideles ingredientes rogans, ut pro ipso precentur, suam iniquitatem pronuncians.* Can. LXXV, de iis, qui cum propria forore polluti sunt: μὴ ἢ τὸ ἐλθεῖν εἰς σωμαθῆσιν τὸ φοβερόν ἀμαρτίας τετελεῖαν προσκλαίειν; τῇ θύρᾳ τῆ δικηρίας οἶκον παρρησῶς, καὶ δεῶμεν τὸ λαῶν εἰσιόντων ἔπι τὸ προσδὲ χῶν. ὥστε ἕκαστον μὴ συμπυθέας ὑπὲρ αὐτῶν ἐκτενεῖς ποιέειν πρὸς κύριον τῶν δεήσεως. *Postquam autem in horrendi peccati sensum & animadversionem venerit, triennio defleat, stans propter fores domus oratoria, & rogans populum, ingredientem ad orationem; & unusquisque pro ipso misericorditer ad Dominum intensas fundat preces.* Mathæus Blastarius: καὶ προσκλαίοντες μὴ εἰσιν οἱ ἐξω τῆς θύρας τῆ δικηρίας ἱσάμεναι, καὶ πρὸς τὸ εἰσιόντων τε καὶ ἐξιόντων πιστῶν δὲ χῶν τε αἰτέμεναι, καὶ τὸ ἀμαρτίας συγχώρησιν. *Et Deflentes quidem sunt, qui extra portas oratorii stant, & à fidelibus introeuntibus & exeuntibus supplicant, ut pro illis Deo preces effundant, ad veniam peccatorum impetrandam.* Balsamon in Can. I I Dionysii Alexandrini: ἢ ἐν αὐτῶν τῶ πρὸν ἂν εἰς ἀνδράσιν ἐφείτα ἱσάμεναι ἡμῶν μὴ ἐκκλησιασζέμεν, ἀλλὰ ἐξωθεν αὐτῶν προσκλαίειν. *Et in ipso Pronao ne viris quidem stare permittitur, quibus imposta est poena, ne in ecclesia versentur, sed ex-*

ιτα ipsum flere. Græcus Scholiastes Harmenopuli in Epit. Canon.
 sec. v, tit. III: προσκλαίων ἡγοῶν ἔξω τῆ ἐκκλησίας ἐστῆμι, καὶ
 τῇ εἰσιόνῳ δέομαι. ὡς αὐτὸ εὐχεσθαι. *Plorans, hoc est, stans extra
 ecclesiam, & ingredienti orans, ut pro se preces fundant.* Quod ele-
 ganter Tertullianus, *Fratribus legationes deprecationis suæ injunge-
 re.* Προσκαύσεως exemplum notant apud Eusebium lib. v, cap.
 xxviii, ubi de Natali quodam agitur: καὶ πολλῆς πνεύσεως καὶ δα-
 κρύων προσερεῖν Ζεφυρίῳ τῷ ἐπισκόπῳ κυλιόμενον ἐπὶ τοῦ πόδας,
 ὃ μόνον τῷ ἐν τῷ κλήρῳ ἀλλὰ καὶ τῷ λαϊκῷ, συγχέαιτο τοῖς δάκρυσι τῷ
 εὐσπλαχνῶν ἐκκλησίαν & ἐλεήμονα. *χρῖς.* *Multis lacrymis errorem
 suum deslens, ante pedes Zephyrini Episcopi se prostermit, & vestigiis
 omnium, non modo Clericorum sed etiam Laicorum, multa cum lamen-
 tatione, provolutus, in lacrymas & miserationes omnium provocavit Ec-
 clesiam, ut indulgentiam sibi à Christo, continuis & jugibus pro ipso
 precibus, implorarent; ut vertebat Rufinus.* Et apud Synesium
 epist. lxxvi ad Theophilum, Alexandrinum Episcopum: Λαμ-
 πριανὸν Ἰάσον εἶλεν αἰδικίας. ὃ δὲ φθύσας ὁμολογία τῇ ἐλεῖχον ἔχρῃ
 δίκῃ ἐκκλησιαστικῶν συνόδων ἐργόμενος. καίτοι καὶ δάκρυον ἐν μετ-
 νοίας ἀφῆκε, καὶ δῆμος ἱκέτης αὐτὸν ἐξητήσατο. ἀλλ' ἐγὼ ποῖς δεδογ-
 μένοις ἐνεκαερέτησα. & ἡ λύπη τῷ αὐθεντίᾳ εἰς τῷ ἱεροδικτῷ κατέ-
 δρα ἀνέπεμψα. *Lamprianum Iason reum fecit injuriarum: iste au-
 tem præveniens confessione probationem, pœnam fert, prohibitus eccle-
 siastica communione: quanquam emisit lacrymas ex pœnitentia, &
 populum supplex illius pœnam deprecatus sit. Verum ego mansi in his,
 quæ decreta fuerant: solvendi autem auctoritatem ad sacram sedem
 remis.* προσκλαίων τῷ ἐπισκόπῳ ἄλλο quoque modo expressit Basi-
 lius Can. lxxxi: ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἄδεσθαι ἔσωσιν. *Tribus annis non
 recipiantur, hoc est, in ecclesiam; sed extra eam impositum sibi
 onus subeant.* Et infra: ὁμόσπονδες ὁρᾶς ἐκλινικῆς ἐκβαλέσθωσαν
 μὲν ἐν τρισὶν ἔτεσιν. *Qui Gentilium sacramenta jurant, tribus qui-
 dem annis ejiciantur.* Gregorius Nyssenus epist. ad Letoium:
 ὥς ἐν πορνείᾳ μολωθέντας ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι καθόλως τῇ εὐχῇ ἀπο-
 βλήτες εἶναι. *Ve qui in fornicatione polluti sunt, in tribus quidem an-
 nis ob oratione omnino expellantur.* Et infra: ὥς ἐν μὲν τῷ παντελεῖ
 ἀφορσμῷ ἐνεκατῇ χερίν Διὰ τὴν αἰτίαν ἀπεργόμενον τῇ ἐκκλησίᾳ. *Ve
 in perfecta quidem segregatione novem annorum tempore versetur ab ec-
 clesia prohibitus.* Petrus Alexandrinus, orat. de Pœnitentia, προσ-
 κλαίωντας vocat κατὰ πνεῦμα. Quod male explicat Balsamon

Διὰ τὴν αἰτίαν

Ἀξιολογῆν ἐτι ἐν μετάνοιᾳ. Latius namque patet μετάνοια, Pœnitentia; cum, quicumque in luclu, in pœnitentia quoque sit, & non vice versa, quicumque in pœnitentia fuerit, sit etiam in luclu. Sed illud obiter hic animadvertendum, προσκλαίειν, Deslere, non semper eo sensu accipi, ut, qui deslet, in loco deslentium permaneat. Colligo ex Balsamone in Can. LXXIII Basilii Magni. cum enim decrevisset Basilius, Christum negantes προσκλαίειν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι παρ' ὅλον τ' τὴ ζωῆς αὐτῶν χρόνον. Deslere, ὅτ' confiteri toto tempore vitæ suæ; Balsamon adnotat: τὸ ὅτ' προσκλαίειν τέτρες, καὶ ἐξομολογεῖσθαι δι' ὅλης τ' οἰκείας ζωῆς λέγασί πνευ μὴ ἐκλαμβάνεσθαι εἰς τὸ ἴσασθαι αὐτῆς, καὶ εἰς τὸ τὸν τ' προσκλαιούτων. τῷ το γὰρ φασιν, ἕξω τ' συμπαιδείας ἐστὶ ὁ αἶγος, καὶ τ' ὅτ' θεῷ φιλανθρωπίας τ' νικώσης πᾶσαι ἀμαρτίαν. διὸ καὶ ἀξιῖται προσκλαίειν μὴ τέτρες, καὶ ἐξομολογεῖσθαι τὸ ἀμαρτήματα δι' ὅλης τ' οἰκείας ζωῆς. οὗ τῶτος δὲ τ' ὁπλημίων ἀνύειν καὶ οὗ κανόνας τῆς ἐν ἀγκύρα πωόδου. τῆς μὴ τοι μετὰ λήψεως τ' ἀγιασμάτων οὐκ ἀξιοθήσονται εἰ μὴ ἐν τ' τελευτήταις ἀναπνοαῖς. ταύτη ὅτ' τῇ γνώμῃ συνήθεμαι καὶ αὐτὸς, ὡς φιλανθρωποτέρει, καὶ ὅτ' ἔδωκε τὸν τ' ῥημάτων ὁ αἶγος ἀναφάνεται τὸ ἴσασθαι τ' ὅτ'ως ἡμαρτηκότα εἰς τὸ τὸν τ' προσκλαιόντων. Illos autem deslere, ὅτ' per totam vitam confiteri, dicunt nonnulli, non accipi, ad hoc ut ponantur in locum deslentium: hoc enim, inquirunt, est a sancti misericordia; ὅτ' Declementia, quæ vincit omne peccatum alienum; ὅτ' ideo velunt, eos quidem deslere, ὅτ' peccatum confiteri toto vitæ tempore, sed loca penarum peragraré, secundum Canones Ancyranæ Synodi: sed sacramentorum communionē digni non habebuntur, nisi in extrema respiratione. Ei autem sententiæ assentior ὅτ' ipse, ut humaniori, ὅτ' quod nec ex sancti quidem verbis apparet, eum, qui sic peccavit, statui in loco peccatorum deslentium. Deslentes itaque extra ecclesiam, pro patratissccleribus; fideles Ecclesiam ingredientiés deprecabantur, ut Deum sibi propitium redderent; & is delicta commissâ condonaret: statioque illis erat cum excommunicatis, hæreticis, Gentilibus; facinorosis, contumacibus; & quos supra retulimus, energumenis: quibus cum ecclesia interdiceretur, solemniss ille locus habebatur; qui non alius erat, quam ipsius ecclesiæ porticus, sive vestibulum. Postquam enim a sacris dimissi Catechumeni, alique pœnitentes, extra ecclesiam sese conferebant, necesse erat, ut locus ille per commodus assignaretur, qui eos a pluviiis, & solis ac tempestatiss æstibus, defenderet; qualem no-

bis ex oratione panegyrica de ecclesiarum ædificatione Euseb-
bii in ecclesiastica Historia dicto loco repræsentavit.

XXI. Ακροῦμνοι, *Audientes*, sive *Auditores*, erant, qui in
Narthece stantes, non in Propylæo, seu Porticu Templi, divi-
nas tum veteris tum novi fœderis Scripturas, & de Fide nostra
Conciones, à Præsulibus aliisque habitas, audiebant; quibus fini-
tis, una cum Catechumenis è Narthece extra ecclesiam egre-
diebantur. Gregorius Thaumaturgus Can. xi: ἡ ἀκρόασις ἐνδοξὴ
τῆς πύλης ἐν τῷ ναρθηκί ἐνθα ἐστίναι καὶ τῇ ἡμερῆσι τοῖς ἕως τῇ κατηχη-
μῶν, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεται. ἀκούων γάρ φησι τῇ γραφῶν, καὶ τῆς δι-
δασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ ἀξιώσθω προσδύχῃς. *Auditio est intra
portam in Narthece, ubi oportet eum, qui peccavit, stare usque ad
Catechumenos, & illinc egredi; audiens enim, inquit, scripturas, &
doctrinam, ejiciatur, & precatione indignus censeatur.* Basiliius Ma-
gnus Can. lvi: μὴ ὅτι πᾶσα εἴη ἐν τοῖς ἀκροῦμνοις δεχθήσεται, ἐν
πέντε ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται. *Post quatuor autem annos inter Au-
ditores recipietur, & quinque annis cum ipsis egredietur.* Can. lxxv:
μὴ ὅτι τοῦτο ἀλλὰ τριετία ἐστὶν ἀκρόασις μόνον τοῦ προσδύχου, καὶ ἀκούων
τῆς γραφῆς, καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ κατὰξιώσθω προσ-
δύχῃς. *Postea autem alio triennio ad solam auditionem admittatur, &
scripturam ac doctrinam audiens ejiciatur, & nec oratione dignus ha-
beat.* Nyssenus epist. ad Letoium: ἀλλὰ ὅτι τοσῶτον ἐστὶ ἐν τῇ ἀκρόα-
σὶ παραμένει μόνον τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ τῆς τῶν γραφῶν ἀκροάσεως
ἀξιώμενον. *Alios autem tot annos in auditione permaneat, sola Docto-
rum & scripturarum auditione dignus habitus.* Hinc vehementer
errat Zonaras in Can. xi primi Nicæni: καὶ τρία μὲν ἐτὶ ἀκροῶν
ἀνακελεύεται, ἧγον ἐξω τῆς ἐκκλησίας ἵστανται ἐν τῷ ναρθηκί, καὶ τῶν
δείων ἀκούειν γραφῶν. *Ut triennium quidem inter Audientes agant;
cum quibus scilicet extra ecclesiam relegati, in Narthece consistant, di-
vinisque scripturis audiendis vacent.* Balsamon item, qui Au-
dientes extra ecclesiam ponit in Can. xiv Nicæni primi: οἱ ἄγιοι
πατέρες διορίζοντες. ἀλλὰ πρότερον ὅτι τριετία ἐξῆλθεν τῆς ναῆς ἵστανται μὲν
τῶν ἀκροῦμνων. πληρωθείσης ὅτι πρώτης διδασκαλίας εἰς τὴν πρῶτην ἐγ-
γείσιν, καὶ τότε τῶν κατηχημῶν. *Sancti Patres definiunt. Sed prius
triennio extra Templum stare cum Audientibus: eo autem completo,
in priorem statum, & ordinem Catechumenorum, recipi.* Neque his
melius Alexius Aristenus in Can. xi: ὥστε τοῦ γνησίως ἐξ αὐτῶν
μετὰ μελομένης τρία μὲν ἐτὶ ἐν τοῖς ἀκροῦμνοις, ἧτοι ἐν τοῖς βασιλικαῖς
ἐστίναι

ἐσάναι πυλῶσι, καὶ τῷ θείῳ ἀκροᾶσθαι γραφῶν. καὶ ὃ τὸ πρῶτον ἐν δὸν τῷ παλαιῷ ἐκκλησίας εἰσπαύσασθαι, καὶ καὶ τῷ ὑποπιπόντων ἐν τῷ ὁποδίῳ τῷ ἁμῶν ἐπὶ αὐτῇ διατελέσῃ τῇ κατηχευμένων ἐκφωνήσας ἐξερχομένοι. *Vi, qui legitime ex his pœnitentiam egerint, tribus annis inter Audientes, sive in Basilicis foribus stent, & divinas scripturas audiant : & post illos tres annos intra ambitum ecclesiæ intro-mittantur, & cum Succumbentibus in postica Ambonis parte per septem annos permaneant, una cum acclamatione Catechumenorum exentes.*

Quomodo enim expelli ejicique ab ecclesia potest post scripturarum lectionem, si, dum eæ recitantur, extra ecclesiam est? Si Narthecem extra ecclesiam ponant, male eos intra ecclesiam cum reliquis fidelibus ponunt, quod jam Patres, ut vidimus, asserunt, ex qua postea essent trudendi. Deinde, quomodo ista cum illis Balsamonis convenient in Can. 11 Dionysii Alexandrini? ὅτι γὰρ εἰσιν οἱ παλαιὸι καὶ οἱ νεῶι, ὡς τὰ ἐκκλησιῶν προαύλια, ἀλλὰ μὲν αὐτῶν ἀπονεμηθῆναι γυναιξί, καὶ μὴ κωλυομένῃς ἐκκλησιάζειν. ὅς δὲ παλαιὸν τὸν δότῃς ἐστὶ μετάνοίας ὁ ἀκροαυμένων λεγόμενος. καὶ ἐν αὐτῷ εἰδὲ ἀνδράσιν ἐφείτῃ ἵστασθαι ὁπλῆμῃσι μὴ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ ἐξῶθεν αὐτῶν προσκαίειν. ἐδὲ γὰρ οὐ τοιαύτας προαύλιας, εἰς ἃς αἱ τοιαύται ἀκάθαρτοι γυναῖκες ἐμῆλον ἵστασθαι μὴ ἀναπαύειν τὸν ἐκκλησιῶν ἐξ ὁρῶν. *Non sunt enim Pronai communes, ut ecclesiarum vestibula, sed pars sunt ipsarum, mulieribus attributa, quæ in ecclesia versari non prohibentur. Qui quidem Pronais est locus Pœnitentiæ, qui dicitur Audientium; & in ipso ne viris quidem stare permittitur, quibus imposta est pœna, non in ecclesia versentur, sed extra ipsam deflere. Oportet ergo ejusmodi loca, in quibus stabunt ejusmodi immundæ mulieres, ecclesiarum locum directo non implere. Distinguit Proaulia à Pronais. Proaulia vestibula extra ecclesiam sunt, Pronai in ipsa ecclesia, quos Nartheces alii nuncupant; & eos esse secundum Pœnitentiæ, Audientium scilicet, locum, affirmat: à quibus ii, quibus in ecclesiam ingredi interdicitur, arcentur. Ergo Audientes, qui in Pronais collocantur, extra ecclesiam non immorantur, sed in ipsa ecclesia; à qua, dum tempus est, ejiciuntur. Ex Balsamone sua habuit Scholiastes Græcus in Harmenopuli epit. Canonum dicto loco. Melius rem tangit Blastarius, qui veteres secutus, non potuit non ex eorum ingenio loqui: ἀκροαυμένοι ὅτι οἱ ἐνδοθεν τῷ ἵκῃ ἱστέροι ἐν τῷ λεγόμενῳ νάρθηκι, καὶ τῷ θείῳ γραφῶν, καὶ τῷ κεινῇ ἐπακόντες διδασκαλίας.*

ἐνθ' ἑστω μὲν τῆ κατηχημένων ἐξερχόμενοι. *Audientes vero sunt, qui*
intra portas stant in loco, qui dicitur Narthex, & divinas scripturas &
communem doctrinam audiunt; tum demum cum Catechumenis ex-
eunt.

XXII, Ὑποπίπτοντες, *Succumbentes*, qui intra ecclesiæ septa manebant, & cum Catechumenis egrediebantur : quod Basilius Magnus Can. XXI. I, & alibi ; δεχθῆναι εἰς μέθνοιαν dixit. Thaumaturgus : ἡ ᾗ ὑποπίπτουσιν αἰσώθεν τὴ πύλῃ τῆ ναῦ ἱσάμεν ὅ μὴ τὴ κατηχημένων ἐξερχῇ. *Subiectio autem sive substratio est, ut intra Templi portam stans cum Catechumenis egrediatur.* Basilius Magnus Can. LV. I : ἐν ᾗ ἐπὶ αἰετι μὴ τὴ ὑποπίπτει μεθόχοις ἐξελεύσεται. *Septem autem annis cum iis, qui in substratione orant, egreditur.* Can. LV. I : ἐπὶ ταῖς εἰσόδαις μὴ διακρύβει ἐξεζήτησεν αὐτὴν καὶ μεθόχοις τῶ κυρίῳ μὴ συνειμιμῶ καρδίας, καὶ παθῶν ἰσχυρῶς δίδωται αὐτῇ ὑποπίπτουσιν ἐν αἰσώδαις τρισὶν ἔτεσιν. *Deinde siquidem illam cum lacrymis exquisivit, & Domino cū cordis contritione & valida humilitate supplex procidit, datur ei substratio in aliis tribus annis.* Nyssenus epist. ad Letoium : ἐν ᾗ τῇ τρίτῃ ἐννάδι μὴ τὴ ὑποπίπτοντων ἐν ὁπισθοφῇ μεθόχοις ἔστω ἐλθεῖν ὅταν τὴ μέθνοιαν τῆ ἀγίας ματρὸς δηλαδὴ. *In tertio autem novenario cum substratis in conversione orans, ut perveniat ad communionem, sacramenti scilicet.* Zonaras in Can. x Thaumaturgi : ὑποπίπτειν, τὰ τέταρτα τῆ τάξεως τῶν ὑποπίπτοντων, οἵ πνεες ὑποσυνάχονται μὴ τοῖς πιστοῖς εἰσιόντες εἰς τὴ ναὸν, ἐξερχόμενοι ᾗ ὡς οἱ κατηχημένοι. *Hoc est, ab eorum, qui succubuerant, ordine.* Porro hi cum fidelibus quidem precantur, Templum introeuntes : ceterum more Catechumenorum egrediuntur. Blastarius : ὑποπίπτοντες δὲ εἰσιν οἱ ἐνδον τῆ ἐκκλησίας ἱσάμεν, κατόπιν ᾗ τῆ ἀμβωνῶ, ὅ μὴ τῶν κατηχημένων, καὶ ὅποι ἐξιώντες, λῶντα τὸ, ὅσοι κατηχημένοι, ἐκφωνηθεῖν ὑπὸ τῆ ἀρχιερέως. *Succumbentes vero sunt, qui intra ecclesiam stant post Ambonem, & cum Catechumenis exiunt, cum à Diacono illud acclamatum fuerit, Quicumque Catechumeni.* Ex Blastario descripsit Scholiastes Græcus in Harmenopolum : ὑποπίπτων, ὅ γιν ἐν τῇ ἐκκλησίας ἱσάμεν ὅ πῶθεν τῆ ἀμβωνῶ, ὅ ἐξερχόμεν μὴ τῶν κατηχημένων. *Succumbens, hoc est, stans intra ecclesiam post Ambonem, & cum Catechumenis exiens.*

XXIII. Quid vero *ἁπόστολος* sit, in ipsis Canonum expositio-
ribus nondum comperi ; ex Dionysio tamen Areopagita colligi-
go, de eccles. Hierarch. cap. v, nihil aliud esse quam genus
flexio-

flexionem, una cum ipsius corporis incurvatione; ea namque ratione poenitens submittit se, succumbitque expurganti. καὶ οὐ μὴ ἐστὶ τοῖς ἱεράρχαις & ἱερεῦσι, καὶ λήττεροῖς ἐν ταῖς ἱεραρχικαῖς αὐτῶν πελώσεσιν, ἢ πρὸς τὸ θυσιαστήριον προσαγωγή, καὶ ὑπόπλωσις. *Communia quidem sunt & Pontificibus, & Sacerdotibus, & Ministris, cum cooptantur, & consecrantur, accessus ad divinum altare, & substratio.* Et infra: ἢ μὴ ἐν ὅτῃ τὸ θεῖον θυσιαστήριον προσαγωγή καὶ ὑπόπλωσις αἰνίσκεται. *Ad divinum itaque altare accessus & substratio innuit.* Quæ nulla alia fuerit, quam illa, ἃ μὲν τῷ πόδε κλίνας ὀπίσθην & θυσιαστήριον. Et: ὃ ἡ ἱερὸς ἃ μὲν τῷ πόδε κλίνας ὀπίσθην & θυσιαστήριον. Et: ὃ ἡ λήττερος ἓνα τοῖν ποδῶν κλίνας. *Vt utroque genu flexa ante sacrarium.* Et: *Sacerdos autem flexis ante sanctum sanctorum utrisque genibus.* Et: *Minister vero genu altero flexo.* Nec aliud voluisse Dionysium, habeo ex Maximo in Scholiis: ὑπόπλωσις ἢ γονυκλισία. *Hypoptosis genuum flexio; idque probabilissima ratione.* Basilii cap. xxvii ad Amphilochem, de Spiritu sancto: καὶ καθεκάστω ἡ γονυκλισία, καὶ ἀναστάσιν ἐργῶ δείκνυμεν, ὅτι καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας εἰς γλῶσσαν κατέρχεται, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας & κλησίου ἡμεῖς εἰς ἕχθρον ἀνεκλήθημεν. Porro in unaquaque genuflexione, & assurrectione, re ipsa ostendimus, quod etiam propter peccatum in terram delapsi fuimus, & per ejus, qui nos creavit, clementiam in cælum revocati sumus. Balsamon ibidem: ἀλλὰ & αἱ γονυκλισίαι οὐκ ἀσύμβολοι ἡμῖν εἰσι. σημαίνει γὰρ ἡμῖν ἢ εἰς γλῶσσαν κατέρχεται, ὅτι ἀμαρτάνοντες εἰς γλῶσσαν κατέρχεται, ἢ γὰρ πεπλάκαμεν: ἢ ἡ ἐκ τῆς γῆς αὐτῆς ἀνάνθρωπος, καὶ ἀνάστασις, ὅτι ἐκ τῆς πλάκας ἀνεκλήθημεν διὰ χάριτος & θεῶν φιλανθρωποσυνεργίας πρὸς ἡμᾶς. Sed nec genuflexiones inconsiderate à nobis geruntur. Significat enim in terram quidem inclinatio, quod peccantes in terram lapsi sumus, scilicet decidimus; ex terra autem rursus assurrectio, & elevatio, quod à lapsu conversi sumus per gratiam Dei, qui clementia in nos usus est. Quod cum non animadvertissent Zonaras & Balsamon, foedissime lapsi sunt, in Can. xi Nicæni primi. Hic: ἐπὶ ἡ ἔτη ὑποπτήν, ἡ τοῖς ἱσταντο ἐν τῷ ἐκκλησίας ὅπου εἰς μὴ τοῖς ἃ μὲν καὶ ἐξέρχεται μὴ τὴν κατηχεμένων. *Septem autem annis subterni, sive intra ecclesiam stare, sed post ambonem, & cum Catechumenis exire.* Et in Can. xviii: ὑποπτήν ἡ αὐτῶν διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι ἐξέρχεσθαι μὴ τὴν κατηχεμένων. *esse subter illos, eo quod coguntur egredi cum Catechumenis.* Et in Can. xix Thaumaturgi: εἰ ἡ καθάρσιος αὐτῶν τῶν πρὸς αὐτοῖς.

ὑποπίπτον, ἢ γὰρ ἐξέρχονται μὴ τῇ κατηχεμένων. *Sin autem condemnati fuerint, collocari cum iis, qui substernuntur, scilicet egredi cum Catechumenis.* Ille: ἐπὶ αὐτῇ ἐστὶ ὑποπίπτον, ἡτοι ἐν τῷ μὲν τῇ ἐκκλησίας εἰσέρχονται, ἐν δὲ τῷ ὅπουθεν μέρει τῶν ἁμάρτων ἵσταται, καὶ ἐξίεναι μὴ τῇ κατηχεμένων. *Septem annis in substratione sint: hoc est, in ecclesiam quidem ingrediantur, verum secundum Amphionem stent, & cum Catechumenis exeant.* Alexius Aristenus in Can. xxxi Nicænum: μὴ δὲ τρεῖς χρόνον ἔνδον τῶν παύσας τῇ ἐκκλησίας εἰσέλθωσι, καὶ μὴ τῇ ὑποπιπτόντων ἐν τῷ ὅπουθεν τῶν ἁμάρτων ἵσταται ἐπὶ αὐτῇ ἀπελείπει τῇ τῇ κατηχεμένων ἐκφωνήσας συνεξερχόμενοι. *Post tres annos intra ecclesie ambitum introducantur, & una cum Succumbentibus in postica Ambonis parte per septem annos maneat, cum Catechumenorum acclamatione exeuntes.* An idem sonant Balsamoni & Zonaræ, Aristenῶ, & Blastario, stare & succumbere, substernere se & exire cum Catechumenis? Licet verum sit, Succumbentes hosce una cum aliis moram, cum liceret, traxisse, tum demum ab ecclesia egressos cum Catechumenis. Et plus aliquid infert τὴν θέσιν αὐτῶν τοῖς ὑποπίπτουσιν, collocari cum succumbentibus, quam exire cum Catechumenis. Quæ propterea sit μακροὺς ὑποπίπτουσιν, longa substratio. Vide apud Zonaram, & Balsamonem in Canon. xvi Ancyran Concilii.

XXIV. Συνεστῶτες, sive στωϊσμοὶ, *Consistentes*, ii vocabantur, qui cum aliis fidelibus stantes orabant, necdum tamen ad sacramenta admittebantur. Preces enim fideles stantes peragebant, non solum tanquam qui cum Christo consurrexerunt, &, quæ supra sunt, quærunt, sed quod etiam seculi, quod expectatur, viderentur imago; ut Basilii tradit cap. xxvi i ad Ampliochium, de Spiritu Sancto, & Balsamo, Scholiis in eundem: & quamvis ibi de Dominica & Pentecoste sermo sit, referri tamen & ad alia possunt. Basilii: ἐν ᾗ τὸ ὄρεθον αἵματι τῶν πνευμάτων πρὸς τοὺς οἱ θεοὶ καὶ ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαύδωσαν. *In qua rectam orationis figuram præferre nos Ecclesiæ ritus docuere.* Addit Balsamon: ὡς περὶ τὴν ἡμῶν ἐκ τῇ γῆιν ὅπου τὰ ἐργαία διὰ τῆς ἐναργείας, ἡτοι φανερός ὑπομνήσεως. ὑπομνησόμεθα ὅτι διὰ τῶν ὀρέων αἵματι αὐτῶν ὄρωντες τῇ μελλόντων, καὶ ἐργίων. *Mentem nostram veluti excitantes à terrenis ad celestia, per evidentem & manifestam admonitionem. Per rectam enim figuram sursum aspicientes, futurorum & celestium admonemur.* Thaumaturgus: ἡ σύστασις ἵνα στωϊσμοὶ τοῖς πιστοῖς, καὶ
μὴ ἐξέρ-

μη ἐξέρχεται μὲν τὴν καθήκον. *Consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum Catechumenis non egrediatur.* Synodus Ancyrana, Can. xxv : οἱ συνιδόντες ἐκελεύσθησαν ἐν δεκάτῃ δεχθῆναι εἰς τὴν συνεσῶτα. *Hi, qui conficii fuerunt, iussi sunt decem annis, inter eos, qui consistent, recipi.* Basilius Magnus Can. lvi : ἐν πέντεσσι θυσισησεται μόνον τοῖς πιστοῖς, περισφορῆς ἢ ἡ μετὰλήψεται. *In quatuor annis solum stabit cum fidelibus, sed non erit oblationis particeps.* Can. lxxv : καὶ ἔτις ἐπὶ δὲ τὴν δεκάτῃς τῆς μετάνοιας ἀξίως ἀποδείξεται τῷ δεκάτῃ ἔτι εἰς τὴν πρῶτην δεχθῆναι χωρὶς περισφορῆς. καὶ δύο ἔτι συσῆς εἰς τὴν δεκάτῃς τοῖς πιστοῖς, ἔτι λοιπὸν κατὰξίσθῃ τῆς ἁγίας κοινωνίας. *Et sic postquam pœnitentiæ fructus dignos ostenderit, decimo anno in fidelium orationes suscipiatur sine oblatione ; & cum duobus annis una cum fidelibus ad orationem subsisterit, sic deinceps dignus habeatur boni communionis.* Scholiastes Græcus in Harmenopulum : συνεσῶς, ἡ γὰρ τοῖς πιστοῖς συνδύομι, τῶν ἀγασμάτων μήπω ἀξιώμι. *Consistens, hoc est, una cum fidelibus orans, sacramentis vero non communicans.* Balsamon, in Can. iv Basilii Magni, Trigamos ait ἵσταται εἰς τὸ πόπον τῶν ἀκροαμάτων ἐν ἑπταετίᾳ, καὶ μὲν πρῶτα συνίσταται τοῖς πιστοῖς μέχρις ὅλης πενταετίας, καὶ ἔκτοτε καρπὸς ἀξίως ἀποδείξας τῆς μετάνοιας ἀποκαθίσταται εἰς τὸ πόπον τῆς κοινωνίας. *stare in loco Audientium tribus annis, & postea cum fidelibus consistere ad quinquennium usque, & ab eo tempore ostensis fructibus dignis pœnitentiæ, in communionis locum restitui.* Alexius Aristenus in Can. xi Nicæni primi : καὶ μὲν παρέλθουσιν ἡ ἐξ ὁμοῦ ἔτις ἀπὸ τῶν ἀποστολῶν μὲν τῶν πιστῶν τὴν σύστασιν δεξιάται κοινωνοῦντες αὐτοῖς τῶν περισφορῶν μέχρι συμπληρώσεως τῆς μυσαγωγίας, τῆς θείας μύστοις μετὰλήψεως ἑαυτοῖς τοῖς δυοῖν τέτοις μετὰλυσιν ἔτις. ἀλλὰ μὲν τὸ ἡ τῆς μετοχῆς τῶν ἀγασμάτων ἀξιώθησιν. *Et post annum septimum exactum, per alios duos annos cum fidelibus consistent, eorundem precationum particeps, quousque finierit Mystagogia. Divina vero communionis per hos duos annos nullo modo particeps fiant ; sed illis exactis, & communionis mysteriorum digni erunt.* Blastarius : συνιστάμενοι ἢ οἱ τοῖς πιστοῖς μὴ συνδύομι ἢ συμπάλλοντες, τῆς ἡ τῶν ἀγασμάτων ἀποχόμινοι μετὰλήψεως μέχρις ἀν ἐξήκωσι & νεομισμῶν χρόνος τὸ τέλος αὐτοῖς τῆς θείας ἐκδέχεται κοινωνίας. *Consistentes vero sunt, qui simul cum fidelibus orant & canunt, à sacrorum mysteriorum participatione abstinentes, donec adveniente secundum leges illis prescripto tempore perfectum eos sacræ communio-*

nis excipiat. Σωμάτιος dicitur ab aliis, *κρινωνήσση, κρινωνήσση δὲ χῆς,* Canon. iv Ancyranus : *κρινωνήσση χῶς πρὸς φορεῖς,* Can. vi : *κρινωνίας πυχάνην τῆς εἰς τὰς πρὸς δουχῆς,* Can. xvi. Alii *κρινωνεῖν* τοῖς πρὸς τῶν δὲ χῶν : quod dictum notat Zonaras ἀντὶ τῆς σωμάτιος αὐτοῖς, καὶ σὺν δουχεσσι, hoc est, cum eis simul consistere, precibusque fundendis vacare : *δὲ χῆ χῶς πρὸς φορεῖς,* Can. xxiii : *κρινωνεῖν* τῷ λαῷ τῶν πρὸς δουχῶν, Can. xi Concilii Nicæni. *συνεῖναι* τοῖς πρὸς εἰς τῶν δέησιν, Basilus Magnus, Can. lxxxi.

XXV. Refert Balsamon in Can. iv Thaumaturgi, nonnullorum fuisse sententiam, consistentiam cum fidelibus, sacramentorum quoque participationem tacite sequi, *συνέπειος τῇ μὲν τῶν πρὸς συνάσει, καὶ τῶν ἀγιασμάτων μέθεξιν σιωπηρῶς.* Neque ipse videtur ab hac sententia alienus, cum in Can. xix Laodicensi Concilii tradat : *ἐν μετάνοιᾳ δὲ εἰσὶν οἱ ἀγῆ πνα ἀμαρτήματα θηλημνήντες πρὸς, οἱ ἀξέμενοι καὶ τῶν ἀγῆς μετλήφεις.* In Pœnitentia sunt, quibus propter peccata pœna injuncta est, qui etiam sancta communionem digni habentur. Sed id omnino falsum esse, pluribus evincitur. Primo, semper Canones, Patresque cæteri, Consistentiam istam à Sacramentorum participatione separant: eam namque dicunt esse faciendam *χῶς πρὸς φορεῖς, χῶς κρινωνίας, χῶς ἀγιασμάτων, χῶς μετλήφεις,* & sexcenta alia. Adde, si stantes isti, corporis & sanguinis Christi participes essent, statio ista neque pœna esset, neque diceretur ; cum nullum pœnitentium & reliquorum piorum fidelium discrimen cerneretur. Et tamen Pœnitentes hi, stantes, orantesque cum aliis, ἐν θηλημνίαις esse dicuntur, tempusque in illis moræ præscribitur. Non ergo possident quicquid alii fideles non pœnitentes habent, & in aliquo illis inferiores judicantur : id non fuerit aliud, quam privatio sacramentorum ; quæ inter pœnas ecclesiasticas non infimum locum obtinebat. Basilus Magnus Can. xiii : *πῶς τῇ καλῶς ἐχθὲς συμβεβηδὺν ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαρὰς ἑστῶν ἐπὶ τῶν κρινωνίας μόνης διατέχεται.* Rectum autem forte erit consulere, ut, qui sunt manibus non puris, solatium annorum communionem abstineant. Σύστασις ista dicebatur præterea *συνάξις,* quod una cum reliquis fidelibus congregarentur. Theophilus Alexandrinus ad Menam Episcopum : *καὶ μὴ βελομήλει ἀναστῆλαι τῶν ἀδικιῶν ἐχῶρσαι τῶν συνάξεως. ἐπὶ δὲ ποίνῃ δρόν, ὡς τὸ ἐαυτῆς κακὸν θεοσκόπου βέλεται συναχθῆναι, γέλησιν πρὸς σκόπῳ αὐτῶν ἀποφύγει πρὸς τῶν ἀδικιῶν,*

κίαν, ἢ πείσῃ μετνοῶσιν, ἢ ἔτοις εἰ σωίδης, ὅπινώμω θεῷ προέρχεται
 τῇ σωάξεως ὀρεγομένη, ὁπιτρεψης αὐτῷ μὴ τῇ λαῶν σωάξεως. *Nec
 ab eo desistere volentem, à communione separaverunt. Quia ergo inve-*
ni, quod, suo malo curam adhibens, vult communicare, fac, ca ita se
compareret, ut injuriam primum deponat, & prænitentiam agere in ani-
imum inducat; ut, si sic intellexeris, quod lege Dei accidit, synaxin de-
siderans, permittas ei, ut cum populis congregetur. In quem locum
 Balsamon : ὅτε ὁπιτρεψον αὐτῇ τῷ μὴ τῇ πρῶν λαῶν σωάξιν καὶ
 σύσασιν ἐν τοῖς ὕμνοις. Tunc ei permitte cum fidelibus populis congre-
 gari, & in hymnis consistere.

XXVI. Et ne, in tanta hominum varietate turbæ exortæ,
 sacris officiis essent impedimento, & ab intento Dei cultu fide-
 les averterent, Subdiaconi, quibus id ex officio incumbebat,
 portis Ecclesiæ, quæ in Narthecem populum inferebant, assi-
 dentes, introeuntibus, atque exeuntibus, tum etiam in Narthe-
 ce stantibus, omnibus modum imponebant, diffidia sedabant,
 voces comprimebant, lites componebant, &, ne quid tum tem-
 poris tumultus oriretur, sedulo curabant : nec ab eis abscede-
 re, nisi prius officiis peractis, licebat. Synodus Laodicensa Can.
 xxi : ὅπιν δὲ ὑπηρέτῳ ὡς ἐξέλιον φορεῖν, ἔδὲ τὰς θύρας ἐγκαταλιμ-
 πᾶν. *Quod non oportet Ministrum ferre orarium, neque ostia relin-*
quere. Et Can. xlii : ὅπιν δὲ ὑπηρέτας καὶν βραχὺ τὰς θύρας
 ἐγκαταλείπειν, καὶ τῇ δόχῃ χορεύειν. *Quod non oportet ministros vel*
brevi tempore fores relinquere, & orationi vacare. In quos Canones
 Alexius Aristenus : διὰ τὸ γὰρ ἔδὲ οἱ ὑπηρέται τῆς ἐκκλησίας τὰς
 θύρας καταλιμπᾶν ὁφείλουσιν, ἀλλὰ μέχρι τῆς θείας μυσταγω-
 γίας ἐκείσε ἵστασθαι, ἢ τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς λήξεργημα ἐκτελεῖν. Propter
 ea itaque neque Ministri Ecclesiæ, portas relinquere debent, sed ad fi-
 nem usque sacræ mystagogiæ prope illas permanere, & debitum sibi mi-
 nisterium explere. Zonaras : τὸ ἢ μὴ ἐγκαταλιμπᾶν τὰς θύρας,
 τοῖς τὸν ἐστὶ, τὸ παλαιὸν πρὶν τὰς θύρας ὑπηρέτην τῇ ἐκκλησιᾷ ἐκβάλ-
 λοντες οὗτο κατηχημένους, καὶ οὗτο ἐν μετνοίᾳ, ὅτε ἔδδ. διὸ καὶ νῦν
 αὐτοῖς ἐκφωνῶσι τὸ, οἱ κατηχημένοι παρελθετε. εἰ ἢ νῦν ἢ πρὶν τὰς θύ-
 ρας ἀρχοῦνται, ἢ θωμάσιν. πολλὰ γὰρ τῇ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάλαι γι-
 νομένων, νῦν ἁπλῶς ἐκφράττοις γίνεσθαι. *Illud vero, ne à foribus absce-*
dant, ita intelligi debet : siquidem antiquis temporibus, ad fores eccle-
sia consistere, ibique Catechumenis, & iis, qui in Pœnitentium ordino
censebantur, cum opus foret, emittendis operam dare Hypodiaconi soliti
erant.

erant. Propterea nunc quoque illud, *Quicumque estis Catechumeni, procedite, ipsi pronunciant. Quod si hoc tempore nequaquam ad fores ecclesiæ assident, non est cur miremur; multi enim alii antiqui Ecclesiæ mores nunc quidem omnino immutati sunt.* Et: ὡς ἡρώτας, οὗτοι ὑποδιακόνες εἶναι φασί, οὗτοι δὲ ὑποδιακόνες τῆς θύρας τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν ἐφίστασθαι ὡς εἰσο. τέτρες ἔν ἐν τῷ τῷ ληττεργίας καιρῷ, ἔχρη, φησιν ὁ κανὼν, τὰς θύρας ἀφέναι, καὶ δὲ χη ἁολάζειν. *Ministri, quos Hypodiaconos esse asserunt, sanctarum ecclesiarum foribus assistere, decreto jubebantur.* Eos igitur, ait Canon, quo tempore sacra mysteria peraguntur, à sua statione discedere, precationique vacare nequaquam oportet. Et Theodorus Balsamon: ὡς περὶ τῶν Διάκονοις τῷτο ἀπενεμήθη, δέδοκται καὶ οὗτοι ὑποδιακόνες τὰς θύρας τῶν ἐκκλησιῶν κατέχον, καὶ εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν οὗτοι κατηχημένους, καὶ οὗτοι ἐν μετάνοια. διὰ τὸ τῷτο καὶ σήμερον ὡς τῶν ὑποδιακόνων λέγεται, ὅσοι πρὸς, δηλονότι, οἱ μὴ πρὸς, ἀλλὰ κατηχημένοι ὄντες ἐξέλθετε, οἱ δὲ πρὸς ἱσταδε, ὁ φόμοι τῶν ἀγίων μυστηρίων θυσίαν. *Quemadmodum autem hoc Diaconis est attributum, visum est, Hypodiaconos quoque Ecclesiarum fores tenere, & Catechumenos introducere & educere, & eos qui sunt in Pœnitentia.* Propterea enim hodie quoque ab Hypodiacono dicitur illud, *Quotquot fideles, qui scilicet non estis fideles, sed Catechumeni, egredimini; Fideles autem state uturi sanctorum mysteriorum sacrificium.* Et: εἰρήκαμεν ἐν τῷ κβ κανόνι, ὡς ἡρώτας εἶναι οὗτοι ὑποδιακόνες, καὶ ἔχον αὐτὰς πᾶσαν ἀνάγκην τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν θύρας ἐφίστασθαι καὶ τῷ ληττεργίας καιρὸν χάριν ὧς εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν οὗτοι κατηχημένους, οὗτοι ἐν μετάνοια, καὶ οὗτοι λοιπῶς. ἐπεὶ ἔν. πινες ἐκ τέτων τῶν ἀναπεδημένῳ ἀπο τοῖς Διάκονιαν κατὰ λιμπάνοντες ἢ πλοντο τῶν θείων ἀγασμάτων, ὡς εἰσαν οἱ πατέρες ὡς τῶν θύρας τῶν ἐκκλησιῶν τέτρες προσεδρόν, καὶ μὴ μετὰ χερίζεσθαι τὰ θεία μυστήρια, καὶ δέχεσθαι ὡς εἰς λαὸν καὶ οὗτοι ἱερεῖς. *Diximus in xxii Canone, Ministros esse subdiaconos, & eos necessario oportere sanctarum ecclesiarum foribus adfistere tempore sacrificii, ut introducant & educant Catechumenos, & eos qui sunt in Pœnitentia, & reliquos.* Quia ergo nonnulli ex iis, relicto sibi attributo ministerio, sacramenta attingebant, statuerunt Patres, ut ii ecclesiæ foribus assideant & divina ministeria non aggreantur, nec pro populo precentur instar sacerdotum. Et ante Synodum, Clemens in Constitut. Apostol. lib. vii, cap. xi: οἱ δὲ Διάκονοι ἱσταώσων εἰς τὰς τῶν ἀνδρῶν θύρας, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι εἰς τὰς τῶν γυναικῶν, ὅπως μὴ τις ἐξέλθῃ, μήτε ἀνοιχθῇ ἡ θύρα, καὶ πρὸς πρὸς ἡ καὶ τῷ

ἢ καὶ τὸ κληρὸν τῶ ἀναφορῆς. *Diaconi autem stent ad januas, quibus vis-
it in templum ingreditur, & Hypodiaconi ad januas, quibus mulie-
res; ne quis egrediatur, neve aperiatur janua tempore oblationis, quan-
vis sit aliquis Fidelis. Quemadmodum enim Diaconi Sanctuarii
foribus custodiendis præerant, ut noto ex Dionysio Areopagi-
ta, de ecclesiast. Hierarch. cap. v: καθαρὴ καὶ τὸν τὸν ἐστὶν ἡ λείψαν-
ση καὶ ἀφαιρέσεις, ὅτι τὰς φανὰς τῶν ἱερῶν ἱερεῶν ἀνάγκη σὺν
κακαθαρσίαις, καὶ σὺν ἀτελέσας δοποκαθαίρεσι, καὶ μαυρομύθῃ καὶ
θαυμάσις τῶν λογίων ἐπαμύσει, καὶ διδασκαλίαις, καὶ προσέτι σὺν
ἀνιέραις τῶν ἱερῶν ἀμυγῶς δοποδιατέλλουσι. διὸ καὶ τῶ ἱερεῖς αὐτῶν ἐπι-
στοι πύλαις ἡ ἱερεῖ καὶ θεομοθεσία. Est igitur vi expiandi præditus
ordo Diaconodum, cum eos, qui expiati sunt, ad illuminantia Sacerdo-
tum sacra deducat, & eos, qui nondum initiati sunt, expiet, expiantē-
busque scriptorum divinorum splendoribus ac doctrinis instituat, &
quasi obstetricum more; educet, ac propterea profanos a sacris secernat.
Itaque sanctis januis eum præficit Pontificii jurs institutum; ut di-
gnos scilicet, & deputatos, ad sacra Christi mysteria manu-
derent: ita & Hypodiaconi ecclesiæ portarum curam gerebant,
eosque qui in Narthece locum habebant, in officio continebant.*

XXV II. Stabant itaque extra ecclesiam in porticu, si ade-
rat, Deplorantes, cum aliis de sperata salutis hominibus; in Ec-
clesiæ foribus Hypodiaconi, in Narthece prope portas Catechu-
meni: primo quidem Audientes, & Pœnitentes; postmodum
Competentes, vel genua flectentes: sequebantur Energumeni;
sed non Hyemantes, qui extra ecclesiam erant: Energumenos
excipiebant ex Pœnitentibus Audientes; tum demum Subster-
nentes se; reliqui fideles, & Pœnitentes quoque Consistentes,
& Monachi in Nao.

XXVIIII. Si quis dicat, subsecutis post Apostolos eorum-
que discipulos temporibus, similia in deluetudinem abiisse, alia-
que eorum loco introducta; idque ex Patrum monumentis col-
ligi; non moror: nemo id inficias eat. Sed nos Narthecem an-
tiquissimum, illiusque usum vetustissimum, non rerum in eum
introducendarum seriem, descripsimus. Eum porro non semper
eundem fuisse, sed alium atque alium pro opportunitate tempo-
ris, alii ante me etiam ex antiquissimis observarunt. Tertullia-
nus lib. de Præscript. adversus Hæreticos, cap. xli. *Quis Ca-
techumenus, quis fidelis, incertum est; pariter adveniunt, pariter au-
diunt,*

diunt, pariter orant. S. Maximus in Scholiis, in cap. xxi, de ordine eorum, qui expurgantur: Ἰστέον ὅτι ἡ ἀκρίβεια αὐτῆ νῦν τῶν τοιούτων Διασολῆς τε, καὶ Διατάσεως ἐ γίνετο. Sciendum est autem, huius talium rerum differentia & diversitatis nunc non servari ad amissum eundem modum. Et Zonaras in Can. xix Laodicenum: αἰὶνὰ νῦν τὰ τῶν ἐν μετάνοιᾳ ἐ γίνετο, σὺν οἷς ὅπως χρολαδοντο. Verum hoc tempore, quæ ad Pœnitentes spectant, nescio quomodo intermissa obsoleverunt.

XXIX. Et hæc de antiquioribus. Quid de recentissimis? Nihil intactum reliquum est, sed omnia ludibrio temporis cesserunt. Audi Simeonem Thessalonicensem, opusculo contra Hæreses: ἐξάγονται μὲν ἐν οἱ κατηχέμενοι, αἱ δὲ καὶ οἱ πατριπαιωνάτες μὲν τὸ βάπτισμα οἱ θεοὶ δὲ δύνουσι περὶ πάντας, ἡ δὲ αἱμαλὴ χραυθέντες ἀδελφικῶ φόνον ἐργασάμενοι, ἡ καὶ ἐπερὰ πνα πεπεραχότες τῶν κρινωνίας ἀπειργόντο. οἱ δὲ πάντες ἐξωθέντο περὶ πνον τῶν κατηχεμένων ἐξερχομένων. νῦν δὲ δὲ σὺν διωγμῶς, καὶ συνεχεῖς περὶ πάντας, ἔτω τῶν πατέρων καλὸν εἶναι λοισαμένων κατηχέμενοι μὲν ἐ δύνουσι, καὶ φονδύωντες ἐξωθέν. οἱ δὲ λοιποὶ βάπτισμα μόνον κεκτημένοι ἀφίενται ἰδίᾳ τῶν μετάνοιᾳ αὐτῶν πατρὶ τῶν πνδμαλικῶν πατέρων ἐνεργεμένης. ἔτοι ἐν οἱ ἐξωθέντες περὶ σὺν νάρθηκας ἴσανται, ἡ καὶ ἐν τοῖς κατηχεμένοις τῶν φελικῶν μυστηρίων ἐκτελεσμένων. νάρθηκες δὲ λέγονται, ἡτοι τῶν νῶν δόχαι, καὶ κατηχεμενία, ἡτοι τῶν κατηχεμένων οἶκος. αἱ καὶ δὲ τὰ τὸ ἐπενοήθη, ἵνα καὶ ἔτοι δι' ἀκοῆς, καὶ ὁρῶσεως μόνης μετέχῃσι τῶν θείων, καὶ δὲ τῶν χρίστων δὲ τῶν γλώττης ὁμολογῶσι τῶν πίσι, καὶ τὰ τῶν δόσεως ἡμῶν ἀδωσίν. ἐ κρινωνῶσι δὲ τῶν σάσεως τοῖς πσι, ἐδὲ τῶν δόχης. ἀκρινωνῶσι γὰρ ἐ δύνουσι ἐπὶ. εἰ ἐν τῆς ἐν τῇ λτρεγία σάσεως καὶ δόχης ἀνάξιοι, ποῦ γὰρ μαῖον τῆς φελικωπάτης κρινωνίας. *Educuntur itaque Catechumeni, ii etiam, qui post Baptismum lapsi sunt, & divinam fidem ejurarunt, & illi quoque, qui, fraterno sanguine impiati, cædem pararunt, aut alia facinora perpetrarunt, quæ omnes à communione arcet. Qui una simul omnes foras protrudebantur cum exeuntibus Catechumenis. At nunc ob persecutiones, & frequentes rerum turbas, id per commodum fore Patres existimassent. Catechumeni, Apostatæ, & Sicarii, extra pelluntur. Cæteri, si baptismo solum insigniantur, separatim relinquuntur, pœnitentiam eorum spiritalibus Patribus procurantibus. Hi vero, qui extruduntur, sese sistunt in Narthecibus, aut in Catechumeniis, dum tremenda mysteria peraguntur. Nartheces porro sunt, vel templorum initia, vel Catechumenia, vel domus ipsa*

ipsa Catechumenorum : quæ ideo excogitata sunt, ut & hi auditu tantummodo & visione divinorum fiant participes, labiis vero & lingua fidem profiteantur, & pietatis verba concinant : stationis vero, precumque fidelium non communicant, cum adhuc sint sejuncti, & separati. Si itaque statione, & supplicatione, quæ in Missa habetur, indigni sunt, multo magis, quam maxime tremenda communionis, fuerint. An hic aliquid est, quod cum antiquo Narthece conferas? Plane omnia novam faciem, à vetusta illa quam diversissimam, induerunt.

XXX. Illud etiam hic obiter observandum est, Poenitentes, exsolutis poenis, quæ ipsis erant impositæ, modoque, præscribente quidquid ad perfectam poenitentiam requirebatur, absolute, in gratiam cum aliis piis fidelibus redeuntibus, communionem corporis & sanguinis Christi, à quibus tantopere abstinerant, dignos effectos, uti reliquos divinæ legis cultores fuisse pertractatos. Quod illi dicebant præcipue, ne reliquas formulas hic recenseam, ἐλθεῖν ὅτι τὸ τέλος, τελείως δεχθῆναι, μετὰ αἰνέειν & πλεῖν, & πλεῖν τυχεῖν, & τελείως καταξιώσθαι, εἰς τὸ τόπον ἰσθῆναι τὸ τέλος, μὴ τῶν πτωχῶν τῆς τελώσεως ἀξιοῦσθαι. Mysteriorum participes facti, absoluta perfectaque rerum omnium sacrarum possessione ditabatur, tanquam qui perfecti facti, cum perfectis per supplicationes perfectas, non tantum ipsi perficiebantur, sed perfectum etiam corpus Christi absolvebant. Habeo ex S. Maximo ad verba illa Dionysii epist. vii, περὶ τελείας διχῶς. περὶ τελείας μὴ ἐκάλειν ἀθλιωταίους τὰς τῶν γάμων μὴ τῶν θυσιῶν διχῶς. τὸ γὰρ γάμον τέλος ἐκάλειν, ὡς τελειῶντες περὶ τὸ βίον τὸ ἀνθρώπου, ἢ τὸ ἐν πολλῶν κωμωδίας ποιητῶν δεικνύειν διωκτόν. μυστήριον γὰρ εἶχον τὸ γάμον. ἔλεγον ἢ καὶ περὶ τελειώσεως. καὶ τὸ προμυηθῆναι, καὶ οἰονεῖ προκαθαίρεσθαι εἰς ἐπιμασίαν μυστήρια, ὡς Κρατῶν δὲ δηλοῖ ἐν πυλαίῳ δράματι. μάλιστα γὰρ τὰ μυστήρια πινὸς τῶν ψευδωνύμων αὐτῶν θεῶν τέλη, καὶ τελεταὶ ἐκάλειν, ὡς τελειώσας, καὶ εἰς τὸ τέλος ἀγέρας οὖν τελειώσας. τὸ γὰρ παρ' ἑβραίων ἀσέβως λεγόμενον εἰς τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον ὠνόμασεν ὁ μέγας Διονύσιος; ἢ προτελείας εἶπεν διχῶς, τὰς περὶ & ζωοποιῶν μυστηρίων τελειώσεως δεήσεως ὑπὲρ καθάρσεως, ἢ ἀκατακρίτους μετὰ ἀληθείας & τελειώσεως, ἢ τελειοποιῶν τῶν θυσιῶν δώρεα. Cæterum Athenienses προτελείας preces eas dixere, quæ una cum hostiis nuptiis præcurrerant. Nuptias enim τέλος vocabant, ut quæ hominem inicient, & perficiant ad vitæ istius conservationem. Et hoc mul-

tis Comœdiæ scriptorum testimoniis demonstrare possumus. Nuptias itaque pro sacramento habebant, & dicebant προτελιζέσθαι, & ante initiari; quasi dicerent, ante rem sacram lustrari, ac viros reddi ad mysterii apparatus; ut Cratinus exponit in dramate, cui Pylæa nomen est: potissimum enim mysteria falsorum deorum τέλη, & τελετὰς, nuncupabant, tamquam quæ perficerent, & in perfectionem conducerent eos, qui initiabantur. Quod igitur à Gentilibus ad impietatem referebatur, hoc ad nostræ verissimæ religionis mysterium derivavit Pater ac magnus Dionysius, & προτελείς dixit eas preces, quæ initiationem præeunt sacramenti pro impetranda expiatione, ac nulli præjudicanda transmutatione perfectissimæ simul & perficientis gratiæ sacramentorum. Sua habuit ex Maximo Pachymeres: ideoque alii τέλφον & τῶν ἀγασμάτων μετέληψιν exposuere. Et Petrus Alexandrinus evidentius expressit Can. viii: ὁ λόγόν ἐστιν ἐν ἀγαλλιᾷσιν καρδίας σιωπεπλήγην, καὶ κοινωνεῖν ἐν πᾶσιν ἔντε & προσδουχαῖς, καὶ τῇ μετέληψιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, καὶ τῇ ἀφελήσιν τοῦ λόγου. ἢ ὁ πονώτερον ἀγωνισάμενοι κατέξιωθῶσι καὶ αὐτοὶ & βρεθείη τῆς ἀνωκληρώσεως. Equum est, in exultatione cordis vires simul addere, & eis omnibus communicare, & in orationibus, & in participatione corporis & sanguinis, & sermonis adhortatione; ne, qui constantius decertaverint, ipsi quoque supernæ vocationis brachio digni reddantur.

XXXI. Hæc habui, vir doctissime, quæ, in re confusa atque implicata, de veteris Ecclesiæ Narthece differerem, ac dissolverem. Cæterum, si tuo illa ingenio ac iudicio, tuæque doctrinæ, probari mox placita sensero, operæ meæ ac studii pretium fecisse quam maximum, reputabo. Vale.

F I N I S.

LEONIS ALLATII,
 DE
 GRÆCORVM HODIE
 QVORVNDAM
 OPINATIONIBVS,
 EPISTOLA.

LECTORI TYPOGRAPHVS.

*Inposueram finem precedentibus. Et ecce, inopinato adest ab
 Auctore Syntagma insuper aliud. Quod proinde, pro curio-
 sis rerum peregrinarum, quæ quidem ad negotium de stri-
 gibus, spectris, & inanibus vulgi persuasionibus, pertinent,
 subicere visum est. Quanquam & sparsa ibi reperies ali-
 qua seria, antiquitatem & veritatem, notatu haud indi-
 gnam, subindicantia. Vale.*

H

Præstant

Præstantissimo ac doctissimo Medico,

PAVLO ZACCHIAE,

LEO. ALLATIVS

S. P. D.

A est humani ingenii conditio, Vir clarissime, ut, neglectis recentioribus, & de quibus non temere, sed certe, cum ea propriis oculis usurpat, dijudicare potest, ad remota, & quæ jam longo temporum intervallo evanuerunt, nec conjici possunt, conatus omnes suos intendat, eaque ex penetralibus antiquitatis, conjectura levi, vitroque fallaci, nec id, quod est, sed aliud longe diversum referente, augurans expiscetur. Hinc sæpissime ridiculi sunt scriptores, &, cum se placuisse aliis existimant, ab iisdem, quorum benevolentiam affectant, & quibus palpum obtrudunt, ludibrio habentur. Erit etiam, cum hæc nostra futuris ætatibus, ab iis, qui eruditionis famam ambiunt, sedulo perquirentur, in quibus referendis nos, qui ea vidimus, non nugari eos, sed plane insanire diceremus, quod longissima, & à veritate disjunctissima commemorabunt. Ab his itaque ego edoceri cuperem, quidnam sit, in antiquitate, dicta perquisitione & admiratione dignum, quod in nostro ævo, & majori censu non approbari possit plausibilis. Mores, consuetudines, virtutes, vitia, studia in hac vitæ humane rota ac circulo, semper eadem sunt, eademque redeunt, sæpenumero præstantiora. Amplior hic esset dissendendi campus, quam male de rebus nostris, nihilo, vetustissimis illis, despectioribus, promereamur, dum, his neglectis, ad antiquiora confugimus, & interim patimur, hæc eadem, silentii tenebris obvoluta, intercidere, ut ad ea postmodum captanda Delio natatore opus sit; &, quantum nos in nostris incurii sumus, qui nostra contemnimus, & ad aliena anhelamus. Sed, ista innuisse, fatis fuerit, cum Zacchia mihi sermo est, qui alios docere,

docere, non ab aliis edoceri potest. Ut vero sensum meum concludam, semper mihi in animo fuit, de Strigibus, & Veneficis, & vana de hisce hominum religione, aliquid in commentaria referre. Impedierunt aliorum clarissimorum Scriptorum monumenta, qui hæc ad amissum pertractarant, & fere nihil fuit in antiquitate, quod oculatissimi ipsi non penetrarint. Impediit Zacchiæ doctrina, qui hæc omnia, saltem potiora, in questionibus Medicolegalibus, divino hercle opere, versavit, tractavit, & ludos fecit. An ego itaque adeo iners fuero, ut nihil proferam, quo Zacchiam meum demerear, & gratiam, quam ipsi cumulatissimam debeo, rependam? Antiqua, & quæ aliorum scriptis tradita sunt, sane suppetunt nulla; quia ille naviter ea scit omnia, & callet. Recurri itaque ad hæc nostra de Strigibus, aliasque recentiorum in Græcia hominum opinionationes. utut sunt, ea in unum collegi, & acerrimo tuo iudicio offero. Videbis, quantum malus ille humani generis hostis semper vulgo illuserit, eumque plenis amentię sententiis implicuerit, ut à vero Dei cultu abduceret. Si quid fuerit, quod non bene exciderit, multa autem fore nullas dubito, quam in me semper, in mea quoque scripta auctoritatem exerce. Tuæ erit humanitatis & prudentię, informem ingenii mei sortum, magis ingenua atque elegante veste induere, ut gratior spectabiliorque parenti accedat.

II. Omissis itaque, quæ de Strigum, & Lamiarum, & Lith Hebræorum, nominibus scriptores, tum recentiores tum veteres, in unum aggerunt, & quæ passim obvia cuique sunt; quæ homines in Græcia posteriores de illis opinantur, dicam. Existimant, vetulas quasdam, paupertate miseriaque conspicuas, cum nihil probi in genus humanum moliri queant, ad maleficium animum appellere; ideoque, cum Dæmone societate inita, quæ Dæmonem ipsum oblectent, summopere machinari. quare pulveres, unguenta, herbas, aliaque eius generis, cum natura sua timidissimæ sint, & caveant, ne in facinore deprehendantur, viris parum aut nihil molestiæ exhibent, mulieribus, tanquam imbecillioribus, & infantibus potissimum, malam rem multasque ærumnas dant, halitu afflatuque adeo pernicioso, ut eo solo vel dementent, vel vitæ periculum afferant. Infantes, tum natos & vagientes, adoriantur; quorum sanguinem

avidissime emungant, ita ut exanimés relinquant ; quandoque etiam rei noxiæ contactu ita inficiunt, ut semper, quod est reliquum vitæ, valetudinarii traducant : ideoque, quando nati sunt, ante quam sacris undis Baptismatis abluantur, quod apud eos octavo post partum die peragitur, nunquam pueri absque custode soli relinquuntur. Quod si, antequam sanguinem ebiberint, parentes pueros periclitantes persenserint, strepitu edito manibusque complofis eas fugant : quæ subito, ne comprehendantur, foras proripiunt se ; ita tamen, ut puer, licet mortuus non sit, ex contactu illo male habeat in posterum ; donec vel dolore capitis, vel intestinorum læsa compage, plorans, & à cibo abstinens, nec unquam quiescens, mortem oppetat. Et miratus sum sæpius, quamam Græci ratione, cum ad hoc malum baptismales aquas remedium habeant præsentissimum, eas ad octavum usque diem differant. nec aliquid adhortatione perfeci : malunt enim vigiliis, & manifesto periculo, diutius immorari, quam vel minimum de severitate consuetudinis imminuere. Ita ipsi amant quæ sua sunt, & cum pene innumera in tam severa observatione, quam ipsi profitentur, immutarint, hoc, adeo commodum atque utile, parum prudenter, in sui tam manifestam perniciem, negligunt. Sed de hisce Græcorum ritibus alius erit dicendi locus.

III. Maleficam, ab Latinis deflexo vocabulo, *σπίγλαν*, *striglam* vocant, & reconditori nomine Γελῶ, sive Γελῶν, sive Γιλῶ, *Gelu*, seu *Gello*, sive *Gillo*. Narrant veteres, Gellonem, puellam formosissimam, virginem vita decessisse, & ejus spectrum, in lecto oberrans, immaturam pueris necem afferre: voluntque, illius meminisse Sapphonem ; hincque ortum adagium : Γελῶς παιδοφιλωτέρε, de iis, qui puerorum amore insanirent. Suidas : Γελῶς παιδοφιλωτέρε. αὐτὴ ἄωρον ἐτελεύτησε, καὶ τὸ φάντασμα αὐτῆς ἐδόκει, ὅτι τὰ παιδιά, καὶ ὅτι οὗ ἄωρος θανάτους ἔχειν. Gellone ipsa magis pueros amans. Hæc immatura morte obiit ; illiusque spectrum in pueros, & immaturas mortes, abire existimabant. Proverbiorum sylloge : Γελῶ παιδοφιλωτέρε, ὅτι τῷ ἄωρως τελευτήσαντι. ἢ τοι ὅτι τῷ φιλοτέκνων μὲν, τευφῇ δὲ ἀφροσύνῃ αὐτῷ. Γελῶ γάρ τις αὐτῷ παρῆν, καὶ ἐπὶ δὴ ἄωρον ἐτελεύτησε, φασὶν οἱ Λέσβιοι αὐτῆς τὸ φάντασμα ὅτι φοιτᾷ ὅτι τὰ παιδιά, καὶ οὗ τῷ ἄωρων θανάτους αὐτῇ ἀναλίσκασιν. μέμνηται ταύτης Σαπφώ. Gello magis amans pueros.

de iis,

de iis, qui immature moriuntur, vel de iis, qui filios tenere amant, sed luxu eos perdunt. Gello enim erat virgo quædam; & cum immature obisset, tradunt Lesbii, ejus spectrum ad pueros accedere; & mortes aliorum immaturas ipsi ascribunt. meminit illius Sappho. Ignatius, Diaconus Constantinopolitanus, in vita Tarasii Patriarchæ, quando verba Græca non habui: Est enim apud Græcos in fabula scæmina quædam, Gello nomine, quæ dicitur, cum immatura morte vitam abruptisset, quibusdam spectris accessisse ad recens natos infantes, & eos interfecisse. hujus fabulæ pellecti ac decepti spiritu, qui ea dicebant probabiliter, conantur ad mulierculas transferre hoc execrandum scelus, & eis ascribere, in spiritum conversis, causam eorum, qui moriebantur ante tempus. Ex eo factum est, ut ad præsens Striges, quia infantibus mala machinantur, & eorum sanguinem exsugentes, five alia ratione, mortem conciliant, Gellones dicantur. Nicephorus Callistus, lib. xviii, cap. ix: Η δὲ γε μήτηρ ἧς τὸ ἕτος καμρὸν ἐν γῆς ξενίζοντι πνα, καὶ παρηληλυθῶσα ἔλεγε δῶκεν ἀναρρῶ-
 λῶσαι. Καὶ τὸ γεωδὲς δὴ τὸτο, καὶ ἐμοὶ τέως ἄπειρον προσέειπεν, πολλὰ-
 κίς λέγουσα, καὶ τὸ λῶ φασιν ἔμπροσθεν, Γιλῶ δὲ ἀν' αὐτῆς εἶποι τὸ καίτης
 μετ' αὐτῶναι τὸ βρέφους, ὡς τὸτο βράξων, μηδαμῶς ἢ διωηθεῖσιν τὸτο
 λυμλῶαθ. Mater vero ipsa, partus tempore, è terra novum quendam
 & variantem suavitatis odorem redditum esse dixit: illud insuper,
 quod aniculatorum est, & mihi prope incredibile, addens, persæpe eam,
 quæ Empusa vocatur, alius vero Gilo dixerit, infantem ex cubiculo,
 veluti eum devoraturam, attulisse, nihil tamen detrimenti ei afferre
 potuisse. Michaël Pfellus, nomen esse ex Hebræis deductum, fa-
 tetur. Η' ἢ Γιλῶ τὸτο δὴ τὸ δρχαῖον καὶ πολυθρύλληλον ὄνομα, ἔτε
 δαίμων τις ἐστίν, ἔτε ἀνθρωπίνου ἀφρόον εἰς ὠμότητά τηρεῖς μετενεχθεῖς.
 Ἀπὴρηται γὰρ πᾶσι φιλοσόφοις, τὸ φύσεως ἢ μετέθεσσις, καὶ ἔτε τηρεῖον
 ποτὲ ἀν' ἐξανθρωπισθείη, ἔτε μὴν ἀνθρωπίνου εἰς θῆρα μετενεχθείη.
 ἀλλ' ἔτε εἰς δαίμονα, ἔτε εἰς ἄγγελον. ὀνόματά τῃ δαιμόνων, καὶ διωά-
 μης αὐτῶν πολλὰς τε ἐν πολλοῖς γνῆς, ἔτε πρὸς τοῖς λόγοις, ἔτε πρὸς τῇ
 ἀγγελικαῖς βίβλοις. Πορφυρεῖς τῇ Γιλῶ ἐντετύχηκα. Σπίκρυφον δὲ
 μοι βιβλίον ἐξερχομένη τὸτο τὸ ὄνομα προσέπαλεν. ὃ τῇ τὸ βιβλίον γε-
 ψας τὸ Σολομώντι ποιεῖται ὑπόθεσιν, κακῆνον εἰσάγει, ὥστε ἐν δρά-
 ματι τὰ τῇ δαιμόνων ὀνόματά ἐπὶ πρᾶξις ἀγγέλλαντα. ἐστὶ γοῦν παρ'
 αὐτῷ ἢ Γιλῶ διωάμης τις πρὸς τὰς χυρεῖς, καὶ τὰς ἐσίας ἀνέστηται.
 αὐτῇ γοῦν τὰ τε κυφορέμματα φησὶν, ἀναρεῖ, καὶ ὅποσα τῇ μήτρας διολι-
 ὄησι, ἐχρὸν αὐτῇ τῇ ἀναρεῖσεως ἐνιαύσιον ὤρεται. εἰ τὰ δὴ δεσμεῖ
 αὐτὴν

αὐτὴν ἢ ἀδράσθαι. αἱ δὲ ἤγε τήμερον ἐπέχουσα δόξα τοῖς γρηγοῦσι τὴν
 διώμην ταύτην παρέχει. Πλεοὶ γοῦν τὰς περηθνύου, ἢ ἀφανῶς εἰς
 οἰκίζῃ τοῖς βρέφεσιν. εἰτα θηλάζῃ ποτὶ τὰς καὶ πᾶσαν τὴν ἐν τοῖς
 βρέφεσιν ἀπορροφᾶν ὥσπερ ὑγρότη. τὰ γοῦν σωζάντα τὴν νεογῶν
 Γιδόρωτα αἱ αἱ δὲ λεχῶ ὀνομάζουσιν. *Gillo vero, antiquum est apud
 omnes decantatum nomen, neque Daemon est, neque homo statim in
 bellua crudelitatem transiectus, Pernegant enim omnes Philosophi na-
 turae immutationem; Est neque bellua unquam hominem induet, neque
 homo bestia fiet; immo neque Daemon, neque Angelus. Nomina porro
 Daemonum, Est eorum facultates multas apud plerosque cum agnove-
 rim, neque apud Eruditorum, neque Porphyrii monumenta, quae de
 Praestigiis tractant, Gillonis nomen offendi. Sed illud mihi voluminem
 reconditum, Hebraice nomen suggessit. Auctor Solomonem ipsum ve-
 luti in dramate introducitur, nomina Daemonum actionesque enuncian-
 tem. Ergo, concepta utero, Est in lucem prodeuntia perimit, ut aiant;
 cedisque ipsi tempus anniversarium conceditur; tum deprimam eam A-
 drastea vinculis adstringit. Sed opinio, quae modo omnium animos oc-
 cupat, vetulis facultatem similem exhibet. Effatis itaque jam aetate
 alas addit, Est clanculum ad infansulos currebis; tum exfugere facit,
 omnemque, qui in infantulis est, humorem absorbere. Quare, quae re-
 cens nata constabuerunt, mulieres, quae custodienda puerpera operam
 navant, Gillobrota, hoc est, a Gillone devorata, nuncupant.*

I V. Vt malum avertant, plura comminiscuntur. sed potissi-
 ma sunt: vigiles nocturni, saepe locati; qui nullam partem no-
 ctis quiescunt, pueri, sive vigilantis sive dormientis, curam ha-
 bentes: lampades, sacris imaginibus accensae; quae totum et-
 iam thalamum illuminant: suffixus, quibus easdem imagines ve-
 nerantur, & domum universam lustrant. Alii caput alii appen-
 dunt cunis, quod contra veneficia remedium esse, eaque impe-
 dire, existimatur: alii corallium, & alia, ne singula recenseam,
 alii quoque se religiosius gerunt, cum crucem Domini, aut ejus
 imaginem, puero applicant. Et ut recentioris Graeciae mores
 spectes non multum ab antiqua diversos, pro similibus malis a-
 vertendis, ad Deum, Beatamque Virginem, & alios Sanctos,
 quos sibi fortunae miserae multumque jactatae portum ac perfu-
 gium tenent, sese conferunt, & vario pietatis effectu opem sibi
 contra mala procurant. Hinc plures, ex lampadum, ante dictos
 Divos accensarum, oleo, bombycem seu gossipium intinctum,
 in

H 4

DO:

no : Εἰς τὴν σωλαγχνιδεῖς ἔπεισάμενοι, ἐλαίῳ τε ἀγίῳ ἀλείφωσι αὐτὴν ταῖς ἑαυτῆς χερσὶν ἐν ἑκκοσὶν ἡμέραις ταύτην ὑγίῃ εἰς τὴν ἑαυτῆς, ἐξαπέστειλε πόλιν. Et infra : Παρεδίδωσιν οὖν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἀλείφας αὐτὸν ἀγίῳ ἐλαίῳ, ὅπως αὐτῷ ὕδωρ ὑπολογηθῇ. *Commiserans, suis precibus, et sacro oleo eam propriis manibus inungens ad dies viginti, immunitatem a malo redditam, in civitatem propriam dimisit.* Et infra : Restituit itaque eum patri suo, inunctum sacro oleo, et aqua benedicta perfusum, Cyrillus Scythopolitanus in vita Sancti Sabæ : Τὸν ὕψιστον θρόνον καὶ Φονὴν ἑαυτῆς, καὶ ἐν τῷ ἐλαίῳ ὅσον ἑπτὰ ἡμέρας τὸ πόνον ἐμείνεν αὐτῇ τὰς ἡμέρας τὴν πεσασσας. *Altissimum refugium sui instituens, et ex oleo venerandæ admodum Crucis locum aspergens, ibidem diebus Quadragesimæ immoratur.* Et cap. lxiij, unctæ oleo Crucis per totum corpus, liberatur à Dæmone. In vita quoque sancti Nili Iunioris, lampadum oleo, vexati à Dæmonibus, liberantur : Καλέσας τὸν ἱερεῖαν τὴν ταξὶν ἐνδεδυμένον κελεύει αὐτὸν ἐπελθεῖν ἐν τῷ δίκτυῳ, καὶ ἐπὶ ξαδομῇ τῷ νοσοῦντι, ἀλείψαι τε αὐτὸν ἐλαίῳ τὸ κανδήλας, καὶ δαπνύσαι. Τῆς ἡγεμονίας πατρὸς χρημα ὁ νέος ἰάσεως ἡξιώθη. Τὸ δαίμονος δὲ τοῦ αἰσθηθέντος αὐτοῦ ὡσεὶ καπνὸς ἐξεληλύθει. *Vocatum Sacerdotali ordine fungentem jubet ire in oratorium, et, super agrotum precibus, ungere illum de oleo lampadis, ac dimittere. Quod ubi factum, statim juvenis sanitati restitutus est, egressa, instar fumæ, de naribus ejus, Dæmone.* Vide etiam eundem infra. Recentiora jam, nec omnibus nota, hic afferam. Georgius Pachymerius, Histor. lib. xi, cap. x, de Michæle, Andronici senioris filio, Imperatore : Ὅθεν καί κεῖθεν ἀπανασταῖς ἐν Πηγαῖς παλαιαλασθῶ γίνεται πόλις. ὅπου δὴ καὶ ἐσῆσεν λύπη, καὶ ἀθυμία συρραφείας διὰ τὰ συμβάντα, νόσῳ περιπίπτει βαρεία, καὶ ἐν γύσιν ἦλθε ὅσον κινδυνεύουσα, καὶ ἐκινδυνεύουσα. Τοῖς γὰρ ἰατροῖς ἀπέγνωστο, εἰ μήτερον περὶ φθάνει τὸ παρθένο, καὶ θεοτόκος παρθεὶς ἔλεγε. Οὐ χεῖρον ἢ καὶ τούτο καθήκον συνάψαι. ἐκείτο μὲν οὖν βασιλεὺς τὰ λοιπὰ πνέων, εἶπε τις. ἐπεὶ ληπτο γὰρ, καὶ ἀναισθητὸς εἶχε περὶ ὅ,τι καὶ οἱ ἰατροὶ ἐδρῶν ἐκείνον. μὲν ἔπειτα ὅσον πατέρα, καὶ βασιλέα. ἡ μὲν χρεία καὶ ταχύτατα περὶ πᾶσι, ὅ ἡ καιρὸς ἀντέβαινε, ἀνέβαινε καὶ βασιλείας, καὶ ὅπως ἐπείχετο. Τῶς ἡ δυσχερὲς μετ' ἡμέρας φθάνει καὶ τὰ κεμνηθέντα ἐκείθεν γράμματα, δακρυὰ μακρὰ ἦσαν, ἡ γράμματα. Ἐδήλου μὲν οὖν τὸ νόσον ὅπως, καὶ ὅπως ἡμέρας ὁ νοσῶν αὐτῇ περὶ παλαιά, καὶ ὅτι παλαιὰς σημείοις ὅση ἡμέρας, καὶ ὅση νύκτες ἡ νόσος ἀνέμεινε.

ζή. καὶ πῶς Φαρμάκους παρ' αὐτῶν νοσηλδία. καὶ τέλῃ ὅπως ἔχων
 κυρεῖ, καὶ εἰπιβοηθεῖν ἰατρὸς ἔχοιεν ἀπαντῶν ἡπύγον τὴν ταχύτην, ἀν-
 τὶως ἢ ἐν ζωῇ τὸ κείμενον καὶ ἀλείψαντο. Βασιλεὺς δὲ μαθὼν τὰ πάν-
 θ' ἡναι τὰυτὰ περὶ τῇ δὲ βασιλείᾳ ἐδυσσεύετο αὐτίκα ζωῇ, καὶ μετέωρῃ
 λυγρὰ καὶ πρὸς χαλεπώτατον. Ὅμως πέμπει μὲν αὐτίκα ἑσπεῖρας, πέμπει
 δὲ ἑτ' οἰκείων τὰ κρέτιστα. Τὸ πλεον δὲ, ἡ μάλλον εἰπεῖν τάλιηθες τὸ ὅλον,
 ἐθαύρη τῷ ἐκ θεῶ, καὶ τὸ πάνμυνηται ἐλέει. Οἱ αὖτὸς ὅππῃ τοῖς τοιαύτοις
 ἐπὶ κη, ὥστε ἑαράροτως ἐπ' αὐτῇ πεποιθῆναι. Καὶ τὰ ὀχραρσίηρα ταύ-
 τας ἐπαγγέλλειν ψάλλεσθαι. Καὶ αὐτὴ ἐφιστῶτο ἡ ἀναστασιμῃ. Τότε δὲ
 αὖ ὅππῃ πλεον ἐποινιάτο, καὶ τῷ ἐκ τῷ Φωτῶν γῶ ἐλαίῳ πέμπων, καὶ
 μοναχὸν ἐκ τῷ μονῆς φιλολίμως ἐδωρεῖτο τὸ κείμενον. Ἦν δὲ ἀρετὴ ὁ μο-
 ναχὸς δότω καὶ τὸ ναὸς ἀνάνητης τῷ κημύ, καὶ περὶ αὐτῆς μήπω φα-
 νένῃ, ὁ ἡδὴ κεκρὸς ἐπυρῶνετο ἐξ ὀνείρων αὐτίκα χρυσῶν, καθ' ἑς δι-
 σαλῆς πρὸς γυνὴ ἥλον δὲ πονομῶτῃ μέρες δότωσαν ἐπὶ κη. Ἰδετε λέγων
 εἰ μοναχὸς ἐπ' αἰγυαλῶ δότω καὶ ἰσαταῖς φέρων ἡ δὲ ἀρετὴ τῷ θεομῆτε.
 Οἱ δὲ ὅππῃ αἰνῆες ὀφείας, τὸ ἀκρόμυλον καθεύρων, καὶ ἡ ἐπιδημία δὲ μο-
 ναχῶ πρὸς αἰγὴν ἐλαίῳ ἐπανάκλησις λυγρὰ νοσῶντι, ἐν ὅππῃ πλείω τῷ
 θάσσω φρομῇ, καὶ μὲν θαύμασθαι. *Hinc inde discedens, Pegasus, ur-
 bem maritimam, appellit : in ea postmodum morore ac tristitia corre-
 ptus, propter ea quæ evenerant, in morbum incidit gravem : Et plane
 vitam illuisset, in extremum discrimen adductus ; de ejus enim salute
 medici desperabant ; nisi Virginis Et Desparæ clara misericordia præ-
 fulisset. Non fuerit itaque abs re, hoc quoque narrationi adnectero.
 Iacebat igitur Imperator, extremum spiritum ducens, diceret aliquis :
 correptus enim à malo, obstupuerat, nec medicorum remedia persentie-
 bat. Ad Patrem ergo, atque Imperatorem nuncii. Necessitas celerita-
 tem poscebat ; tempestas, obstante mari, repugnabat, Et navigatio im-
 pediebatur. Tandem, post nonnullos dies, nam sine discrimine appel-
 lunt ; Et literæ, inde missæ, lacrymæ potius erant quam literæ ; qui-
 bus significabatur motui genus, quot dies æger cum eo conflictatus fuisset,
 quibus signis tum interdum tum noctu malum vires sumeret, Et
 quibusnam remediis ab iisdem noxæ provideretur ; Et postremo, qua
 tandem esset valetudine : Et, si quæ penes Medicos medicina esset, ut
 quam celerrime mitteretur, exorabant, si modo inter vivos ægrum re-
 perisset. Hæc tam dira cum audisset Imperator, illico de Imperatoris
 vita desperans, quamprimum omnium pessima audire expectabat.
 Mittit nihilominus incunctanter medicos, Et potissima quæque ex pro-
 priis : majori tamen ex parte, imo omnino Dei illiusque matris laudan-*

tissima misericordia confidebat; quemadmodum ipse in rebus non dissimilibus suaverat. Quare in ipsam firmiter confidens, illius gratiarum actionem cani jubebat, licet ipse Resurrectionis dies immineret. Tunc itaque magis suppliciter implorabat, ex lampade oleum mittens & monachum, obrutum ex monasterio, profusis muneribus excipiens. Descendit ergo de navi monachus, & aegrotus in se redit, & nondum apud illum est, & quasi extinctus ex prosperis somniis; inter quos mulier bene ornata clavum ab infirma parte avellere videbatur. Quarebat: Videte, dicens, an monachus in lectus descendit, una secum afferens Dei matris dona. Illi accedentes, quod auribus prius, tunc oculis usquebant. & adventus monachi cum oleo sancto, aegroti revocatio fit, non sine ingenti miraculo perfecta. Nec dissimile est, quod de mutato ac surdo, cui vocem & auditum Sancta Martyr Theodosia Constantinopoli restituerat, narrat Pachymeres in Histor. lib. xi, cap. ultimo. Ille enim ὁ φάγγυγῦ ἰλαίω χειρὶς, lampadis oleo perunctus, dictæ Martyris ope sanitatem recuperat. Plura de ejusmodi olei virtute, & rebus miris, refert Bletanida, in Vita Sancti Pauli Latrensis. De oleo Crucis innumera sunt, quæ apud Auctores recensentur. Quod, ut id quoque obiter adnotem, vel fuerit signo crucis signatum, vel ab ipsa ante Crucem ardente lampade non tantum Hierosolymis, sed alibi quoque locorum, acceptum; vel quod ex ipsa Cruce, quemadmodum ex aliis Sanctorum corporibus, vel semel vel perenni fluxu emanabat. Si oleum lampadis defuerit, si quid est ex odoratis herbis, quibus Græci Sanctorum imagines cingunt, curiosius investigant. Si neque herba neque virgultum ab aliis appensum adfuerit, quam ipsi de novo data opera adducunt, quæ sæpissime ex myrto, aut ocymo, aut rore marino est, per imaginis singulas partes, non sine signo crucis, & infirmi, cujus causa fit, spissa recensione & commendatione, pertrahunt, enixeque pro salute illius deprecanti, domum redeunt, & tum, duobus primis digitis folio ex ramulo illo avulso, infirmi oculos, aures, nares, os, & pectus, fausta admurmurantes ac exorantes, confricant; reliquum ante imagines ad tempus conservant, & cum opus fuerit, rursus ad munus suum redeunt. Hoc etiam à prima rei impositione, *sacrum oleum*, licet nullum oleum sit, nuncupatur.

V. Idque ut magis pateat, non rei alienæ sed propriæ historiæ afferam. Καὶ μὴ γέλως. ἀληθὴ γὰρ ἐστίν. Annos septem non

non exceſſeram, quum gravi morbo oppreſſus decubui. ægritudine accreſcente, & fruſtra laborantibus medicis, poſt non multos dies viribus ſuccumbentibus, ſine ullo motu ac ſenſu animis pene jacebam, Tertius dies aderat, quo nec cibum ſumpſeram, nec quicquam locutus fueram; & me vivum, non niſi ex reſpiratione, candela accenſa admotaque ori, parentes deprehendebant. Mater ægre ferens, me tam miſero diuturnoque morbo intabefcere, illo eodem die ad ædem, Virgini Lauretanzæ ſacram, quæ Chii eſt in maxima veneratione, advolat, & myrteo ramulo, Virginis imaginem contrectans, poſt ſacrum auditum, plus citius redit. dempto folio, faciem omnem & peſtus tangit. Rem miram! ſenſum, quem nullum prius habueram, recuperavi, oculos aperui, vidi, agnovi matrem circa me laborantem, & ſanitatem mihi à Virgine reſtituendam perſenſi. Verum, dum effari aliquid conor, vox ſuffocata in interiora redit. Proſequor tamen oculis matrem; quæ reliquum myrti in armariolo adverſo, in quo ſacræ imagines eæque vetuſtiſſimæ tabulis depictæ erant, reponit: ſigoque oculos ſollicitus, ne quis medicinam ſurripiat. Præterlapſa dies eſt; lampades imaginibus accenduntur, quibus clarius video, contemplorque. Non multum noctis proceſſerat, cum ex angulo domus progredientes duas mulieres aſpicio, aſpectu pulcherrimas, candidiſſimis veſtibus, floribus caput peſtusque conſipatas; & ex ramulo myrteoq; folium unaquæque decerpunt: non diu poſt & binæ aliæ, eodem ornatu, binæ folia demunt, & ſic continuato ordine aliæ atque aliæ. dolebam, ſurſeptum mihi remedium; nec poteram voce edita dolorem ſignificare. Poſt eas ecce alia, eunſtis procerior, ornatioꝝ, formoſior, quaſi domina inter alias geſtiens, non contenta folio, ramulum totum acceperat; & dum abit, ipſe mœrore percitus, quod tanto privarer bono, quantum poteram voce contendo, inclamoque, *κυεγίττα, κυεγίττα, Domina, Domina*; ſic pueri mammæ vocant. Mater, mei cauſa vigilans, ubi vocem exaudivit, repente lecto prolapſa, ad me cucurrit. Quid eſt, inquit, fili? quid eſt? Ipſe clamo: Viden mulierem illam, quæ myrtum meam totam, non contenta folio, ſurripuit? Illa ſtatim accurrit, ubi poſuerat myrtum; diſquirat. videns omnia ſalva, inſit ad me: Bono eſto animo, fili; myrtum nemo abſtulit, integra adhuc hîc eſt. Integra? reſpondeo, quæ jam

jam surrepta à muliere longe est. Ac hîc est, fili, inquit illa. Non credo ; non est ; ludis me. Illa, circumspecta alias mulier, & ingenio solers, ramum nolebat tangere : ut mihi tamen satisfaceret, turbanti omnia ; accepit. Et statim, quæ apertis oculis intuebar, omnia evanuerunt. Progressa ad me. Quid ais, fili ? dicit ; en ramulus. Et, accepto folio, tetigit caput & pectus. Interrogat, si quid mihi opus sit. Respondeo, cibum me velle. affert. edo, bibo. Tum demum quærit, si quid mihi ultra volupe in animo sit. Nihil, inquam ; quiescendum est. Quiesce, ait ; & abit. Quievi. Summo mane surgens, vestibus me induo, bene valens : dum procedere conor, pedibus nescientibus viam, impediior, quare, uti pueruli qui moveri nequeunt, fascia medius accingor, eaque pendulus ad ambulandum promoveor ; donec omnibus palam factum est, non humanæ naturæ viribus, sed D. Virginis beneficio sanitatem esse restitutam. Ταῦτα εἰς τὸ εἰ γὰρ σὲ ἀκηχώς, εἰ δὲ καθύδων, αἰχ' ὁ εἰδώς, καὶ παθῶν πιστῶς ἀληθῆ εἶναι.

VI. Alii, non oleo ex lampade, sed uti ipsi benedicunt, noxia fugant. Auθτορ vitæ Sancti Theodori Studitæ : Οὗτος ὁ Θεωδωρικὸς ἔλαιον δόσεϊλας δόλορηθὲν παρ' ἐκείνου, καὶ χρίσας τὴν καὶ μὲν πρὸς αὐτὸς μὲν δὴ τὸν πὸν κελύσθην ἐποισμὲν σῶμα τὸ κῆρης ἐπαλείφων τῷ ἔλαιῳ. Ἡ δὲ γε παῖς ἁμα τῇ ἀλφῶν ῥάων τὸ γίνεται, καὶ τὸ ἐπὶ τὸν φόντον ἐκείνου πυρετὸς ἀπαλλάσσει. *Qui statim oleum mittens, à se benedictum, eo jacentem inungendam esse præcepit. ipse statim præceptum exequor, & puellæ corpus oleo inungo. Puella, inextingente illa, subito convalescit, & ab ardentissima illa febre liberatur.* Alii aqua, ex abluta sacra mensa magna feria quinta utuntur, qua fideles eo ipso die, cum ablutio fit in Ecclesia, perunguntur. Typic. cap. xli : Καὶ τῶν ἑπτὰ τελεσθέντων ἱερῶν ὁ πρὸς αὐτὸς ἐμπεσθὲν τὸ ἀγίας βήμα καὶ βασιλῶν τὸ δόξασις καὶ τὸ ἀγίας τραπεζῆς, καὶ χρίει πάντας τοὺς ἀδελφούς. *Hisque sic peractis, stat ante sacrum Bema Antistes, & tenens aquam ex ablutione sacra mensæ, inungit omnes fratres.* Alii ex lotione pedum duodecim hominum, illo eodem die celebrata, remedium sibi præsentissimum malorum habent ; non alieno ab antiqua Ecclesia more. Idem Typicon, cap. xlii : Μετὰ τὴν πέντε καὶ ὀκτὼ χρίσας χρίοντες πάντας ἐν τῷ νύκτι καὶ τὸ ἀδελφῶν. *Finita oratione, omnes ex fratrum ablutione perunguntur.* De aquæ benedictæ virtute contra Dæmones, & incanta-

menta,

menta, & varias ægritudines, vide plura apud Ioannem Stephanum Durantium, de ritibus Ecclesiæ Catholicæ lib. 1, cap. XXI, num. IV, & sequentibus; nec non apud Gretserum, lib. de Benedictionibus. Alii, non ex Græcis tantum, sed ex Latinis etiam, ad repellenda mala, remedium sibi adsciscunt aliud prope salutare. Consumptis post Missarum solemnia Sacramentis, & calice abluto, aquam quæ in phiala remanet, in calicem fundunt, & eum lavant; postea recolligunt illam in eadem phiala, & pueris infirmisque deferunt, & illius potu, suæ incolumitati consulunt. Vocant satis apto efficacique vocabulo *δομύρωμα*; quasi dicerent, abluionem post unguentum verum, qui Christus est. antiqui enim, ex Dionysio Areopagita de Ecclesiast. Hierarch. cap. IV, unguentum Christum nuncupabant, *πηγῶν ὄντας τῶν θείων δώδων ἀνιλήψων ὅλθον, ἀναλογίαις θεάρχης εἰς τὰ θεοφδέατα τῶν νοερῶν ἀναδιδόντα τὸν θεοῦ ἡρώτους ἀτμὴς, ἐφ' οἷς οἱ νόες διπαρθῶς ἡδόμενοι, καὶ τῶν ἱερῶν ἀνιλήψων δότωληρέμενοι, τοφῇ νοήτῃ χερῶνται τῇ πρὸς τὸ νοερὸν αἰτῶν εἰσδύσι τῇ θείαν μέθεξιν δώδων διχρόστεων.* *Fontem copiosum, ex quo suavitates divinarum odorum recipiantur, divinisque proportionibus in mentes, quæ divinitatis speciem maxime præ se ferunt, diviniissimus suffitus infundatur, ex quibus mentes, suavitatem quadam motæ, sacrisque suavitatis diviniissimorum suffituum perceptionibus refertæ, spiritali cibo nutrantur, ingressu distributionum odorum bene olentium, secundum divinam participationem ad id, quod in eis vim intelligendi habet.* Nec dissimile est, quod de ablutione manuum sacerdotum post missarum solemnia tradunt apud occidentales in usu fuisse. Desiderius Abbas Cassinensis in Dialogis, qui postea fuit Victor Papa tertius, narrat, in Lucensi civitate, cum fama vulgata esset, quod, quicumque febre detentus hausisset ex aqua, quæ de manibus Ioannis Præpositi Monasterii, sanctitate conspicui, defluxisset, dum post missarum solemnia abluunt, Alexandrum Papam febre correptum, iussu, sibi ejusmodi aquam latenter adferri, ea epota, repente sanitati pristinae restitutum fuisse. Et Leo Ostiensis in Chronico cap. xxxv, scribit, eundem Alexandrum Papam, inter alia miracula, ante obitum edita, foeminam claudam apud Aquinum sanasse, cum ei bibendam dedisset aquam qua post Missarum solemnia manus suas abluisset. Et hæc quidem pro pietate, quæ adhuc in Græca natione elucet.

VII. Alii

VIII. Alii se ad Amuleta & Periapta convertunt. quorum stultitiam ut rideas, nonnulla, mutila ista ac detruncata, ut potui habere, exscribo: * * *, * μήπως σάβη ἐν τῷ πύργῳ, καὶ κατὰ φάγῃ με τὸ βρέφους, καθὰ ἔπεποιήκεν. οἱ ᾧ ἄγιοι ᾧ θεῷ Σίσυμῳ, καὶ Σινιδωρ, ὡς εἶδον τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν πεπομφένῃ, ἐκλαυσαν καὶ αὐτοὶ ἐμελείως, καὶ δι' οὗτο καλίναντες τὰ γόνατα αὐτῶν ἐν τῇ γῇ; εἶδοντο ᾧ θεῷ, ᾧ δοῦμαι αὐτοῖς ἐξουσίαν, καὶ ἰαχὺν ᾧ τῷ μιαιφόνῳ Γυλῆς, ὅπως αὐτὴν χερσὶ (ων). Καὶ δὴ λαβόντες ἐξουσίαν ἐν θεῷ παντοκράτορι, ἐχαλίνωσαν οὖν ἱσχυρῶς αὐτῶν δι' οὗτο. Καὶ ἤρξαντο κατὰ δυνάμει τὴν μιαιφόνον Γυλουῦ, καὶ ἐλθόντες ἐν τῇ οὐδῶ ἠρώδην, καὶ ἠρώτην εἶπεν δι' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς. ὑπακούσας ᾧ τὴν ἰτίαν, καὶ ἠρώτησεν αὐτὴν, λέγοντες. ἴδες ἐδῶ τὴν μιαιφόνον Γυλὴν πεπομφένῃ; ἡ ᾧ ἠρνήσατο, ὅτι οὐκ οἶδα. Καὶ κατατρεφάμενος αὐτὴν οἱ ἄγιοι, λέγοντες, μηκέτι ἐν σὲ καρπὸς γήνηται εἰς τὴν αἰῶνα. Καὶ ἀνθροπῶς ἐφάγετο ἀπ' αὐτῆς. Καὶ πάλιν οἱ ἄγιοι δρομῶσι ἐπείρεχον ἐμπεσοῦν. Καὶ ὑπακούσας τὴν βασιλίστην. καὶ ἠρώτησεν αὐτὴν, λέγοντες. ἴδες ἐδῶ τὴν μιαιφόνον Γυλὴν πεπομφένῃ, καὶ ἠρνήσατο καὶ αὐτὴ ὁμοίως, ὅτι οὐκ οἶδα. Καὶ κατατρεφάμενος ἐν αὐτῇ οἱ ἄγιοι λέγοντες. ἡ ῥίζα σε ποιήσῃ κερυφαί, καὶ ἡ κερυφή σε ῥίζας, καὶ ὁ καρπὸς σε ἀνόφελός ἐστι, καὶ ἀνθροπῶς ἐζήσεται ἐξ αὐτῆς. Καὶ πάλιν οἱ ἄγιοι δρομῶσι ἐπείρεχον ἐμπεσοῦν, καὶ ὑπακούσας τὴν δολοφονίαν ἐλαίαν. Καὶ ἠρώτησεν αὐτὴν οἱ ἄγιοι λέγοντες. ἴδες ἐδῶ τὴν μιαιφόνον Γυλουῦ πεπομφένῃ. ἡ ᾧ λέγει πρὸς οὖν ἀγίους. Δράμετε ἄγιοι ᾧ θεῷ ἐν ταίχῃ, ὅτι ὑπάρχει πρὸς τὸ αἰγυλόν. Οἱ ᾧ ἄγιοι ᾧ θεῷ Σίσυμῳ καὶ Σινιδωρ ἐνυλόγησαν αὐτῇ, καὶ εἶπον, ὁ καρπὸς σε πολλὸς ἔσται, καὶ οἱ ἄγιοι ὑπὸ αὐτῆς φωτισθήσονται, καὶ βασιλεῖς, καὶ πτωχοὶ ἐξ αὐτῆς εὐφρανθήσονται. Φθίσαντες οὖν οἱ ἄγιοι εἰς τὸ αἰγυλόν εἶδον τὴν μιαιφόνον Γυλὴν πεπομφένῃ, καὶ ὡς ἴδεν οὖν ἀγίους ἡ μιαιφόνον Γυλὴ ἐγένετο εὐφρυνῶς, ὡς ἰαχὺς. Καὶ οἱ ἄγιοι ᾧ θεῷ ἀλιεῖς, καὶ ἡλίδιον αὐτῇ. Καὶ πάλιν ἡ μιαιφόνον Γυλὴ ἐγένετο ὡς χελιδὼν. Καὶ οἱ ἄγιοι ᾧ θεῷ ὡς εἶχον τὴν χάριν ἐγένοντο ὡς φάλκωνες, καὶ κατεδίωκον αὐτὴν. Ἰδὼν ᾧ ἡ μιαιφόνον Γυλὴ, ὅτι οὐκ ἰαχὺς πηλυνῶσιν οὖν ἀγίους, ἐγένετο ὡς αἶγας τεῖχος, καὶ ἐκάλεισεν εἰς τὸ πύργον ᾧ βασιλῆως, ὅπως μὴ γινώσκουσιν αὐτὴν. Φθίσαντες οὖν οἱ ἄγιοι πρὸς τὴν βασιλέα, προσεκύνησαν αὐτὴν λέγοντες. Δέσποτα βασιλεὺς μίαν αἰτήσιν θέλωμεν αἰτήσασθαι τῇ βασιλείᾳ σε ᾧ εἶναι ἡμῖν. Καὶ εἰάν καλῶς ᾧ βασιλὴν τῇ βασιλείᾳ σε ᾧ δοῦμαι ἡμῖν, ἀνάγκηλον ἡμῖν ἐν ταίχῃ, ὅτι ἐν αἰνυμῇ ἐσμεν πρὸς τέττε. Οἱ ᾧ βασιλεὺς λέγει πρὸς οὖν ἀγίους. μὴ τὴν βασιλείαν με, ὅτι εἶπεν ἀν' ὑμῖν παρέχω, ὁ αὐτεῖπε. Οἱ ᾧ ὑμᾶς εὐχόμεν, καὶ φρονίμεν. Οἱ ᾧ ἄγιοι λέγουσι τῇ βασι-

βασιλεῖ. ἄλλο ἔθελον μὲν ὧτ' ἢ βασιλείαν σε, μόνον ἢ ἢ αἶγιον τρι-
 χα, ἡ δ' ἔχεις εἰς τὸ πῶ γινώσκει σε. ἵνα ἴδῃς ἢ θάυμαστος. ὁ δ' ἢ λέγει πρὸς
 αὐτὸς, ἐπαύετο αὐτῶν. Ἀπώσπυλεις οὐδ' οἱ αἶγιοι ἐνλίμως, καὶ μὴ πρὸς
 σπύλῳ μεγάλῳ ἦσαν αὐτῶν. Ἰδὼν δ' ἢ ἢ μισροῦ Γυλῆ, ὅπ' οὐκ ἰσχυρὴ
 πλανήσῃ σὺν ἀγίης ἐκέπ, ἐγένετο εὐθὺς γυνή. Καὶ ὡς εἶδεν ὁ βασι-
 λεὺς ἐξέστη, καὶ ἠρώτησε σὺν ἀγίης πρὸς τὰς τέττα. Οἱ δ' ἢ αἶγιοι ἔθ' ἔθ' διεσά-
 φησαν τῷ βασιλεῖ πάντῃ, καὶ ἐθαύμασεν ὁ βασιλεὺς. Οἱ δ' ἢ αἶγιοι ἔθ' ἔθ'
 κροτήσαντες τῶν μισροῦ Γυλοῦ ὧτ' ἢ τριχῶν ἐρίψαν αὐτῶν χαμῶν,
 καὶ ἤρξαντο τύπην αὐτῶν σφοδρῶς λέγοντες. Παύσῃ μισροῦ Γυλῆ. μὴ
 ὧτ' ἐκείνης τὰ βρέφη τ' χριστιανῶν, μήτε τ' δέλης ἔθ' ἔθ' τ' δέιναι. Ἡ δ'
 μισροῦ Γυλῆ ἤρξατο πρὸς ἀγίης λέγων, ἰάσαστέ με αἶγιοι ἔθ'
 ἔθ', καὶ μὴ με δένωσ βασιλεύετε, καὶ εἴπω ὑμῖν. Ἀποκρίνεται οἱ
 αἶγιοι ἔθ' ἔθ' Σισώϊε καὶ Σωιδωρὸν λέγων πρὸς αὐτῶν. Ἐάν μὴ ὁ μώ-
 σης ἡμῖν ἔθ' μὴκέπ πολεμῆν τὰ βρέφη τ' δέλης ἔθ' ἔθ' τ' δέιναι, καὶ ὧτ'
 δώσης ἡμῖν καὶ τὰ βρέφη τ' ἀδελφῆς ἡμῶν Μελιτῶν, ἐν ᾧ ἀπέκλι-
 νας σὺν ἐὼμῳ σὶ ἔθ' ζῶν. Ἡ δ' ἢ μισροῦ Γυλῆ λέγει πρὸς σὺν ἀγίης.
 Ἐάν δωρηθῇτε ἔθ' ὑμεῖς ἔθ' ὅπ' ὅδ' ἐναι τὸ μηλεμένους γάλα, ἐν ᾧ ἐθλαόσ-
 τε ἐν τῇ παλάμῃ. ὅπ' ὅδ' ὡς καὶ ἐγὼ τὰ βρέφη τῆς Μελιτῶν. Καὶ
 εὐθὺς οἱ αἶγιοι ἔθ' ἔθ', τείναντες τὰ ὀμμάς εἰς τὸ ἔθ' ἐθ' ἐθ' ἐθ' ἐθ' ἐθ'
 τέττα. Καὶ εὐθὺς ἔθ' ὡς ἐν τῇ παλάμῃ αὐτῶν ὡς γάλα. Καὶ λέγων
 πρὸς τῶν μισροῦ Γυλοῦ. Ἰδὲ ἐπιδώκαμῳ σὶ τὸ γάλα τὸ μηλεμένον,
 ἐν ᾧ ἐθλαόσῃ. Ἀπὸ δ' ἢ ἡμῖν ἔθ' σὺ τὰ βρέφη τ' ἀδελφῆς ἡμῶν Με-
 λιτῶν ἐν ᾧ ἀπέκτενας, καθάπερ ἐπηγείλω ἡμῖν. ἵνα μὴ κακῶς σε
 βασιλεύσωμῳ. Ἡ δ' ἢ μισροῦ Γυλῆ μὴ ἔχον τὴ Διεπεία ἀπὸ ἀπὸ δω-
 κε καὶ αὐτὴ τὸ βρέφ' ἔθ', ἐν ᾧ ἀπέκτενεν ἐν τῷ πύργῳ. Καὶ πάλιν οἱ αἶγιοι
 ἔθ' ἔθ' ἐτυπῶν αὐτὴν σφοδρῶς, λέγοντες. Παύσῃ μισροῦ Γυλῆ. μὴ
 ὧτ' ἐκείνης τὰ βρέφη τ' χριστιανῶν, μηδὲ τῆς δέλης ἔθ' ἔθ' τῆς δέιναι. Ἡ
 δ' ἢ μισροῦ Γυλῆ ἐπαρεκάλει σὺν ἀγίης λέγουσα. Ἐάσαστέ με αἶγιοι ἔθ'
 Σισώϊε καὶ Σωιδωρ, καὶ μὴ με εἰς τέλ' ὧτ' ὧτ' ἐκείνης. Καὶ εἴπω ὑμῖν.
 τὴ δὴ ποιήσετε, καὶ σὺν εἰσελεύσῃ ἐκεί πώποτε. Ἀλλὰ ἀπὸ ὧτ' ὧτ'
 ἐδομήκον πέντε. Τί δὴ ποιήσωμῳ μισροῦ Γυλῆ; ἢ ἢ λέγει αὐτῶν εἴπῃ
 θωρηθῇ τ' χρώσῃ τὰ δώδεκα ἡμυσὶ με ὀνόμαζ, ἔθ' εἰσελεύσῃ εἰς
 τὸ οἶκον ἔθ' δέλης ἔθ' ἔθ' δέιν' ἔθ' ἔθ' ἔθ' τῶν εὐχῶν ταύτῳ, μήτε εἰς
 τῶν σύμβιον αὐτῶν ἔθ' δέιναι, μήτε εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν. Ἀλλὰ νὰ ἀπὸ ὧτ'
 ὧτ' ὧτ' οἶκον αὐτῶν καὶ εἰσεδομήκον πέντε. Τότε λέγουν οἱ αἶγιοι πρὸς
 ἢ μισροῦ Γυλῆν λέγε μισροῦ τὸ παμμίαρ' (ὧτ' ὀνόμαζ, πρὶν κακῶς σε
 θανατώσωμῳ. Ἡ δ' ἢ ἤρξατο λέγειν αὐτῶν. Τὸ πρῶτον με ὀνομα καλεῖται
 Γυλῆ. Τὸ δεύτερον Μωρῆ. Τὸ τρίτον Βυζῆ. Τὸ τέταρτον Μακμαρῆ. Τὸ
 πέμπτον

πέμπτον Πεζωσία. Τὸ ἔκτον Πελαγία, τὸ ἑβδομὸν Βορδόνα. Τὸ ὄγδοον
 Απλεῖξ, τὸ ἑνναῖον χαμοδράκαινα, τὸ δέκατον Αναβαρδαλαία, τὸ ἐν-
 δέκατον Ψυχρανωπασία, τὸ δωδέκατον Παιδοπνίκιρα, τὸ ἡμισυ
 Στείγλα. Ἄγιε Σισυῖε Ὁ Σιωῖδωρε βοηθήσατε τὸ δέκον ὃ θεῶ τὸ δεῖνα,
 καὶ τὸ σύμβιον αὐτῶ τὴν δεῖνα, καὶ τὸ τέκνων αὐτῶν, τὸ ἐχόντων τὸ φυ-
 λακτήριον τῷτο. Καὶ δῆσατε, καὶ μολυβδώσατε πᾶν εἰδωλικόν, καὶ αἰέ-
 ριον, καὶ τὴν μισαρὸν Γυλῆν. ὃ μὴ ἔχῃν δῶαμιν, μήτε ἰαχῶν ὃ παρ-
 εγλύσῃ εἰς τὸ οἶκον ὃ δέλῃς ὃ θεῶ ὃ δεῖν, καὶ ὅποτ' τὸ σύμβιον αὐτῶ
 τὴν δεῖνα, μήτε εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν, μήτε ἐν νυκτὶ, μήτε ἐν ἡμέρᾳ, μήτε
 ἐν ὥρᾳ μεσονυκτικῇ, μήτε ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ. Ἀλλὰ νὰ ἀπέχῃ πᾶν πνεῦμα
 ἀκάθαρτον, καὶ πᾶν εἰδωλικόν, καὶ αἰέριον, καὶ πᾶν κακόν, καὶ ἡ μισαρὸ
 Γυλῆ ὅποτ' τὸ οἶκον ὃ δέλῃς ὃ θεῶ ὃ δεῖν, καὶ ὅποτ' τὸ σύμβιον αὐτῶ τὴν
 δεῖνα, καὶ ὅποτ' τὸ τέκνων αὐτῶν. Ἀλλὰ νὰ ἀπέχῃσιν ὅσα ἐβδομήκοντα
 πέντε. Ἄγιε Παῦλε πᾶταξον πᾶν κακόν, καὶ δαιμονικόν μεσημερι-
 νόν, καὶ μεσονυκτικόν, καὶ τὴν μισαρὸν Γυλῆν ὅποτ' τὸ οἶκον ὃ δέλῃς ὃ θεῶ
 ὃ δεῖν, καὶ τὸ σὺν αὐτῶ, καὶ τὸ ἀναγνωσκόντων τὴν ὀχλῶ ταύτῃ.
 Ἄγία Μαρίνα ὁ δῆσας ἡ παῦλα τὸ Βελζεβὺλ, δῆσαι, καὶ φέμωσαι,
 καὶ πᾶταξαι πᾶν αἰέριον, καὶ δαιμονικόν, καὶ τὴν μισαρὸν Γυλῆν ὅποτ' τὸ
 οἶκον ὃ δέλῃς ὃ θεῶ ὃ δεῖν, καὶ τὸ σύμβιον αὐτῶ τὸ δεῖν, καὶ τὸ τέ-
 κνων αὐτῶν. Ἄγιε Νικόλαε θαυματουργὲ βοήθησιν. Ἄγιε Γεώργιε. Ἄγιε
 Θεόδωρε Τύρων, καὶ στρατηλάτα βοηθήσατε τῇ δέλῃς ὃ θεῶ τῇ δεῖνα,
 ἅμα σύμβιον, καὶ τὸ τέκνων αὐτῶν. Καὶ πατάξατε, καὶ ὅποτ' δώξατε, καὶ
 δῆσατε, καὶ μολυβδώσατε πᾶν δαιμονικόν, καὶ πᾶν εἰδωλικόν, καὶ αἰέ-
 ριον, καὶ πᾶν πνεῦμα πονηρὸν ὅποτ' τὸ οἶκον ὃ δέλῃς ὃ θεῶ ὃ δεῖν, καὶ
 ὅποτ' τὸ σύμβιον αὐτῶ τὴν δεῖνα, ὅποτ' τὸ τέκνων αὐτῶν, ἵνα αὐξήσῃ
 ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ἡ ἔσονται ἀνενόχλητοι ὅποτ' παντὸς κακῶ, καὶ εἰδω-
 σιν ὅς τ' ὄντων, καὶ χαρήσεται αὐτῶν ἡ καρδία, καὶ δοξάζωσι τὸ ὄνομα
 ὃ πατρὸς, καὶ ὃ υἱῶ, καὶ ὃ ἁγίου πνεύματος. Νυνὶ εἰ αἰ, καὶ εἰς ὅτ'
 αἰῶνας τῶ αἰώνων, ἀμὲν. Εὐχὴ εἰς τὸ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστόν. Κύριε
 Ἰησοῦ χριστέ, ὃς ὃ θεῶ ὃ ζῶν, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸ κόσμον σῶσαι τὸ ἀνθρώπι-
 νον γένος ἐν τῷ Ἀβελόφει τυραννίδι, εἰσέκησόν με ὃ δέλῃς σε, δεο-
 μήξαι σε ὅπερ ὃ δέλῃς σε ὃ δεῖν, ἅμα σύμβιον αὐτῶ, καὶ ὅπερ τὸ τέ-
 κνων αὐτῶν, ἵνα δῶς τὸ χάριον, ἡ πομπῆς σε ὁσπλάχνους ἐξαποστείλης
 ἄγγελον φωτὸν φρεσίν, καὶ σκέπῃ τὰ τέκνα ὃ δέλῃς σε ὃ δεῖν, καὶ
 δεῖν ὅποτ' παντὸς κακῶ, ὃ πολέμῳ αὐτῶν, καὶ σκέπησιν αὐτῶ
 ἐν τῇ σκέπῃ τῶ πτερυγῶν σε. Ἀποδώξον ἐξ αὐτῶν πάντας ἐχθροὺς, καὶ
 πολέμιους. Εἰρήνησον αὐτῶν τὴν ζωὴν κύριε. Καὶ δὸς αὐτοῖς κύριε
 τὴν χάριν ὃ ἐλέος σε, καὶ χάρισται αὐτοῖς τὸ καρπὸν τῶ κρηλίας αὐτῶν,
 ὅπως

ὅπως ζήσωνται, καὶ γηύσωνται μακρόβιοι. Φύλαξον αὐτὰς κύριε ὁπότε παντὸς πονήρῃ, καὶ δαιμονίᾳ μεσημεριᾷ, καὶ νυκτερινῇ, καὶ ὁπότε πνύμαίων πονηρῶν, καὶ ὁπότε τῷ μιαιφάνι Γυλῆν, ἵνα μὴ κύριε ἔχωσιν ἐξουσίαν, ἢ ἰσχύϊ, ἃ ἔλθουσιν ἐξ αὐτῶν τῶν πονηρῶν πνύματων, καὶ ἀκαθάρτων, μήτε εἰς τὸ δῆλον ἢ θεῶν ἢ δαίμων, μήτε εἰς τῷ σύμβιον αὐτῶν, μήτε εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν. Ὅτι τὸ ὄνομά σε τὸ ἄγιον ὑπὸ καλῶν ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ, καὶ πρὸς σε κατὰ φύσιν οἱ δῆλοισι καὶ ἄτοι κύριε. Καὶ πρὸς καλῶν, καὶ δέονται τῷ δύσπαραγγλίᾳ σε ὑπὲρ τῶν τέκνων αὐτῶν, ἵνα αὐξήσῃς αὐτὰ, καὶ ἴδωσιν ὑὸς ὑῶν, καὶ δοξάζωσι τὸ πανάγιον ὄνομά σε. Ὅτι σὺ εἶ ὁ δότης καὶ τῶν καλῶν χορηγός, καὶ σοὶ τῷ δόξαν ἀναπέμπεται τῷ πατρὶ καὶ τῷ ὑῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνύματι, νυνὶ καὶ αἰεὶ καὶ εἰς ὅτον αἰῶνα καὶ αἰώνων, ἀμήν. Εὐχὴ εἰς τῷ ὑπερεσχίᾳ θεοτόκῳ. Δέσποινά ἡ μήτηρ ἡ κυρία μὲν, ἢ τὸ θεὸν λόγον καὶ σάρκα γηυνήσασα ἀσώρως, καὶ ὑπερφύως. Παρθένος καὶ ἔτεκες, καὶ παρθένη ἔμεινας, μηδὲν τὸ παρθένης μολωθείσης. Ἰκέτευον οὖν δέσποινά μὲν τὸ ὑόν σε καὶ θεὸν ὑπὲρ τῶν δούλων σε τέτων ἢ δέοντος, καὶ τὸ δέοντος. Ὅπως χαρήσῃται τὰ τέκνα αὐτῶν ὅσα τῶν πρεσβείαις σε. Πολλὰ γὰρ ἰσχύϊ δέησις μητρὸς πρὸς δούλους δεσποτῆς. Δέομαι οὖν δέσποινά μὲν τῷ σὺν ὁξυτάτην βοήθειαν, ἵνα αὐξήθῃσι τὰ τέκνα τῶν δούλων σε τέτων ἢ δέοντος, καὶ τὸ δέοντος, ἵνα ζήσῃσι, καὶ διαρεσθῇσι ἐν ὥπῳ κυρία πάσας τὰς ἡμέρας τῶν ζωῶν αὐτῶν. Ναὶ δέσποινά μὲν ἱπάρκῃσιν μὲν ἡμαρτωλῶν, καὶ ἀναξίως δούλων σε, εἰ καὶ ἡμαρτωλὸς τυγχάνω. Μὴ μὲν παρίδῃς τὸ δέησιν ταύτῃ τῷ οἰκτρῶν, καὶ πενιχρῶν, καὶ φύλαξον τὰ τέκνα τῶν δούλων σε ἵνα ζήσωνται, καὶ ἐξαπέστῃλον ἁγίον φωτὸν ἐπ' αὐτὰς ἢ φρεσίν, καὶ φυλάτῃν αὐτὰς ὁπότε παντὸς κακῆ, καὶ ὁπότε πνύματων πονηρῶν, καὶ ὁπότε τὰ ἐν αἰεὶ καὶ ἀφανῇ εἰδωλῶν, καὶ ὁπότε τῷ μιαιφάνι Γυλῆν, ἵνα μὴ ἐπιρῇ αὐτὰς εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν. Καὶ δὸς κυρία μὲν, δέσποινά μὲν ὑπεραγία μὲν θεοτόκε τῷ χάριν σε, καὶ τὸ ἐλεός σε, ἵνα ζήσωνται τὰ τέκνα τῶν δούλων σε τέτων, ὅπως ἴδωσιν ὑὸς ὑῶν, καὶ δύσχευθῇσιν αὐτῶν ἡ καρδία, καὶ δοξάζωσι τὸ πανάγιον καὶ ὑπερδολογημὴν ὄνομά σε δέσποινά μὲν. Ὅτι δολογημὴν ὑπὲρ χάρις ἐν πάσις τῶν γυναικῶν, καὶ μεγαλυνεταὶ σε τὸ ὄνομα εἰς ὅτον αἰῶνα τῶν αἰώνων, ἀμήν. * * * * Ne in turrim introeat, Et infantem meum devoret; veluti non multo ante fecit. At Dei Sancti, Sisynius Et Synidorus, ut sororem viderunt plangentem, ipsi etiam immoderate collacrymarunt. Statimque super terram, flexis genibus, Deum deprecabantur, ut ipsis facultatem Et robur subministraret contra execrandam Gylonem, ad eam captivandam. Et facultate habita à Deo omnipotenti, frænatis equis execrandam

Gylonem persequi cœperunt, & per viam investigabant; & quidquid offendebant, interrogabant. Quare salicem, obviam factam, interrogarunt, num execrandam Gylonem vidisset, per ea loca pervolantem. Negavit illa, se vidisse. Et Sancti eam maledictioni vovere: In æternum, fructum non produces, & homo non comedet ex eo. Tum Sancti inceptum iter veloces prosequiebantur; & invenerunt rubum; & interrogaverunt eum, an vidisset execrandam Gylonem volantem. Et ipsa similiter negavit, se vidisse. Et Sancti ipsam quoque maledictioni devoverunt: Radix tua emittet vertices, & vertex radicem, & fructus tuus inutilis erit, & homo non vivet ex eo. Rursumque Sancti cursum intendebant; & obviam facta est illis benedicta olea; & interrogaverunt eam, num ibi execrandam Gylonem vidisset volantem. Illa Sanctis respondit: Quantocius, Sancti Dei, cursum intendite; ad litus enim proficiscitur. Tum Sancti, Sisygnius & Synidorus, benedixerunt illi: Fructus tuus copiosus erit, & Sancti per ipsum illuminabuntur, & Reges & pauperes per eum latabuntur. Cum itaque Sancti ad litus pervenissent, execrandam Gylonem viderunt convolantem. Quos illa intuita, statim se in piscem convertit. Et Sancti Dei piscatores facti sunt, & illam expiscabantur. Et rursus execranda Gylo, velut hirundo facta est. Et Sancti Dei, uti illis concessum fuerat, falcones induerunt; & eam persequiebantur. Quæ cum animadvertisset, non posse se Sanctos fallere, facta est quasi caprinus pilus, inseditque in barba Regis, ne eam agnoscerent. Vbi Regem Sancti convenissent, post adorationem dixerunt: Domine Rex, unum à tua majestate petimus; quod, ut optamus, concedes; & si placuerit Dominationi tuæ, nobis illud elargiri, velociter nobis enuncia, quod pro eo animis angimur. Rex Sanctis respondet: Per regnum meum, quidquid petieritis, exhibebo; cum videam vos nobiles, & prudentes. Et Sancti Regi dixerunt: Nihil ex tuo regno ultra petimus, quam caprinum pilum, qui est in barba tua; ut videas, & admireris. Tum ille: Tollite illum. Extensis itaque manibus, Sancti reverenter, & quam attentissime, illum abstulerunt. Cum Gylo jam videret, se non posse ultra fallere Sanctos, statim mulier effecta est. Quod ubi Rex conspexisset, extra se factus, de eare Sanctos interrogavit. Qui omnia Regi, uti evenerant, aperuerunt. Et Rex admiratus est. Verum Sancti Dei, execrandam Gylonem per capillos arripientes, in terram prosternunt, verberibusque vehementioribus additis, dicebant: Finem tandem aliquando imposito, ô execranda Gylo, Christianorum infantulos interimendi, & servæ Dei N. At
execran-

execranda Gylo Sanctos deprecabatur, dicens : Sinite me, Sancti Dei, & tam crudeliter ne vexetis ; & ego dicam vobis. Tum Sancti Dei, Sisyphus & Synidorus, dixerunt : Nisi jurejurando promiseris, ultra non aggredi filias servæ Dei N. & restituis nobis pueros sororis nostræ Melitenæ, quos occidisti, vitæ tuæ non parcimus. Et execranda Gylo respondet Sanctis : Si & vos poteritis maternum, quod suxistis, lac in palma vestra reddere, restituiam & ipsa pueros Melitenæ. Et statim Sancti Dei, oculis in cælum converfis, de hoc Deum exorant : & subito in palmis propriis quasi lac exspuerunt. Et dicunt execranda Gyloni : Ecce, reddidimus lac maternum, quod suximus ; restitue tu quoque nobis Melitenæ filios quos trucidasti ; ut jam promisisti ; ne te tormentis immanibus excruciemus. Tum execranda Gylo, cum non haberet, quid faceret, restituit & ipsa puerum, quem in turri necaverat. Et rursus Sancti Dei vehementer ipsam verberabant, dicentes : Finem, execranda Gylo, ponito, Christianorum filios, & servæ Dei N. occidendi. Execranda Gylo Sanctos Dei deprecabatur : Sinite me, Sancti Dei, Sisyphus & Synidore ; & ne me prorsus occidatis ; & dicam vobis, quid faciendum sit, ne ipsa eo introeam, sed semper stadiis septuaginta quinque distem. Quid faciendum nobis est, ô execranda Gylo ? Et illa : Si quis poterit scribere duodecim nomina mecum dimidio, non ingrediar in ædem illam, neque in domum servi Dei N. qui habuerit orationem hanc, neque in conjugem illius N. neque in filios eorum ; sed longe ero à domo eorum stadiis septuaginta quinque. Tum Sancti dicunt : Dicito nobis, execranda Gylo, quam maxime tua execranda nomina, antequam te immaniter perdamus. Et illa : Primum nomen meum est, Gylo ; secundum Morrha ; tertium Byzo ; quartum Martaro ; quintum Petasia ; sextum Pelagia ; septimum Bordona ; octavum Apleto ; nonum Chomodracæna ; decimum Anabardalea ; undecimum Psichoanaspastria ; duodecimum Pædopnictria, dimidium Strigla. Sancti Sisyphus & Synidore, opem ferte servo Dei N. & conjugi illius N. & filiis eorum, qui habent Phylacterium hoc ; & obligate, & plumbeis vinculis obstringite omnem spiritum idolicum & æreum, & execrandam Gylonem, ne facultatem habeant & robur, domui servi Dei N. appropinquandi, neque in conjugem illius N. neque in filios eorum, neque noctu neque interdiu, neque media nocte neque meridie ; sed omnis spiritus immundus, & omne idolicum, & æreum, & omne malum, & execranda Gylo distet à domo servi Dei N. & à conjugem illius N. & à filiis eorum, stadiis septuaginta quinque. Sancte Patapi,

Percute omne malum Dæmoniacum, meridianum, & mediæ noctis : longe fac à domo servi Dei N. & sociorum illius, & qui legunt orationem hanc : Sancta Marina, quæ ligasti, & debellasti Belzebug, liga, & comprime, & percute omne aëreum & Dæmoniacum à domo servi Dei N. & à conjugē illius N. & à filiis eorum ; Sancte Nicolae, mirabilium effector, opem ferto, Sancte Georgi, Sancte Theodore Tyro, & copiarum ductor, opem ferte servo Dei N, & uxori illius, & filiis ; & percutite, & fugate, & obligate omne Dæmoniacum, & omne idolicum, & aëreum, & omnem spiritum pravam à domo servi Dei N. & uxore illius, & filiis eorum ; ut præsentī tempore crescant, neque ab ullo malo infestentur in posterum ; & videant filios filiorum, & lætetur cor eorum, & glorificent nomen Patris & Filii & Spiritus Sancti, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen. Oratio in Dominum nostrum Iesum Christum. Domine Iesu Christe, fili Dei vivi, qui venisti in mundum, ut à tyrannide Diaboli saluum faceres genus humanum ; exaudi me, servum tuum, supplicantem pro servo tuo N. & conjugē illius, & filiis eorum ; & tua gratia, & magna misericordia, mitte Angelum lucidum, ut custodiat & protegat filios servorum tuorum N. & N. ab omni malo, quod eos aggreditur ; & tege eos sub umbra alarum tuarum ; fuga ab ipsis omnem hostem & adversarium ; quietam fac domi vitam eorum, & tribue illis, Domine, gratiam misericordiae tuæ, & dona illis fructum ventris eorum, ut vivant, & fiant longævi ; defende eos, Domine, ab omni malo, & Dæmonio meridiano ac nocturno, & à spiritibus improbis, & ab execranda Gylone ; ne, Domine, habeant facultatem & robur ipsi mali spiritus immundique, accedere ad servum Dei N. neque in conjugem illius, neque in filios eorum ; quoniam nomen sanctum tuum invocant noctu & interdiu, & ad te confugiunt hi servi tui, Domine, & deprecantur, & exorant misericordiam tuam pro filiis suis, ut illis incrementum des, & tribuas filios filiorum, & glorificent sanctissimum nomen tuum ; quoniam tu es dator, & bonorum largitor ; & tibi gloriam mittimus Patri & Filio & Spiritui Sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen. Oratio in sanctissimam Deiparam. Domina mea, mater Domini mei, quæ Deum Verbum, secundum carnem, sine semine, & supernaturaliter genuisti ; virgo etenim peperisti, & virgo permanisti, in nullo virginitate contaminata : deprecare itaque, Domina mea, filium tuum & Deum, pro servis tuis hisce N. & N. ut in gratiam accipiat filios eorum per tuas intercessionēs : multum enim supplicatio Matris valet

valet ad impetrandam benignitatem Domini : deprecor itaque, Domina mea, tuum velocissimum auxilium, ut adolescant filii horum servorum tuorum N. & N. & vivant, & grati sint in conspectu Domini omnibus diebus vitæ suæ. Ita sit, Domina mea. Exaudi me peccatorem, & indignum servum tuum ; & licet peccator sim, ne asperneris deprecationem meam : miseram & pauperem ; & conserva filios servorum tuorum, & vivant ; & mitte Angelum luminosum, ut protegat & defendat eos ab omni malo, à spiritibus pravis, & ab idolis, quæ in aëre sunt, nec ab aliis internoscuntur, & ab execranda Gylone, ne illis molestia sit, & filiis eorum. Et tribue, Domina mea sanctissima, Deipara, gratiam tuam, & misericordiam tuam, ut vivant filii horum servorum tuorum, & videant filios filiorum, & lætetur cor eorum, & glorificent sanctissimum & super omnia benedictum nomen tuum, Domina mea : quoniam benedicta es in omnibus generationibus, & magnificatur nomen tuum in secula seculorum. Amen. Alii hæc eadem, detracta nimia loquacitate, in angustiores terminos claudunt, ut ex manuscripto codice Carolus Avantius, qui præstantissimum ingenium ad summam rerum naturalium scientiam contulit, mihi significavit : Ἐπὶ τῇ ὑποστάσει τῆς Λαυρεντίας τῆς βασιλέως τῆς γυναικὸς ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Αὐσσίᾳ, ἣ τοι Ἀρχιδία ὀνόματι Μελιτῶνῃ. ἣ τις ἔτεκε τέκνα ἐπὶ αὐτῇ. Καὶ ἔλαβεν αὐτὰ ἡ μουσαρχία, ἣ τις λέγεται Γελῶ. καὶ πάλιν ἐν γαστρὶ ἔλαβεν ἡ Μελιτῶνῃ, καὶ ἔμελλε τεκεῖν. ὠκυρόμησε ἡ πύργον, καὶ καθήλωσεν αὐτὸν ἔσωθεν, καὶ ἔξωθεν, καὶ ἀπέθετο δαπανὸν ἐν τῷ πύργῳ ἐτῶν εἴκοσι πέντε, καὶ συλλαβῶσα ἡ Μελιτῶνῃ δύο κροτάσια εἰσήλθεν ἐν τῷ πύργῳ. Οἱ ἡ ἄγιοι τῆς Θεῆς Σισίννι & Σισωνόδωρ ἦσαν ἀδελφοὶ τῇ Μελιτῶνῃς, ἦσαν ἡ στρατιώται ἐν Νυμέρῳ, ἣ τοι Ἀρχιδία. ἐν μιᾷ οὐκ ἦν ἡμερῶν πύξαντες τῇ στρατῶν ; ἀπῆλθον ἐν τῷ πύργῳ ἀπισκέψασθαι τὴν αὐτῶν ἀδελφῶν, καὶ ὁμοθυμῶν αὐτοὺς πρὸς τὴν θύραν, ἐκράζον ἀνοιχθῆναι αὐτοῖς. Ἡ δὲ Μελιτῶνῃ ἰαυρίζετο μὴ ἀνοῖξαι αὐτοῖς λέγασθαι. Οὐ δυνάμει ἀνοῖξαι ὑμῖν, ὅτι παιδίον ἐκνήνησα, καὶ φοβῶμαι ἀνοῖξαι. Οἱ δὲ ἰαυρίζοντο, λέγοντες. ἀνοῖξον ἡμῖν, ὅτι ἄγγελος τῆς Θεῆς ἐστὶν, καὶ τὰ μυστήρια τῆς Θεῆς βασιλεύοντι. Τότε ἠνόησεν αὐτοῖς, καὶ εἰσήλθον οἱ ἄγιοι τῆς Θεῆς. Τότε τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐκλήρετο γῆν γελῶν θάπτον, καὶ εἰσήλθεν εἰς τὴν λαμὸν εἰς ἕνα τῶν ἰσίων τῶν ἁγίων, ὅπερ καὶ παρὰ τὸ μεσονύκτιον ἀπέκτενε τὸ παιδίον, ἡ δὲ Μελιτῶνῃ ὠλόλυξε πικρῶς, λέγασθαι, ὦ Σισίννιε, καὶ σὺ Σισωνόδωρ, τί τῷτο ἐπιήσατε ; οὐκ ἔτῃ τοι οὐκ ἤθελον ἀνοῖξαι ὑμῖν. Τότε οἱ ἄγιοι τῆς Θεῆς ἐκλείναντες πρὸς χαίρας εἰς τὴν θύραν ἡτῆντο λαβεῖν τὴν ἐκκρίσιν τούτην καὶ τὴν μουσαρχίαν.

Ἐπὶ πολὺ ἢ αὐτοῖς περιδουχοῦντο ἀπεσάλη πρὸς αὐτὰς ἀγγελῶν ὁ
 θεὸς, καὶ λέγα αὐτοῖς. Ἦνέκασε κύριος ὁ θεὸς τὴν δεήσεως ὑμῶν, καὶ
 ἀπέστλέ με ἐν ἐκχύσει ὑμᾶς, καὶ δῆναι διώαμιν, ὅπως ἐὰν πορεύῃτε. Οἱ
 ἡ ἐξελθόντες ἐκ τῆς πύργου, ἐπέβησαν ἰσποῖς περοχαλίνους, καὶ ἐδίωξαν
 βάρη, καὶ θαλάμους ἔπι τὰ ὄρη τῆς λιβάνου, καὶ σπυλάνθησι πύκλω
 ἠρώτησαν αὐτῶν οἱ ἄγιοι. Πύκνη ἴδες τὴν μουσαρεὶν παρερχομένην, καὶ
 λέγα αὐτοῖς, σὺ οἶδα. Λέγουν αὐτῇ οἱ ἄγιοι, ἐν οἷς ἐκρυψας ἡμῖν τὴν
 μουσαρεὶν, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἡμῖν σὺ εἶπας, ἀλλ' ὁ βλασφῆς (ε, καὶ
 ξηρὸς ὁ καρπὸς (ε. Εἶτα σπυλάνθησαν ἡ ἐλαία, καὶ λέγουν αὐτῇ οἱ
 ἄγιοι. Ἐλαία ἴδες τὴν μουσαρεὶν παρερχομένην, καὶ λέγα αὐτοῖς. Ναὶ
 κύριοι μὲ ἐνθα κἀκείθεν πρὸς τὴν θαλάσσαν ὑπὸ εἰησι βοτάνων ὑπὸ
 φάσκοι κεφαλαῖ, ὑπὸ παίδων μυελῶν. Ναὶ ἐκεῖ μύρι. Καὶ εἶπον
 αὐτῇ οἱ ἄγιοι. Εὐλογημένη ὁ καρπὸς (ε, καὶ εἰς ναὸν κυρίᾳ δαπανη-
 θήσῃ. Τότε κατέλαβον αὐτὴν ἡ μουσαρεὶν ἔπι τὴν αἰγυλὸν τὴν θαλάσσης.
 Καὶ λέγουν αὐτῇ. Ὁ θεὸς δι' ἡμᾶς σὺν ἀχρεῖς αὐτὴν δέχας πρὸς αὐτὴν
 σοι κρατηθῆναι. Ἡ ἡ μουσαρεὶν ἰδὼσα σὺν ἀχρεῖς ὥρμισε καὶ τὴν θαλάσ-
 σης. Σπυλάνθησαν οἱ ἄγιοι τὸν δρόμον αὐτῶν κατέλαβον αὐτὴν. Καὶ λέγα
 ἡ μουσαρεὶν. Ὡς Σισίννι, καὶ σὺ Σισιπόδωρε, τί με πολλὰ βασανίζετε;
 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγιος Σισίννι λέγα αὐτῇ. Ἀπένεικέ μοι τὰ ἐπὶ αὐ-
 τήν τὴν Μελιτῶν, καὶ εἰ βασανίζω σε. Λέγα ἡ πρὸς αὐτὸν ἡ μουσαρεὶν.
 Ἐὰν διώαμι σὺ ἀνενεῖκεν, μητρικὸν γάλα, ὃ ἐδήλας, ἀγῶ σοι δώ-
 σω τὰ ἐπὶ αὐτὴν παιδίᾳ τὴν Μελιτῶν. Τότε ὁ ἄγιος ὁ θεὸς Σισίννι ἐπεκα-
 λέσατο τὸν θεόν. Κύριε σὺ εἶπας, ὅτι σὺ ἀδωατήσῃ πρὸς τῷ θεῷ πᾶν
 ῥήμα. Καὶ ἐν ἐμοὶ δεῖξον τὴν σὺν ἀγαθότητι, καὶ γνώτωσαν τὸ ὄνομα
 (ε πάντες, ὅτι σὺ εἶ θεὸς μόνος. Καὶ δι' ἑαυτοῦ ὁ ἄγιος ὁ θεὸς Σισίννι
 ἀνήνεγκε τὸ μητρικὸν γάλα ἐκ τῆς στήθους αὐτῆς. Καὶ λέγα πρὸς τὴν
 μουσαρεὶν, ἰδὲ τὸ μητρικὸν μὲ γάλα. Ἀνέεικε καὶ σὺ τὰ ἐπὶ αὐτὴν παιδίᾳ τὴν
 Μελιτῶν. Καὶ δι' ἑαυτοῦ ἀνήνεγκε ἐκ αὐτῆς τὰ ἐπὶ αὐτὴν τέκνα τὴν Μελιτῶν.
 Εἶτα λέγα ἡ μουσαρεὶν τοῖς ἀγίοις. Δέομαι ὑμῶν ἄγιοι ὁ θεὸς, μή με πολλὰ
 βασανίζετε. Καὶ ὅπως κείτω τὸ φυλακτήριον τῷ, εἰ μὴ εἰσέλθω ἐκεῖ,
 καὶ ὅπως ἀναγνωθῇ, εἰ μὴ κήσω ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ κατὰ κρητὸν, καὶ
 φάξωμαι ὡς ἀπὸ σιδήρων ἐξήκοντα. Ἦν καὶ ἐὰν ἡς διωκτὴ κατὰ κρητὸν
 ἐκ δώδεκα μὲ ὀνόμαζα σὺν ἀδικήσω τὸν οἶκον ἐκείνον. Οὐπερ διώασι δώσω
 τὸν οἶκον αὐτῶν, ἐδὲ τελεσποδα αὐτῶν ἐξαλείψω, ἐδὲ τὸ μελὸν αὐτῶν ἔχω
 ἐξουσίαν. Τότε ὥρμισεν αὐτὴν ὁ ἄγιος Σισίννι, λέγων, ὀρκίζω σε καὶ
 τὸ ὄνομα ὁ θεὸς, εἰ ἤκασεν ἡ πέτρα, καὶ διεῖράνη. Ὁ θεὸς τῶν ἀγίων Μά-
 μαϊ, τῶν ἀγίων Πολυκαρπῶν, τῶν ἀγίων Ταρεσίων, τῶν ἀγίων Δομετίων, τῶν ἀγίων
 Μάρτυρων Παντελεήμονων, καὶ Ερμούων, τῶν ἀγίων Μάρτυρων Νικήτων,
 τῶν ἀγίων

Ἡ ἀγία Βαβύλα, Ἡ ἀγία Παρφυρία, Ἡ ἀγία Βλασία, Ἡ ἀγία Ευλογία, Ἡ
 ἀγία Νικολάα, Ἡ ἀγία Βασιλεία, Ἡ ἀγία Ιωάννα Ἡ Χρυσόσμοα, Ἡ ἀγία
 Λέοντις, Ἡ ἀγία Εὐδοκία, Ἡ ἀγία Δημήτρια, Ἡ ἀγία Γεωργία, Ἡ ἀ-
 γία Θεοδώρα, Ἡ ἀγία Ιακώβη Ἡ Πέσσα, Ἡ ἀγία Ιωάννα παροφίτη,
 παροδρόμα, καὶ βαπτιστὴς, Ἡ ἀγία Ιωάννα θεολόγος, Ἡ ἀγία Εὐσταθία,
 Ἡ ἀγία Ορέσσα, Ἡ ἀγία Ἀνδρεία, Ἡ ἀγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἀ-
 γίων πατέρων, Ἡ ἀγίων ἀναργύρων Κοσμά καὶ Δαμιανῶ, Ἡ ἀγία Ἐπι-
 φανία, Ἡ ἀγία Εἰρηνάρεχος, τῶν ἀγίων μαρτύρων Ἀλέξανδρος, Εὐφροσύνη,
 καὶ Ορέσσα, καὶ Μαρδάρεια, καὶ Δεκκία τὴν παρεμένην, καὶ τῶν ἀγίων μαρ-
 τύρων Πηλασία, Ἀφθονία, Εὐπλοδοσία, καὶ Ἀνεμοπώδισα, τὴν ὑπερυμνή-
 τη δεσποίνῃς ἡμῶν Θεοτόκῃ, καὶ ἀπαρτέμενην Μαρίαν, καὶ πάντων τῶν
 ἀγίων. Ἀμὲν. Horum ea sententia fuerit : *Sub Consulatu Lau-*
rentii Regis, erat mulier in regione Auside, seu Arabia, Melitene
nomine, quæ septem genuerat filios, quos illi abstulerat execranda nun-
cupata Gelu: denuoque concepit Melitene, Ἡ, partui proxima, tur-
rim exædificavit, eamque intus Ἡ extra munivit, posuitque in turri,
qui faceret sumptus, virum annorum viginti quinque: tum demum
cum duabus puellis turrim ingressa est Melitene. Sancti porro Dei Si-
sinnius, Ἡ Sisynodorus, Melitenes fratres, in Numeria, seu Arabia,
militabant. Factum est itaque aliquando, ut exercitu per stativa di-
misso, in turrim venirent, propriam sororem invisuri: qui cum ad
fores pervenissent, contenta voce, ut reserarentur, clamabant. Melitene
omnino portas reserare nolebat, dicens: Non possum vobis aperire; filius
enim natus est mihi, Ἡ timor occupat me; ideo non aperiam. Illi con-
tendebant, dicentes: Aperi nobis; Angeli enim Dei sumus, Ἡ Dei
mysteria portamus. Illa aperuit; Ἡ Sancti Dei ingressi sunt. Eodem
tempore spiritus sanctus factus est terra, Ἡ unus ex Sanctorum e-
quis guttur introit; Ἡ, circa mediam noctem, infantulum interemit.
Melitene vero, amare ejulans, sublata voce dicebat: ὦ Sisinni, Ἡ tu
Sisynodore; quid fecistis mihi? propterea non aperiebam vobis. Tum
Sancti Dei, sublati in cælum manibus exorabant, ut sibi facultas con-
tra execrandam illam concederetur. Cum diu orationem protenderent,
missus est Angelus Dei, qui dixit illis: Exaudivit Deus preces ve-
stras, Ἡ misit me ad corroborandum vos, Ἡ robur conferendum, quo-
cunque contenderitis. Illi egressi è turri, conscensisque equis, habenas
veluti alas habentibus, profunditates Ἡ cavernas in monte Libano per-
scrutari sunt; Ἡ cum invenissent pinum, Sancti interrogaverunt, num
vidisset execrandam prætereuntem. Respondit, non vidisse. Et Sancti:

Quia abscondisti nobis execrandam, & veritatem occulisti, sine radice surculus tuus sit, & fructus exsiccatus. Tum invenerunt olivam; & dicunt illi: Oliva, vidisti execrandam prætereuntem. Quæ respondit: Vidi, Domini mei, hac atque illac circa mare prætereuntem, sub viginti herbis, sub Phasionis capitibus, sub medullis Puerorum; ita est, ibi manet. Et dixerunt Sancti: Benedictus fructus tuus; & in templo Domini consumetur. Tunc comprehenderunt illam execrandam in littore maris, & dicunt illi: Deus tibi per nos, servos suos inutiles, imperat: teneris. At execranda, videns Sanctos, proruit in mare. verum Sancti, concitato cursu, ipsam apprehendunt. Et dicit execranda: O Sisinni, & tu Sisynodore, quare me tantopere vexatis? Et respondens Sanctus Sisinnius, dicit: Restitue mihi septem Melitenes filios, & non ultra vexabo. Et execranda respondit: Si tu restitues maternum lac, quod suxisti, ego etiam ipsa reddam septem Melitenes filios. Tum Sanctus Dei Sisinnius, invocato Deo; Domine, ait, tu dixisti, non futurum impossibile apud Deum omne verbum: in me etiam ostende tuam bonitatem, ut cognoscant nomen tuum omnes, quod tu es solus Deus. Statimque Sanctus Dei Sisinnius reddidit ex ore maternum lac; & dicit ad execrandam: Ecce maternum meum lac; redde & tu septem filios Melitenes. Statimque restituit & ipsa septem filios Melitenes. Tum execranda subdit: Precor vos, Sancti Dei, ne nimium me vexetis; & ubicunque jacuerit Phylacterium hoc, ipsa non ingrediar, & ubi lectum fuerit, non introibo, sed fugiam, longeque me propriam ad stadia sexaginta. Quod si quis duodecim mea nomina scripserit, non officiam domui illius, neque aggrediar domum illius, neque quadrupedes illius delebo, neque membrorum illius facultatem habebō. Tum adjuravit eam Sanctus Sisinnius, dicens: Adjuro te per Dei nomen, quod audiis saxum & scissum est. Deus sancti Mamantis, sancti Polycarpi, sancti Tarasii, sancti Domitii, sancti martyris Panteleemonis, & Hermolai, sancti martyris Nicetæ, sancti Babylæ, sancti Porphyrii, sancti Blasii, sancti Eulogii, sancti Nicolai, sancti Basilii, sancti Ioannis Chrysostomi, sancti Leonis, sancti Eleutherii, sancti Demetrii, sancti Georgii, sancti Theodori, sancti Iacobi Persæ, sancti Ioannis Prophetæ Præcursoris & Baptiste; sancti Ioannis Theologi, sancti Eustathii, sancti Orestæ, sancti Andreae, sanctorum CCCXV III Patrum, sanctorum Anargyrorum Cosmæ & Damiani, sancti Epiphani, sancti Irenarchi, sanctorum martyrum, Auxentii, Eugenii, Orestæ, Mardarii, & Lucie Virginis, & sanctorum martyrum Pegasii,

gastii, Aphthonii, Elpidiphori, & Anempodisti, laudatissimæ Dominae nostræ Deiparæ & semper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum; Amen. Et hæ sunt aliorum ineptiæ, quibus similibus muliercularum incommoda se repellere existimant homines nugacissimi, & dementissimis illis mulierculis multo magis infatuati.

VIII. Illi semper, ut eos etiam penitus introspicias, religionem ac pietatem præ se ferunt. Barba ipsis longior, capillis subnixa, & propexa in pectore, nasus prominens, oculi cavi, pallor omnia occupans, macie cutis adjuncta, tapes est male compactus vestis, qua tegunt corpora, & ventis obviis; omnes reverentur, omnes adorant; retrahunt se sæpissime, ut obvio cuique locum cedant, & ut gratus beneficium succedat, capitis quadam submissione, vel distorsione humerorum, actionem convestiunt. Etiam si non vocaveris, dummodo intentius homines intuearis, accedunt, subrident, fausta omnia deprecantur; quod jam multo adhuc tempore, quotiescunque Deum exorant, se fecisse dicunt; quod intellexerint, pium alias hominem esse, & miserorum amicum, hoc ævi homini Christiano apprime necessarium, cum calamitates undique irruant. Tum trahit, sed quasi nollit, ex intimo pectore suspirium; & quasi invito, lacrymæ excidunt. deinde, sublati oculis, quædam submurmurat, & veluti spiritu plenus, & grandia meditans, celeri pede convolvit se; & si observari se, deprehenderit, in ædem sacram, vel oratorium introit, fixusque multa secum agit, & Sanctos omnes, inibi depictos, mussitationibus convellit, donec fessus, vel potius quod non sit qui videat, abscedit. Peractis hisce præludiis, rursus in scenam redit, & intimior factus, cum eundem offenderit, accurrit, amplectitur, manus deosculatur, illius etiam *ὁμιλίαν* quam enixissime petit. Vidisse se, ait, nescio quid, in mente, & cognovisse, quod sit argumento certissimo, quantum Deo carus vivat; facta, dicta illius palam ista indicare: tot pauperes, tot miseros, ab inopia & ærumna, illius munificentia, ereptos, dicti sui testes esse non leves: habere se etiam multa, quibus hominum necessitatibus succurrere possit; cautius tamen cum illis se agere, quod, cum ipse sine ulla spe præmii id agat, illi tamen, in quos beneficium collatum est, multo largius dent: ideoque benignitatem suam multoties clau-

di, quodcumque ille corda hominum, & propter Deum solum, non pecunias, ambiat. Sequitur postmodum catalogus ingens rerum, quibus domos aliorum felicissimas fecisset : non deesse sibi Amuleta & Phylacteria, ad medendum omni generi ægritudinum, & noxas ab agris aliisque mercimoniis repellendas : divites etiam à se fieri, dummodo velit : ubi ipse subsistat, nullum esse in posterum locum adversæ fortunæ ; alia quoque multa sibi reservare, quæ, dummodo occasio venerit, amicorum utilitati impensurus sit. Ita homo ille alter, qui non nisi lucro inhiat, spe tanti thesauri abreptus, hominem rogat, ut una domum proficiscatur ; gavisurum enim se, ubi ipse id fecerit. Ille primum fingere, non posse expectare, promississe aliis, non defuturum tempus, quod ipse agnoscat suo adventu domui commodissimum. Et quandoque hac ratione abitionem differt. Sed si fames urget : Etiam si, inquit, non invitasses, mihi jam erat animus accedere ; bona enim, quæ domui tuæ impendent, non erant diutius reticenda. In ipso portæ limine multa insuffurat ; ingressus cellulas omnes revisit, sæpius dictitans : O domum fortunatam ! Tum scalas ascendit, omnia lustrat, prospera deprecatur ; & ut aliquid fecisse videatur, è scrutinio suo cantiunculam erutam, licet inepte comptam, cantillat. Omnes, qui in domo sunt, hominis cultum & pietatem admirantur : rogant, ut sæpius invisat. tum, oneratum muneribus dimittunt. Qui postmodum, non vocatus, accedens, incommodis medetur, & ineptiis hujuscemodi domum replet, & vicinis innotescens, omnem viciniam contaminat. Et miselli illi homines non apprehendunt, nullas eum aliis divitias ac opes suppeditaturum, qui eis alios emungat : alias primum sublevaret semet ipsum, quam alios. Prudentiores interim aliquando, aliorum exemplo, & cautiores reddit, tale hominum genus insequuntur, deferunt, ad Magistratus conducunt, & veluti noxios, sæpissime castigant, & extorres faciunt : nulla tamen diligentia id impetrare possunt, ut penitus extirpentur. Sed jam diu satis vagati sumus : redeamus ad rem.

IX. Michaël Psellus morbos similes puerorum, quos nos à Strigibus provenire, continuo experimento videmus, ad naturales causas deferret. Ἐστὶ γὰρ τὸ πρὸ τοῦ σώματος οἰκίον νεογνολοῖς, ὡς αὖτε καὶ τὸ πρὸς τοῖς πολλοῖς παιδικὸν ὀνόμαζόμενον. Ἀλλ' ἐκείνο μὲν ἐστὶν

μήν εἰσιν ὀπίληψις ἀκρεβής δὲ τὸ τ' μορίων ὑπερόπτη παρὰ τὴν μήν
 νιγλῶ. Τὸ τοῦ σωτήριος τ' σωλίστων ἀπὸ σερήσεως, ἀπὸ σερρότητος
 περιμύων ὑφίζανόντων, καὶ τοῖς βρέφεσιν ἐμπεινύων τ' θάνατον. Οἱ π
 μὴ οὖν πεφανέρωται πᾶσι τῷ βίῳ εἴρασιν οἱ σοφοί. Σὺ δὲ πᾶν
 ὀπίσσω, τὰ μὴ ἀνάγων εἰς ὑψηλοτέρας ἐνοίας, τὰ δὲ ἀπὸ δοξῶν δα-
 χαίων εἰς τὰς δημώδεις ὑπολήψεις καὶ ἄγων. *Verumtamen affectus iste*
proprius est corporibus nuper genitis, & proli novæ ; quemadmodum
est, quæ apud multos ægritudo puerilis nuncupatur. sed illa quidem
exquisita epilepsia est propter membrorum humiditatem, quæ involucria
cerebri afficiuntur: hic vero interiorum consumptio ex privatione, quæ,
solida substantia absumpta, confident, & infantibus exitium afferunt.
Hæc autem humanæ vitæ innotuisse, sapientes norunt. Tu porro ali-
quid amplius perquirito, partim ad sublimiores sententias sustollens,
partim ab opinatationibus antiquis ad populares opinatones deferens. Et
hæc Psellus.

X. Qui quemadmodum in his, quæ de Strigibus loquitur,
 placere non potest ; ita omnino exöculandus est pro iis, quæ
 de Baburzcario edisserit : Οἱ μὴ τοὶ Βαβυζικάρειοι ἐξ ἐπιδωκῆς
 φλυαρίας παρσεφθάρη τῷ βίῳ. ἔνεστι γάρ πε τοῖς ἐρφεκοῖς ἔπεισι Βα-
 βώης ὀνομαζομένη δαίμων νυκτερινή, ὀπιμῆκης τὸ γῆμα, καὶ σιωδῆς
 τῷ ὑπερξίν. Ἰσορεῖ δὲ ἡ Πορφύρειος ὁ φιλόσοφος περὶ τῶν. ἔθνη
 δὲ τὸ βόρρῳντε καὶ βάρβαρον πολλοῖς τοῖς τοῖς ἐπὶ ψυχῆναι νυκτερινοῖς
 φάσμασιν, ἃ δὲ φασὶ νυκτὸς μὴ ὀπιμαῖν, ἡμέρας δὲ ἐν τῇ χάνῃ τοῖς
 ὀπιμαῖν λεπτοῖς ποτὶ, καὶ ἀμαυροῖς σώμασι, νήμασιν δαρχαίοις
 περσεοικῶσιν. Ἀπὸ γοῦν τὸ Βαβῆς ὁ Βαβυζικάρειος περὶ τοῖς πολλοῖς
 ἀνεπλάσθη. Καὶ ἔστι μὴ ἔδαμῃ ὀπιχωριάζων τῷ βίῳ, ἀλλ' οἱ δὲ λόπε-
 ροι τ' ἀνδρῶπων εἶναι δὲ τὸν τ' δαίμονα πλάττεισιν. Ἦν γάρ τις κα-
 μοὶ ἀνθρωπίνου ἀγῆνης μὴ τῷ ψυχῷ, λογοποιὸς δὲ ἔχῃ ἡμισα. Τὸ τοῦ
 γοῦν ἔνυκτὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας τὰ ποταῦτα παρυφίστατο φάσμα. Ἐ-
 ὡρεθ γὰρ τὸ μὴ ὄν, ὡς περὶ ὁ Ορέσης τὰς Εὐμυρίδας. Καὶ ἔπλεττε τὸ ἀνύ-
 παρκλον. νυκτὸς δὲ βεραχῦπι περβαίνων, εἴτα δὲ λιάσας ἀνέσπερε, καὶ
 τοῖς πολλοῖς ἀνετύπου τ' μὴ ὄντα Βαβυζικάρειον. Ἐξ δὲ τὸ ἐν κρινῶ
 πάθος σώματι φημὶ καὶ ψυχῆς. Ἡ μὴ γὰρ τῇ ἐμφύτῳ νόσῳ παρῆτε. Οἱ
 δὲ γε ὀφθαλμοὶ ἀσθενῶς πνικαῦται τ' ὀρεθῆκης διωάμεως ἔχοντες,
 καὶ μὴ καθαρὸν τὸ φῶς ἀκονίζοντες, ὁ πάχυσιν ἔσωθεν, ἔξωθεν δοκῶσιν
 ἔρῃ. Καὶ τὸ πᾶν τὸ τὸ δαίμων ἐκείνοις ἐνομιόθη, καὶ ὠνεμάθη.
 εἰ δὲ μὴ πᾶν τὸ τ' χερόν, ἀλλ' ἐν αἷς ἡμέραις τῷ ἔχῃ Χριστῇ γῆναν πανηγυ-
 εἰζομῶ, καὶ τὸ θεῖον ἐρατάζομῶ βαπτισμα, τὸ τοῦ πᾶν τὸ εἰς δαί-
 μονα

μονα ἀναπέπλωσαι, θαυμάζῃν ἔχει. πλωκαῦτα γὰρ διὰ τὰς ἀναγκαίας πανηγύρες νυκτὸς παρ' ἀλλήλους οἱ ἀνδρωποὶ ἀφικνέμενοι, τό, π πάθ' ὁ ὑφίστανται, καὶ ἡ δὲ δαίμων ὁ χῶρον ἔχει ἐπὶ ὀλῆψις. *Babutzicarius ex Gentilium ineptiis in opiniones hominum irrepfit. habetur enim in Orphei carminibus Babo quædam dea nocturna, figura prælonga, substantia tenebricosa. Tradit quoque Porphyrius Philosophus de his iisdem gentem esse Aquilonarem, & barbaram, similibus nocturnis spectris perterritam, quæ tradunt nocte quidem comburere, interdum vero combusta subrilia quædam atque exilia corpora offendere, texturis araneorum haud dissimilia. A Babone itaque ista apud multos Babutzicarius factus est, qui nusquam inter mortales est: sed, qui inter homines magis meticulosi sunt, Dæmonem hunc fingunt. Erat etiam penes me homuncio, animo semper metu commotiore, & ad res comminandas promptissimo. Huic non noctu tantum, sed & interdum, spectra occurrebant; cum id, quod non erat, intueretur, quemadmodum Orestes Eumenidas; & consungebat, quod nullo modo subsistebat. Noctu autem paululum progrediens, timore percitus revertebatur, multisque, qui nullus fuerat, Babutzicarium figurabat. Oritur hoc ex communi affectione corporis & animæ: hæc namque innato sibi morbo concutitur; oculi, facultate videndi eo tempore non bene valentes, nec purum lumen ejaculantes, quod intus patiuntur, de foris intueri sibi videntur. Et hæc ægritudo Dæmon illis esse existimatur. Quod si non omni tempore, sed, quibus Christi Natalem celebramus, sacrumque ejus baptismum colimus, diebus, affectus hic in Dæmonem effingitur, admirari non oportet. Tunc enim, propter solemnitatum necessitatem, noctu homines ad se invicem accedentes, affectum hunc subeunt. Et sic de Dæmone opinatio locum habuit. Hæc Psellus, satis ad rem: neque enim, qui octiduo Natalis Domini nascitur, speciem propriam immutare potest, & aliam induere: nec propterea Dæmon illum unquam exagitat. Babutzicarii meminit etiam Suidas: Ἐφιάλης ἡ εἰς πλὴν κεφαλῇ ἀνατέχουσα ἀναθυμίασις ἐξ ἀδνηφείας, καὶ ἀπειρίας τοῦ ἰατροῦς ἐφιάλης λέγεται, ὁ λεγόμενος τῶν πολλοῦ βαβυτζικάριος. Ephialtes est, quæ ad caput concurrit exhalatio ex voracitate & indigestione. Ea apud medicos Ephialtes dicitur, apud plebem Babutzicarius nuncupatur. Suidæ tamen Babutzicarius longe alius est à Pselliano, & quem nunc modo appellamus Callicantzarum; & ægritudinem hanc, quam ita nuncupat Suidas, Psellus, ut infra videbimus, Barychnam vocat: cum*

Ephial-

Ephialtes, non octiduo Christi Natalium, sed quocunque tempore, homines aggrediatur. Quare nomina Pſellum confudisse, non dubito; quod in eo Auctore mirum non est, cum recondita semper ambiat, & nova in medium afferat; in quibus facillimum est memoria labi. Hominum nihilominus vulgus ita insaniit, ut asserere non vereatur, eum, qui per octo dies illos in lucem editur, ita arripi à Dæmone, ut non nisi ad aliorum noxam & suam natus esse videatur: tum enim, per illud octiduum, è domo propria prorumpens, extraque se factus, per noctem vagatur, nullum certum locum habens, sed semper, ac si quispiam eum persequeretur, gradu Pegaseo, & vorans viam, cursuram, quam incipit, continuat; nec unquam quiescit, incultus atque horridus; hominem ubi videt, acutis recurvisque unguibus, quos nunquam subsecat, carptum fœde laniat, vultum petens ac ora dilacerans: tum, per Lumeros eorum saliens, sedet prægravans atq; comprimens: quem cum jam semianimem effecerit, interrogat, *ἤ πῃ ποῦ, ἢ μὲν ἔσθῃ*. *stuppa ne, an plumbum?* Si, *stuppa*, responderit, non ultra offendit, sed in terram subsiliens, alium, quem affligat, concitatori gradu perquirat. Si, *plumbum*, dixerit, tum ille, plus quam vires postulant prægravans se, onere opprimit, & unguibus misere excruciatum semimortuum deserit, & ultra progreditur. Vt vero à simili imaginatione detrahant hominem, & aliquo solamine sublevent, cribrum illis diebus illi porrigunt, præcipiuntque, ut foramina numeret. Ille numerare incipit serio, ac cate; &, cum ad duo pervenerit, iterum ab initio numerum reassumit, iterando semper, unum, duo; nec addit unquam tertium; tanquam sibi male ominosum. Id si, qui adest, suggerat, ille nihilominus in eo edicendo mutescit &, unum, ac duo, repetit. Pestem similem *Καλδικάντζαρον*, *Callicantzarum*, vocant. Sed, unde nomen habeat, nondum novi.

XI. Hinc varia apud eos agitantur proverbia. Cum aliquem semper vident, eodem habitu vestitum, dicunt: *Βάλλε τίποτε καινέριο άπάνω σε εἴς τὸ καλδικαντζάρες*. *Sume supra te aliquid novi, saltem propter Callicantzaros.* induere nempe aliqua veste nova, ne scissis vestibus ac flaccidis, in Callicantzarum incidas; si ob nullam aliam causam, saltem ut te à Callicantzaro defendas. Sic etiam, cum aliquem non sanæ mentis conspiciunt dicunt: *Ἐκατίς*

τέλης δὲ τὰ τριποτάματα. δὲν πᾶς εἰς τὰ τριποτάματα ; *Descendisti à Tripotamatis. Nonne accedis ad Tripotamata?* Tripotamata, in insula Chio locus est sylvestris & inaccessus, nullique unquam hominum pervius, sed continuis phasmatum spectris horribilis; in quem Callicantzaros hosce congregari immorarique, & quæ ex ingenio sunt, efficere, fama est; ideoque quasi ineptum, insanum, atque delirum, ad similes fortis homines mittunt: & fatuum insulsumq; fatentur ab eo loco descendisse. Multi pueros, die, Christi Natalibus sacro, genitos, ne in Callicantzaros evadant, pedibus abreptos, ad ignem, in foro accensum, deferunt; quos brachiis sustinentes, & calcaneos manibus fortiter tenentes, pedum plantas in ignem convertunt; quas exuri quodammodo sinunt, donec infantulus igne semiustus voces extulerit, & lacrymis suis ac ejulatibus misericordiam à tenentibus excusserit: postea oleo illinunt, & remedium, quod ipsi sciunt, apponunt: existimant enim, calore illo ignis; ungues refecari adurique; quibus detractis, nullum absque armis evadere Callicantzarum.

XII. Et hæc ferenda videntur, si unum excipias *Burculacæ*; alii *Bulcolaccam*, alii *Buthrolacæ* vocant; quo sane in genus humanum nihil potest excogitari immanius aut perniciosius. Nomen est inditum à foeditate. Βερενα limus est, non quilibet, sed qui jam putrescenti aqua maceratus, pessimam exhalat Mephitim, ut ita dicam. Λάκη fossa, seu cavea, in qua similis limus fovetur. Est porro pessimi hominis, & facinorosi, sæpeque etiam ab Antistite suo excommunicati cadaver, quod, non ut reliqua demortuorum corpora defossa dissolvuntur atque in pulverem abeunt, sed quasi ex firmissima pelle constaret, per omnes sui partes intumescit, atque distenditur, ut vix flexi aliqua sui parte possit; sed cutis, tanquam tympanum, extensa, eundem, ac tympanum, si pulsatur, sonum edit; quare & τυμπανία dicitur. Corpus, sic deformatum, Dæmon ingreditur, & miseris mortalibus infortunium parit. Sæpe enim sub eo cadavere è sepulchro egressus, & per urbem & alia loca habitata circumiens, & noctu potissimum, ad quam sibi libuerit ædem, confertur, pulsatisque foribus, aliquem ex accolis ædis, voce sonora compellat. Si responderit, actum jam est de eo: altero enim die mortem obit. Si non responderit, salvus est.

Hinc

εἰς τὸ τάφον ἀπεθαιμῆσθαι, ὅτ' φαίνεται ὅτι ἔχει σάρκα, καὶ αἷμα, καὶ
 ὀνύχια, καὶ τρίχες, καὶ ὡς τὸ βλέπεν τὸ κατὰ τὴν φαντασίαν οἱ παλαίπω-
 ροὶ ἐκείνοι ἀνθρώποι τρέχον εἰς τὸ κακόν, καὶ μαζίνον ξύλα, καὶ βάνον
 φώλια, καὶ αἰγὸν ἐκείνο τὸ σῶμα, καὶ τὸ ἀφανίζον παντελῶς, καὶ δὲν
 γνωρίζον οἱ ἄγνοοι, ὅτι εἰς τὴν φρενὴν δόξα ἔσται παρὰ τὴν
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιμαρτυρεῖται νὰ λάβωμεν τὴν παιδείαν εἰς τὸ αἰώνιον
 πῦρ ἐκείνο τὸ ἄσβεστον, νὰ κατὰκαρτῶς αἰωνίως, καὶ τὸ μὴ λείψανον ἐ-
 καψαν καὶ ἀφάνισαν καὶ τὸ παρόν. ἀλλ' ἡμεῖς καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ
 κρείσσει θέλουν ἀποκλεῖν τῶν ἀνθρώπων ἐμπροσθεν εἰς τὸ φοβερόν
 κελτῶν, καὶ παρ' αὐτῶν θέλουσι ἀκέραια τὴν ἀπόφασιν, ἵνα ὑπάγωμεν εἰς τὸ
 αἰώνιον πῦρ, νὰ κατὰκαρτῶς αἰωνίως. Ἐάν οὖν μετάνοήσωμεν ὁλοφύχως
 εἰς τὸ μέγα ἁμαρτήριον, ὅπως ἔκαμαν, ἀν' εἶναι λαϊκῶς, ἔσωσαν ἀκρινώ-
 νηιοι· ἔτι εἰ. Εἰ δὲ καὶ εἶναι ἱερεῖς νὰ καθήκονται παντελῶς τῇ ἱεροσωμῇ
 αὐτῶν. Ἰξοῦρε δὲ ὅτι, ὅταν ὄρεθῇ τὸ τὸ λείψανον, τὸ ὅποιον εἶναι ἐρ-
 γον τῆς Διαβολῆς, ὡς εἴπομεν, νὰ καλέσῃτε ὅτ' ἱερεῖς νὰ ψάλλωμεν ὡς
 κλησιν τὴν θεοτόκην, νὰ κάμοιμεν καὶ μικρὸν ἀγίασμα, εἴτα νὰ λητρηγῇ-
 σω, καὶ νὰ ὑψώσωμεν παναγίαν εἰς βοήθειαν πάντων, καὶ νὰ κάμοιμεν
 μνημόσυνα καὶ καλῶν. Εἴτα ὅτ' ἀφορισμὸς τῆς μεγάλης, καὶ ὅτ'
 δύο ἀφορισμὸς τῆς βαπτίσματος Διαβολῆς ἀπάνω εἰς τὸ λείψανον, τότε
 μετὰ τὸ ἀγίασμα, ὅπως ἔκαμες τῆς μικρῆς ἀγίαςμας νὰ ῥάνηται τὸ λαόν, ὅπως
 τύχη ἐκεῖ, καὶ τὸ ὡς ἰσχυρότερον νὰ τὸ χύσῃς ἐπάνω εἰς τὸ λείψανον. Καὶ
 χάρις Χριστοῦ φέρει τὸ δαιμόνιον ἀπ' αὐτὸ τὸ λείψανον. *De homine*
mortuo, si integer inventus fuerit, quem Bulcolacam nuncupant ; si ve-
rum est, quod de eo refertur, et quid agendum sit ; ex Nestora. Hoc
non est, mortuum fieri Bulcolacam ; sed Diabolus, nonnullis imponere
cupiens, ad abscondenda, ut Dei iram incurrant, haec signa ope-
ratur, et saepe nocte in imaginatione aliquorum hominum ponit, mortuum
illum advenire, quem prius agnoscebat, et cum eo conversatur. Et
inter somniandum vident aliqua spectra : alio tempore eum in via con-
spiciunt, sive ambulanti, sive stanti : neque hoc solummodo, sed
etiam homines suffocat. O miserorum hominum stultitiam ! Qui mor-
tui est, obambulat, et vivos necat ? Absit hoc. Nihilominus homines
perturbantur, et in sepulchrum festinant, et effodiunt, ut cadaver illud
conspiciant. Et, cum pura fide destituuntur, Diabolus transformatur,
et induit, veluti indumentum, demortui illius cadaver : et demortuus
ille, qui tanto tempore in sepulchro jacuerat, apparet illis, carnem ha-
bens et sanguinem et ungues et pilos : quem ubi aspexerint, imagina-
tione miseri illi homines ad malum properant et ligna exaggerant, et
ignem

ignem succendunt, & corpus illud comburunt, & penitus delent; nec vident infensati, in tremendo secundo adventu Domini nostri Iesu Christi preparari sibi punitionem in sempiterno illo igne, atque inex-tinguibili, ut sempiternæ ardeant: & cadaver quidem illud exusserunt & deleverunt in præsentia, sed tempore futuro, die nempe iudicii, rationem reddent de hisce omnibus ante tremendum iudicem, & ab eo condemnationem audient, ut in ignem procedant, & puniantur sempiternæ. Si itaque ex toto corde poenitentiam egerint propter hoc immane scelus, quod patrarunt, si fuerint Laici, maneat sine communione sex annos; si fuerint sacerdotes, omnino sacerdotio priventur. Scito vero, cum inventum fuerit simile cadaver, quod est opus Diaboli ut diximus, advocentur sacerdotes, & deprecantur Virginem, & fiet parva aquæ benedictio: tum dicatur Missa, exalteturque Panagia ad omnium auxilium; & fiant commemorationes mortuorum cum Collybis. Postmodum super illud cadaver legito magni Basilii exorcismos, & duos Baptismi: tum demum aqua illa benedicta, cui parva benedictione benedictum est, asperge universum populum, qui aderit: quod supererit aquæ, super cadaver infundito; &, gratia Dei; ab eo cadavere Dæmonium fugiet.

XIII. In quibus sane multa consideranda sunt. Quamvis enim verum sit, defunctum numquam fieri Bulcolacam; Ipe-ctrum nempe illud, ex corpore defuncti & Dæmone compositum, attamen negari non potest, sæpissime mortuorum animas in loca sibi exosa, ubi tamen nefarie vivendo Deum contempserant, veluti in carcerem, ad sustinenda præscripta sibi à Deo tormenta, conjici: & sæpius etiam in corporibus propriis poenas exsolvunt. Quare non erit absonum, Deo ita permittente, animas similium hominum in propria corpora compelli; quæ divina vis in illa fœditate conservet, ut, primum, ipsæ in illis puniantur; tum demum iræ divinæ ministræ in alios quoque sæviant. Neque corpus, quod conspiciunt homines, & igne absumunt, imaginatione, seu secundum phantasiam, ut verbis Augustoris utar, videre dicendi sunt, cum demortui corpus verum vere intueantur, illudque igni cremandum supponant; neque, qui ita credit, supplicio aut poena dignus iudicatur, ut perperam autumat scriptor. Sic quoque Dæmon potest sibi corpus ex materia, quæ placuerit, in similitudinem cuiuscumque conformare, adeo ut, qui phasma viderit, vel iuratus etiam contem-

det;

det, veram oblatus sibi hominis imaginem se aspexisse ; cum tamen, quod viderit, nihil sit, quod reapse consistat, sed à Dæmone tantum confictum. potest etiam minore labore corpus demortui arripere, & in illud penetrando, hac atque illac veluti proprium deferre, agereque ea per corpus illud, quæ corpus agere posset, si viveret, quamvis non ea, quæ vitalia dicunt. Quis ergo adeo fatuus est, ut inficias ierit, Dæmonem non posse Bulcolacæ corpus tumens ac foetidum è monumentis extrahere, & cum eo ambulando, infausta mortalibus prænunciare, & noxam afferre ; quando ille in Angelum lucis se potest convertere ? Quare demortui anima corpus illud vehere poterit, ac ducere, tamen intus latens, Dæmon, & per urbem & agros iter habentibus, vel quibus sibi placuerit, quos scit aliqua ægritudine celeriter morituros, repræsentare ; quandoque etiam ipse venenato illo cadaveris halitu eos inficere ; & ita Numine annuente, mortem accelerat : quod cum postea igne crematum fuerit, vel aliis supplicationibus è potestate Dæmonis sublatum, & dissolutum, instrumento deperdito, Dæmonis quoque vis, illi innixa, evanescit. Neque male agunt, ubi simile quid persenserint, si sepulchra perquirunt, donec inventum cadaver in medium urbis deferunt, & variis precibus devotum, igni absumendum committunt. Preces enim cum piæ sint, & à piis hominibus excogitatæ, quas nec improbat scriptor, nullo modo prohibendæ videntur. Aliter nihilominus sentiendum est de nonnullis aliis, quibus fanatici quidam homines, & incantationibus addictissimi, Græci eas vocant *Γηλείας*, corrupto, ut suspicor, nomine à *γηλεία*, in quibus multa nefaria inferuntur ; & quod execrabilius est, inter illas easdem preces ex suo cerebro, vel potius Dæmonis suggestionem, multa non sanæ mentis comminiscuntur : nempe, ut cadaver Bulcolacæ, dum preces recitantur, rectum stet, illudque lignei scipiones sustineant ; cum in ignem ceciderit, sub capite tres lateres certo quodam modo disponunt, alia etiam veluti reconditoria, & sibi solis nota, exsequuntur. Et hæc quidem, quemadmodum omnino prohibere, & pœnis gravissimis è coetu hominum eliminare, summæ prudentiæ est, ita & summæ dementiæ, pernegare, corpora similia incorrupta in monumentis quandoque reperiri, & eorum usu, si Deus permiserit, Dæmonem in genus humanum immā-

nia

nia machinari ; cum non desint fide digni testes, qui ea viderint, per multum tempus indissoluta , postmodum Christianorum precibus igne subacta, antequam ignis extinguatur, eorum compagine dissoluta, in cineres abiisse, nec ultra corpus illud , sive Dæmonem sub eo corpore, vel alia illi consimili forma , in homines sæviisse. Narratur apud Crusium in Turco-Græcia lib. VII I, Sabbato Pentecostes Turcas combussisse Græcum, bien-
 nio ante defunctum ; quod vulgo crederetur , noctu sepulchro egredi, hominesque occidere ; alios autem veram causam perhibuisse, quod quindecim pluresve homines , spectrum ejus videntes, mortui sint : sepulchro extractum , consumpta carne, cutem ossibus adhærentem , integram habuisse. Et forsân non aliud fuerit, quod Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in Constantino Copronymo narrat : ὡς περ ἡ ἐξεσηκότες τῷ δέξιν οἱ ἀνθρώποι, καὶ φανταστέμενοι ἐδόκειν αὐτοῖς, ὡς ξένοις ποτὶ συν-
 οδόν, καὶ εἰδεχθῆσιν ἀνθρώποις. καὶ εἶτα ὡς γνωρίμοις δῆθεν τοῖς ἐν-
 τυχάνουσι προσπαροῦντες, καὶ τὰ πρὸς τὴν ὁδὸν ὠμίλημέλια, ἐτέροις ἐπεὶ τὰ ἀφηγέμενοι, καὶ ἄλλοις φάσμασι ποτὶ ἐνδύματέμενοι εὗρον ξί-
 φεσιν ἀπλήλως πινὰς βάλανους. *Tanta vero terroris magnitudo fuit, ut à sensibus alienati, varias sibi species atque imagines offerri, seque cum peregrinis & deformibus hominibus iter facere & colloqui, puta-*
rent : quos ubi, tanquam notos sibi, salutaverant, atque, ut moris est in
via sibi invicem occurrentibus, usitata officia præstiterant, eadem illa
aliis postea referebant : iis atque aliis id genus spectris exagitati pleri-
que, infestis in se gladiis incurrebant. Et clarius Theophanes : Γε-
 νόμενοι ἡ ἐν ἐκείνῳ ἐνόμιζον ξένοις ποτὶ καὶ βελαροῖς προσώποις συνο-
 δόν. οἱ ἢ ἀπαντώντες ὡς φίλους δῆθεν προσπαροῦντες διελέγοντο.
 σημέμενοι ἡ τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα ἔχαιον ἐξηγουῖτο. ἑώρων ἡ ὅτ' αὐ-
 τὰς ἢ εἰς οἴκους εἰσερχομένους, καὶ ὅτ' μὴ ἔξ οἴκου αἰωρῆντες, ὅτ' ἡ
 ξίφει πτερόσκιοντες. συνέβαινε ἡ τὰ πλεῖστα τ' παρ' αὐτοῖς λεγόμενων γί-
 νεσθαι, ἔτιως καθὼς εἶδον. *Multi hominum, mente abalienati, puta-*
bant, se cum peregrinis quibusdam & terribili vultu præditis homini-
buss iter facere, qui occurrentes sibi, tanquam amicos compellarent, at-
que cum iis colloquerentur : ac cum annotasset quæ ab iis dicebantur,
tum demum narrabant, cum ea jam exitus comprobasset. Videbant au-
tem eos in ades intrare, aliosque intus suspendere, alios gladio ferire. :
Eventus pleraque, ab ipsis dicta, vera ostendit. Ex Theophane sua
 exscripsit Cedrenus. Et ne plura hîc aggeram ; ipse puer, cum

Grammatices tyrocinii Chii, apud Michaëlem Neuridam, le-
 &iffimis moribus adolescentem, dabam operam, in templo S.
 Antonii, prope portam, qua in viridarium itur, à læva cum exis,
 sub ipsis gradibus quibus ascenditur, sepulchrum, quod diutif-
 sime clausum fuerat, adaperitum fuit, ut novo, si bene recordor,
 ditaretur cadavere. Supra alia mortuorum ossa jacebat cada-
 ver, omnibus suis partibus absolutum, statura grandiore atque
 enormiore, nullis amictum vestibus, quas tempus vel humor
 consumperat, pelle distenta, subnigra, dura, sicque per omnes
 sui partes tumida, ut corpus non complanaret, sed veluti saccul-
 lum rotundaret; facies pilo nigro crispoque circumvestita; ra-
 ri in capite pili, quemadmodum & per reliquum corpus, quod
 glabrum ubique circumspiciebatur; brachia, ad modum cru-
 cis, tumore illo extensa, manusque adaperitæ, oculi palpebris
 clausi, os hians, dentes candidi. Id ubi viderunt scholæ focii,
 timere, fugere, admirari, currere, referre quidquid viderent:
 nolle amplius videre. Postea aliorum hominum commercio au-
 daciores effecti, jam in ora sepulchri consistere, hasta lignea
 pertentare, dimovere conari, aliaque ludere, quibus sibi pueri
 sapiunt; demum etiam lapides projicere; quos ubi videbant
 non adfigi tamquam ad molle, sed tamquam à solido, non sine
 strepitu, reperi, sphaeras quoque lusorias demittunt: illæ re-
 cta projectæ resiliunt, & ad manus demittentium reveniunt;
 pulsu validiore demittuntur, & ipsæ supra puerorum capita sal-
 tant. hisce timore abjecto, ad majores machinas devenitur; &
 trabes prægrandes, quæ ad sedendum in viridario jacebant, al-
 latae, per os sepulchri acuminatim in ventrem demortui deji-
 ciuntur: non rumpunt cutem, sed, quasi à tympano percussæ,
 foras exiliunt; & nisi sibi cavissent, qui projecerant, molis il-
 lius casu succubuissent. Concurrent alii undique ex vicinia, ex
 urbe fere tota, quia rem jam fama vulgaverat; & præstantibus
 viribus adolescentes ab ore sepulchri se præcipitant, pulsato-
 que pedibus ventre, extra sepulchrum propellebantur. Erat fe-
 re quindecim palmorum altitudo; & res sane miseranda, & hor-
 rida, nihil agentibus hominibus, ludus sit; quandoquidem to-
 to corpore, instar pilæ super cadaver projecti, foras impetu
 sumpto ab eodem cadavere trudebantur. Multi, inconsiderate
 se projicientes, dum non recto ictu repelluntur, in saxum se-
 pulchri

pulchri labrum, vel fornicem, adacti, caput alliferunt, & intra sepulchrum alibi dispoliti, quasi exanimis jacuerunt. Non plura hic referam: post tres dies, illius ecclesiæ curatores, ut Bacchanal de Ecclesia tollerent, sepulchrum clauserunt. Quid de eo cadavere actum sit, ipse non novi, neque ab aliis perquisivi. Mirum sane fuit, cutem illam tot ictibus salvam atque incolumem superfuisset; quod non potuisset, neque corium bubalinum, neque fornix ipse cæmentitius: adeo illa induruerat.

XIV. Græci, cum similia vident corpora, quæ post obitum in cœmeteriis indissoluta comperiuntur, & tympani more extensa cute tumescunt, excommunicatorum esse corpora fatentur, eaque post absolutionem statim dissolvi. Idem Nomocanon, de excommunicatis, quos Antistites excommunicant, & qui post mortem inveniuntur indissoluti, cap. lxxx: Περὶ ἀφορισμῶν, οὗν ὁποῖος ἀφορίζωσι οἱ ἄρχιερεῖς, καὶ μὴ τὸ θάνατον δέρισκονται αὐτοῖς, τὰ σώματα αὐτῶν. Τινὲς ἀνθρώπους ἀφώρισαν δικαίως καὶ δολότης, καὶ νομίμως οἱ ἄρχιερεῖς αὐτῶν, ὡς παρὰ βλάβης τῆς θείας νόμης, καὶ ἀπέθαναν εἰς τὸ ἀφορισμὸν, καὶ δὲν ἐδιορθώθησαν νὰ λάβωσι συγχώρησιν, καὶ ἔθαψαν αὐτοὺς καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸν δέρεθαι τὰ σώματα αὐτῶν λελυμμένα, καὶ κεχωρισμένα καὶ καλὸν ἔσθαι καλόν. Ἀπὸ κελεύσεως. Ὡς τὸ θάνατον. Φοβερὸν εἶναι τὸτο, καὶ κατ' ἀλήθειαν θαυμαστὸν. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἀφώρισεως ὁ ἄρχιερεὺς νομίμως, πῶς τὸ δέρισκονται τὰ σώματα αὐτῶν σῶα, καὶ αὐτοῖς, ὡς τὸ ἀπὸ ἀφώρισμῶν. Τὰ ὁποῖα φαίνονται εἰς θάνατον μέγα, καὶ φρικτὸν. Οἱ κύριοι τὴν ἡμῶν εἶπεν, ὅτι ὅσα ἀνθρώποι ἐπὶ τῇ γῆς δεδεμμένα εἶναι. Τὸτο τὸ εἶναι ὑπερβαύμασθαι αὐτοὺς ὅπως ἀφωρίσθαι νομίμως, μὴ θάνατον αὐτῶν νὰ δέρεθαι λελυμμένον τὸ σῶμα, καὶ αἱ ἀρμονίαι κεχωρισμέναι εἶναι τέτα. Λύσις τῶν θείων διδασκάλων. ἐκείνοι ὅπως ἀφωρίσθαι δικαίως, καὶ δολότης, καὶ νομίμως ὑπὸ τῶν ἄρχιερέων αὐτῶν, καὶ μὴ τὸ θάνατον νὰ δέρεθαι λελυμμένον, αὐτοὺς ἐλπίδα σωτηρίας δὲν ἔχον, ἔτι δὲ παρὰ τῶν θείων νόμης ἐστὶ νὰ μὴ ὑπηρετήσῃ, νὰ ἔλθῃ εἰς μετάνοιαν, νὰ συγχωρηθῇ ὑπὸ τῶν ἄρχιερέων, ὅπως τὸ ἀφώρισε. Ὡς τὸτο δέρεθαι λελυμμένον, ὥστε πλέον αὐτοὺς δὲν ἔχῃ ἐλπίδα νὰ λάβῃ συγχώρησιν, ὅτι ἐγὼ κληρονόμος τῆς αἰπλοφύτης καὶ λύσεως. τῶν τῶν ὅπως δέρισκονται ἀφωρισμένοι, ἡγοῦμαι αὐτοὺς καὶ ἀκέραια τὰ σώματα αὐτῶν, αὐτοὶ δέονται συγχωρήσεως, ἵνα ἔλθῃ εἰς ἐλπίδα σωτηρίας ὑπὸ τῶν δεσμών τῶν ἀφορισμῶν. ὅτι καθὼς δέρεσθαι τὸ σῶμα δεδεμμένον εἰς τὴν γῆν, ἔτσι εἶναι καὶ ψυχὴ δεδεμμένη, καὶ καλασμένη εἰς χεῖρας τῶν πατέρων. καὶ ὅταν λάβῃ συγχώρησιν τὸ σῶμα,

καὶ λυθῇ ὑπὸ τῷ ἀφορισμῶν θεῷ διωάμεν ἐλθεῖν. καὶ ἡ ψυχὴ ὑπὸ τῶν
 χεῖρας τῶν ἀγγέλων, καὶ λαμβάνει ζῶν τὴν αἰώνιον, τὸ φῶς τὸ ἀνέσπε-
 ρον, καὶ χαρὰν τὴν ἀνεκλάλητον. *Quidam Praefules suos homines ju-*
ste, rationabiliter, & legitime, veluti divinae legis transgressores, ex-
communicantur, qui in excommunicatione diem obierunt, nec viuis re-
sipuerunt ad habendam absolutionem. Eos sepelierunt; & non multo
post inventa sunt eorum corpora dissoluta, & os ab osse separatum. Re-
sponsio. O rem miram! terribile est hoc, & revera admirabile, cum
eos legitime Antistes excommunicavit, quam ratione non invenian-
tur eorum corpora integra & indissoluta, quemadmodum & aliorum
excommunicatorum, quae etiamnum videntur. res maxime mira &
terribilis. Dominus vero noster dixit; Quaecunque ligaveritis super
terram, erunt ligata. At hoc omnem admirationem exsuperat, cum,
qui legitime excommunicatus est, post obitum inveniri corpore dissolu-
to, & compagibus omnibus separatis. Solutio divinatorum magistrorum.
Qui iuste, rationabiliter, & legitime à suo Antistite excommunicatus
est, & post mortem dissolutus comperitur, ipse spem salutis nullam ha-
bet; non quod divinas leges transgressus fuerit, sed ne, conversus, &
pœnitentiam agens, veniam delictorum ab eo, a quo excommunicatus
est, Antistite consequatur: propterea dissolutus inventus est; ideoque
ultra ipse nullam spem habet veniæ consequendæ, quod jam particeps
factus sit, numquam desinentis punitionis. Qui vero excommunicati
comperiuntur, hoc est, quorum corpora indissoluta, & integra rema-
nent, indigent absolutione, ut ab excommunicationis vinculo liberen-
tur. Quemadmodum enim super terram corpus ligatum invenitur, ita
& anima ejus ligata est, & sub potestate Diaboli punitur; & cum cor-
pus habuerit absolutionem & ab excommunicatione exsolutum fuerit,
ita annuente Deo, & anima illius à manibus Diaboli liberatur, compo-
sque fit vitæ sempiternæ, numquam occidentis lucis, lætitiæque, quæ
verbis exprimi non potest. Minutiora etiam audi ex eodem, ni ma-
lis dicere ineptiora, cap. lxxxix: Περὶ ὑποταγῆς, ὅπως νὰ ὀρεθῇ
σῶμα ἀκέραιον αὐτὸ μὴ ἔχων τεῖχας τελείως. Γινώσκει πρὸς τῶν,
ὅτι εἰ μὴ ὀρεθῇ σῶμα ἀκέραιον εἰς τάφον, καὶ τεῖχας τελείως νὰ μη-
δὲν ἔχη. ἔχει ἔννοιαν τὸ καὶ ἀμφιβολίαν ἢ εἶναι ἀφορισμὸς, ἢ
ἔχει. ὁμῶς καὶ μὴν χρεῖα νὰ διαλάω τὸ λείψανον ἐκείνο ἔξω ὑπὸ τῷ τά-
φον ἐκείνῳ, ὅπως ὀρεθῇ, νὰ τὸ βάλλω ἄλλον παρῆντον τάφον, καὶ
ἀφ' οὗ περὶ καὶ τοῦ ἱκανοῦ, εἰ μὴ ὅτι ὀρεθῇ τὸ ἀκέραιον σῶμα λελυ-
μένον, ἤδη καλόν. εἰ ὅτι καὶ ὀρεθῇ ἄλλον γνώσκειται ὅτι εἶναι ἀφορι-
σμένον,

σμήν, καὶ δέεται συγχωρήσεως, ἵνα λυτῶθῃ ἐκ τῆς δεσμῆς καὶ ἀφορισμῶς.
De mortuo, si inventum fuerit ejus corpus integrum, & prorsus depile.
De his scito, si corpus integrum in sepulchro repertum fuerit, & prorsus depile ;
dubitari potest atque ambigi, an illud sit excommunicatum, vel non.
*Nihilominus cadaver illud extrahendum est sepulchro illo, in quo quiescit, & in aliud reponendum ; & cum aliquantum temporis elapsum fuerit, si corpus illud dissolutum est, bene est ; si indissolutum remanserit, scito, illud excommunicatum esse, indigereque absolutio-
 ne, ut à vinculis excommunicationis liberetur.* Plura etiam suppe-
 tunt, si hæc non fastidis, de excommunicato, quomodo digno-
 scatur post mortem, à quonam fuerit excommunicatus : & no-
 tat id ex Codice sanctæ Sophiæ idem Auctor cap. LXXVIII :
 Περὶ ἀφορισμῶν, πῶς γνωρίζεται μὴ τὸ θάνατον αὐτῶν, πῶς ἀφωρί-
 σθη. Ταῦτα πάντα τῆς ἀφορισμῶς ἀρέθουσιν εἰς βιβλίον τῆς ἀγίας σοφίας,
 ὁποῦ ἐχρὶ ἐν πολλῷ, ἢ κατὰ τὴν κεφαλὴν μόνον τὰ ἐμπροσθεν τῆς σώμα-
 τὸς τῆς. Ἐκεῖν, ὅπου ἐχρὶ ἀνάθεμα φαίνεται κίτρινον, καὶ λαζαρε-
 μὴ τὰ δάκτυλά τῆς. Ἐκεῖν, ὅπου φαίνεται ἄσπρον εἶναι ἀφορι-
 σμῶν, ὁποῦ τὸ θείον νόμων. Ἄνωθεν λέγει, καὶ δείχνει τὸ ἀφορισμῶν,
 πῶς ἀφωρίσθη. Καὶ πρὸς τὰς ἱερῶν ἀφορισμῶν τελείως δὲν ἀναφέρει τὸ
 εἶναι τὸτο *Si quis præcepto, aut maledictioni obstrictus fuerit, partes*
anteriores corporis integras habet. Si quis anathemate ictus est, citri-
nus apparet, digitisque contractis : qui vere albidus est, ille à sacris le-
gibus est excommunicatus. Verum de sacerdotum excommunicationi-
bibus, quænam illæ sint, non explicat.

XV. Et stultissima ista de Excommunicatorum cadaveribus
 indissolutæ opinatio apud eam nationem adeo invaluit, ut jam
 nemo sit, si uspiam tale quid comperiat, qui dubitet, cadaver
 illud esse excommunicati ; quod extrahunt, & variis deprecationibus ac
 dicendi formulis absolunt. ordinemque, in tali ab-
 solutione servandum, idem Nomocanon, cap. LXXXI, exactis-
 sime prosequitur : quibus exsolutis, asseveranter dicunt, cada-
 ver subito in cineres converti. Ipse nihil tale uspiam in Græcia
 vidi. Audiui tamen sæpius ab Athanasio, Imbri Metropolita,
 homine frugi, & qui rem factam mendacio non contaminasset,
 cum Ihasi moraretur in regione Theologi extra urbem in eccle-
 sia sancti Georgii, exoratum à civibus, ut super cadavera, quæ
 ibidem pleraque conspiciebantur indissoluta, excommunica-
 tionis absolutionem recitaret, morem gessisse, neque dum fini-

ta absolutione cadavera ea omnia in pulverem abiisse. Referebat idem, Constantini cujusdam cognomento Rezepii, qui ex Turca Christo nomina dederat, quod vitam viveret omnibus flagitiis inquinatam, excommunicati, corpus tumulatum fuisse in ecclesia sanctorum Petri & Pauli nationis Græcorum Neapoli, & per plures annos indissolutum mansisse, ab eodem postea, & alijs Metropolitjs duobus, Athanasio Cypri, & Chrysantho Lacedæmonio, benedictione subactum, ut alia mortuorum cadavera, pulverem factum. Et quod admirabilius est, dum Raphaël in Patriarchatu præsideret, eodem asserente, qui alium excommunicaverat, postea, compulso Dæmonis, Christum ejurat, excommunicati licet Christiani demortui cadaver mansit indissolutum. De eo certior factus Patriarcha, accersitum Turcam, qui excommunicaverat, monet, ut absolutionem imperiatur. Primum ille renuere, factum detestari; nihil esse Turcis cum Christiana religione commune, dicere; quare Christiani Christianum absolverent: cum vero pertinacius exoraretur, obedit, & absolutionem super excommunicatum recitat; oculatum se testem fatetur, qui perhibet. prope finem absolutionis, cadaveris tumor cessat; & in cineres omnia convertuntur. Rei novitate Turca attonitus, ad magistratum ocus adolat, rem uti facta est narrat, edicit omnibus veram religionem Christianam, quam ipse per summum nefas deseruerat; eam se de novo amplecti, Mahumetanam detestari. Monetur à Turcis, ut sapiat, ne tormentis se objiciat. ille, se Christianum velle mori, contendit. Quid plura? pertinacem condemnant. ducitur ad supplicium, & Christianam religionem prædicans, morti, summo supplicio mactatus, deditur.

XVI. Plura de his excommunicatis narrat Christophorus Angelus, de vita & moribus recentiorum Græcorum cap. xxv. Non præteribo verò, quod ille ex Cassiano Historico recitat. Ο ἡ νῆς ἔτως ἐχρ. Οὗτ' ὁ Κασιανὸς ἐστὶν ἔλλην πηλαγὸς ἰσραηλῆς, καὶ γὰρ φησὶ ἐν τῇ ἰσραηλῆς αἰτῇ ὅτι ἐγένετο ποτὲ μερικὴ σμῶδ' ἐν πινυ τῷ πω ἑκατὸν ὀπισθοπῶν, καὶ πάντες ὁρθῶς ἔλεγον. εἰς τὴν ἑξ αἰπῶν ἐναυῆτο πᾶσι. Τότε σκῆνοι ἀνασημάτισαν σκῆνον, καὶ ἔτω τέθνηκεν ἀφωρισμῷ. καὶ ἔμνε τὸ σῶμα σκῆνος ἑκατὸν ἐπὶ δεδαμνόν, ὡς αἰδῆρον. καὶ ἡ ἑκατὸν ἐπὶ ἐλῆτο πάλιν σμῶδ' μερικὴ σκῆσε ἑκατὸν ὀπισθοπῶν. Τότε σκῆνοι οἱ ὀπισθοπῶν εἰπον ἀλλήλοις, ὁ ἀνασημαλισμῷ ὀπισθοπῶν.

αποπ^θ ἐκείν^θ ἤμορπεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀφώρισεν ἐκεῖνον ἡ
 ἐκκλησία. Τὸ λοιπὸν ἔημεῖς ἐκκλησία ἐσμὲν, καὶ συγχωρήσωμεν ἐκεῖ-
 νον, ἐπεὶ δὴ ἀνθρώπινόν ἐστι τὸ ἁμαρτάνειν, καὶ σιωχώρησιν ἐκείνον, καὶ
 αὐτίκα μὲν ἔπεσθ' ὅλῳ ἐπράφη εἰς κόνιν ὁ ἑκατὸν ἐτῶν ἄλυσ^θ. Sen-
 tentia autem est. Cassianus hic est Græcus antiquus Historicus, re-
 fertque in suis historiis, aliquando quodam in loco particularem syno-
 dum centum Episcoporum coactam fuisse, recteque omnes una consen-
 sisse; nunquam cum reliquis non convenisse; tunc eos Episcopum anathe-
 mate feruisse, & sic eum vitam finisse in excommunicatione, mansisse-
 que cadaver illius centum annos ligatum, veluti ferrum: post centum
 annos, eodem in loco synodum aliam particularem centum episcoporum
 celebratam fuisse, dixisseque Episcopos inter se: Anathemate idem E-
 piscopus in Ecclesiam peccavit, & excommunicavit eum Ecclesia; nos
 quoque Ecclesia sumus; & condonemus illi, cum humanum sit peccare;
 & sic eum absoluisse; & peractis supplicationibus, qui per centum an-
 nos insolutus permanserat, in pulverem abiisse. Legitur etiam in hi-
 storia Patriarcharum Constantinopolitanorum Emmanuelis
 Malaxi, de Arsenio Monembasiæ Episcopo: Καὶ ὅτ' τὸ πικρόν
 ἐπέθανεν ἀμετάνοη^θ εἰς τὸ ἀφορισμὸν, καὶ ὁρέθη μὲν καιρὸν τὸ ἐλεέ-
 νον αὐτὸν καὶ μαρτυροῦν τυμπανίαον, καὶ ἦτον φόβ^θ ἢ τρέμ^θ νὰ τὸ
 ἰδῇ ἄνθρωπ^θ. Sed ægritudine animi victus, mortuus est, nulla pœ-
 nitentia acta in excommunicatione; ac repertum est, aliquanto post,
 miserabile corpus ejus, nigrum admodum, tympani instar turgens: ita
 ut omnes, qui id vid. bant, terreverunt, & contremiscerent. De Ioan-
 nicio, Patriarcha Constantinopolitano: Καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸν ἀπέ-
 θανε κακῶς καὶ ὀδυνηρῶς, καὶ ὁρέθη ἀφωρισμὸς^θ τυμπανία^θ. Ε-
 συν^θ ὅτι ἀφώρισθ' ὡς τὸ πρῶτον πατριάρχων, ὡς παράνομ^θ,
 καὶ ἐκολάσθ' ὁ παλαίπρω^θ. Nec multo tempore post, malus male, &
 cum dolore, periit, anathemateque constrictus, cum tympanum inflatus
 repertus est: quandoquidem à quatuor Patriarchis, propter iniquita-
 tem suam, Ecclesiæ consortio spoliatus fuerat. Ita pœnas merito suo di-
 gnas miser dedit. Idque exemplo mulieris cujusdam confirmat,
 quæ à Patriarcha Gennadio, propter calumniam Patriarchæ il-
 latam, excommunicatione subacta fuerat: illa, è sepulchro ex-
 acta, turgida & nigra, post varias preces ab excommunicatione
 absoluta, partibus omnibus dissolutis in cinerem abiit. Rem,
 uti fuerat, narrat Malaxus longiuscule, tamen in eadē historia.
 Eam non ingratam futuram existimamus; quare, ut res evenit,

K 5

inter-

interpretis tamen verbis, exprimemus. Inter cætera, quæ ei indicarunt, etiam hoc dixerunt, quoscunque Christiani Pontifices & sacerdotes legitime, ob peccatum aliquod admissum, sacro cœtu ejiciunt, quæque, dum in vivis sunt, non emendantur, ut expientur ab illo lapsis, propter quem ejecti fuerunt; eorum mortuorum cadavera non dissolvi à terra, sed remanere, tympanorum instar, inflata, nec, si mille etiam transferant anni, omnino à terra consumi, sed restare integra, sicuti hrmata fuerunt. Interrogavit amplius, num iidem possint, data absolutione, rursus dissolubilia facere ea corpora. Responderunt illi, posse. Ipse, miraculo hoc audito, admiratus, cohorruit, nec aliud præterea quicquam interrogavit, sed confestim Patriarchæ nunciari jussit, quæreret hominem, communione Ecclesiæ exterminatum, ante longum tempus vitæ defunctum. Patriarcha, accepto eo nuncio, exterritus est, ac statim accitis Clericis, Sultani verba exposuit. qui mirati sunt. Incidit Patriarcha cum ipsis in gravem curam, huc illuc cogitationem volventes, ubinam tale jamdudum excommunicationi immortui hominis calaver reperiri posset. Cumque nihil ipsis, quid facerent in præsentia, in mentem veniret, aliquod dierum spatium, ad dispendendum, à Rege petierunt. Quo accepto, animum per omnia versantes, de tali cadavere cogitant. Tandem recordantur seniores quidam de Clero, fuisse, tempore superioris Patriarchæ Gennadii Scholaris, viduam quandam, à Sacerdote relictam, pulchritudine conspicuam, quæ, domum extra Patriarcheum habens, quæstum corpore haud obscure vulgato fecerit: Patriarcham re cognita increpuisse ipsam, diligentissime monendo, finem faceret peccandi, quo, pœnitentia acta, veniam consequeretur: sed id frustra fuisse, muliere laxioribus habenis se ad libidines incitante: Patriarcham interim non cessasse à redarguendo & objugando, nec id seorsim solum, sed etiam aperte, coram proceribus sacris, & clericis. At illa misera, Diaboli instinctu, Patriarcham accusat, eum, quando ipsam ad secretam colloctionem accerserit, conatum esse, ad nefarium facinus vi pertrahere. Ipse, atrocis criminis indigna accusatione audita, totus obstupuit. Ea criminatio per totam Constantinopolin percrebuit, & in vicinia tota; quibusdam veram credentibus, aliis fidem derogantibus. Patriarcha quid faceret? Aliud nihil remedium erat, nisi hoc. Quodam Dominico festo, accersitis Pontificibus Clero, Liturgiam facit, eaque finita, clarissima voce dicit: Si illa verba, quæ sacerdotis vidua in illum dixerat, vera sint, se, ei ignosci à Deo, & felicitatem dari, ejusque mortuæ dissolvi corpus, precari; sin

autem

autem conficito crimine indignissime ipsum calumniata sit, se tenero ipsam, è sacro piorum grege eliminatam, veniæ exsortem, & indissolubilem, voluntate & iudicio Dei omnipotentis. Hæc ille. Nec diu gladius divinæ ultionis emanavit. sed ô rem miram! die inde quadragesimo dysenteria ipsam abscidit; ac ejus pessime mortuæ & humatæ corpus terra non dissolvit; verumtamen inconsumpta integraque remansit, ut erat, quando sepeliebatur. Sed nec crines quidem capitis ejus ullatenus defluerant; verum perinde ipsa se habebat, ac mulier aliqua viva, nisi quod non loquebatur. Et tamen multi anni à condemnatione excommunicationis ejus abierant. Hujus, inquam, mulieris recordari sunt Clerici, eam adhuc excommunicationis vinculo constrictam teneri, quam bene sciebant improbissimam illi beato Patriarchæ Gennadio calumniam intulisse. Conventu igitur coacto, palam dicunt, se scire, mulierem justâ sententia Patriarchæ Gennadii a sacris exclusam. Patriarcha Maximus, audito, cadaver excommunicatum inventum esse, jussit locum queri, in quo sepultum jacebat, ut, sepulchro aperto, inspicerent, & de re certiores fierent. Missi sunt, qui quærerent, sepulchro invento, gaudere Patriarcha. extemplo, cum Clero, comitatus magno Regis Trausio, eo currere. Tunc aperientes ejus monumentum, cadaver saluum & integrum reppererunt. Erat id nigrum, & tympani modo tumefactum. Quod quicumque viderunt, valde miseriam illius deflexerunt, horrendo Dei in ipsam iudicio, & condemnatione, perterriti. Tum statim Patriarcha cum Trausio ministris indicavit, qui, Sultani nomine, cadaver excommunicatum inquiri imperarant. Invenimus, inquit, tale; renunciate Regi, quidnam velit amplius fieri. Illi, miraculo hoc audito, currentes venerunt, Regique annunciarunt. Rex ut rescivit, misit aliquot fideles ministros; qui inspexerunt; & vehementer mirati sunt. Reversi dein ad Sultatum, ei formidandam rem, quam viderant, exposuerunt. Tum Sultanus accersivit quosdam storum purpuratorum; quibus dedit sigillum suum, imperans, in loco certo cadaver reponi, ibi tuto includi, & obsignari. Abeuntes illi, viso miserrando corpore obstupuerunt, illud in quoddam Pammacarissæ sacellum transfulerunt, arcamque, in qua inclusum jacebat, Regio sigillo obsignarunt. Postea quæsi fuerunt ex Patriarcha, quidnam de cadavere futurum esset, & quid responsi Sultano referre deberent; videlicet ad quod tempus futurum esset, ut dissolutio illius & dissipatio, veniam à Deo consecuti, fieret. Respondit Patriarcha: Canam ego super illo officia, quæ nobis præscripta de excommunicatis sunt; & quas quoridie

die preces habemus, recitabo ; quibus utrisque peractis, scriptum, quo mulieri sua peccata remittantur, ad Liturgiam recitamus ; tunc vos accersimus, ut efferatis corpus. Paucis diebus post Patriarcha absolutionem ipsius composuit, proceribusque illis nuntium misit, ut venientes exportarent e Sacello arcam cadaveris, quo super eo Liturgia fieret. Confestim de voluntate Sultani adsuerunt, & arcā cum cadavere intus jacente, sicut obsignata erat, extulerunt. Tum Liturgia frequentissimo conventu Pontificum, Diaconorum, omnisque Christiani populi facta. Stat Patriarcha post ejus finem, intima affectione animi multis cum lacrymis ; litterasque absolutionis illius, quas ipse sua manu perscripserat, recitat. Ecco tunc ingens miraculum à Deo : ecce misericordiam divinam, & propensum erga humanum genus amorem ; miraculum, inquam ; ingens & stupendum, ea hora divinitus factum. Recitante Patriarcha absolutionem, compages corporis ab invicem separari ac dissolvi in medio arcæ ; ita ut, quotquot prope eam stabant, audirent crepitum ossium, à se invicem recedentium, dissolvere se toto corpore, singulis se compagibus divellentibus ; corpore illius misera, quæ sanctissimum Patriarcham falso criminata fuerat, veniam consecuto. Illi, qui tunc arcæ, illam excommunicatam continenti, astabant, audito illo tremendo miraculo ossium crepantium, & à se singularim recedentium, magna admiratione affecti sunt, ac Deo cum lacrymis gratias egerunt, facienti ingentia & stupenda miracula. Deinde, peracta Liturgia, arcam cum cadavere tollentes reposuerunt in eodem, ubi antea fuerat sacello ; idque de sententia & mandato Principum, à Sultano missorum. Quod cum intus deposuissent, clauserunt fores & abservarunt, sigillumque Regis imprefferunt ; ei rei causam dante innumera populi multitudo. Inde post dies aliquot removerunt signum, quo sacellum, deinde alterum, quæ arca obsignata erat, & seram clave aperuerunt, quando corpus in arca reperere dissolutum, dissipatum, denique misericordiam consecutum. Hujus ipsi miraculi conspectu, admiratione obstupesciti sunt, ac continuo Primores, ad Regem currentes, totum illi cadaveris negotium ordine recensuerunt : quam scilicet ob causam excommunicatum fuisset, quæ ratione condemnationem culpæ accepisset ; quo denique modo os ab osse abcessisset. Quibus cunctis Sultanus auditis, supra modum admiratus est, & tanto miraculo stupuit. Profecto religio Christiana, inquit, extra controversiam vera est. Eadem sed succinctius narrat Auctor Historiæ Politicæ Constantinopolitanæ. Verba tamen illa Malaxi attentius consideranda sunt : Καὶ ἔτι μόνον τὸ νεκρὸν αὐ-

τῷς

τῆς ἐπιχωρήθῃ, καὶ ἐδαλῶθῃ, αἰμὴ δὲ ἡ ψυχὴ αὐτῆς ἐλδ' ἑρωδῇ ὁπὸ
 τῷ κέλασιν, καὶ ἀπέλαβε τὸ παρ' ἐξέδ' ὄσον. διότι τῆτοι ὅσῃ δέλεισκονται
 ἀφορισμοί, ἢ γεν' αὐτῶ, καὶ ἀκέρεια τὰ κερμια αὐτῶν, αὐτοὶ δέον-
 ται ἐπιχωρήσιν δ' ἐν τῷ ἐλδ' ἑρωδῶν ὁπὸ τὸ δεσμὸν τῷ ἀφορισμῷ. διότι
 καθὼς δέλεισκειται τὸ κερμὶ δεδεμμένον ἐς αὐτὸν εἰς τῷ γλῶ, ἔτως εἶναι
 καὶ ἡ ψυχὴ δεδεμμένη καὶ κηλασμένη εἰς χεῖρας τῷ Δι' ἑξέδ' ὄσον. Καὶ ὅταν λά-
 βῃ τὸ κερμὶ ἐπιχωρήσιν, καὶ λυθῇ ὁπὸ τὸ ἀφορισμὸν, ἢ δ' ὁπὸ αὐτῶν ἐλδ'-
 ἑρωδῇ καὶ ἡ ψυχὴ ὁπὸ τῶν χεῖρας τῷ Δι' ἑξέδ' ὄσον, καὶ λαμβάνει ζωὴν
 τῷ αἰώνιον, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀνέσσωρον. *Nec corpori modo ejus venia dis-*
solutioque contigit, sed anima etiam, inferiorum cruciatibus liberata, in
Paradisum venit: illi namque, qui anathemate percussi ab Ecclesia ex-
ulant, cum eorum corpora mancant indissoluta & integra, indigent a-
nimæ absolutione, eamque expetunt, ut liberentur vinculo excommuni-
cationis. Nam, quemadmodum corpora eorum juncta sunt, nec à terra
consumuntur; sic animæ quoque ipsorum, junctæ manibus Diaboli, ac
pœnis obnoxie tenentur. Quando autem corpus veniam accipit, execra-
tionis vinculo solutum, Deo bene juvante, etiam anima de manibus
Diaboli libera exit, & vitam æternam, lucemque illam, vesperæ ex-
pertem, adipiscitur.

XVII. In similibus absurdis recensendis luserat nos, ut su-
 pra vidimus, Nomocanonis Auctor, & nunc Malaxus confimi-
 lem ludit ludum: quæ argumentis refellere, non videtur operæ
 pretium; satis enim alibi multa diximus, & Græcorum nonnul-
 lorum errorem retudimus, qui à pœnis inferni animas, ignibus
 sempiternis condemnatas, fidelium precibus liberant. At
 nunc, quod jam antea professus sum; non pravas opinionationes
 rationibus, sanæque religionis fundamentis redarguere in ani-
 mo est: cum eas ad Zacchiam referam, qui verum à falso, soler-
 ti ingenio, & magno longoque rerum usu, discernit; sed eas,
 quæcunque illæ sint, aliis examinandas proponere.

XVIII. Si dicas, Græcos non bene ex indissolutis hisce ca-
 daveribus excommunicatum arguere; quia pleraq; etiam pio-
 rum virorum, Deique cultorum, cadavera reperiantur integra,
 omnibus suis partibus, æque ac cum viverent, constantia, quæ
 ipsi non, tamquam excommunicatione subacta, negligunt, sed,
 ut sancta, maxima in veneratione habent, aliisque Christi fide-
 libus veneranda proponunt, & præter modum gaudent, si ea
 quam longissime sana permanserint: quod illis Manuël Caleca,

lib. iv contra Græcos, objecerat : nam, cum illi dicerent, Lugdunense Concilium tyrannicum fuisse, ipsius quoque, qui illud conflavit, Michaëlis scilicet Palæologi Regis, cadaver, integrum perdurans, illius animæ iniquitatem annunciare, qui hujusmodi Concilium coëgit, autumarent; respondet Calecas: *Sensibus quippe de fide judicant. quod in cæteris sanctitatis signum arbitrantur, hoc, in quibus ipsi volunt, iudicium damnationis accipiunt, quasi Deo, pro illorum voluntate, decernente. quanquam si, defunctorum cadavera minime dissolvi, iudicium sanctitatis arbitrantur, quid de Petri Paulique corporibus dicturi sunt, Sanctorumque plurimorum, quæ dissoluta in frustra & in pulverem sunt? si autem dissoluta plurima corpora Sanctorum vident, unde ea, quæ id passa non sunt, sancta probare poterunt. Quid autem de infidelibus dicturi sunt, & quos ipsi publicis maledictis subdunt, quorum incorrupta cadavera perdurant? porro, si hæc damnationis arbitrantur signa, quomodo sanctorum corpora honorant?* Respondent, excommunicatorum cadavera facile ab aliis piorum hominum discerni. Nam excommunicatorum tument turgentque, & tympani instar extensa, innata quadam fœditate tenduntur, & verberata reboant; quæ sine horrore nunquam aspexeris: piorum eadem, qua & dum viverent, conditione quiescunt, aspectu, decoreque suo maxime veneranda; quæ cum exosculatus fueris, eorum cultu pellectus, rursus ad eadem exosculanda, nec invitus conduceris; habitu ipso pietatem, quam coluerunt, præ se ferunt: sæpe etiam odore quodam non insuavi spectatorem ad se pellicientia: ideo maximum esse inter excommunicatorum & sanctorum hominum cadavera discrimen.

XIX. Sed à mortuis jam pedem referamus, & ad mulieres pulcherrimas, quas illi *ναερίδας* corrupto vocabulo, cum *νηρηίδας*, *Nereidas*, deberent dicere, nuncupant, convertamus orationem. Eas vulgus *καλαὶ δρχόνιους*, *pulchras dominas*, appellat. Sunt ex eo Nympharum genere, quæ campestria accolunt, & non raro etiam in urbem conveniunt; inter densissimas sylvas, & valles amœnas, & potissimum si, fluentis aquarum, solum irrigetur, tripudiis se atque choreis oblectant; umbras arborum, & præcipue in meridiè, frequentant; amore juvenum, sed maxime formosorum, insaniunt; & utriusque sexus infantibus gaudent; quos, ubi possunt, rapiunt, multos pulcresiores & rebus pretio-

pretiosis ditatos reddunt, alios secum habent soventque. Multi afferunt, eas se vidisse, vel cum plures simul saltationi operam dabant, vel cum binæ sub arbore colloquerentur, vel etiam dum hac atque illac divagarentur. Narrant quoque homines non sublestæ fidei, cum aliquando æstivo tempore in agro, ut cives insulæ, quibus ea facultas est, assolent, demorarentur cum reliqua familia, puellam quandam facie venusta, ab alia domestica turba seductam, ad putei os, qui ibi non longe aberat, decurrisse, & pro more illius ætatulæ, quasi aliud agentem, in puteum procubuisse, & aquam, quæ intus erat, circumspiciētem, à vi quadam sensim latenterque elevatam, absque eo quod illa persentisceret, in puteum protrusam. Viderunt parentes raptum; accurrunt, circumeunt; vident puellam, super aquam, æque ac consideret in lectulo, ludentem. Pater, audacior factus, dum in puteum descendere conatur, vi quadam infra pellitur, & prope filiam sistitur. Alii interim scalas advehunt, in puteum deponunt, hortantur patrem, ut ascendat: ille intra ulnas arrepta filia, per scalas sanus ascendit. Et quod omnium admirationem movit, cum in aqua ipse & filia tantundem immorati fuissent, ascendunt siccis & aridis vestibus, nullo vel humiditatis signo contracto. Raptum puellæ patrisque, Nereidibus tribuunt, quibus in eo puteo habitationem fuisse comminiscuntur. Puella etiam ipsa asseruit, dum puteo instaret, vidisse se super aquam mulieres ludentes summa animi oblectatione, ab eisque accersitam, ultro se in puteum dejecisse. Sæpe etiam in meridie, animi relaxandi causa, juvenis, vel puerulus, qui indecora facie non est, sua meditans exspatiatur, statimque in terram procidens, vel nervis contractis incurvatur, vel ore deformatur, vel altero pede claudicat, si non utroque; vel in gibbum rotundatur; vel alia corporis noxa afficitur: tunc una omnes convenire, eum similia passum à dictis mulieribus: & ne in eorum offensionem incurrant, nomen silent, & proverbiiis rem indicant: Ὡς ἐγὼ τὸ ὑπὲρ. *Hora eum invenit*; & : Ἀπὸ ἐξω ἐχθ. *Ab extra habet*. Pulchræ nempe viragines eum immutarunt, & in deformem, quæ nunc conspicitur, constitutionem redegerunt. Quod adeo apud eos certum est, ut, cum alias viderint homines, dum excrementa deponunt, in foedissimas corporis ægritudines prolapsos; si simile quid conentur per campos, non antea

tea

tea id agant, quam ter prius in terram spuerint ; fieri enim pos-
se, ut, dum illi corpori provident, illæ ibi in loco sedeant, &
opus execratæ, infausta homini afferant, vel mala deprecata
fuerint, quæ non abibunt in cassum : quare spūti amuleto pu-
tant se tam noxium malum depellere. Dicunt præterea, dum
ventorum turbines æviunt, omniaque quasi in vortices agunt,
eas tum temporis per ea loca spaciari. quæ, ut jam vidimus, se-
re semper noxiq̃ssimæ sunt, præterquam ubi amore concitæ
amatores suos maxime potentes, dites, & fortunatos faciunt.
Et hæc quidem stulta vulgi credulitas. Quid porro Psellus?
Quemadmodum alia, ita hæc quoque, ad naturales causas re-
fert. Η καλή τ' ὠρεῖον καὶ ἐκείνη τ' ἀπέτεκεν. ἦτε γὰρ περὶ αὐτὰ παρ-
θέν. ἐξαίρετως καλή τῇ ἀγλαΐᾳ τ' ἀρείων ἀφαιρέσις, καὶ ὁ τε-
χθεὶς ἀφαιρόνως ὠρεῖον, καλὸς παρὰ τὸν ἕως τ' ἀνθρώπων. εἰ γὰρ
βέλτερόν τι παρὰ τὸν ἐστὶ τὸ ὄνομα. ἦ γὰρ δημώδης γλῶσσα πλὴν τ' λέξεως
ὀρθότητι μετεποίησε. δέον γὰρ καλῶ τ' ὀρέων εἶπαι. οἱ γὰρ, καλή τ' ὠ-
ρεῖον εἰρήκασι. ἐπέδθεν ἡ τ' πολλῶν ἀπολήψις δαίμονά πινά θήσαν
ἰφεικῆσαν τοῖς ὅρεσι, καὶ οἷον ἐν αὐτοῖς ἀπορροῇ αἰολόγως πάνυ ἀνέ-
πλασε. τὸ γὰρ ἐπὶ αὐτὸν ἐστὶν, ἀλλ' ἐπεὶ περὶ ὁ σκεπτικὸς μὲν, ὃν ὁ δότι-
ρ Αὐγαστὸς καὶ σκεπτικὸς αὐτὸς ἐκείνων ὀνόμασεν Αὐγαστὸν, ὅτι τε ἐν τῷ
γεγνημένῳ, ὡς γὰρ ἡ πολλὰ νίκας ἀνήρηται δὲ τ' ὀππολὺν τ' κυνός, ὅ-
πως πῦρ πυρῶδες ἐσθλὸν ὀππολὺν τοῖς σώμασι. καὶ δὲ πολ-
λὴς ἡμῖν δὲ τὸ τ' ἀναψύξεως τῶν ἑνεκα καὶ τ' ὠρεῖον ἀποτεκῆσαι
καλῶ θεομήτορα, καὶ τ' σωρὸν ἐν τῷ τῷ μὲν παρὰ βοήθειαν ἐπα-
γόμεθα. καὶ ἡ γὰρ τ' ὀρέων ὁ σωρὸς πέφυκεν. εἰ γὰρ ὡς ὁ τ' ἰσορίας λό-
γος ἐχθρὸν πτόχης ἐκείνου, καὶ κυπαρίθης συμπίπτη. καὶ ἡ γὰρ ταυ-
τα εἰσὶ τ' φουμῶν ἐν ὅρεσι, τὸ μὲν φύλλοις κομῶν τ' πυκνοῖς, τὸ γὰρ
ὀππολὺν τ' αἰρὸς ἀνατφνόμενα. δὲ ταυτα καὶ ἡ γὰρ τ' ὀρέων τὶ νικητοῖν
ὄππολιν ὀνόμασται. ἀλλ' ἐπεὶ τὸ τ' πολλῶν ἀσύμβολον λεγόντων, ὅτι περὶ ἡ
Σολομωνίς ἐκείνη γυνὴ ὅτι Μακκαβαίης ἀποτεκῆσαι, ὡν πολὺς λό-
γος ἐν τοῖς ἀθλήμασι ἀδελφῇ τ' ὠρεῖον ἀποτεκῆσαι ἐστὶν, ἡ γὰρ τ' ὀ-
ρέων καὶ πῦρ, φημὶ δὲ τ' σωρὸς. εἰ γὰρ ἡ Σολομωνίς αὐτὴ ἐξ ἀβρηνικῆς τ'
ὀνόματι παρὰ ὀνόμασται. τῷ γὰρ Σολομῶνι ἐκείνῳ τῷ πάνυ ἡ σοφία
παρὰ μεμαρτύρηται, ὡς δὲ κεῖν αὐτῷ πλὴν παρὰ ὀππολὺν ἀντὶ τ' κυνός
ὀνόματι, ἡ ὀππολὺν αὐτὴ λέξις Σολομωνίς μὲν ὀνόμασται. σοφία
γὰρ ἐστὶν ἀληθής, καὶ δὲ ταυτα τ' περὶ κυνός μητρός ἀδελφῇ καὶ συγγενῇ
τῷ σωρῷ. εἰ γὰρ πᾶσα κατὰ λήψις δὲ συγγενῆς ὁμοιότητι, καὶ νοὶ μὲν
θεοῖς τὸ νοητὸν, αἰσθητὸν γὰρ αἰσθητὸν, καὶ σοφία ἀρετὴ τὸ σοφὸν θε-

εἰρη-

εραθήσεται. δὲ γὰρ τὸ Σολομωνίδου ὡς σφίαις τὸ ὑπερσφον τὸ ὠ-
 ραίας θεομήτορος, ὅσον εἰκὸς θηρώμεν μυστήριον ὡς ἢ ἐπὶ τῷ ἀρρήτῳ
 πατρὶ δυνάμει, καὶ τῷ καὶ λαμβάνουσιν ταῦτα γινώσιν ἀδελφῶν τὸ
 καὶ λαμβανόμενων προσνομαζόμεν. Οὐτε οὐδὲ δαίμων τις ἐστὶ καλὴ
 τὸ ὀρέων ὀνομαζομένη, ἧς ὁ λεγόμενος Βαρυχναὺς δαίμων ἐστὶ τις, ἀλλὰ
 πατὴρ τὸ πᾶν τῷ κεφαλῇ ἐξ ἀναθυμιάσεως ὁσποπνέον, ἡ δυσκατε-
 γάσων τροφῶν. τὸ ἢ πατὴρ ἐφιδάλτην παῖδες ὀνομαζοσιν ἰατρῶν, ὁπ-
 ὅς ἐφάδεσθαι καὶ τῶθεν σωθέντες τὸ ὄνομα. Τὸ ἦ ἐκείθεν ἀτελῶς ἐξα-
 τμίζον παχύτερον ἐπὶ ἢ γεωδέσερον ὄν, ἢ ἐγκεφάλου κυλίσαις ἐμπί-
 πτον ὁσποφείγνυσιν ταύτας, καὶ δυσαισθητόν πως, ἡ ἀκίνητον παντοπα-
 σιν ὁσποφαίνε τὸ παθαινόμενον, καὶ τὸ γινόμενον δὲ τὸ βάρυς ἐμποιεῖ
 στυαίσθησιν Βαρυχναὺν ὁ πολὺς καὶ λονόμασε λόγος. *Pulchra formosum;
 videtur deesse, genuit : quæ enim genuit Virgo ante alias pulchra, cu-
 pidinum decore collucens, & qui genitus est, eximie decorus, pulcher
 super filios hominum. Et si placet, nomen hoc male concinnatum vide-
 tur : vulgi namque locutio dictionem rectam immutavit : cum enim o-
 porteret dicere Pulchra montium, illa in Pulchra formosum, oratio-
 nem detorsit. Hinc multorum suspicio est, eam Dæmonem esse fæmi-
 nam, in montibus immorantem, & quasi in illis vagam & peregrinam
 stulte admodum effinxit. Id autem non ita se habet. Sed cum mensis
 Sextilis, quem secundus Cæsar Augustus à se ipso Augustum denomi-
 navit, quod in eo natus sit, & multas victorias reportarit, propter Ca-
 nis exortum, veluti fluxus quidam igneus & celestis à corporibus attra-
 hitur ; & opus est propterea nobis multa refrigeratione. ideo & eam,
 quæ formosum peperit, pulchram Dei matrem, & Crucem hoc mense
 ad auxilium asciscimus. Pulchritudines vero montium, Crux est.
 Namque, sicut historicis monumentis traditur, ex pinu, cedro, atque
 cypresso compacta est. Et hæc eadem pulchritudines sunt eorum, quæ
 nascuntur in montibus ; tum quod foliis frequentibus vernant ; tum
 quod in aëris non parvam profunditatem se ingerunt. Propterea pul-
 chritudines montium armatura hæc victoriam afferens dicta est. Sed
 neque, quod à multis circumfertur, absolum omnino videtur, Salomo-
 nisdem illam mulierem, quæ Macchabæos genuit, cujus laus est non
 exigua in certaminibus, sororem esse illius, quæ formosum peperit, vel
 montium pulchritudinis ; Crucis, inquam. Nam, si Salomonis hæc ex
 πασculo nomine nomen habuit ; & Salomoni illi grandi sapientia, testi-
 monio Dei, adjudicatur, ut jam illi appellativum pro proprio nomine
 factu sit. Hæc quæ spectat ad scientiam dictio, Salomonis quidem nun-
 ciatur ;*

capatur ; Sapiencia autem est vera, & propterea matris Domini soror, & Cruci consanguinea est. Etenim, si universa comprehensio per affinem similitudinem fit, & intellectu quidem intelligibile capitur, sensusque sensile ; sapientia etiam, quod sapiens est, capietur. Per Solomonidem itaque, quasi sapientiam super omnem sapientiam, pulchræ Dei matris, uti fieri potest, mysterium apprehendimus ; nec alia ratione, ineffabilem Crucis facultatem, & similia comprehendentem cognitionem, sororem eorum, quæ comprehenduntur, nuncupamus. Non itaque Dæmon quispiam est, quæ pulchra montium appellatur : neque, qui dicitur Barychnas, Dæmon quispiam est, sed affectio in capite nata ex crudis vaporibus, aut cibis, qui difficulter digeruntur. Affectionem medici Ephialtem vocant ; nomen imponentes ab eo, quod infra subsiliat : nam quod inde imperfecte exhalat, cum sit crassius quidpiam, magisque terreste, in cerebri ventriculos incidens, eos obserrat ; & is, qui ita affectus est, sensus motusque omnino expers evadit : & qui gravitatis sensum incutit, Barychnas voce multitudinis dicitur.

XX. Hic vides, Psellum modo opiniones hæc vulgi, & ægritudines quæ inde innascuntur corporibus, confundere. Quid enim ad pulchram nemorum sive montium, Barychnas, seu Babutzicarius, sive etiam Ephialtes ? Ista in lectulo hominibus eveniunt ; quæ porro supra à Callicantzaro, Burcolaca, sive Ne Reidibus, in agris, compitis, & viis. Hæc dormientibus accidunt ; illa vigilantibus, & alia agentibus. Hæc videntur ubique, & experimento omnium comprobantur, quæ statim ac è somno est excitatus patiens, à se amovet ; illorum, postquam evenerint, si modo ita sunt ut vulgus tradit, signa in humano corpore impressa deferuntur, & à volentibus conspiciuntur. Non dubito, ea quoque naturalem aliquando causam agnoscere : multi enim ictu oculi, vel phasmate, quod dicunt se vidisse, percunt, vel noxam corporis contrahunt. Sed, quid hæc ad eas, quæ nos ex vulgi opinione hucusque retulimus ? Nec Psellus ipse agnovit, Pulchram montium nihil aliud esse quam eas, quas vulgus vocat *Pulchras Dominas* ; quæ à Barychna, & Ephialte, quam longissime absunt. Et tamen, Dialogo de operatione Dæmonum, dixerat de his iisdem : Ὅσοι μὲν γὰρ ἐν ὑγροῖς βίῃσι, καὶ τὴν μαλακωτέραν σέβουσιν αἰσῶν, ὁρνοῦσι τε καὶ γυναιξὶν ἐμφορεῖς ἐαυτοῖς ποιεῖσι. διὸ καὶ Ναῖδας τέττες, καὶ Νηρηΐδας, καὶ Δρυάδας θηλυκῶς καλεῖσιν ἐκλιῶν παῖδες. Quotquot enim humidis in locis vivunt, melioremque vitam

videtur utuntur, in aves illi & fœminas sese transformant. Inde fit, ut eos Græci Najadas, Nereidas, & Dryadas, genere fœminino appellent.

XXI. Est præterea Spirituum genus aliud, quod in laribus domesticis, caveis, agris, puteisque, non sub una forma, noctu sæpissime, raro interdiu, visitur; modo serpens, modo lacerta, vel aliud reptile; modo homuncio, & ut plurimum nigerrimo colore, apparet. damnum nullum habitantibus inferunt, fausta quin immo multa dicuntur prænunciare. Hinc cum familia obijciuntur, nec, sub quam forma spiritus illius domus lateat, compertum est, facinus est ac piaculum, si male tractentur; ideo illis viam liberam dant, ut, quocumque velint, permeent: non persequuntur, non interrumpunt iter; tantum abest, ut interimant, aut incommodum afferant. Narrantque, se observasse, si molestiam attulerint, vel occiderint, maximum in ea domo, patris vel matris familias vel aliorum morte, aliarum etiam rerum familiarium jactura, detrimentum consequi. Ideoque religione quadam observant, & tantum non adorant; qui nimium ineptiis similibus credunt. Rem ipsam *σχιχείον* dicunt; *elementum* dixeris; inde à Magis nomine ducto. Testamentum Salomonis: *Καὶ ἐκέλευσα παρῆναι μοι ἕτερον δαίμονα, καὶ εἰσήλθεσαν πνύματα συνδεδεμένα ὁμορφῶν τῶν εἰδῶν. Καὶ γὰρ Σαλομῶν ταῦτα ἐθαύμασα, καὶ ἐπιρώτησα λέγων, καὶ ὑμεῖς πῆνες ἐστέ; οἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν ἔφησαν μισθὸν φωνῇ, καὶ εἶπον· ἡμεῖς ἐσμὲν τὰ λεγόμενα σχιχεῖα οἱ κοσμοκράτορες τῆς κόσμου τῆς γῆς, αἰσῶντος, ἐλας, καὶ τὰ ἐξῆς. Et imperavi, ut adesset mihi & alius Dæmon; & ingressi sunt spiritus colligati, decora facie. & ipse Salomon admiratus interrogavi: Vos qui estis? & illi uno simul omnes ore responderunt: Nos sumus, quæ elementa dicuntur, tenebrarum mundi domini, fraus, dissidium, &c. sic dicti, quod in singulis elementis innascuntur, & commorantur, & quasi vitæ spiraculum, singula quæque in illis vivificant. Alcinous, de doctrina Platonis, cap. v: Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι δαίμονες, ὧς καὶ καλοῖν αὐτοὺς γεννητὸς θεὸς καθ' ἕνασιν τῶν σχιχείων. οἱ μὲν ὁρατοὶ, οἱ δὲ ἀόρατοι, ἐν τοῖς αἰθέρα, καὶ πνεύ, αἰέτα, καὶ ὕδατι, ὡς μηδὲν κόσμος μέρους ψυχῆς αἰμοῖον εἶναι, μηδὲ ζῶν κρείττονος ἡμνητῆς φύσεως. Sunt vero & alii Dæmones, quos aliquis non male nuncupavit Deos genitos in singulis elementis; alii visibiles, alii invisibiles, in æthere, igne, aëre, & aqua: adeo ut nihil in hac rerum universitate sit, quod anima careat, & vita mortalis natura meliore. Nec Dæmones ipsi elementa tantum di-*

cuntur, sed res etiam, à Magis, magicarum artium vi, confectæ, qua fortuna, vel vita alicujus hominis, res etiam inanimatorum gubernantur: unde & σοιχῶν, & σοιχῶσθαι, & Magi ipsi, qui certis notis, & incantationibus similia conficiunt, σοιχωμαλῆς dicuntur. Habes quoque σοιχωμαλῆς λόγους. Ea fuit in Xerolopho, Simeonis Bulgari statua, qua obtruncata disperiit. Cedrenus, in Romano Lecapeno: Ἰωάννης δὲ τις ἀστρονόμος παρελθὼν τῷ βασιλεὶ ἔφησεν, ὡς εἰ πέμψας δούλους τὴν κεφαλὴν τῆς εἰσαρχίας ἀνῶθεν τὴν ἐν τῷ ξηρολόφῳ ἀψίδος, καὶ πρὸς δύσιν βλέψας σήλης, δόξανται τὴν ὁ Συμεὼν ἀφαιρῆναι. αὐτῷ γὰρ ἐσοιχωσθαι τὴν ποταμὴν σήλην. ὃ γὰρ πῶς ἐκείνης πηγῆς λόγοις ἀπέπεσε καὶ κεφαλὴν τῆς σήλης, καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ καθὼς ἀκριβοσάμενος ἔγνω ὁ βασιλεὺς, ὁ Συμεὼν ἐν Βουλγαρίᾳ τέθηκε νόσῳ κατὰ καρδίᾳ αἰσῆς. *Ioannes autem quidam, Astronomus, Romanus accessit, eumque monuit, uti mittat aliquem, qui amputet caput statuæ, quæ supra Xerolophi fornicem posita, occidentem respiciebat: ita enim Simeonem, cui illa fatalis erat, statim periturum. Exsecutus hoc est Imperator; & , qua hora statuæ fuit abscissum caput, ea ipsa, quod diligenti inquisitione Romanus postea deprehendit, Simeon in Bulgaria, cordis morbo, interiit. Nec dissimilia sunt, quæ idem narrat, de Michaële Theophili Filio, de Ioannis Patriarchæ præstigiis, & capitibus è statuis uno ictu sublati, quorum obtruncatione eadem hostibus maturavit. Nec aliud fuerit fatalis Meleagri stipex. Ac demum Apollonius Tyaneus, notis & imagunculis magicis, multa similia confecit. unde etiam ipse σοιχωμαλῆς dictus est à Cedreno, in Claudio. Ἐπὶ τῷ τῷ Ἀπολλωνίῳ ὁ τυανδὴς ἢ φιλόσοφος πυθαγόρειος σοιχωμαλῆς. οὗτος ἐν Βουλγαρίᾳ ἐλθὼν ἀφαιρῆναι ἐπὶ τῇ ἐν τοπίων ἐσοιχωσέν ὁ φῶς μὲν ἐσορῶντες μὴ πᾶν ὅσον, κῶν ὡς γὰρ μὴ παρῆναι, ἵππας μὴ καὶ ὠφρῶσθαι, μήτε μὲν ἀρχεινέσθαι καὶ ἀπὸ ἡλῶν, ἢ καὶ πῶν, καὶ λύνειν γὰρ τὸ πᾶν ἐσοιχωσέν, ὥστε μὴ πᾶν μὲν ἡσθαι τὸ Βουλγαρίῳ κατὰ λυμῶσθαι. Claudio imperante, Apollonius fuit, patria Tyaneus, Philosophus Pythagoricus, qui magicis notis mira præstabat. Cum enim, Byzantium profectus, ab incolis rogaretur, suis magicis artibus effecit, ne serpentes aut scorpiones percuterent, ne culices adessent, ne equi ferocirent, ne illi vel mutuo, vel in alia animantia sevirerent: Lycum quoque amnem compescuit, ne suis exundationibus Byzantio noceret. Σοιχωμαλῆς porro τελέσματος quoque nuncupantur in Chronico Alexandrino. Ἐπὶ τῷ τῷ Ἀπολλωνίῳ ὁ τυανδὴς ἢ κμα-*

ἡμαρζεν ὡς πολὺν παντὶ χαῖ, καὶ ποιῶν τελέσματ' εἰς τὰς πόλεις καὶ χώρας. ὅς τις δὸπ' ῥώμης ἐξελθὼν κατέλαβε τὸ Βυζάνιον, καὶ ἐλθὼν εἰς Βυζεῖ πόλιν ἢ δὸπ' ἡ τύχης λεγομένην Κωνσταντινέαν ἐποίησε τελέσματα πολλὰ, τὸ ἥ χελώνων, καὶ τὸ ἡ λύκος ποτὶ μὲν καὶ μέσον ἡ πόλεως, καὶ τὸ ἡ ἵππων ἡ ἄλλων πνῶν. *His Consulibus Apollonius Tyaneus florebat, omnia peragrans, & in urbibus ac regionibus Telesmata, res nempe supra naturam; magica vi atque incantationibus, conficiens. qui, Roma egressus, Byzantium proficiscitur; quæ nunc, ita ferente necessitudine, Constantinopolis est; & in ea pleraque Telesmata absolvit, testudinum, Lyci fluminis, qui mediam secat civitatem, & equorum, & aliorum.* Hæc cum non intellexisset Matthæus Rhiderus, vectigalium nobis, & portoriorum ex ostreorum piscatione, Lyco flumine, & equorum, aliarumque rerum proventu accipiendorum somnia commentus est. Aliis hæc dicuntur δὸπ' τελεσµατικὰ ἡ γλύψως, aliis σιγῶν καὶ. Similia sunt, quæ apud antiquos commemorantur. Palladium apud Troiam. Ioannes Antiochenus in Archæologia: Τὸ ἐν Τροίᾳ παλαιὸν ζώδιον ἢ μικρὸν ὑπὸ Ἀσίᾳ πνὸς φιλοσόφου κατέσχευατο εἰς φυλακὴν ἡ πόλεως. *Palladium, quod Troiæ erat, animalculum erat pusillum, ab Asio Philosopho confectum, ad custodiam civitatis.* Statuæ armatæ. apud Photium in Bibliotheca Olympiodorus: Ἀνδριάντες ὡπλισμένοι ἐρχοµενοι σὺν βαρβάρους δὸπ' ἡ ὁρίων ἡ ῥωμαϊκῶν. *Statuæ armatæ arcent barbaros à confiniis Romanorum.* Mariæ pellis. *Ælianus lib. xii, cap. ii:* Ὅτι ἐν κελαυναῖς τῇ δορὶ ἡ Φρυγὸς ἐὼν περισσὴ τις πλὴν ἀρµενίαν, πλὴν Φρύγιον ἡ δορὶ κινεῖται. ἐὼν ἡ εἰς Ἀπιδάνα, ὡς περὶ, καὶ ὅτι κωφὴ. *Si quis Celenis pelli Phrygiæ tibia accinat Phrygiæ harmoniam, pellis movetur: sin Apollini, quieta muta que videtur esse.* Canes, in regia Alcinoi. *Homerus:* Χρῦσοι δ' ἐκάπερτε καὶ δρυγέροι κιώες ἦσαν, ὅς ἡ Φαις ἐτόλξεν ἰδύσσι περὶ πίδεοσι δῶμα φυλασσέμεναι μεγάλητερον Ἀλκινόοιο; ἀθανάτους ὄντας, καὶ ἀγήρους ἡµατ' πάντας. *Aurei vero & argentei canes utraque ex parte erant, quos Vulcanus confecerat multisca mente, ut domum custodirent magnanimi Alcinoi; immortales existentes, & nunquam in omne æννε senescentes.* Anno cxcxlv, ut narret Ioannes Picardus, inventus est bufo vivus, inclusus in concavo lapide, in muro civitatis Cenomani; quo occiso, bufones infra mœnia exinde fuerunt, cum antea nunquam fuissent. Iulius Scaliger, Exercit. cxcvi adversus Cardanum, ex Ægyptiorum Arabum libris perhibet, Hu-

methaben Thaulon, præfectum Ægypto ab Arabibus, signum plumbeum crocodili, quod in cuiusdam templi fundamentis inventum esset, igni dissolvi iussisse. Quo ex tempore, conquerruntur indigne, crocodilis infestiores factas regiones; adversus quorum maleficia signum illud à priscis sapientibus & conformatum & infossum fuisse. Plura etiam huc afferri possent ex Antiquitatibus Constantinopolitanis, nondum editis, & aliis scriptoribus; quæ quilibet ex se colligere potest. Hæc pro nostro instituto sufficiant.

XXII. In puteis itaq; *σπηλιών*, de quo loquimur, sed grandioribus, & qui cavernis internis, veluti thalamis, distinguuntur, sæpissime dicitur ludere: apparet enim supra puteum Æthiops homuncio sedens, nemini molestus, nihil dicens, foemellas ad se nutu gestuque, advocans; quas, si accesserint, benevole excipit; & tradunt, multa de suo elargiri: si non accesserint, non curat, nec malus est erga eas. sæpe etiam, repulsâ indignatus, in puteum proripit se; adolescentulas forma honesta ac liberali, quarum amore capi dignoscitur, sollicitando & pollicitando in fraudem illicere conatur. Et, ut magis admireris, non desunt, qui dicant, nonnullas, donis delipitas, homuncioni sua obstrinxisse, ideoq; ab eo, tanquam familiares, in puteos delatas, & in pulcherrimos thalamos, omnium rerum apparatu ditissimos ac splendidissimos, intromissas, & post diutinam moram cibo potuque refectas, extra puteum asportatas, & cum vellent postea semper, dummodo pusionis cupidinem non sefellissent, thalami aditus patuisse. idque inter alios maxime asseveranter traditur de ingenti puteo, quod in horto Cavaci est, à quo paucissimi, propter ejus magnitudinem, & forte etiam religione quadam ducti, aquam hauriunt. Sic etiam Chii, in mœnibus ædium Mazangorum, adhæret puteus, ita tamen ut, totus in viam insinuatus, eam interrumpat, ne recta excurrat, paulo post D. Eustratii templum, à dextra, dum in Tristratum contendis à foro, non admodum profundus, ore angusto, sed caveis undique ac fornicibus subnixus: ex eo quasi semper nocte media homo, equo, eoque ferocissimo, insidens, egreditur, & ea via concitatus nec sine strepitu currendo itque reditque, cum demum in eundem puteum cum equo cadit: hominem, *Veniam* dicunt. & res ista adeo est rumore omnium vulgata, ut, si quis ambi-

ambigeret, insanire à vicinis illis diceretur. Et, cum aliquem, quasi mentis inopem, ludunt; interrogant, an ex puteo Veniæ biberit: ἐπιες δὲ τὸ πηγάδι τῆς βένιας. quasi potu illius aquæ dementes fiant. In Suda etiam locus est, qui castrum ab urbe separatur, ubi sub specie suis, & porcellorum, visum sæpissime, asfirmant. Nec mirum est, similes spiritus ut plurimum in puteis, & fontibus, aut locis aliis, aquis lutoque obstitis, conspici: nam, ut testatur Tertullianus libro de Baptismo, *immundi Spiritus aquis incubant; sciunt opaci quique fontes, & avii quoque rivi, & in balneis piscinæ, & Euripi in domibus, vel cisternæ, & putei, qui rapere dicuntur, scilicet per vim spiritus nocentis: nam & eneides, & lymphatos, & hydrophobos vocant, quos aquæ necaverunt, aut amentia vel formidine exercuerunt.* Quare vero humidum appetant, & balnea frequentent, fuse disputat Psellus de Dæmonibus: & Balnearium Dæmonum meminit Eunapius in Porphyrio: Φησὶ γὰρ καὶ δαιμόνων πνῶ φύσιν δὲ λατρεῖν πνός διῶξαι, καὶ ἐκβαλεῖν, καὶ πᾶσαν τῶν ἐλεον οἱ ὀπιχώριοι. *Addit etiam, se pepulisse, atque è balneo quodam Dæmonem, ab indigenis Cansatham nominatum, eiecisse.* Vide, quæ idem de Erote, & Anterote narrat in Iamblichio. Et de alio Dæmone, è balneo eiecito, Gregorius Nyssenus in vita Gregorii Thaumaturgi. Sed quid nugas recolo? quod si vellem omnes, quas illi tanquam certissimas, etiam nolentibus, effutiant, memorare, epistola in volumen excresceret. Quare eo, quod in domo mea accidit, enarrato, tractationi finem imponam. In ea æde, uti fama erat, elementum simile, sub forma colubri, conspici solebat. Antequam Chium ipse pervenissem, dies quindecim mater in armario, quod in ea est, nescio quid quærens, statim ac aperit, in medio colubrum circumvolutum, ac quiescentem videt; obserat, & vicinis narrat. Vetula una ex illis, quæ Sibyllina oracula fundunt, respondit, non multos post dies adfuturum dominum ædis. Et tamen nec mater nec vetula nec quispiam alius de meo itinere scire poterat, cum ex improviso me illi accinxerim, &, etiamsi voluisssem de profectio-
ne mea certiore aliquem reddere, non potuisssem. Intra jam dictos à vetula dies, domum accessi. Elapsis octo mensibus, nocte media, è somno excitatus, intellexi, nescio quid sub ipso cervicali, in quo caput reclinaveram, stertere, &, extensa manu, visus sum mihi serpentem apprehendere, qui contactu illo

subito an fugit. Summo mane, quid tetigissem nocte, vicinis narro. Illa eadem vetula, ad me conversa, subridensque: Non multo post, ait, hinc eundum tibi est, alioque proficiscendum. Et sane tunc hoc vaticinium visum est; cum nec ipse de abitione cogitarem, nec quidpiam esset in causa, ob quod me itineri traderem. Non viginti præteriere dies; & de discessu verba facta sunt, & iter Romanum conclusum. Alii etiam, ex rebus similibus, plura prædicunt. Sed mihi satis, populi opinionationem uno aut altero exemplo indicasse.

XXIII. Illud etiam minime dissimulabo. Solent, qui rerum sacrarum venerantiores videri volunt, dum de vita alicujus, qui peregre abfuerit, sciscitantur, & vivatne ille an mortuus sit, ignoratur; primum preces nescio quas submurmurare: accendunt deinde facem, vel lampadem, quam sub dio, aëri ventoque, tempestuosissimo etiam tempore, exponunt: alii ante sacras imagines appendunt. si, antequam fax vel oleum finiatur, lumen illud extinctum fuerit, non levissima conjectura, sed certissimo argumento consequuntur, actum de eo esse, & jam extinctum inter mortuos morari; si sæviente etiam tempore lumen inextinctum permanferit, bene cum eo agi, & ipsum vivere. Ex colore etiam luminis se fatentur agnoscere, & morbi genus, & quo letho vitam finierit, & quomodo cum eo per id ipsum tempus agatur; num tutus, vel in discrimine vivat. Multos abhinc annos, cum Venetiis essem, in platea Sancti Marci, conferremque cum aliis sollicitudines meas, à viro probo catoque, qui aderat, accepi, D. Virginis imaginem, in eadem platea, summa cum veneratione expositam, inter alia multa illud quoque, tanquam eximium, sibi habere, ut, si quis ante eam, de vita alterius, quicumque ille fuerit, anxius, candelam accenderit, ex illius lumine sine controversia deprehendatur, an adhuc ille inter vivos sit; siquidem, si vivat, quidquid tempestatis irruat, lumen illud non extinguatur; si vita excesserit, etiam ventis omnibus silentibus, & pacatissimo aëre, nulloque compellente, extinguatur. Dictum hominis, viri alii probi, testimonio suo, comprobabant. Ad hoc idem referri potest, quod de lampadibus magnæ ecclesiæ refert Pachymeres Histor. lib. viii, cap. xiv: Τετάρτη ἡ ἐς δεκάτη μὲν ὁ ἐλαφροβολιῶν ὁ πρεσβυτέρης Ἀθανάσιος περὶ καὶ λαμβάνει πρὸ θείου τέμνου. μικρὸν δὲ ὑπερον καὶ χροπονεί.

ptis aliis, supererit, nomen recens nato imponere; sic enim salutem atque incolumitatem adepturum. Cum jussisset Imperator, præstata sunt omnia; & inter alios Simonis cereus, extinctis aliis, diutius duravit: unde recens natæ nomen inditum fuit Simonidi, in sui conservationem nomen Apostoli præferenti.

XXIV. Addam etiam piam eorundem Græcorum consuetudinem. Die, Epiphaniæ sacro, cum Christus Dominus à Ioanne Iordanis aquis ablutus est, universo populo conveniente, sacerdotes cereis, quos singulis exhibent, solemni supplicationum ritu, & reliquo ceremoniarum apparatu, aquis benediciunt, benedictione ea, quam ipsi μέγαν ἀγαθὸν vocant. tum demum aqua illa omnium direptioni relinquitur. qui accurrentes, alii majoribus, alii minoribus phialis eam exhauriunt, domumque referunt, & post sedulam per domos asperisionem in vasa vinaria ingerunt; quæ cum sint plena, nec eam admittant, quantum aquæ in dolium inferunt, tantum vini ex foramine hauriunt. Testimonio omnium comprobatum est, vinum erutum, si locis piis, vel pauperibus, distribuatur, vinum dolii conservari: si in usus proprios avaritia converterit, non multo post tempore acetum fieri. Quare eo die per universam urbem amphoræ, plenæ vino, hac atque illac, summa totius populi lætitia, ad egenos & pia loca, sobrios etiam homines, abunde festinant. Relatum est mihi à plerisque, qui se id vidisse, affirmanter nimis, etiam jurejurando, asseverarunt, in monte laudatissimo Atho, triginta & amplius nobilissimis Monasteriis clarissimo, hoc eodem die, æque ac in reliqua Græcia, aquis à venerandis illis Patribus, apud fluvios, vel puteos, ut commoditas tulerit, benedici. Sed illud præter alia maxime mirabile est. Iberorum est monasterium, ab Iberis Patribus, Ioanne, Georgio, aliisque, in honorem Deiparæ ad pedes montis juxta mare, pulcherrimo artificibus, tum cum Iconomachorum hæresis in sacras imagines sæviebat, exstructum. Imago illic Deiparæ, ut à flammis & malorum hominum artibus eriperetur, à piis viris in mare projicitur; quæ, non multum post tempus, illius regionis accolis, super mare erecta, terramque conspiciens, objicitur. Accurrunt plerique, & lembis aliisque navigiis ad imaginem cursum intendunt. At à vicinis illa recedere, & sese proripere, & in altius se conferre. conatus omnes adeuntium nulli sunt.

Quare

Quare stupefacti, ad Episcopos & reliquos sacros homines rem referunt; qui statim sacris indumentis conspicui, & lampadibus accensis, nec non & suffitu, & canticis; ubi eodem in loco Imaginem intuentur, uti prius antea egerant, ipsi quoque contendunt. sed fugiente illa, & sæpius illis idem attentantibus, opera luditur. Confugiunt ad preces; & lacrymis ac suspiriis exorant Deum, ut, quid facto opus sit, manifestet. Deus indicat Episcopo, Imaginem illam haberi non posse, nisi in eandem solemnitatem Iberi, quos jam diximus, convenirent. Conveniunt. Imago, immobilis facta, capitur, eorumque manibus contrectatur. Quare Iberi ibidem collocant, & nomen postea exædificato Monasterio dant. Littus ibi arenosum, quod huic Monasterio peculiare est, ad trecentos & quinquaginta passus porrigitur. In solemnitate luminum, dies est Epiphaniæ, Monasterii Patres in littore aquas, frequentissima populorum celebritate, undique confluentibus regionis accolis, lustrant. Immergitur prius in aqua dulci, quæ in pelvi vel alio vase est, Christus, Cruci affixus, & qui manu à Præsidente gestatur: tum demum Crux, cuspidi hastæ longioris innixa, in mare ipsum, quam longissime fieri potest, extensis etiam brachiis, in imum maris gurgitem demergitur, & elata voce canitur hymnus: Εὐ Ἰορδάνη βαπτίζομαι (ἔ κύριε, ἡ τὴ Τριάδι ἐφανερώθη θεογονώσης, ἡ γεννητορῆς ἡ φωνὴ θεοσεμειώρησεν, ἀπατητὸν σὲ ὕδὸν ὀνομάζουσα, ἡ πὸ πνεύμα ἐν εἰδὶ ἐλπετός ἐβεβαίωσεν ἡ λόγος τὸ ἀσφαλές, ὁ δὲ φανείς ἤξει ὁ θεός, καὶ τὸ κόσμον φωτίσας, δόξα σοι. In Iordane, cum baptizaveris, Domine, Triadis manifestatus est cultus: namque Genitoris vox testimonium exhibuit, dilectum te. Filium nuncupans, & Spiritus, in forma columbæ, stabiliebat sermonis certitudinem. Tibi, qui apparuisti, Christe Deus, & mundum illuminasti, gloria. Hymnus cum melodia ter repetitur. dum canitur, aquæ illæ falsæ, per totum illud litrus gustatu dulcescunt, ad bibendum suavissimæ factæ; finito tertium hymno, in pristinam falsedinem redeunt. Quare omnes turmatim in mare ingressi, delicatuli cyathis, rem ita esse, experiuntur; alii alio modo aquas potantes, hæsitantibus factum prædicant, & aquas ad gustandum propinant, repentinam & variam aquarum immutationem tam brevi tempore admirantes, & singulis in annis Christi Baptisma tanto miraculo celebrantes. Aquas porro, eo die illius benedictionis participes,

firmi-

firmiter asseverant neque corrumpi, neque putrescere; quod experimento ipso se probasse contendunt, nulliusque mentis esse, qui id inficias iverit. Id si aliter evenire observarint, mala sibi imminere, & infausta omnia, ominantur. Hoc idem tradunt & de pane consecrato, quem ab omni corruptione & putrescentia vindicant. Quare, cum aliquando corrumpi contigisset, instar prodigii, & futurorum malorum prænuncium, non sine lacrymis narravit Pachymeres Histor. lib. vii, c. xxviii: Ε' πληθύνετο ἡ τοῖς τότε τετελεσμένοις καὶ πσυμβάν φοβερὸν μὲν εἶδέν, φοβερὸν δ' αἰκῶσαι. ἔ' δὲ ἔ' ἀλλ' αὐτὸ αἰπαῖσαι, καὶ ἀλλ' αὐτὸ. εἰδὲς ἡ ἀν' οἱμα δὲ συχαῶ εἴη τὴν κρίσιν, καὶ πολλὰ καὶ μὴ περσερῶν. τίς γ' ἔγνω νῦν κυρία, εἰς ἡ τὰ ἐξαίρετα τ' σοφίας αὐτῆς τίς ἀφίκετο; Φησὶν ὁ ἰωάν. τὸ δ' αὖ ἐκ τ' παρ' ἐκείνου ὅτι τοῖς θείοις τοιαῦτα γίνεσθαι λέγαν, ἡ καὶ δοξάζον, οἷα δὲ ἔ' ἐρῶμεν, μανίασιν ὑποκρέει Φησι Πίνδαρον. ἐμοὶ δ' ἀπαξ ἑμαυτὸν κατὰ νότον εἰς ἀγγελίαν τ' φηρομένων, ἡ π' καὶ πῶς τὸ εἶδος γέγονεν, ἔ' δικαίως ἀν' ἔ' πῶς αἰτητέον εἴη ὅτι λέγομεν. νέμει γ' ὅτι παρ' εἶν ἡ ἀτρεκέα, καὶ ἔ' δὲν χεῖρον οἱμα ὑπὸ τ' ἀκροσύνων ἀν' παρ' οἱμα λέγων, ὡν ἑμαυτὸν ἴσως δρᾶσαι μὴ εἰπὼν. τῷ τοι ἔ' τῷτο πρὸς τοῖς ἀλλοῖς λεγέσθαι, δεῖγμα μὲν φέρον θεῶν περνοίας, πρὸς ὅ, π' ἡ φέροι ἡ παρελθόν, ἡ ἐσόμενον, ὡς εἶδος ἀγνωσόμενον. ἡμέρα μὲν οὖν τ' πυρρῆς κυριότητος τὸτ' ἐφίστατο. ἐκάλετο ἡ τ' ἐπ' ἐκκλησίας ἱερεργῶν. τὸ τὸ σωήθη. τὸ δ' ἡ π' πρὸς περνοίας μὲν αἰναφορεῖς τὸ ἱερὸν πυξίον εἰς ὅπ' μάστιγι ἐμπιπλᾶν καὶ χρεῖαν τ' πῶς μὲν λήτρεργῶν. ἐπεὶ γοῦν τετέλεστο μὲν ἡ τ' ἱερεῖς θυσίας ἀναφορεῖ, ἀνεπίστατο ἡ τὸ πυξίον, ἐφ' ὃ ὅτ' ἱερεῖς ἀρίεις περνοῖαι, εὐρητῶν π' δὲ θύς ἐντὸς τ' περνοίας μὲν ἀναφορεῖ. ἡ δὲ ἔ' εἰκασε π' ὁρῶν μίαν τ' περνοῖαν ἐκείνων εἶναι, ἡ δὲ τ' ἀρίεις, καὶ μεγάλης τελεῶς μὲν αἰναφῆσθαι, συμβάν τότε καθὼς λέλεκται μὴ τὰ τ' ἱερεῖς τελεῶν ἡ θυσίας, δὲ τὴν ἐπ' ἐκκλησίας τ' ἐκκλησιαστικῶν παροιονδηποῖν ὅπως τ' ὡς γενομένη συγχώρησιν, ἐκείσε π' ἀφειθέσθαι τ' περνοίας καὶ οὖν σωῖσθαι γεν. ἡ δ' ἡ χρεῖα τὸ πάμπαν, καὶ σέσηπτο, ὡς μὴδ' εἰκόνα φέρειν ἀρίεις, μὴ ὅπ' γ' ἀρίων, καὶ αἰμηγέτω φαίνεσθαι, ἀλλὰ π' τὸν θρυμμάτων μελάνων θηριακῆς, ἡ π' αὐτὸ ἀλλ' π' τὴν σιδυάσμαι. τῶν μὲν ἔ' ἰδόντα παρ' οὐκ αἰναφῶν τ' ἱερεῖα, καὶ ὅ, π' περνοίαι, ἔ' δὲ γ' ἡ ἐκείνων ἐνθ' εἰς κατὰ ληψιν τοῖς περνοίαις, διανοεῖτο. καὶ τὸ περνοία φοβερὸν ἐδοξεν, ἔ' παρὸν τὸ σον, ὅσον φανέν, ἐπείπερ τὰ τ' δὲ θητῶσεως ἡ μνηχάνη. τὸν μὲν ἔ' εἰς κείνῳ ἡ θῆαν περνοίαι, καὶ τὸ ποιητέον μετ' ὅπ' πῶς τῆς ἐξήλειτο τ' δὲ λαβείας. ἀλλ' ὅ, ἡ δὲ ἐδοξεν, καὶ περνοίαι ἡ τὸ πῶς τῶν τ' πῶς λαβείας ὅπ' ἐδοξεν

ἐδίδε γίνεσθαι. καὶ δὲ πρὸς τὸ μεταλήψαν ὀκνῶν ὁ ἱερεὺς ἔπεισεν, θεῶν δὲ ἀναφέρην ἄλλως σὺν ἡμῶν μὴ μεταλαβόντων τὰ δῶρα. καὶ ἐνθεν μὲν φόβος, ἐκείθεν δὲ ἄπορία τοῦ θεωμένου διμεραζέτω, σὺν ἔχοντας ὁ, πᾶσι πείθοιεν. ὁ γὰρ φόβος τοῖς σφῶν γνώμας σωέσκε, πρὸς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἄγων βεβλή, τὸ τὸ ἱερέα, καὶ ὁ, πᾶσι, πεισθήσεσθαι τὸ φαίνεσθαι. ἔτι μὲν ὅλως πρὸς τὸν ἐκείνο νομίζοντες, μὴ δ' ἀκροῖς ὡς εἰπεῖν χεῖλεσι τὸ πρῶτον, ἡ ἄπορία πολυμήχανον ἐχέοντα μὴχανῶν, πολὺ μὲν τῶν ἀξίων ἀποδέσσειν, ἀναγκαίαν δὲ ἄλλως ὑπὲρ πάντων ἕτερον, ὃ δὲ καὶ ἐνοήσε τις πάποτε. Θεῶν μὲν ἔνθα τὸ πμῶν, καὶ ἱερῶν ἐκείνων μέλιν εἶδος, καὶ ἐμελε πάντως. ἐκείνον δὲ τότε ὁ τοῖς τοῖς αἰφιερωμένοι τὸ πᾶν ἐκ παλαιῶν, ὃς δὲ ἐκ τῶν ἀγῶν λέγεται, ὅς τις ἐπιρρίφενται, ὅς τις δέχεται. αἰδῶ τὰ ταῦτα μὲν ἐς τοῦτον. *Iis autem, quæ tunc temporis acta erant, quod acciderat, cœritudinem addidit, aspectu sane audituque terribile: cuius causam alius aliam afferat, nemo tamen iudicio suo rem tanget, licet multa perquirens delassetur. Quis enim novit mentem Domini? in extrema vero ipsius sapientiæ quis pervenit? Iob ait. Verumtamen in rebus sacris temere similia fieri, dicere aut opinari, qualia prosequemur, ad insaniam numeros concinitur, ajebat Pindarus. Cum vero ipse semel me accinxerim ad narrationem eorum quæ facta sunt, si quid præter expectationem accidit, haud fas est id præterire. Veritas enim firmat animum: nihilque tale à futuris auditoribus demerebor narrans, quod ipse mihi facerem silens. Quapropter id quoque præter alia narratur, signum divinæ præse ferens providentiæ: quodnam autem, præteritumne an futurum noxet, ut par est, ignoratur. Dies itaque Dominicus, cui ab edendo casseo nomen est, imminebat; mosque cum, qui in ecclesiis sacrum faciebat, vocavit. is erat, præsanctificatis oblationibus sacram pyxidem, quantum poterat, implere pro præscriptarum Liturgiæ numero. Peracta itaque divini sacrificii oblatione, dum pyxis referebatur, ad sacros panes reponendos, statim intra ea inventa est præsanctificatorum oblatio; quæ non male quis, contemplans, asseverasset, unam esse ex tribus illis, sancta magnæque Feria quarta offerendam; cum tum conzigisset, ut dictum fuit, sacrum sacrificium non fuisse confectum, propter in ecclesia ab Ecclesiasticis, quicumque illi fuerint, nimis tarde factam absolutionem, eo in loco quod usurpata non fuisset; jacentem, ita penitus corruptam, ac putrefactam, ut nec speciem quidem panis haberet, tantum abest, ut panis esset, panisque aliquo modo appareret. Videbantur porro esse frustra quedam nigerrima theriacæ, vel alicujus al-*

terius

serius similis compositionis. Tremor itaque, statim ac viderat, Sacerdotem invadit, neque, quid ageret, quando illa cum recentioribus par-
tibus ad consumptionem uniri non poterat, sciebat; & res terribilis judi-
cata est non tantundem perpeffa quantum videbatur, cum remedia nula
suppererent. Quare omnibus ad videndum proponebatur, & quan-
ta fieri poterat devotione, quid agendum esset, perquirebatur. Sed quod
erat, & videbatur, & addecebat, ingens illa immutatio fieri concede-
bat. & jam hærens sacerdos, à consumptione animo abhorrebat; at Deo
offerri aliter non poterat, ni munerum communicasset; & una ex parte
timor, ex alio consilii inopia, videntes dividebat; quid factum opus esset,
ignaros. sed timor eorum mentes contraherebat, ad unum idemque fe-
rens consilium, sacerdotem, quidquid ille perpeffurus esset, quod vide-
batur, assumere debere. Illo autem nulla ratione, nec summis, quod di-
citur, labris degustare volente, hæsitatio illa audacior facta, subitarium
remedium attulit, multo quidem dignitate inferius, supra vero alia o-
mnia, quæ quispiam nunquam excogitaverit, necessarium. Deo itaque
preciosa ac sacra illa curæ esse, & omnino fuisse, vero simile est. Tunc
enimvero in locum ab antiquis, temporibus similibus, consecratum, cui
& sacro furno nomen est, sancte projecta, sacre excipiuntur. Sane, a-
quam benedictam, præsertim vero Baptismalem, etiam inter
Latinos deprehensam permanere incorruptam, aliquot exem-
plis docet Gretserus lib. 11 de Benedictionibus, cap. x; & con-
firmat amicus noster Bartoldus Nihusius, prope Magdeburgum
in Monasterio Monialium Haldenslebeni, cui Præpositum ali-
quando se fuisse ait, asservatam aquam Baptismalem in Fonte
ecclesiæ publico integram, ac recenti semper similem, in annum
sexagesimum usque, seu donec ab Oeconomo Lutherano, qui
Monialibus istis anno circiter 1710 1720 xx obtrusus, effusa per-
ierit. Qui ipse Nihusius addebat quoque, à notissimo sibi ac
nobis, magnique nominis Theologo, in Belgio, aquæ ejus, qua
sub Missæ finem Sacerdos Calicem eluit ultimo, participes red-
ditos nonnullos, gravissime ægrotantes, convaluisse subito:
quod ipsum pertinet ad ea, quæ nos retulimus hîc supra, num.
vi. Sed de his satis.

XXV. Et ne longius abeam ab his iisdem diebus; primo
Ianuarii die, qui civilis anni apud Græcos initium est, cum Ba-
sili Magni memoria recolitur, pater, aut, ubi is defuerit, ma-
ter familias, illucescente jam die, antequam quispiam de domo
egredia-

egrediatur, egressus ipse, & canistrum, ad id præparatum, in quo varii generis fructus, & bellaria, & panes etiam candidissimi, & summa cum diligentia facti, repositi sunt, accipiens, in domum revertitur, & fausta domui & habitatoribus obmurmurans, per totam domum ter circumiens, illa abundanter effuseque spargit. Tradunt, hoc susurro, & rerum comestibulum profusione, per eum annum fausta domui omnia eventura. Id ubi ipse vidi, non sine risu dixi, melius cum illis futurum, si, quæ frustra projiciunt, præmansa deglutirent.

XXVI. Navigabamus Chio, abhinc annis triginta, Messanam. Maleam prospero vento prætervecti, post diutinam maris malaciam, sæva subito tempestate coorta, jactari cœpimus; quæ magis ac magis, vi ventorum adversa, exasperata, spem salutis omnem ademerat. Quare simul una omnes fluctuum vorticibus demersi, mortem expectabamus: dum mei ipsius me miseret, & navigationem, cum domi quiescere possem, accuso, video in ora navis navarchum, manu nescio quid signantem, linguaq; submurmurantē. Is in rebus maritimis exercitatissimus peritissimusq; habebatur. Accedo; quid agat, interrogo. Senex, licet nimis metuens male, hilari tamen vultu respondit: Funestæ undæ impetum frango, & signo crucis aliisque precibus ex-canto. Num inter tot occurrentes illas undas funestam ipse nosceret, quæro. Sic est, ait; quamvis tot undis navis jactetur, nulla tamen eam, nisi nona, demerget. Et, cum pulsu acrius navis concussa, versaque in aliam partem, marinis aquis obruta, sub aqua subsisteret, nec tam cito, quemadmodum & alias, erumpendo expeditur: Hæc, ait, nona est; numerum cape, & voce orsus numerum computabat. Mirum sane fuit. Nona computabatur, eaque, tanquam validiore & periculosiore machina, navis fluctuabat, ut excidium palam minitaretur. Vndam ille tacito susurro, & signo Crucis, videbatur mitigare, ut malum averteret. Verba, quæ ipse dicebat, ipse non novi: neque enim operæ pretium duxi, secreta hominis disquirere. Vndas fere millies enumeravi, antequam tempestas quiesceret; & verum semper dictum senis expertus sum: nam semper una nona, navis, novo infortunio, in periculum versa est.

XXVII. Si gallina cecinerit, dirum sibi omen concinuisse asserunt; & ita avertunt. Paterfamilias, vel qui primas in domo obtinet,

obtinet, correptam gallinam in folio portæ siffit, tum infufur-
ratis quibusdam, bipenni, aut ense ad hoc parato, caput de-
truncat. Provisum esse imminenti infortunio autumant, si uno
ictu collum penitus absciderit: quod si uno rem non peregerit,
sed adhuc aliqua sui parte reliquo inhæreat, non est pulsa cala-
mitas, sed dirior expectatur: tantam vim inesse collo canoræ
gallinæ arbitrantur.

XXVIII. Chii quoque traditio non leviter civium animis
infedit, resinam illam, quam ipsi Masticem vocant, ante D. Isi-
dori Martyris certamen fluidam liquidamque fuisse, postea san-
guine tanti Martyris, qui per ea loca pertractus discerptusque
fuit, in corpus solidum induruisse. Eam scripto etiam traditam
legi apud Nicolaum Pepagomenum, in orat. de D. Isidori lau-
dibus. Λόγος δὲ πρὸς αὐτὴν, καὶ τῶν αὐτῶν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς ἔνι καὶ τῶν
ῥέοντων ὁρῶν ὅπου ἐπὶ τὴν γῆν, ἴσως πάντες, ὅπου τὰς τοιαύτας
Χείρας μόνους φορεῖ, ὡς εἰπέη τῷ βίῳ τῷ λυσιτελεῖσθαι καὶ αὐτῶν-
τε, καὶ τοῖς αἰσίοις ἐπιμνησθῆναι, μὴ παρὰ τὴν εὐχὴν εἰσθῆναι λαμβά-
ναι τὴν πῆξιν, καὶ ἐλθεῖν τοῖς ὕδασι νοσήσας συμπαρονομήσας καὶ
δοξαζόμενον. ὅτι μὴ πάντες μέλεις τινὸς ἀνδρός, οἱ δὲ μαρτυροῦντες ἀθλοῖς, καὶ
τοῖς λαμπροῖς καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀγωνισμαῖς, καὶ τῷ γνῶμης ἀνένδοτον,
καὶ αἱ συχνὰ καρτερήσας, εἰς ὃ νῦν ὁρῶμεν πρὸς λίθινον φύσιν ἐγγὺς μετε-
ποίησεν, ἀλλὰ τε τὰς τοσαύτας εἰργασίας τῶν ἐχθρῶν, ὡς μηδένα μι-
κρὸν τὸ ὅτι ποτε γῆς οἰκιστῶν, μὴ τὸ καὶ ἐπὶ τῷ δόξαζον φορεῖς. Ru-
mor quidam hisce quoque nostris temporibus circumfertur, defluentem
ē lentis scis liquorem, qui tandem concrescens durefcit, (hujus apud
Chios solos copiam, & maximum inter alia usum, & in morbis utili-
tatem, vel solius, vel aliis commixti, optime tenetis,) cum prius non
concreveret, & aquis pluviis præter modicum unā duceretur, & inter-
iret, Martyris hujus triumphos, splendidaque contra inimicos certami-
na, & mentem severam, nullisque cedentem, spissasque tolerationes, in
lapidis prope naturam, quod nunc conspiciamus, convertisse; & simul
eam copiam præstitisse, ut jam nemo, ubicunque ille terrarum orbem
inhabitat, illius copia destitatur.

XXIX. Vocant item jamdudum nos insecta, & vermes, fo-
lia olerum abrodentes, illique maxime, qui, quod in arcum re-
pendo curventur, Campæ Græcis nuncupantur; Latinis, ab e-
rodendo, erucæ. Variis modis ab olerum fruticibus eas abigi,
in comperto est. Multi, naturæ facultati minime fidentes, ad
alia

alia hugacia confugiunt. Relatum mihi est, opportunissimum remedium esse; si illi, tanquam rei, per præconem, aut libello scripto, per nomina in curiam ad iudices citentur. Sic enim vel illico evanescent. Si pergunt adferre noxam, repetita citatione proclamantur. ubi pertinacius persistunt, in contumaces sententia pronuntiatur. Sunt etiam, qui pro damno, jam accepto, & detrimento, testes examinant. Mirum dicunt esse, vermiculos, qui omnia tolerant, iudicium non sustinere, sed repente, ne deprehensi poenas luant, eodem tempore diffugere, atque evanescere. Non nemo etiam, cum eos contumaciter imperia iudicum spernere videt, captos aliquos supplicio enecat, & furca appensos in viridario collocat; ibi tum cæteri, metu poenæ, loca in alia secedunt. Si riseris, iurati rem eandem contestantur. Nec absimilia sunt, quæ apud Georgicorum scriptores Græcos lib. xii, cap. viii, leguntur: Τινὲς ἦ ὅταν κάμπαι πολλαὶ ὥστ', γυναικα καθαιρομένην εἰσάγῃσιν εἰς τὴν κῆπον, ἀνυπιδέον, λυσίτριχον, ἐν μόνον ἐνδεδεμένην ἱμάτιον, καὶ μηδὲν ἄλλο ὅλως ἔχουσιν, μήτε περιζώμα, μήτε ἐπὶ τὸν ἦ. αὐτὴ γὰρ τέττα τῷ χήμαϊ τίς ἐξελεθῶσιν τὴν κῆπον, καὶ εἴτε μέσσην ἐξελεθῶσιν, εἴθ' ὡς ποιήσῃ ἀφανεῖς τὰς κάμπας. Quidam, ubi mulier cruce sunt, mulierem menstruatam in hortum inducunt, discalceatam, sparsis crinibus, unico tantum pallio indutam, & nihil omnino præterea habentem, neque perizomate ullo velatam, neque alia ulla re rectam. Hæc enim, ter hac figura ac habitum hortum circumiens, & per medium egressa, statim crucas disparere faciet. Michaël Psellus earum perdendarum aliam init viam.

[illegible]

M

24960

Ἀλεξανομένην τὸ λήϊον παντόμῳ σοι λόγῳ ὁπισθοδράζωσι. ὕδραν Ἰνα
 ἴσως ἀκέως, ὕδασιον εἰδωλον. Οὐτὶ οὐδὲ ὁπισθίων μὴ λαμβανέτω.
 αἶψά ὁπνίκα τὴν φαδσιν ὃ ἄσπερ γοίης, ἐχιδναν αὐτίκα θηράσας, τὸ
 δέχε ζῶον εἰς ἡῶρον πτόχθρον, καὶ τοῖς χαρσικτηρίσμοσι γνωρίμων,
 ὑπὸ ἰαν δότῃ ὑπογυρεῖς μέχρις ὃ ὕδασις τεμῶν, εἴτα μίτῳ Ἀλεξάνους
 λεπίῳ, ὡσπερ πινα κύκλον ἐν τῷ γῆδῳ ποιῶν, τὸ χωρίον ἀφανῶς πε-
 τεῖχισον, ἵν' ἔτῳς εἴποιμι. καίνεσθαι ἐξαθενήσῃ μὲν θῆλῃ τοῖς φυτοῖς ἢ
 ἐρεούβῃ, ἢ πῇ ἢ ἀκέρως ἐπ' αὐτὰ ἐπερύξεσθαι, καὶ ἢ κάμπῃ ἐν τοῖς ἀν-
 θεσι καὶ ζωογονηθήσεται. λέγω ἢ ἀποκαυδύτως, ὅπῃ κρείττων Ἀλεξάν-
 δρος καὶ τὴν σωῶσιν, καὶ ἢ φρόνησιν πέλεις. ὅπῃ ὁ μὲν Λειστέλλω εἶχε
 διδασκαλον, σὺ δ' ἢ Ἰεῖδον. Duo autem erant viri sapientes, secretas
 viarum facultates experimento ipso edocuit, Iulianus Chaldaeus, & A-
 puleius Afer. Erat vero ille materiae astutior, alter divinior, magis-
 que spiritalibus deditus; veluti, qui cum in admiratione habent, &
 venerantur, dicerent. Hic itaque amuleta conficiens, verbis materiis
 ipsis excantatis, ferarum quidem impetui repressit: mala etiam reprimere
 non potuit. Sed Iulianus, absque incantationibus & amuletis, omnino sustulit.
 Ipse vero, neque amuleta pro crucis infestantibus conficere se volo;
 neque, etiamsi ipse vellem, sponte ultroque actio succederet. Nisi sane videntur, quae de his hominibus circumferuntur, fabulis
 fictionibusque non absimilia esse; quae (quam ob causam id fecerit, nondum novi,) Philosophus Proclus non contempsit; sed uti divinam
 laudibus evehit fictionem; vel si magis placeat, imposturam. Verumtamen ipse,
 qui novi adversantes facultates, virtutes contra animantia ledentia roboreque
 praeclatas esse, & ac venenum exitiosum. erucarum, locustarum, nec non & rubiginis, aliorumque, quae vites absumunt,
 & segetes depascuntur, compendiarie oratione rem expediam. Hydram forte audisti,
 caeleste signum; haec non te lateat, exoriscens; sed, cum intem illius agnov-
 veris, statim viperam venatus, animal id est & venatu non difficile; notisque
 onique patens, resupinam, a mento ad caudam usque, secato; tum acia subtili appendens,
 in aegidum, velut cyclosum, efficiens, locum, ut ita dicam, etiam circummemento. Hinc vi-
 ribus deficiet in plantis rubigo; locusta super eas non evolabit, nec eruca
 in floribus nascetur. Dico vero sine ulla assentatione, te Alexandro
 multo praestantiorum esse, & prudentia & iudicio, quod ille Aristotele, tu
 Psello praecceptore usus es. Alii, quod & melius est, divinam opem
 precibus, in Euchologio praescriptis, non absque effectu implorant. Narraverunt mihi,
 & sacramento etiam contende-
 runt,

tunt, Monachos Cryptæ ferratæ Basilianos, ex agro Tusculano, aliisque territoriis, similes bestiolas oratione sancti Tryphonis, quæ in Euchologio Græcorum habetur, æbigere : nam jejuni, post Missam, stola amicti, intentique, hortum circumeunt, & dictas Tryphonis preces recitantes, aqua, cui ipsi die Epiphaniæ benedixerint, quamque per totum annum conservant, aspergunt. Circumacto agello, foras educunt se ; in loco alpestri incultoque, sive paludoso, se sistunt : nam si in hortum ingrederentur, nihil agerent. Mirum dictu est ; post breve tempus per eandem, quæ progressus est Sacerdos, viam bestiolæ illæ, dicto parentes, turmatim ac citius perrepentes, in eum locum deveniunt, & consumpto, quidquid esui aptum reppererint, tandem disparent : si palus aut aqua est, vi ac necessitate immersæ, suffocantur.

XXX. Finem dicendi faciam, si, quod alii, de lumine Hierosolymitano, scripto tradiderunt, in medium afferam. id autem fuerit (ut alio quoque divagemur,) quod in diebus Passionis Dominicæ, extinctis omnibus luminibus Hierosolymis, & in sepulchro & in ecclesia sanctissimæ Resurrectionis, jubare divino lampades extinctæ reaccenderentur, idque annuatim fieret, & ad tempora Urbani secundi perdurasse, memorat idem Urbanus, cum in Concilio Claromontensi Christianos occidentales ad recuperandam terram sanctam adhortaretur : Wilhelmus Malmesbur. de rebus Anglicis lib. iv, cap. ii. Ex relatione etiam Hermanni Presbyteri in litteras retulit Vrspergensis anno Domini cxcx, hoc idem in Vigilia Paschæ populo Dei ostensum. Et anno cixlxi, Bartholomæus quidam Polychronius, Hierosolymis degens, & Evangeliorum codicis exscriptor, qui in Bibliotheca Barberina sub num. xiii. innotescit, fatetur, se hoc eodem anno divinum hoc lumen conspexisse. Οἱ ἀναγινώσκοντες ἡ δὲ χεῖρ καί μοι τῷ πατρὶ Ὁ Βαρθολομαῖος τῷ ὁπότε ἔβριζαν, ἵνα ὁπιστῶν τῶ ἀνω κληρικῆς τῶ δικαίων, ἀπὸ Θεοῦ ἡ δὲ δόξα ὅτι δώτερον ἀπὸ λθον εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς πρεσβυτέρου πρὸ μὲν πρῶτον ἐν τῷ 545. πρὸ ἡ δὲ δώτερον ἐν τῷ 540. ὅταν πρὸς τὴν παρῶσαν βίβλον ἡγόρευσε, καὶ ἀναξίς ὅτι μὴ οἶδα πρὸ ἁγίου Φῶς τῆ μεγάλης σαββάτου. ἦλθεν ὡρὰ ἐν αὐτῇ ἐκείσε εἰς τὸ ἅγιον τῶν Χριστῶν. *Qui legis, orate pro me humili Bartholomæo ex Britziano, ut supernæ justarum hereditatis particeps fiam ; Amen. Deo ita dispo-*

nente secundum Hierosolymam deveni ad adorationem ; primum anno
 CIOCLVIII, secundum CIOCLVIII, cum & presentem librum
 mercatus sum ; & licet indignus, vidi sacrum lumen magno sabbato.
 descendit hora nona in sacrum Christi sepulchrum. Et inter ichedas
 meas adnotaveram ex antiquo Manuscripto : Ο ὑποκείμεν
 λυχνικὸς ὕμν ὁ γεγήμεν τὸ πω πωδε. ἐπεὶ δὴ σωήθης τῇ ἐν Ἱερουσα-
 λὴμ ἀγία ἐκκλησία τῇ ὑπερσφίνας ἀναστάσεως νέον, καὶ ἑσθίον Φῶς
 καὶ πᾶν μέγα σάββατον ἄγιον δέχεσθαι ἐξαπλόμουν ἐν τῇ ἐπάνω ὁ ζω-
 φόρος θείας μνημαῖ καὶ καυδήλαις, τῷ τοῦ πατρὸς ἐν τῇ πατριαρχῶν,
 λέγω δὴ τὸ καὶ ἐκείνο καιρὸν οὐκ ἀρχεται ἡ ἐκκλησία. εἰδὲ ἀπὸ τῆς
 αἰπῆς περιστροφῆς πᾶσαι ἡ ἀγία πόλις, ὅπως ἐξ αὐτῆς λάβωσιν. ἐξαίφνης
 ἦν ἡ μόνον ἐκεῖ ἔσω ὁ πάφης, αἰπῆς σχεδὸν πᾶσαι ἡ ἀγία ἀνάστασις ἐξῆ-
 ψεν. ἐξεφώνησεν οὐδὲ πατριαρχὸς ὡς διαχρησίου τῶν τῶν ὕμνον, τὸ
 Φῶς ἱλαρὸν ἀγίας δόξης. Καὶ ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς δευτέρου εἰς διαχρησίου
 μνήμην τῷ θεῷ παρέρχεται πᾶσιν ἀδεύει. Φῶς ἱλαρὸν ἀγίας δόξης ἀ-
 θανάτου πατρὸς ἑσθίον, ἀγίος, μάκαρ ὁ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλθόντι ὅτι πᾶν
 ἡλὶς δύσιν, ἰδόντες Φῶς ἐπαραινὸν ὕμνον, πατέρας, υἱόν, καὶ ἄγιον
 πνεῦμα θεῶν. ἀξιῶ δὲ πᾶσι καιροῖς ὕμνον φωνῆς αἰσίου καὶ θεῶν
 ζωῶν ὁ διδῶς. διὸ ὁ κόσμος σὲ δοξάζει. Qui subitus est hymnus lychni-
 cus, hoc modo factus est. Cum, ut moris est, sancta Hierosolymitana
 Ecclesia sanctæ Resurrectionis, omni magno sabbato novum ecclesie
 lumen accipiat, in lampadibus super vivificum & divinum sepul-
 chrum accensum, cum id expectaret Patriarcha nescio quis ; & eo tem-
 pore Ecclesia silet ; nec alius quispiam ignem accendit, sed universa
 Urbs expectat, ut ex eo sibi copia fiat ; de repente non sepulchrum tan-
 tummodo, sed tota sancta Resurrectio, illuminata est. Inclamavit ita-
 que Patriarcha, veluti gratiarum actionem, hunc hymnum : Lumen
 hilare sanctæ gloriæ immortalis Patris cælestis, sancti, beati, Iesu Chri-
 sti, qui venit ad solis occasum ; cum viderimus lumen vespertinum,
 laudamus Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum Dei. dignus es, om-
 ni tempore laudari vocibus laetis, fili Dei, qui vitam donas : ideo mun-
 dus te glorificat. Plura de eo tradit Gretserus, de Cruce, tom.
 III, lib. II, cap. XI. Quod etiam perdurasse, postquam eje-
 ctis Christianis urbs Hierosolymitana in potestatem Mahume-
 tanorum rediit, habetur ex Ioanne Cantacuzeno Apolog. III
 contra Mahometum ; ubi ex hoc anniversario divinitus accensi
 luminis miraculo ad fidem Christianam Mahumetanos induce-
 re conatur. nec non Anonymus de locis Hierosolymitanis :

Καὶ τὰ αἰνῶν

Καταβαίνει τὸ ἄγιον φῶς, τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ ὥρα ἐπαρ-
 νῆ, καὶ προσεγγίζει ὁ ἅγιος τὰ φῶς ὁ Χρῆς, καὶ διδύς ἀπὸ τῶν αἰ κاندή-
 λαι ὁ ἅγιος τὰ φῶς. *Descendit sanctum lumen sancto & magno sabbato, hora vespertina; & prope fit sacro Christi sepulchro: cuius statim lampades accendit.* Petrus tamen Arcudius lib, 11, cap. 1x de Confirmatione, tradit, Græcos modo gloriari, se lumen sanctum, quo accenduntur reliquæ lampades in sepulchro Domini, dum cærimonias resurrectionis peragunt, pridie Paschatis miraculose habere; id vero à clarissimis viris fideque dignissimis, qui ea loca religionis ergo lustrarint, dicit se comperisse, esse falsum.

XXXI. Græci tamen nonnulli, ex hoc eodem lumine, quemadmodum & ex mortuorum cadaveribus, quæ terra per hos eisdem dies singulis annis eructat, Paschatis celebrandi tempus non esse, quod ex calculis Gregorianis colligitur, sed quod veteres in Nicæna Synodo insinuarunt, asseverant. Christophorus Angelus, de vita & moribus recentiorū Græcorum, cap. xlii: Τρίτη αἰλιά, ὅτι σημεῖον μέγα ἔστι ἐν τῇ Νείλῳ ποταμῷ, καὶ ὁ Καίρῳ δὲ τὸ πῶς γινώ τὰ νεκρὰ σώματα ἀνάγειν. ἀρχεται ἡ ἡμέρα ἀναπέμπειν τὰ νεκρὰ σώματα ὅτῳ τῷ μεγάλῃς πέμπτης, τρεῖς ἡμέρες, ἐν ἧ ὁ Χρῆς ἐποίησε τὸ δεῖπνον τὸ μυστήριον, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκβάλλει τὰ νεκρὰ σώματα, ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως, τρεῖς ἡμέρες, ἐν ἧ ὁ Χρῆς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ λέγοντες πτωσάρχοντα ἡμερῶν μὴ τὸ πάχα, καὶ μὴ πτωσάρχοντα ἡμέρας ὁ πάχα ἐκέπτε ἐξέρχετο. τὸ πῶς τὸ θάψμα τῶν ἁγίων ἐκβάλλεται διηγῶνται, οἵτινες πρὸς ἐκείνους οὐ τὸ πῶς πορεύονται. ὡσαύτως καὶ οἱ προσκυνοῦντες πορεύονται ὅτῳ Ἱερουσαλὴμ ἕως ἐκείνους ὁ πῶς εἰδὲν τὸ θάψμα, καθὼς ἐκ αὐτῶν τῶν προσκυνοῦντων ἀκούει. Γίνεται ἡ τῆς τοῦ θάψμα αἰετὸς καὶ τὸ ἀριθμὸν ὁ παλαιὸς πάχα, καὶ ἑξαμῶς καὶ τὸ ἀριθμὸν ὁ πῶς πάχα. ἐδοκίμασαν οἱ Ἕλληνες ποτὲ ὅτῳ ἐν νύκτι εἰσελθόντες πρὸς τὸν ποιῶν τὸ πάχα καὶ τὸν νέον ἀριθμὸν; ἀλλ' ἑξαμῶς ἐξήρχετο τὰ νεκρὰ σώματα καὶ τὸν νέον ἀριθμὸν. καὶ ἁπλῶς τὸ ἄγιον φῶς οὐκ ἦλθε καὶ τὸν νέον ἀριθμὸν, ὡς ἐπὶ εἰς ἐρχεσθαι καὶ ἐπὶ ὅτῳ ὁ ἅγιος τὰ φῶς ὁ Χρῆς καὶ τὸ παλαιὸν ἀριθμὸν ὁ πάχα, ἦλθε καὶ τὸ ἄγιον φῶς ὁμοίως, ἐν ἡ ἀνέδωκε, καὶ ἐκβάλλει τὰ νεκρὰ σώματα, ὡς εἶπεν καὶ ἐπὶ. καὶ ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐποίησαν τὸ πάχα λέγοντες. ἰδὲ ὁ Θεὸς δεικνύσιν ἡμῖν τὸ ἀληθινὸν πάχα, καὶ ἐ μέλει ἡμῖν πρὸ σοφίας ἀνθρώπων. *Tertia causa est, quod, prope Nilum urbemque Cairi, magnam signum conspiciat-*

tur, quando terra mortuorum cadavera emittit. Incipit autem regio illa mortuorum cadavera eructare à magna Feria quinta, hoc est, die, quo Christus Dominus cœnam mysticam instituit, & singulis diebus corpora demortua ejicit usque ad diem Ascensionis, hoc est, usque ad diem, quo Christus ascendit in cœlum, hoc est, ad quadraginta post Pascha dies; & post quadraginta Paschatis dies cessat. Hanc vero rem admirandam Turcæ Græcique perhibent, qui ad ea loca proficiuntur; illi etiam, qui ad adorandum Christi sepulchrum ab Hierusalem ad illa loca concurrunt ad conspiciendum miraculum; ut ex iisdem audivimus. Res tamen secundum calculum antiquum Paschatis fit, & nullo modo secundum recentiorum. Græci aliquando viginti abhinc annos secundum novum calculum Pascha celebrare comati sunt, sed nullo modo mortuorum corpora emergebant secundum calculum novum. Alia item ratione, sanctum lumen non descendit secundum novum calculum, quemadmodum singulis annis super sacro Christi sepulchro secundum antiquum calculum Paschatis descendere consuevit. Quare Græci in veteris calculi ratione persistenterunt, & secundum veterem Paschatis calculum venit lumen sanctum, & terra similiter reddidit & eructavit mortuorum cadavera, uti sueverat singulis annis. Et tunc Græci celebraverunt Pascha, dicentes; Ecce Deus ostendit nobis verum Pascha; neque nobis curæ est humana sapientia. Sed jam nugarum satis est; quibus nonnulla tamen seria miscuimus obiter.

A D D E N D A.

Pag. 7. lin. 28. post vestibulum, *insere*, vocantur θεῶσσα, καὶ ἐξώσσα. apud Pachym. hist. lib. vii: Οἱ δὲ ἐπέλυν ἀγασμὸς τοῦ δι' ὑδατός, καὶ θεῶσσα, καὶ ἐξώσσα, ἀναστήματα, καὶ κίονες, αἵ δ' αὖ ἐπίμειν εἰκόνες ἑκατέρωθεν τοῦ ὑδατός. Ἡ δὲ ἀντίστασις ἡ γὰρ ζωντο. Hi vero per aquam expurgata lue sanctitatem impertiebantur, & vestibula, & loca extranea, res elatas, atque columnas; immo & pretiosas maximi templi imagines per aquæ asperersionem sanctificabantur.

Pag. 8. lin. 3. post illa verba Sophronii, καὶ σωπῶντος ἐβλάδιζον, adde: Αὐλαίαν vocavit Pachymeres lib. ix. τῶν αὐτῶν δὲ σωπαζόντων, καὶ τῶν ἑαυτοῦ αὐλαίαν πληρύνει. Sub αὐτοῖς coarcti Augustæonis vestibulum implebant. Hujusmodi Atrii

Pag.

Pag. 9. lin. 11. post verbum ejusdem, *insere* : Αὐτοῦ τῆς Πατριάρχης Constantinopolitani Athanasii de eodem : Καὶ ποτε πρὸς μέσους νύκτας, ὡς ἐξέειπεν αὐτὸς ἐκείνῳ ὑπερὸν ἀφυπνίζων ἀπὸ τῶν νεωκόρων, καὶ πρὸς τῷ νύκτῳ πρὸς δολοφονίαν, Ἀθανασίως ὡς εἶχεν. *Et aliquando media nocte, ut idem postea retulit, excitatum abit ecclesie inservientes, in Narthexce ferventissime, ut poterat, preces effundens. Illud*

Pag. 12. lin. 11. post verba Thucydidis, ἐν χερσὶ πλεονέκτες, *adde* : & Pachymeres Histor. lib. ix : ὅτ' ἐκείνοι μὲν προσιώντες ἐν χερσὶ τῶν πόλεως τυχῶν. *Nec aliam ob causam*

Pag. 20. lin. 5. post, non ineleganti vocabulo, *adde* : Quid enim unum ab alio separabat, five illud velum, five tabulatum, five cancelli, five aliud fuisset, δρυφακίον nuncupabant. Pachymeres lib. ix, cap. 1 : καὶ τὸ τεκλινὲς μάκρων δρυφακίων δι' ὅλα, ὡς καθαρῶς πρὸς πάντων θεῶν ὁ δόφηνέμεν. *Ablatis item Triclini Macrois cancellis omnino, ut plane ab omnibus, qui acclamabatur, confpiceretur. Ex quo etiam verbum idem Αὐτοῦ lib. iv satis audacter πλεδρυφακίον compotuit. Καὶ πάντων ἐν ταῖς συλλογίαις ἐν τῷ πλεδρυφῶν τῶν αὐτῶν κέλης, ὁ δὲ ἐσθλητοῖς τῶν μὲν ὁρίοις τῶν ἑγκαταστάσις πλεδρυφακίον τοῖς κάμαξι, λόγων ἡ πλεονεξία πρὸς αὐτὰς. Et omnibus eundem in locum coactis, ex propriae cellae fenestra, quæ ὅς ferreis una parte rectis, alia obliquis perticis obserebatur, ita ad eos loqui exorsus est. Cyrillus*

Pag. 29. lin. 9. post consumuntur, *adde* : Sed quod supra de Diaconico diximus, illud nimirum aliquando ab Altari, muro interposito, separari; id etiam de Prothesi dicendum est; quam distinctam sejunctamq; à majori Altari aliquando observo fuisse, ex Pachymeræ Histor. lib. 1 in cæde Muzalonum. ὁ μὲν ποτε πρὸς τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐσθλητῶν ἐστὶν αὐτῶν, καὶ πρὸς τῇ κέλης γενόμενῳ τῷ πρὸς τὴν ἐσθλητῶν ἐστὶν αὐτῶν, καὶ τῷ ἐκείνῳ οὐκ ὀλίγον τῶν αὐτοῖς θυρῶν. *Protoprothetarius ipse quoque in adyto templi introiens, ὅς concham Prothesis accedens, sub columnna stante irrepit, tenebris, quæ inibi erant, adytisque confidens. Et infra, de parricida : τὴν γὰρ πρὸς τὴν ἐσθλητῶν ἐστὶν αὐτῶν, καὶ τῇδε καὶ ἐκείνῳ πλεδρυφακίον ἐστὶν ὁρίοις ἐστὶν αὐτῶν, καὶ τῇδε καὶ ἐκείνῳ πλεδρυφακίον ἐστὶν ὁρίοις ἐστὶν αὐτῶν. Prothesis enim ingrediens, ὅς hac atque illac circumspiciens, infra in genna subsidentem videt miserrimum, visumque statim ad trucidandum inclementer prorumpit. Quæ enim*

poruit, in adytis immorans, in Prothesis ipsam ingredi, ni Prothesis ipsa diversa ab Adytorum structura circumcluderetur? quem tamen ex adytis in eam ingressum ait Pachymeres.

Pag. 31. lin. 1. post *καμιζόμενον ἀεὶ*. adde : Pachymeres Hist. lib. VII : τὸ δὲ λῶ. τὸ πρὸς ἡγιασμέναις ἀναφορῇς τὸ ἱερὸν πυξίον ἐστὶν ὅπῃ μάλιστα εἰσιμιμνήσκοντες καὶ χρεῖαι τῆς τελευτῶν λητουργῶν, ὡς τοῦ τετέλεστο μὴ ἢ τῆς ἱερῆς θυσίας ἀναφορῆς, ἀνεπίσταστον ἢ τὸ πυξίον ἐφ' ᾧ οὗτοῦ ἱερὸς ἀεὶ τὸ τελευτῶν. Id autem erat. Oblationibus præsanctificatis, sanctam pyxidem, quantum fieri potest, implere, pro missarum præscriptarum numero. Cum itaque sacrosancti sacrificii oblatio absoluta esset, Pyxis aperiebatur ad sacros Panes reponendos. Pyxidem

Pag. 32. lin. 9. post, invigilant, adde : Pachymeres Hist. lib. II : καὶ κεῖ παρὰ τῶν αὐτῶν δέλφω σεβαστηρίῳ ἐνθλιῶν τῇ σφετέρᾳ οὐκωῇ τὴν θήκην πέτραις τε χρυσῶν ἑσώ, ἀκριμῆτω φῶνι ἐχόμενα τῆς ἐκείνης εὐωμῆς. γίνετο πρὸς τοῖς παρὰ τῶν σεβαστηρίων. Ibidemque in-
qumunt Sebastocratori germano fratri, ut capsam in proprio tabernaculo reponat, autem pannis ornatum, cum nunquam obdormiente lumine prope lectum, debitisque honoribus prosequatur. Anonymus

Pag. 46. lin. 11. post, hora confectam, adde : Et Pachymeres lib. III, cap. 11 : καὶ δὲ ὁπισθίας τῆς μοναχὸν ῥαχῶν, ἀνδρὰ δρασί-
ειον ὁπὶ τοῖς τοῖς τοῖς μετεκέρσμεν τε τὸ βήμα, καὶ ἀμβωνά, καὶ σωλέαν, καὶ ἄλλα τε βασιλικαῖς ἐξόδοις ἀνωκερόμεν. Et jam super his monachum Rhucham, virum facinorosum, constituens, Bema, Ambonem, atque Soleam exornabat, et alia impensis regis exstruebat. Sed neq; ex his

Pag. 51. lin. 11. post nuncupatur, adde : Alii simpliciter θρόνον ἐν βήματι. καὶ σωθρόνον vocant. Balsamon in Can. 11. Constant. ποὶ ἢ ἀνιδρῶν καὶ αὐτὸ τὸ καθῆσθαι εἰς τὸ ἐν τῷ ἀγίῳ βήματι θρόνον τῆς ἐπιδοθείσης ἐκκλησίας. Quibusdam autem etiam id ipsum concessum est, ut sederent in ipso throno tradita ecclesie in sacro Bemate. Pachymeres Hist. lib. VII, cap. xxxi : ὡς τὸ τελευτῶν ἢ τὴν ἱερῶν λητουργῶν ὄντες, τῶν ἀντιφώνων ψαλμοῦν, σπῆν καὶ τὸ σῶμα τῶν ἱερῶν ἐπιδοσύντες, χερσὶν ὀρχισμῶν φερε-
μεν σωθρόνον ὡς, εἴτε ὡς τῶν σωθρόνων δίδωντες ἐκκαθίστανται τῆς ἱερῆς τελετῆς συνεπλήρην εἰς τὸ λῶ. ὡς τῆς ἱερῆς τελετῆς ἱερῶν τῶν σωματικῶν. Ad sacram vero Missam decantandam parati, cum canerentur Antiphona, apparatus sacro corpus inducunt, quod manibus gestantes, una simul omnes in Bema ingrediuntur : postea in Synthrono collocare iussi. sacrum ministerium ad finem usque peragebant, cum ante sa-
crum altare corpus confisteret. Et nota

Pag. eadem. l. 14. post, inmixta, adde : quam συλίσκον columellam vocavit Gregoras in Histor. Οἱ ἢ ἡγκαλίζοντο τὴν τε δέαν τελετῶν καὶ τῶν τῶν τῶν συλίσκων. Alii amplectebantur sacrum altare, et, quæ sub eo erat, columellam. adeo ut omnia

Pag. 174. lin. 19. post excipiuntur, inferre, Sed de his satis. ibid. lin. 34. deleantur eadem hæc verba.

LEONIS ALLATII,
DE
MENSURA TEMPORVM
ANTIQVORVM,
& præcipue
GRÆCORVM,
EXERCITATIO.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud IODOCVM KALCOVIVM & Socios,
c1o 1o cXLV.

R003278822

Excellentis viri, Leonis Allatii, liber longe eruditissimus jucundissimusque, de mensura temporum antiquorum, & præcipue Græcorum, omnino in lucem prodeat. Exeunte Aprili MDCCXLV.

*Henricus Francken Sierstorpffius, SS. Theolog.
Doct̃or; Metropolitanae Colon. Presbyter
Canonicus; Gymnasii Laurent. Regens;
librorum Censor.*

LEONI ALLATIO,

Viro summo,

BARTOLDVS NIHVSIVS

S. P. D.

Multa haecenus atque ingentia confers beneficia in me, utut ignotissimum tibi, seu vix verbulo commendatum ab amicissimo tuo, Iano Nicio Erythraeo. Quid enim abs te peto, cuius non reddas me com-
potē, & è vestigio quidem, tantaq; liberalitate, ut meum etiam desiderium semper superes quam longissime? Nimirum Deum, benignitate tam effusa, imitaris. Qui & proinde efficiet, ut mercedem, tuis meritis dignam, auferas, quum ventum fuerit in patriam, quo tendimus exules. Interim & ego grati animi indicium aliquod edere, ut mea quidem tenuitas ferret, meditabar. Quicquid sit, nactus typographum haud difficilem, syntagma, quod vides, de mensura temporum, dico tibi & consecro. Tuine vero foetum ingenii tibi? Si quis mirabitur, mirari desinat. Facitne rem parenti acceptam, qui in conspectū ei reddit prolem, diu extorrem, adeoque tantum non interiisse creditam? Vagatum certe volumen istud satis extra Italiam, tandem è Galliis ad me delatum est. Quis vero etiam, te melius, id tueatur? Deum, in ornando me, imitaris. Deum colimus, offerentes, quæ tota sunt ipsius. En tibi quoque à me, quod non est meum, sed unice tuum. Accipe sodes animi mei significationem in bonā partem; atque in publicum emitte reliqua tua opera, ne pessum eant. Interest equidem eruditorum omnium, interest Ecclesiæ ipsiusmet maximopere, non occultari sub modio, sed locari in candelabro, lucernas, tam nobili lumine perfundentes terrarum orbem universum. Vale, patrone quam plurimum venerande. xxvi i Martii cxc xciv.

* 2

LECTO.

L E C T O R I

T Y P O G R A P H V S.

*Xercitatio hæc nobilissima, anno CIO IDCXXX,
ut accepimus, nata, periisset, nisi in me inci-
disset. Neque enim penes auctorem, virum,
non sacra tantum, sed & profana antiquita-
tis quam profundissime gnarum, superest exemplum ul-
lum. Vnde neque consulere potuimus ipsum, qui voluisse-
mus equidem, de quibusdam, ad codicem, quem sequuti
sumus, pertinentibus. Porro, cum non solum iis, qui Græ-
cum idioma callent, sed & reliquis omnibus, inservire,
meum sit; interpretationem verborum Græcorum, ubi de-
erat, curavimus addi aliunde; sed parenthesi inclusam;
quod proinde signum indicio semper erit, non profectam
esse ab auctore ipsomet. Vale. VI Aprilis CIO IDC XLV.*

I N D E X

INDEX CAPITVM

EXERCITATIONIS

DE MENSURA TEMPORVM.

CAP. I.

Temporum notitia perplexa, non solum apud Barbaras, sed etiam apud insignes doctrina nationes, & recentioribus inexplicabilis. In ea extricanda plurimi operam navarunt, sed modestissime. Vnus omnium Iosephus Scaliger, dum sibi doctrinam temporum arrogat, in omnes auctores suo more, etiam quos ipse non legerat, injurius est. Qui cum in fundamentis fallatur, parum ex eo in emendatione temporum sperandum. Modus tractationis proponitur, qui non est unus in omnibus scientiis, sed, pro diversitate subjecti, varius. In hac tamen re potissimum scriptorum veterum auctoritas, qui rebus interfuere, attendenda.

pag. 1

CAP. II.

Tempus, opportuniori divisione, in Annos, Menses, Dies, partiti sunt veteres, celo usi magistro. Dies unde dicatur. Ejus & noctis vicissitudo. Dies quantum temporis spatium concludat. Quæ sit naturalis, & quæ artificialis. Diei initia varia. Optime omnium Mathematici à meridie in meridiem extendunt. Νυχθήμερον completæ diei esse terminum. Multi dies, alii Noctes, inter tempora non annumerant. Hinc plerique fidem fallere non dubitarunt.

8

CAP. III.

Neque Νυχθήμερον, neque Dies, neque Noctes, apud omnes gentes æquales sunt. Quibus dies longissima; quibus item brevissima. Iulius Scaliger ab alijs observata, tanquam nova, pro suis venditat. Milichii sententia contra Plinium refellitur. Qui solem cursu consequuntur, longiores dies habent. Dierum varia nomina.

17

CAP. IV.

Spatia dierum ac noctium prius quidem confusa, deinceps magis ac magis in plures & minores partes subdivisa. Hinc nonnulli diem & noctem in tres, alii in quatuor; tandem communi omnium usu in duodecim partes, diem dividerunt; itemque noctem. Spatia horas vocarunt. Horæ nomen apud veteres pro duodecima diei parte inveniri. Harum quædam Κατασκευαί, quædam Ἰσημεροί: aliz civiles, aliz naturales fuerunt. Antiquorum horæ inæquales.

25

CAP. V.

Modus indicandarum horarum varius apud veteres. Agricolis lupinus, Aristoteli sphaera ænea, Demostheni opifices, Romanis Accensus, horas indicavit. Turcæ quomodo pronunciant horas. Græci item servorum ministerio, Milites buccinatorum, usi sunt.

42

CAP. VI.

Horologiorum primus auctor. Solarium. Mithræ sacra. Clepsydra Græcorum; Clepsydra Aristotelis diversa à Clepsydra horaria. Gaza reprehensus. Commentum de Clepsydra Martiani Capellæ rejicitur. Etiam apud Romanos Clepsydra in usu. Ejus propagator. Ea actiones Oratorum mensurabantur. Meriche meretrix Clepsydra dicta. Spatium illud, quo dicentis actio circumscribatur, aqua etiam dicebatur. Hinc proverbia, *Aqua hæret*, *Aquam perdere*, *Περί ὕδατος λίσσῃ*.

45

* 3

CAP. VII. Aquam

INDEX CAPITVM EXERCITAT.

C A P. V I I.

Aquam iudices terminabant. Hoc tamen inter Civitatis vitia refert Plinius. Qui eam subministrabant, infames habebantur. Synesii locus in Dione contra Petavium expositus. Contra eundem, nunquam dicentes à liſtore fuiſſe percuſos. Clepsydra quare *αἰών* dicta, contra Petavium. Platonis locus expositus. In Clepsydrarum constructione non qualibet aqua fuiſſe uſos. Quam fallax ſit earum experimentum. Earum forma, & meſura. Hinc originem habuit noſtra Clepsammis. Recentiorum Horologioꝝ uſus mirabilis. Dies, & Horæ, ad ſeptem ſidera ab Ægyptiis referuntur.

58

C A P. V I I I.

Veteres diuturnioribus actionibus diuturniora etiam tempora conſignarunt. Hebræorum aliorumque Orientalium Hebdomades. Romanorum Nundinæ. Earum auctor, & progreſſus. In diebus Nundinarum, error Clari, & aliorum. Dionyſius Halicarnaſſenſis expoſitus.

72

C A P. I X.

Menſis origo, etymon, ſignificata, varia conſideratio. Menſium hic ſolaris, ille Lunaris. Menſes, apud antiquiſſimos Ægyptios, annos vocatos. Id improbatuꝝ à Diodoro, & ratione. Planetarum anni. Georgii Hervarti opinio de anno quadrimeſtri veterum proponitur, & reſellitur pluribus rationibus; item auctoritatibus Homerī, & Heſiodi, & aliorum. *Περὶ τῶν μηνῶν* quid apud Homerum.

78

C A P. X.

Menſes alii ſunt naturales, alii civiles. Opinio Scaligeri, qui vult, menſes Atticos civiles fuiſſe ſolares, hoc eſt, *πριανομήνους*. Item illius argumenta proponuntur. Adduntur præterea multo plura, neque à Scaligero neque ab aliis obſervata.

97

C A P. X I.

Scaligeri ſententia reſellitur. Menſes Atticorum fuiſſe Lunares, probatur teſtimonio Gemini, Auctoris argumenti orationis Demotheſis in Androtionem, Auctoris vitæ Pythagoræ, Auctoris libelli de mundo, Vlpiani, Theonis, Iuliani Imperatoris, Alcinoi, Galeni, Plutarchi, Iulii Pollucis, Diodori Siculi, Ovidii, Ciceronis, Varronis, Strabonis, Lycophronis, Arati, Theophrasti, Epicuri, Ariſtotelis, Xenophontis, Platonis, Thucydidis, Timæi Locri, Herodoti, Hippocratis, Homerī, Heſiodi, & aliorum, & ex recentioribus Theodori Gaze, Georgii Gemisti, Iulii Cæſaris Scaligeri, & tandem ipſius Iosephi.

105

C A P. X I I.

Theodori Gaze cum Plethone ſimultas. Meſurari Menſes ſecundum Lunæ modulum, magis eſſe ſecundum naturam. Id tamen parum refert. Menſes arcani, & hierophantici, apud Athenienſes nulli. Civiles alterni Pleni, alterni Cavi. Dierum cujuſlibet menſis enumeratio. Numenia. *Εἰκας, Τετρακας, Ἐννεακας*. Nonnulli item diis ſacri. Thomæ Aldobrandini, Suidæ, & aliorum error.

136

C A P. X I I I.

Anni plura nomina, *Ἐτος*, & *Ἐνιαυτός*, unde, Annus Latinis quid. Anni ſymbola. Annus alter naturalis, alter civilis. Solaris motus inæqualitas. Anni civilis diviſio per Ægyptios; ipſi enim primi annum in duodecim menſes tricenorum dierum diſtinxerunt. Græci ab Ægyptiis habuere. Daphnephoria Græcorum. Æoli filii. Annum Græcorum non fuiſſe decimeſtrem.

151

C A P. X I V.

Græcorum annum popularem Lunarem fuiſſe, nonnulli docuere. Duplex apud eos annus. Gaze ſententia. Græci tamen annum Sole circumſcribere, ſicut dies

dies